Pop Simion

Studentla istorie

ROMAN

CARTEA
ROMÂNEASCĂ

POP SIMION

STUDENT LA ISTORIE

roman
volumul întîi

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

1985

Dacă nu învățăm de la istorie,
vom ajunge să o retrăim.

Alvin Toffler

Capitolul întîi

Ziua se iscăli cu miere peste Marmaţia.

Văzduhul rarefiat-lăptos, străbătut de funigei, zidea tihna amiezii. Octombrie îşi deşerta luminile pe ultimul deal de dinainte de a începe cerul. La poalele acestui ultim deal spoit cu miere pogora o vietate cu solzi de argint — apa Vişăului — muşcînd din peretele de miazănoapte al unui edificiu bizar, avînd forma unui turn de veghe : Casa comunii.

Telefonul zbiera ca pruncul căruia nu-i dă ţîţă mumă-sa. Zbierătul mecanic nu contenea de minute în şir, se revărsa, cu stridenţe lungi, prin odăile primăriei, goale acum, neaflîndu-se cine să pună mîna pe unealta larmei, să strige, la rîndu-i : „Da, Consiliul ! Cu cine am onoarea ?". Golul celor cinci odăi — trei sus, două jos — vibra enervant, sporind tonurile suse ale acelei chemări. Registrele şi vrafurile de imprimate zăceau în nemişcarea zilei călduţe, nimeni nu le foileta, hîrţogarii plătiţi ai obştei se aflau în hotarul comunei, strînsul roadelor încă nu se terminase. Numai Bumbuşcă, atoateslujitorul acestei primării, şonticărea prin curte (avea stîngul înţepenit), se dusese după o găleată de apă la fîntînă. Era pe la prînzişor, tocmai dăduse de lucru pîntecului său (slană de-un an, brînză

usturoaie şi un gît de „Zalău"), trebuia să sloboadă apă acolo.

„Taci, lătrăule, că vin să te dezleg", vorbi Bumbuşcă spre odăile de la etaj unde zbiera telefonul ; omul n-avea spor la mers şi, mînat de grabă, vărsa apa, treaptă cu treaptă, pe scara îngustă, alcătuită din blăni de stejar, în melc. Trosnea din încheieturi balustrada, se hîise, cedase, nu te puteai încrede în soliditatea ei.

„Mînce-vă şperla şi hoherul !" sudui Bumbuşcă în stilul lui Roman Rihor, primarele, pe care îl imita în multe ; abandonă găleata pe una din trepte, grăbit să ajungă la scula ce lărmuia. Mînioşenia îl găsise pe „rînză plină" şi, lucrarea stomacului său neputîndu-se petrece în tihnă, recurse la sudalma cea mai crîncenă din cîte ieşeau din gura lui, pentru că — socotea acesta — nu pot fi năpaste mai rele pe capul omului decît „şperla şi hoherul", sărăcirea prin foc şi gîdele.

„Da, Consiliul ! Cu cine am onoarea ?" grăi Bumbuşcă ; nu primi răspuns, sîrma îi aducea în ureche numai ţiuitul ascuţit al hăului.

Repetă apelativul, degeaba, căţelul amuţise. Aşa îi spusese într-o bună zi Bumbuşcă telefonului, „căţelul judeţului", vorba se înfipsese în luarea aminte a ţăranilor, aceştia rîseră gros, nu însă înainte de a despica în patru spusa : Cum al judeţului ? E al nostru, noi îl plătim, noi îl folosim, nouă ne latră, bune-rele ! E legătura noastră cu larga lume.

„E o părere — fu de acord Bumbuşcă, gata de atac ; îi venise apă la moară, putea măcina. Spuneţi-mi, rogu-vă, cine dă cu biciul, cît e ziulica de mare, în căţelandru ? Dumnealui, judeţul. Prin acest paznic al lui ştie şi cum respirăm. Poruncile şi întrebările trimise pe fir se ţin horă. Toată lumea-n cîmp, că arde ! Aţi în-

tocmit tabela de contractări, cu toate anexele ? Ce se întîmplă la voi cu forța de muncă ? Migrează ori ba ? Vrem o analiză temeinică ! Și mai ocupați-vă de penticostali, tovarăși, că prea curg anonimele ! Dar munca cu activul ? Atenție cum prelucrați instrucțiunile privind recensămîntul animalier — oi, vaci și ce mai aveți pe acolo ; că de se comit greșeli, voi trageți scurta ! Cîți prunci are comuna la școli înalte ? Situația o veți raporta pe vîrste, sex, localitate de studiu, specialitate, categorie etc ! Mîine sosește la voi brigada în legătură cu înstrăinarea din avutul obștesc : să fiți pe față ! Avem știre că voi nu respectați legea privind impozitul pe cîini : cine își ia răspunderea și ce vină are județul că foiesc dulăii, cîte cinci-șapte, pe lîngă fiecare gospodărie ? Veți trimite listele cu proprietarii și la cît se cifrează debitul fiecărui contravenient, s-a înțeles ? Prindeți și arestați pe cutare, cu semnalmentele cutare, scăpat de sub pază la Baia și umblă lela, se presupune, prin zona voastră ! Colaborați cu miliția ! S-au luat măsuri privind blana de mistreț ? Că doar nu veți sărăci ! apreciază tovarășul prim. Cadrele didactice vor iniția școlarii în creșterea viermilor de mătase : cine, cîți, cum și cu ce rezultat ! iată ce va raporta fiecare profesor, indiferent de specialitate. Comerț socialist la cabană v-a trebuit ? O să vă căpieze procuratura cu declarații privind inventarul viu și mort ! Tîrgul săptămînal ? Se suspendă ! Pregătiți patruzeci de feciori călări, cu steaguri, că vine un domn din Japonia să facă un film despre cum trăiesc și se veselesc românii ! melița gura lui Bumbușcă, era în rolul lui și nu părea a voi să se oprească. Mai vreți ? vreți pilde și pățanii ? (Oamenii strigară „nu" !, le știau, însul le mai treierase). Vă dau o mie ! Toate izvorăsc

din același punct: dumnealui, județul. Patronul să trăiască!"

Logica lui Bumbuşcă era fără greş. Tot ce debita gura lui era adevăr: întîmplările vin, invariabil, de la județ. Nu importă de sînt mari sau mici. De acolo vin, puhoişte. Doar nu curg din Prislop. Munții nu fată evenimente.

„Brava, scrietorule! Ai minte brici!" îl gratulă primarele şi capul de motan al acestuia se ilumină, semn că subalternul crescuse în ochii lui. Aprecierea căzu în public, numai bine să se întindă în auzul comunității, ceea ce se şi întîmplă. Cuvîntul „telefon" dispăru definitiv din vorbirea comunei, „cățelul județului" îi luă locul.

Nu era capriciu sau răsfăț că țăranii îi ziceau lui Bumbuşcă „scrietoriu." Asta decurgea din îndeletnicirile respectivului. Fiind angajat să asigure paza primăriei, lui îi revenea rolul, infam adesea, de a nota în caiet toate convorbirile telefonice, de a transcrie cuvînt cu cuvînt comunicările județului referitoare la mobilizări, stări de urgență, convocări, ajustări de prețuri, neașteptate sosiri şi tot atît de neașteptate plecări, decorări, pedepse pronunțate în instanță, ridicări şi căderi, înlocuiri de persoane, vizite de lucru, vizite tovărăşeşti, partide de vînătoare dictate de protocol şi alte asemenea. Pe toate le lătra cățelul județului. Bumbuşcă le aşternea pe hîrtie, să rămînă document. Învățase lecția, erau „secret de serviciu" şi le mînuia ca atare, în virtutea misiei lui de „vigil al primăriei". E o misie cu năbădăi — vai de cozonacul cui o are! — o exerciți ori de cîte ori sînt lipsă „rangurile primaricești", mereu tîrnosite în trena vreunei campanii. Atoateslujitorul n-are decît să rămînă la sediu, bătut

în cuie, unic reprezentant al puterii locale, cum se întîmpla și în împrejurarea de față.

Lătră iar cățelul județului. De astă dată, Bumbuşcă îl putu lua de ureche de la primele lui mîrîieli.

„Ce laptele mă-sii faceți voi acolo, mă?" îl izbiră pe vigil vorbele ce păreau a sosi pe tulumbă, nu pe fir, silindu-l să țină departe cățelul de urechea lui. Răspunse acelui glas abia după ce numără unu-doi-trei-patru-cinci, să dobîndească duhul blîndeții cum fusese instruit, grăi blînd dar ferm :

„Datoria către statul român, asta facem noi aici. Dăm și lapte, dacă vrei să știi. Dăm cît cuprinde. Dar spune-mi cu cine am onoarea ? De nu, io închid. Bine a fi ?"

N-o făcu. Glasul de la celălalt capăt al firului își declină identitatea, cu nume și prenume. Ce folos ? Tot județul era pe fir, îl voia pe președinte. Îi spuse că nu se află, și cel de la județ nu fu deloc mulțumit. Unde-l ? ceru amănunte. La barabule și cucuruz, în Preluca Sîlhii, informă Bumbuşcă. Osteneală în zadar, nemulțumirea convorbitorului nu se micșoră, crescu. Să mi-l aduci numaidecît ! porunci vocea.

Atoateslujitorul așeză urechea cățelului pe birou și numără, de astă dată cu voce tare, pînă la cinci, în timp ce vocea județului părea că vine spre Bumbuşcă de pe o prea hîrbuită placă de patefon, curgînd egal, minus întrebarea ce revenea ca un strigăt de ciuvică : „Se aude ? Se aude ?"

„Aici se aude, mă rog. Dar acolo ? reveni înseninat în dialog vigilul. Pînă la președinte ar fi două ceasuri bune de mers. Io bițiglă n-am, calu ne-a fost tăiat de pe inventar, de șchiop îs șchiop, iar trompeta nu sună pînă în Prelucă, dar să încerc !"

Ieşi în filegorie, terasa patru pe patru, mîndria acelui edificiu ridicat pe înălţime, în stil culă, cum nu se obişnuieşte în satele din nordul Transilvaniei. Cine ştie din a cui minte ieşise acest sediu bizar în anii de după război, cînd se construia cu ruptul, fără prea multă inginerie şi în toate stilurile ?! Ba se ştie din a cui minte ieşise, dar nu-i timp de amănunte ; fapt e că primăria avea alură de fort, cu turn de veghe ridicat în tării, senzaţie pe care o accentua filegoria de pomină, belvedere ţărănesc intrat în legendă, din spaţiul căruia, ostaş pe metereze, Bumbuşcă tocmai se exercita la trompetă. Ieşise cu gîndul să lanseze două lungi şi una scurtă, semnal care, în codul prestabilit cu primarele, însemna „vino pe fugă, că-i bai !". Procedă exact pe dos, suflă două scurte şi una lungă, ceea ce — în virtutea aceluiaşi cod secret — însemna „fă-te pierdut, plimbă ursul, că io m-oi descurca cu străinul, n-avea grija mea". Semnalul sonor fu preluat de Pietrosul, care îl relansă la amplitudini, reverberîndu-l pe colnicele alpine învăscute în mierea soarelui de octombrie.

„Nu cred să fi prins de veste", vorbi în receptor slujbaşul, la care vocea ordonă să se lase păgubaş, să ia pix şi hîrtie, că au a scrie. Bumbuşcă n-avea îndoieli că vor ajunge şi la acest punct sporit de confidenţe, dar nu voi să sară peste etape. Munca de scrietoriu n-are moarte, nici o administraţie nu se poate lipsi de ea, conchise vigilul, pătruns de însemnătatea misiei lui şi aşternu pe hîrtie tot ce-i lătra căţelul judeţului.

Mesajul pe care îl recepţionă Bumbuşcă, dacă n-o fi omis vreun cuvînt, vreo virgulă, suna astfel : Se opresc orice pregătiri privind spectacolul omagial „Moisei — vatră de eroi." Serbarea populară concepută de profe-
12 sorul de istorie stă, în destule privinţe, sub semnul în-

trebării. Problema e de competența forurilor superioare. Vor sosi tovarăși de la județ pentru a vă ajuta. Tema e prea importantă pentru a fi lăsată pe mîna unui băiețandru, nu-i de nasul lui...

„Nu-i de nasul lui", caligrafie vigilul în registru, suflînd ca o locomotivă, aventura scrisului îl epuizase.

Așează receptorul, uitînd să-și ia rămas bun de la convorbitor, cum fusese instruit. Atenția îi fu acaparată de țesătura propozițiunilor pe care le înregistrase, legîndu-le cu ața cernelii, să le descifreze cine trebuia. Ceva neînregulă sălășluia în turmușoara de cuvinte pe care o agonisise. „E un lup strecurat aici", îl puse în gardă flerul său politic și răsuci mesajul pe toate fețele. Bumbușcă văzuse și auzise multe, dar nu avea căderea să comenteze.

Ceva izbi sticla ferestrei și vigilul ieși pe terasă în filegorie.

„Care-i evenimentul ?" îl luă la întrebări Roman Rihor ; Bumbușcă nu se așteptase să zărească în curte capul de motan al primarelui, ochii săi ca tăciunele, care îl priveau neîndurător, fix. Doar el, primarele, știa să-și vestească prezența în acest mod, lovind cu o pietricică, să știe dacă urcă la etaj și în ce stare de spirit, dacă nimic nu primejduiește teatrul de operațiuni al puterii locale. Era o strategie convenită, care s-a dovedit nu o dată salvatoare, știut fiind obiceiul celor „de sus" de a pica pe capul omului cînd te aștepți mai puțin. Nu era cazul acum.

„Te știam în Prelucă ! nu își ascunse mirarea vigilul. Am și trompetat, să te liniștesc."

„M-ai sculat de la coleșea cu brînză, moimă îmburicată ce ești !"

Era mînios primarele. Vorba „moimă îmburicată" putea fi, în egală măsură, răsfăț ori dojană, trebuia să

ghicești intenția. Chiar că se comportase ca un maimuțoi. Cum de nu băgase de seamă atoateslujitorul că erau ceasurile amiezii cînd — piară lumea, plîngă cerul ! — Roman Rihor părăsește orice îndeletnicire, scoate pălăria verde, cu peană de cocoș de munte, ce îi acoperă capul de motan, ochii negri, ca tăciunele, măsoară dacă astrul luminii a ajuns într-adevăr în crucea cerului — da, a ajuns — și zice : „E vremea să prînzim". Oriunde s-ar afla, se pornește lipa-lipa, spre casă, unde Valeria îi pune dinainte un blidoc de mămăligă cu brînză. Primarele s-a obișnuit să prînzească numai la căsuca lui și numai „coleșe", făcută de tînăra lui nevastă, a cărei prezență voioasă îi dă saț. Prînzul decurge tihnit ca o liturghie. Acestui moment l-a sustras Bumbușcă cu trompeta, l-a conturbat. Dator era să se scuze. N-avu cînd. Capul de motan îl țintui din nou cu ochii tăciunii, mustața primarelui se zburli, ca și vorbele dumisale, dealtminteri :

„Care-i evenimentul, te-am întrebat ? Cîntă !"

„E rău. Ochelaristului i se taie creanga", vorbi scrietoriul ca într-un înec, sintetizînd la maximum evenimentul.

Un singur ochelarist era în comună : profesorașul de istorie Hadrian Iubu, aflat de puțin timp la post, în stagiatură.

„Ce spui, mă ? !" se neliniști Roman Rihor și urcă la etaj, să verifice personal conținutul mesajului.

„Zic zău. E o indicație de sus. Ba nu, e ordin !" raportă Bumbușcă, punîndu-i dinainte registrul de convorbiri telefonice, asemeni unor table de legi.

Capitolul doi

E marți, ziua cu trei ceasuri rele ! gîndi Roman Rihor și puse un dosar peste calendarul de birou editat de ziarul local ; nu vru să-i mai sară în ochi numele bicisnic al zilei imprimat — de ce oare ? — cu litere roșii. N-avu chef să întoarcă fila să afle ce sărbătoare o fi fiind ; era peste puterile lui să deslușească slovele mărunte, care jucau sub privirile sale ca nisipul spălat de ape. Dosul fiecărei foi de calendar era ocupat cu un text de luare aminte privind felul zilei, cine și de ce e aniversat, pățaniile ce țin de data cu pricina, înțelesurile pentru nație ale cutărui eveniment ; o lecție pe care primarele o plătea cu dureri în ceafă, văzul devenea nelimpede, îl podideau lacrimile, simțea nisip sub pleoape și i se înroșeau ca date cu piparcă. „Mîn-ce-vă șperla și hoherul ! Și voi v-ați pus pe economii ?“ se sfădi primarele în gînd cu făcătorii de calendare. Și aceștia îl puneau la cazne. Cititul era cămașa lui de ghiață, o îmbrăca rar, cînd n-avea încotro. Să-i citească altul, da, era o soluție, putea asculta la infinit. Se răsti la Bumbușcă :

„Ia mai dă-i o citanie. Să știu ce-ai prins tu pe fir și dacă nu iei de pomană leafa de boactăr.“

Bumbușcă descifră tot ce scrisese în registru. Nimic din ce lătrase cățelul județului nu lipsea din acest caiet,

o comoară a puterii locale, cronica scrisă a acesteia. Roman Rihor ascultă stînd în jilț, rezemat de spătar, cu sprîncenele înălțate ca două pămătufuri negre. De cum sfîrși, slujbașul se pomeni încolțit :

„Chiar așa scrie acolo : nu-i de nasul lui ? Și cine semnează nota asta ? Și la care ceas ai primit-o ? Și unde-ai spus că-s dus ? Și n-au zis tovarășii să-i caut personal cu telefonul ?"

Bumbuşcă n-avu nimic de adăugat. Privi capul de motan al superiorului său, gîndind că va citi acolo vreun răspuns la neclaritățile care se iviseră ; nu găsi decît încruntată nemulțumire pe chipul celuilalt și sfîrși în coadă de pește :

„Cam asta ar fi. Aș fugi și eu la o coleșe cu brînză, dacă nu-i cu supărare."

„Slujba-i slujbă, drujba-i drujbă ! se voi sever primarele și continuă : Ce zici că mai scrie în nota aia ?"

„Nici o slovă mai mult. Uite scripta", puse Bumbuşcă documentul sub ochii primarelui, cu riscul de a-l răudispune ori de a se trezi cu registrul acela în cap, cum pățise de multe ori. Fu mirat să-l vadă pe Roman Rihor că ia cărțoiul în mîini, iese binișor în cerdac și parcurge „cocîrlele" lăbărțate ale scrisului său de ins cu trei clase primare, absolvite nimeni nu știe cum, demult, în campania de alfabetizare, cînd își făcuse unul pomană să-l învețe semnele și astfel Bumbuşcă nu pierdu leafa la stat, rămase în post. N-are decît să citească domnul primar. Vestea din textul pe care tocmai îl consemnase Bumbuşcă avea, pesemne, un înțeles mai profund decît izbuteau să spună cuvintele, pentru că văzu cum Roman Rihor își lasă capul în palme, rămîne privind în gol, părînd că zărește pentru întîia oară Pietrosul. Simțindu-l în preajmă, primarele îl boscorodi pe vigil :

„Ce stai pe capul meu ? Lasă-mă să gîndesc."

Nu era a bună. Căzînd în cugetare, primarele trăda apropierea unui eveniment ieşit din comun. Ce va fi fiind acel eveniment nu putea şti Bumbuşcă, nu era cititor în stele, el era boactăr ; misia îi cerea să taie lemne, să facă foc în sediu, să-l păzească de furi, să stea dejurnă la telefon, să facă strigările, vestind legile, să ştie tot ce mişcă în comună, să-i străbată noaptea ulițele, înarmat cu bîta, fluiera şi lanterna (pînă mai ieri, cu felinarul). Fiind rangul cel mai de jos al puterii locale, lucrul cu mintea nu intra în atribuțiile lui. Primarele era chemat să-şi sfarme creierii pentru bunele şi relele ce se năpusteau asupra comunei. Problema era să preîntîmpini evenimentele, gîndind asupra lor, spre a îndulci repedele lor şuvoi şi a le aşterne într-o matcă mai suportabilă. Aşa se punea chestiunea ; sfărîmarea creierilor ține de păstorul de obşte, ca rîia de oaie, conchise Bumbuşcă şi plecă să mănînce coleşe cu brînză la casa lui.

Contrar obiceiului său, Roman Rihor rămase toată ziua la primărie, făcu una-alta, nedezlegat de prezența tiranică a mesajului telefonic ce îi locuia mintea, îi lua liniştea, dîndu-i un junghi în furca pieptului : ce va să zică amînarea serbării populare ? ce au cu profesoraşul de istorie ? cine şi-a băgat coada aici şi în ce scop ? ce atitudine să adopte ? Reveni Bumbuşcă şi primarele nu-i simți prezența, trudea cu mintea, roşu la obraz, sîngele bătea puternic în tîmple, privirile îi sticleau de efort, pămătufurile sprîncenelor se zbîrliră ca niște cozi de veveriță, fruntea îi asuda.

„Ai fierbinți ?" întrebă vigilul.

„Du-te şi mănîncă, să n-am grija ta", se răsti la el primarele.

„M-am întors. Cade sara. A sosit și cursa de Sighet. Tot mai lucri ?"

„Du-te și dă la bică", auzi Bumbuşcă și porni să facă ceea ce i se ceru : avea să adape tăurașul de montă al comunei și să-i azvîrle nutreț în iesle.

Atunci țîrîi telefonul, slujbașul se întoarse, șonticărind, prinse cățelul județului de ureche, însă primarele îi luă receptorul din mînă :

„Lasă-mă pe mine. Halo !"

Era miliția județeană pe fir. Sosește al doilea ceas rău al zilei de marți, îi merse mintea lui Roman Rihor și se ridică în picioare să audă mai bine ; organele ordinei publice nu admit interpretări personale ori înțelegeri aproximative. Vîntul democrației nu prea bate în parohia lor ; ordinul e ordin, îl execuți.

„E chiar primarul în persoană și vă contrasalut. Care-i baiul ?" vorbi Roman Rihor și-i făcu semn lui Bumbuşcă să dispară.

Vigilul știa ce are de făcut. Îl va chema pe tovul Hari, șeful de post. Acesta sosi, bătu călciiele, salutînd cu dreapta la chipiu :

„M-am prezentat, să trăiți."

Intuiția vigilului era bună, primarele avea într-adevăr nevoie de șeful de post și fu bucuros să constate că mecanismele puterii funcționează fără greș, lefegiii îi citesc intențiile, viața politico-administrativă merge ca un ceas Doxa. Ar fi voit să-i gratuleze pe cei doi, importanța momentului nu o îngăduia însă.

„Ascultă, sergent, bagă la cap și procedezi conform instrucțiunilor."

Șeful de post avu de băgat la cap următoarele : să patruleze pe șosea în cursul acelei seri și al nopții, să identifice mașina cu însemnele XOY — 1343, marca Mercedes — 200 L, de culoarea fildeșului (ce-i aia

fildeş ? o culoare alb-fumurie, culoarea osului sau culoarea zahărului, zi-i cum vrei, conveniră după un scurt consiliu), automobil din R.F.G., cu rulotă (da, rulotă, ştiau cu toţii ce înseamnă !), să oprească acel vehicul şi să-l poftească pe conducătorul auto să tragă pe dreapta, să-l întrebe pe respectivul dacă n-a pierdut ceva (pe ce limbă ? vru să ştie şeful de post. Pe limba ţării ! Şi dacă n-o ştie ? În definitiv ce, noi nu avem aici un vorbitor de vreo limbă străină ? se mînie Roman Rihor, menţinîndu-se călare pe situaţie). Şi, mai departe, după ce îl întreabă, conform ordinului, ce face el, şeful de post, cu neamţul ?

„Îl ţii de vorbă, adică îl reţii, dar nu-l arestezi, bagă la cap, că va sosi echipajul cu superiorii tăi, care vor decide", se eliberă primarele de însărcinarea ce i se încredinţase.

„O fi spion", opină şeful de post.

„Gura ! i-o reteză Roman Rihor. Nouă nu ni-i permis să interpretăm. Noi executăm !"

Se gîndi pe dată că va trimite după profesoara de nemţeşte, aveau aşa ceva ; îşi aminti însă că-i dusă la reciclare, lucrurile se încurcau. Dar cel de istorie ? O fi ştiind ceva ? Grăi spre omul cu arma :

„Fuga-n post ! Ce mai aştepţi ?" apoi, către Bumbuşcă : „domnul profesor de istorie să poftească la primărie".

Rămas singur, răsuci cheia casei de fier, trase mînerul şi scoase de acolo uiaga cu „stropşeală", rachiu de Zalău dublu rafinat, să se „întărească" ; trase două gîturi, privi în zare zbaterea mărgelată a rachiului, care îţi lua ochii şi, desigur, îţi lua apoi răsuflarea, avînd, ştia primarele, nu mai puţin de şaptezeci de focuri tărie. Tuşi a bună cădere şi încuie uiaga la loc, în casa de fier, alături de cele trei documente secrete ale pu-

terii comunale : sigiliul, evidența populației (cu nou născuții și morții la zi) și registrul de proprietăți.

Șeful de post ieși în drumul țării, zarea se-ncenușa, pica amurgul, soarele alunecase dincolo de Pietrosul, ora H a misiei lui era colea, avea s-o întîmpine cu simțurile ascuțite la maximum. Avu timp să-și văcsuiască cizmele, își perie chipiul, strălucea de minune albastrul de petroleu al uniformei sale, ajustă mustața blond-roșcată și cotleții abundenți ai perciunilor, cum n-avea nimeni pe o rază de o sută de kilometri în jur. Tovul Hari se mîndrea cu obrazul astfel împodobit, tocmai pentru că frizura i se rărise prematur, avea chelie popească, lucru dăunător pentru cel ce era autoritatea întruchipată ; își remontă prestigiul și alura prin mustață, perciuni și felul inegalabil în care surîdea roșcovanul. După nume și înfățișare, mulți îl credeau evreu, însă șeful de post nu era ceea ce părea ; Hari venea de la Haralambie și era pui de moț din Apuseni. Haralambie Voștinar, ăsta era numele său întreg, se trăgea dintr-un neam de iconari peregrini și adunători de „voștini", cum se numesc fagurii storși de miere și mucurile de lumînărele, pe care le achiziționau în schimbul unor iconițe, rozarii, mărgele și cartea despre Genoveva de Brabant. Nu era evreu tovul Hari, era pămîntean înrolat în miliție. Își inspectă uneltele de rond : lanterna și bastonul fosforescent (obiect prețios, dăduse pe el două kile de țuică unuia de la circulație care escorta un convoi de mașini de protocol ; e „valuta" ce înmoaie orice inimă). Din cerul înstelat se desprinseră două lumini, curseră la vale, erau faruri gălbui, halogene, și automobilul cu rulotă venea bolid, mîncînd distanțele. Sergentul ieși în crucea șoselei, semnalizează oprirea pe dreapta și i se adresă celui de la volan pe românește.

„*Ich weis nicht*, nu înțeleg", veni răspunsul neamțului.

„Dacă n-ai ceva lipsă", intră în subiect șeful de post și, cum celălalt nu pricepea o iotă, făcu gestul unuia care șterpelește.

„*Zigeuiner ?* Țigan ?" se ilumină străinul.

„Țigan ori de alt neam, nu contează. Vreo lipsă ai constatat ?"

Îl luă de mînă pe călător și inspectară vehiculul (era un Mercedes pe motorină, din seria *De luxe)* ; butelia de aragaz era la locul său, roata de rezervă de asemenea, semnalizatoarele funcționau perfect. Nimic suspect, la prima vedere.

„*Provokazion !*" diagnostică neamțul, pe care îl înfurie calmul, politețea excesivă și, mai ales, zîmbetul profesional al polițistului român. Sergentul era om pogan, cît muntele și era vizibil însemnat de „icter roșu", așa i se spune în Moisei unuia care e rumen, are în obraji cuperozele bunului trai și plezнește de sănătate.

„S-avem iertare. Nu-i provocație. E dispoziție. Și inspecție ! puse piciorul în prag tovul Hari. Și, dacă mai vrei, neamțule, am și alte expresii de-ale voastre, nu mă sili să forțez nota", se simți jignit în autoritate, scuipă lat în șosea și îl judecă din ochi, zicîndu-și : „Te pomenești că-i șpion și eu mă port cu el cu mănușă".

Sosi la fața locului Had Iubu, profesorul de istorie, buimac de somn.

„Care-i problema ?" îl întrebă acesta pe șeful de post, ins cu care nu schimbase decît bună ziua — ziua bună, maximum cincisprezece cuvinte : cînd se înregistră ca cetățean al comunei și își făcu mutația, preschimbîndu-și domiciliul de bucureștean pe acela de moiseian (afacere de Păcală, susțineau toți ; pocinog dintîie, tot

așa să ție! îi urară inimicii, dar ochelaristul nu se sinchisea). „Care-i problema?" reveni profesorul, părîndu-i că prezența lui nu a fost remarcată cum se cuvine.

„Oareceva activitate internațională avem, dom' profesor, zise milițianul. Am cinstea să vi-l recomand pe domnul Ma-y-er", silabisi sergentul, extrăgînd anevoie acest nume din pașaportul pe care îl avea în mînă.

„Mayerholtz", se prezentă călătorul cu morgă. Era scund, rotofei, blonzurel, purta ochelari cu ramă metalică și o respectabilă burtă de băutor de bere, pe care pantalonii scurți, de piele, o puneau perfect în evidență, cum îi ședea bine unui bavarez; întrebă cu o oarecare nervozitate: „*Sprechen sie deutsch?* Vorbiți nemțește?"

Nu, ochelaristul nu vorbea limba lui Goethe, cuvinte știa destule, îi era greu să le pună în ecuație, germana fiind, știe-se, o limbă compusă. O dădu, în schimb, pe...

„*English, please*, în engleză, vă rog".

„Ce naiba se întîmplă aici?" se plînse pe englezește Mayerholtz.

Profesorul își luă răgazul să afle ce se întîmplă, după care tălmăci calm, metodic:

„Șeriful local vă întreabă dacă n-ați pierdut ceva, dacă n-aveți de reclamat nimic."

„Am pierdut timpul, domnule. Asta am pierdut. Douăzeci de minute de discuție inutilă. Eu sînt comerciant și am învățat că *Zeit ist Geld*, timpul costă bani", turui cu sporită nervozitate rotofeiul, ceea ce nu-l impresionă pe sergent.

„Domnul Mayer să-și controleze calabalîcul", ordonă el zîmbitor.

„Sînteți rugat să vă inspectați avutul", traduse în manieră proprie ochelaristul.

„Și casa pe roți", îl pilotă milițianul autoritar.

„Helga ! *Mein Gott !* Dumnezeule !" erupse neamțul și rămase interzis : lipsea nevastă-sa din rulotă. Răscoli pretutindeni, aruncă așternutul în șosea, se tîrî în patru labe pe sub patul rabatabil, cercetă dulăpioarele supraetajate, se uită și în frigider, nu era. Îmbrăcămintea intimă a femeii lui era pusă ordonat, paharul cu apă se afla pe noptieră, veioza ardea, o carte deschisă, pastiluțele mov, ceasul-brățară, mărgelușele, crema de noapte „Glycerin und rosewater", absolut totul era la locul său. *„Aber,* wo *ist meine Frau ?* Bine-bine, dar unde-i nevastă-mea ? !"

„Tocmai asta te întreb și eu, unde ți-i muierea ?" mîrîi cu vădită satisfacție tovul Hari și adoptă un stil ceva mai agresiv (ești în culpă, nemțoiule !), desfășură un bagaj lingvistic ce îi era familiar ; profesorul însă nu traduse, făcu abstracție de prezența lui și, avînd aerul că îl tălmăcește pe acesta fidel, luă convorbirea pe contul său, zicînd :

„Calmați-vă, domnule Mayerholtz. Vă aflați într-o țară civilizată. Lucrurile se vor clarifica. Opriți motorul. Sînteți poftit în sediul primăriei", cuvînt pentru care ochelaristul folosi vocabula „City hall" și nu „Townshall", cum ar fi procedat orice bun englez, însă preopinentul înțelese fără dificultate.

„Bürgermeister ? Jawohl. Primarul ? De acord", primi bavarezul.

Intrară tustrei în Casa comunii. Tovul Hari înțelese că profesorul își ia libertatea de a-l băga pe străin în sediu („o fi cunoscînd Legea 18 ?"), nu-l atenționă, poate așa cerea protocolul ; dealtminteri, neamțul se afla din clipa aceea pe teritoriul său, ordinul care i se dădu era respectat, deci...

„Faceți-i o cafea", ceru profesorul.

„Noi nu folosim, zise șeful de post, descumpănit de îndrăzneala ochelaristului. Cafa-i pentru orășeni, și ia-o de unde nu-i. Românul bea nechezol, pe ce lume trăiți, dom' profesor ? He-he-he ! La noi protocolul merge pe bază de horincă. Dar nu-i cazul."

„Asta nu-i treaba ta. Poate îi cazul, poate nu. Om trăi și-om vedea. Sara bună tuturor", își făcu apariția primarele ; era ferchеș, proaspăt ras, își pusese cojocelul de sărbătoare și clopul de pădurar cu peană de cocoș de munte.

„Fă bine și mă recomandă cu nume și prenume", i se adresă profesorului, care făcu prezentările cît mai ceremonios, voind să puște doi iepuri deodată : înfloriturile aveau darul să capteze atenția bavarezului și turnau miere în sufletul bonomului Roman Rihor.

„Toarnă-n pahare, grăi primarele, punînd în palma sergentului cheile casei de fier ; acesta se codi, își scoase capela, spre a-și vîrî mustața blond-roșcată cît mai adînc în urechea superiorului său și zise :

„Interzice legea circulației, să trăiți."

„Noi nu sîntem la volan", îl contrazise primarele și capul de motan înflori sub accesul de bruscă bună-dispoziție, confirmată de un rîs sănătos, în rafală, drept care Meyerholtz întrebă :

„*Was ist das* ? Ce se întîmplă ?"

„Tradu-i, dascăle, n-avem a ne ascunde. Noi om închina și oaspetele va binevoi să guste mere și nuci și scoverzi, fugi pînă la mine acasă și dă de veste", îi trasă șefului de post o nouă însărcinare, apoi către vigilul nopții : „Tu ce stai ca vițălu ? Ieși în drumul țării și vezi de paza automobilului, că răspunzi cu capu și o să vină tovarășii de la județ mintenaș, dator ești să-i îndrumi, spune-le că noi ne aflăm la Casa comunii, la datorie, unde convorbim cu străinul în spiritul politicii

noastre externe și conform ordinului transmis pe fir, fugi, Bumbușcă, piei în drumul țării și fă pe boactărul."

A face pe boactărul era floare la ureche, ținînd cont că Bumbușcă moștenise îndeletnicirea asta de la tătînele său, Bumbușcă—Bumbu, vechiul boactăr al comunei Moisei, mort în împrejurări nelămurite, curînd după al doilea război mondial. Moștenitorului îi spuseră oamenii Bumbușcă-Bumburel, însă acest al doilea diminutiv se pierdu cu timpul, se rupse ca și coada unei prea agile șopîrle. Fiind șchiop, pe moștenitor îl puteau lesne deosebi de tătînele său mort. Vigilul pogorî, șontîc-șontîc, cele șaptesprezece trepte ale scării-melc, mătură cu ochiul de foc al lanternei curtea, inclusiv foișorul cu turn de veghe, unde era arborat — nu doar în sărbătorile naționale — tricolorul, conform dispoziției lui Roman Rihor, în ciuda repetatelor observații ale instructorului județenei de partid, care îl bîzîia la cap („nu supralicita etnicul, că te expui") ; ținea de tradiția locului, Casa comunii să stea necurmat sub lumina steagului țării, ca în Capitală, unde drapelul neamului flutură zi-noapte deasupra sediului.

„Etnicul nu-i ceva de rușine, tovarășe instructor, noi sîntem o comună din România, carne și sînge din trupu-i sfînt, nu-mi cereți să stric ceea ce am apucat din străbuni", auzise Bumbușcă cu propriile-i urechi cum primarele se opuse acelei indicații. Dădu roată, inspectînd Casa comunii din toate laturile, trecu vizavi la magazinul universal sătesc, sub firma căruia ardea un bec de 40 de volți, în lămpaș chior, ridicat în par ; cum paznicul magazinului zburase din schemă, îi revenea lui Bumbușcă să aibă o privire asupra clădirii ce adăpostea marfă de multe milioane. Uite o marfă pe care n-o mai avusese pînă acum în pază : automobilul de culoarea zahărului și casa pe roți. Le dădu ocol,

examinînd pe îndelete şi de aproape ceea ce nu cunoscuse decît din mers, adică vag şi inaccesibil pentru unul ca el, ins de margine de drum. Avea sentimentul că-i aparţin minunăţiile pe care, iată, le putea pipăi.

Şeful de post aduse scoverzile cu brînză de oaie în ştergar de cînepă, erau fierbinţi şi odaia se umplu de aburul binemirositor. Merele şi nucile se consumaseră. Primarele puse blidul gol în mîinile sergentului şi acesta înţelese ce are de făcut; fu oprit însă de neamţ, care-i întinse o ceaşcă. Omul legii nu ştiu ce are de făcut, dar îl dezlegă Roman Rihor, care mîrîi:

„Bea cafă, te poftește oaspetele, gustă, că nu-i muri, influenţa lor vine pe altă cale, prostule, nu prin cafă."

„*Danke*, mulţam fain", spuse sergentul şi bătu călcîiele cizmelor proaspăt văcsuite; se aşeză pe o margine de scaun, îşi udă buzele cu amăreală şi zîmbi, sincer mulţumit că e admis la ceremonial. Neamţul scosese din casa lui pe roţi o cutie de nesskafé, turnă apă şi obţinu licoarea cu care Roman Rihor se spurca pentru întîia dată; fiecare înghiţitură o spăla cu un gît de rachiu, să nu verse. Tovul Hari mai băuse aşa ceva, cunoscuse gustul de cafea pe cînd era elev la şcoala de interne („cu toate trebuie să se deprindă un bun miliţioner"), o singură dată băuse din ordinul superiorului; acum sorbea din motive politice, spre a nu afecta relaţiile externe, îşi făcu socoteala sergentul, consuma din pricini independente de voinţa lui, mai puţin alcoolul, care tocmai se epuizase. Primarele luă uiaga goală şi fugi s-o umple din rezervele lui, de acasă.

„Oi lipsi o ţîrucă, nu fie cu supărare, se scuză el în faţa oaspetelui; musai să mă duc personal, că Valeria nu dă nimărui o scîntă, criza de horincă e mai mare decît criza petrolieră."

Sergentul înţelese că rolul de gazdă i se transferă lui, pe drept ; scoase pacul de „Mărăşeşti" şi îl puse în faţa lui Mayerholtz, acesta aprinse, îl înecă fumul, nu azvîrli ţigara, o aşeză pe buza scrumierei, lăsînd-o să se fumeze singură. În borseta de care nu se despărţea o clipă avea nişte ţigări de foi de culoarea argintului, cu care îi trată pe cei doi. Profesorul primi una şi o puse în buzunarul de la piept, nu era fumător. Miliţianul dădu s-o aprindă, iarba dracului nu luă foc, îi sări în ajutor Mayerholtz, îi demonstră că argintul ţigării era lăcaşul de aluminiu ce proteja frăgezimea acelei ţigări de foi scumpe, cu tubul lung, ca de glonte de puşcat mistreţ. Tovul Hari începu să pufăie, stînd picior peste picior, spre a atenua neştiinţa de care tocmai dăduse dovadă. Gîndi să fie el în atac şi-i făcu semn celui ce făcea pe tîlmaciul :

„Spune-i, dom' profesor, lui Mayer ăsta unde se află, că prea-i cu nasul pe sus. Zi-i că ne datorează respect pentru ce-am pătimit. Fasciştii au ras comuna de pe faţa pămîntului. Şi de împuşcaţii din Moisei să-i spui, dom' profesor, să nu-mi azvîrle mie în ochi fumul ţigării lui împuţite", puse punct şeful de post, satisfăcut de ceea ce-i ieşise pe gură, dascălul n-avea decît să preschimbe zicerea lui în engleză ; profesorul o traduse în stilul său :

„Vă aflaţi, domnule Mayerholtz, într-o comună istorică. O istorie tragică, dacă e să fiu sincer. Aţi auzit, desigur, de Lidiče şi Oradour. Ei bine, această aşezare din România a avut o soartă identică", vorbi profesorul Iubu, paloarea feţei i se adînci şi ochelarii i se aburiră vizibil, scoase foiţa de hîrtie şi şterse lentilele (peliceaua de căprioară lipsea din comerţ, o va procura în Moisei, la sursă, îşi aduna bani pentru armă, dorea să devină

vînător). Îi căzu în auz vocea țîndărită a domnului Mayerholtz :

„Fasciștii nu-s confundabili cu poporul german."

„Nici nu-i confundăm, domnule Mayerholtz, n-aveți grijă. Doar că nu uităm recentul trecut. Rănile încă dor. Eu sînt profesor de istorie în această comună. Îndeletnicirea zilnică îmi permite să..." vorbi ochelaristul cu calm perfect și surîsul pe buze, dar neamțul nu mai află amănuntele acelei îndeletniciri, scara-melc trosni dureros, ușa se deschise și domnul Mayerholtz primi îmbrățișarea disperată a unei femei roșcate.

Capitolul trei

Helga era desculță, în veșmînt bizar, pelerină de un albastru-indigo, cu capișon, cordon și trese de căpitan de miliție, amănunt zăpăcitor pentru șeful de post, gata să-și înghită de uimire trabucul. Își făcură intrarea superiorii — maiorul Tohătan, flancat de uriașul miliției județene, Simionaș Mîț, căpitan la circulație — care fură întîmpinați în stilul breslei lor :

„Să trăiți, tovarășe maior, sergentul Voștinar din Moisei raportează..." dar îi pieri glasul, nu mai raportă nimic. Roșcovana era goală-goluță pe dedesubt. Pelerina lăsa vederii doi sîni generoși și, la cea mai ușoară neatenție, spuma unui combinezon care abia ascundea ceea ce au femeile de ascuns, putu să se convingă șeful de post.

„Ce te holbezi, sergent ? îl apostrofă Tohătan. Mergi în postul tău !" și subalternul dispăru ca din pușcă.

„Unde ai fost, curvă internațională ? ! erupse, roșu de furie, domnul Mayerholtz, nu însă înainte de a-și strivi trabucul în blidul de lut, pictat cu flori de cimbrișor, care servea drept scrumieră ; avu de gînd s-o pălmuiască pe Helga. Se stăpîni la timp, surîse, depuse cheile mașinii în mîna cu pernuțe roz a soției sale, căreia îi ordonă cu o discreție aproximativă : „Du-te și

te îmbracă, toanto ! (apoi, către Roman Rihor care sosi cu uiaga). *Schnaps, bitte.*"

„Vrea horincă, traduse profesorul Iubu și se grăbi, totodată, să facă prezentările. Nu era nevoie. Mayerholtz strînsese deja mîna ofițerilor poliției române cu efuziune, fumatul de trabucuri fu reluat, nesskafé-ul așișderi, horinca fu servită în cerc lărgit și — pentru a ieși cumva din penibilul situației — ochelaristul luă iar conversația pe contul său, spunînd angelic :

„E o comună de lemnari, domnule Mayerholtz, casele arse au fost refăcute din temelii, e regretabil că n-ați nimerit aici pe lumină de zi, ar fi fost o experiență utilă și (adresîndu-se lui Tohătan) tocmai îl familiarizam pe oaspete cu evenimentele din Moisei."

„Poate voi reveni pe aici, domnilor, să refac acest traseu turistic, pentru mine de două ori fantastic, *ia, fantastisch*, repetă adjectivul, dar se grăbi să precizeze : *aber, ohne Frau,* însă fără nevastă", și rîse Mayerholtz din toți dinții de aur ai gurii sale, sincer, degajat, îndatoritor, ușor pișcat de *schnapsul* locului, încît maiorul Tohătan putu relata amănuntele misterioasei dispariții a doamnei Helga Mayerholtz, coafeză din Ulm. Bărbatul acesteia, cîrnățar și negustor de cai la o firmă germano-anglicană, înregistră povestea cuviincios, cu toate simțurile treze, însă reacționă contradictoriu : ba se înfuria de grotescul unor situații, cerîndu-și mii de scuze, ba însoțea neverosimilul unor pățanii cu lungi rafale de rîs, părîndu-i că o forță mai presus de logica lui îl face interpretul unor fantasmagorii demne de pana lui Hoffman ; aventura în care, iată, naviga era de un umor negru imens.

Mercedesul de culoarea zahărului, avînd în remorcă o rulotă, evolua fără probleme pe șoseaua D.N. numă-
30 rul 1C, ce lega Satu Mare de Baia Mare, orașe insig-

nifiante, de tranzit, pentru domnul Mayerholtz, care nu simţea oboseală, se lăsase în voia *Eine kleine Nachtmusik*, unei melodioare nocturne, emisă imediat după orele douăzeci şi două, turistul năzuia să treacă pasul Prislop la adăpostul nopţii, să cîştige o zi albă în favoarea mănăstirilor pictate în exterior din Bucovina, despre care aflase că sînt senzaţionale. Helga dormea în rulotă, trecuseră de Medieşul Aurit, celui de la volan i se păru că se supraîncălzise motorul ori n-avea ulei, indicatoarele de bord îi jucau feste, opri să verifice, înălţă capota, totul dură un minut, cel mult două, Helga părăsi aşternutul, beată de somn, atrasă hipnotic de porumbul galben-foşnitor, nimbat de lumina lunii, făcu pipi şi auzi că maşina demarează. Sări ca muşcată de viperă, strigă să-l facă atent pe bărbatul său, umplu orizontul nocturn cu numele acestuia, Willy-Willy !, vehiculul fu înghiţit de noaptea cu lună a unei ţări despre care nu ştia mare lucru : că e de est, cu regim comunist şi se află în Europa. Doamna Helga Mayerholtz, proprietara celui mai frecventat salon de coafură a oraşului Ulm, din landul Bavaria, rămase — fără ştirea cuiva — abandonată în tarlaua B. 12, de porumb hibrid, a cooperativei agricole de producţie din comuna Medieşul Aurit, nu departe de cuptoarele dacice, undeva în nordul României, îmbrăcată în modul cel mai sumar posibil, în mantia de lumină a lunii şi în spuma, la fel de transparentă, a furoului personal. O ţinută de paradis. Făcu autostop şi sperie un lung şir de automobilişti. Unul era să facă infarct ; altul intenţionă să oprească, dar fu cenzurat de nevastă-sa : „mînă măgaru, că-ţi scot ochii". Picanteriile proveneau de la căpitanul Simionaş Mîţ, acel Yeti al miliţiei judeţene, aflat în rond pe şosea, care fu sesizat din varii surse despre „senzaţionala autostopistă", „Eva nopţii cu lună", „sexy-

show la drumul mare", „Angelica din cucuruz", „fantoma din porumbiște", „eros-rally — raliul erotic" și câte se vor mai fi spus. Denumirile nu contează, sînt rodul minților excitate ale celor ce au reclamat și echipajul se puse în mișcare pe pista și parametrii obținuți cu generozitate de la numeroșii colaboratori voluntari.

Doamna Helga fu recuperată de ARO-ul cu stație al maiorului Tohătan, care alertă posturile de pe traseu, inclusiv Moisei-ul, și captura fu transportată cu maximă urgență la adresă, o „vărsară" în brațele domnului Wilhelm Mayerholtz, în împrejurările cunoscute, nu însă înainte de a-i tăia contravenientului o chitanță de amendă în valoare de 50 (cincizeci) lei, „ potrivit articolului 17 din Codul circulației rutiere pe teritoriul României, paragraful d., referitor la conducere neglijentă, cu risipirea încărcăturii autovehiculului pe șosea".

Păru că își face intrarea o actriță de cinema, nu aceeași doamnă Helga Mayerholtz, ce revenea acum somptuoasă prin opulența vestimentară, eleganța și superbia cu care își etala garderoba de bună calitate, bijuteriile grele, fardul discret, îndelung elaborat în fața oglinzii, obrazul radiind de strălucire și un soi de aristocrație a privirii care se obține prin exercițiu persuasiv și tenace. Vorbi strălucitoarea doamnă Helga Mayerholtz :

„În țara dumneavoastră nu se practică autostopul ? Au trecut atîția și, în chip straniu, nici unul n-a oprit să mă ia."

„Lipsă de cultură, stimată doamnă, fu ironic maiorul Tohătan, în cea mai curată germană. La noi *strip-tease*-ul automobilistic e încă la început, dar se fac eforturi în acest sens."

„Termină cu gafele, păru că o bruschează bărbatul său, dar pe acesta îl umflă rîsul de ceea ce tocmai descoperea : Toate le faci invers, draga mea. Cînd era

obligatoriu să fii îmbrăcată, te arătaşi românilor goală-puşcă. Iar acum, cînd ar trebui să dispari şi să te dezbraci naibii, să te culci, după o zi de groază, te împopoţonezi ca Maria Tereza în vizită la Schönbrunn. Dă un pupic şi marş în rulotă. Rămînem aici peste noapte. Nu vezi că am băut un *schnaps* excelent şi o să mai beau, *gute Nacht*, noapte bună."

Urarea se multiplică, maiorul şi căpitanul se retraseră, Mayerholtz le dădu adresa lui din Ulm, spunîndu-le să vină acolo negreşit, ei ziseră *danke*, şeful de post se miră pentru felul mălăieţ, cu zîmbetul pe buze, în care tratau superiorii lui relaţiile dintre români şi străini, dar îşi înghiţi mirarea, ce să facă un grad mic ?; îi conduse pe cei doi pînă la scara automobilului şi le ură drum bun (nu în R.F.G., la judeţ), cu un „să trăiţi" zgomotos, sub privirile admirative ale vigilului nopţii, cu cojocul pe umeri, că picase brumuşoară, luna era cu dinţi şi stelele mari, cît ochii de cucuvea, scuipă Bumbuşcă în sîn, neplăcut surprins că se gîndise la pasărea vestitoare de rele.

Erau puţine minute pînă la miezul nopţii şi cel de al treilea ceas rău al acelui marţi nu se adeveri. Primarele n-avu chef să se gîndească la asta, se afumase, avea o stare minunată, ca dealtfel şi oaspetele din oraşul Ulm, care nu mai pregeta să aprecieze „stropşeala" de Zalău prin vorba *exzelent*, nici măcar nu-i cuvînt german, aprecie Roman Rihor, sună curat româneşte, cei doi conveniră demult asupra acestui fapt şi deciseră să-şi zică „exzelenzig", să se numească unul pe celălalt „excelenţă".

Atunci dădu buzna în odaie vigilul Bumbuşcă, însoţit de cîinele Bărbat ; cojocul îi căzuse de pe umeri, îl tîra după el, ca pe o oaie moartă, scăpă din mînă lanterna, era ca năuc.

„Tu nu știi bate la ușă cînd te arăți domnilor și nu-ți scoți căciula ?“ grăi primarele mînios.

Bumbuşcă tremura ca varga, nu de frica celui ce îl dojenea ; își rupse căciula din cap, arătîndu-și tigva lac de sudoare.

„Lupul !“ reuși să articuleze vigilul, ca într-un înec. Îl confirmă șeful de post, apărut în spatele lui cu arma la picior, alb ca varul.

Primarele nu putea răbda obrăznicia celor doi, se ridică de pe scaun ; le va da un perdaf să-i usture :

„Bagseama voi n-aveți obraz. Cădeți în petrecere ca balegile. Ce-i cu lupul ? N-ați mai văzut lup ? Cum apare îl puști ori slobozi cîinii să-l rupă.“

„Nu-l prinde glonțul“, vorbi sergentul.

„E lupul acela !“ răcni Bumbuşcă, sugrumat de ceea ce anunța.

Se instală tăcerea. Aburii alcoolului nu putură anihila șocul, pe Roman Rihor îl luă cu frig ; tocmai se dezobișnuiseră de grozăvia pe care ei, moiseienii, n-ar fi voit s-o creadă ori să-i dea curs, în ruptul capului. Dar prea se potriveau multe ; prezența *lupului* era semnalată — e drept, la mari perioade — cu insistență și amănunte ce îți dădeau fiori. Profesorul Iubu păli, nu de neobișnuitul întîmplării, nu credea în strigoi, iele, vîlve, cum le-o fi spunînd, nu era superstițios. De cum sosise în Moisei, află de neodihna cuiva care ia înfățișare de lup și cutreieră meleagul, chestiunea îl interesa, vîna amănunte.

„De unde să știm că nu minți ?“ vorbi profesorul.

Primarele n-ar fi voit ca slujbașii să depene pățania în prezența neamțului, să nu se interpreteze ; cei doi o spuseră însă pe nerăsuflate.

Cînd îl zăriră, lupul se afla pe scara ce duce în Casa comunii, urcase primele trepte ale scării-melc, păru a cunoaşte locul. Bumbuşcă îl lumină cu lanterna chinezească, sună din fluiera de vigil, asmuţi dulăul Bărbat asupră-i, acesta îl asedie fără încetare, din toate părţile şi cu înverşunare sporită, dar pica lat de tot atîtea ori la picioarele fiarei, care nu schiţa cel mai mic gest de apărare, privea în susul scării adulmecînd. Părea că o forţă nepămînteană îl răpune mereu pe cîine, fără ca lupul să clipească măcar. Dacă te uitai mai cu luare aminte, jivina avea o fosforescenţă în priviri şi în aburul abundent al nărilor excesiv dilatate. Şeful de post vîrî glonţul pe ţeavă, puse arma la ochi, dar îl opri vigilul : „Nu trage ! E duhul !" Lupul coborî liniştit, cu mişcări mecanice, neobişnuit de moi şi de încete pentru a fi lup-lup, cu gîtul înţepenit şi ochii în flăcări, susţine Bumbuşcă. Trecu la doi paşi de el umblînd agale, pînă dispăru în noapte, purtîndu-şi trena de lumină bizară, pînă dincolo de ultimul deal de dinainte de a începe cerul spuzit de stele, cu care se confundă.

„Ce se întîmplă, excelenţă ?" se impacientă domnul Mayerholtz.

„Un lup, excelenţă, ceva obişnuit pentru aceste locuri", zise primarele cu voită detaşare şi rîse mînzeşte.

„*Ein Wolk* ? Un lup ? Să n-o pape pe Helga ! Ce spui, excelenţă ? Ar exista o asemenea posibilitate ?"

„Exclus ! fu categoric primarele, dar se corectă. Să fim totuşi prevăzători. Vă poftesc, excelenţă, la o preumblare, să inspectăm împrejurimile, însoţiţi de reprezentantul ordinii publice" şi arătă spre omul cu arma.

Bavarezul se muiase de tot, Roman Rihor voia să-l scoată la aer, să-l culce în căsulia lui, nu mai avea cu cine parlamenta, îşi pierdea vremuşoara.

„*Schpazier mit polizai?* Plimbare cu poliția? Nu! Prefer asta, excelență, ha-ha-ha! turui Mayerholtz și arătă spre horincă, zguduit de rîs. Plimbarea mîine, *morgen, heute schnaps*, azi tzuica, ha-ha-ha!"

Iată o idee! o prinse din zbor mintea încă funcțională a primarelui, care negocie cu profesorul Iubu următoarele: să se ocupe mîine, miercuri, de familia Mayerholtz, să le arate nemțișorilor tot ce-i de arătat — monumentul, stațiunea Borșa, mănăstirea, izvorul albastru al Izei, bisericuța de lemn din Ieud, olarii din Săcel, o cină cu balmuș la stînă. Program turistic de milioane.

„Am cursuri", se apără profesorul.

„Nu-i bai, se aranjează", îl bătu pe umăr, cu zgomotoasă intimitate, capul comunei.

„Suferă pruncii. Nu-i alt dascăl de istorie care să mă înlocuiască", o ținu pe a lui Iubu.

„Nu te sfarme grija. Nu curge sînge și gestul e patriotic. Fii om politic, profesore. Cunoști deviza: noi muncim, noi controlăm, noi decidem. Am decis, carevasăzică", sfîrși primarele, predînd ștafeta profesorului care expuse neamțului ideea cu lux de amănunte.

„*Wunderschön*! Minunat, excelență! *Wo ist die Kloster*? Unde-i mănăstirea!" voi precizări Mayerholtz, ca tot neamțul.

Cum să-i explice primarele? Îi poate indica direcția bunăoară: o ții pe firul Vișăului cît ai fuma o țigară, apuci muntele, în stînga, pieptiș, apoi dai de o poieniță, în care șade dalba mănăstire a Moiseiului. Nu-l putea îndruma altfel. O hartă n-aveau la primărie. Avea, în schimb, Mayerholtz. O avea în mașină. Au ieșit cu toții gîndind să consulte *eine karte*, o hartă, de care uitară numaidecît; dădură cu ochii de cerul fierbînd de stele, bavarezul căzu într-o stare romantică, voi să vadă lupul care a păpat-o pe Helga, apoi căzu în somn,

gata, îl culcară îmbrăcat, lemn de beat, lîngă nevestica lui. Îi va păzi vigilul Bumbuşcă.

Roman Rihor crezu cu cale să facă bilanţul zilei acolo, în şosea, sub cerul multrăbdător al Marmaţiei şi cuvîntă sintetic :

„Tovarăşi, nu ne-a fost uşor, dar ne-am descurcat. Ce cred ei ? Îi bag în mă-sa de capitalişti ! Hai să durmim, că mintenaş se crapă de ziurel de zi. La bună-vedere."

Primarele îl reţinu totuşi pe profesorul Iubu, cerîndu-i să-l însoţească în Casa comunii, în turn :

„Avem a convorbi o ţîrucă."

„Ce-a fost chestia cu lupul ?" întrebă profesorul.

Primarele închise uşa, făcu gestul evaziv, lasă asta ! se aşeză ochi în ochi cu profesorul, căruia îi vorbi cu gravitate, sincer îngrijorat, limpede, fluent, ca şi cum n-ar fi pus strop de alcool în gură :

„Alt lup ne dă tîrcoale, mînce-l şperla şi hoherul ! Îţi dau veste rea, dom' profesor : se suspendă serbarea pe care ai muncit-o cu atîta sîrg. A fost interzisă de sus."

„Cît de sus ?" vru să ştie Iubu.

„Asta nu pot şti. Vor sosi la noi trimişi de la judeţ să ne ajute. Am notă telefonică în sensul acesta" şi primarele îi puse dinainte registrul.

Profesorul nu citi, n-avea de ce, faptele erau clare : „erezia" lui din facultate îl urmărea, bagseama, şi aici, cu întreg cortegiul de tinichele, infamii şi ofense. Şi el care crezuse că s-au potolit, că au ajuns la mintea cea bună, trăzni-i-ar Dumnezeu de dobitoci şi delatori !, nu se potolesc, vor să-i frîngă destinul ! gîndi Iubu cu iuţeală de computer, faţa însă îi rămase impenetrabilă, nu se putea şti ce se petrece dinlăuntrul său. Surîse

capului de motan care îl studia cu ochii tăciunii și agresivă luare aminte ; spuse dezinvolt :

„Nu ne pierdem noi cu una, cu două. Noapte bună, excelență".

„Așa te vreau, dom' profesor ! Mergi sănătos, că mai sîntem și noi pe aici, așa !" îl conduse primarele ; îi plăcu răspunsul, dar nu-l aprobă pe ochelarist. Acesta e încă crud, neînvățat cu „hăis-ul" și „cea"-ul vieții, naiv cît cuprinde, nedomolit, nărăvaș, îl vor domoli viața și împrejurările, gîndi Roman Rihor și se întristă foarte de ceea ce constata : e groasă cu băiatul ăsta, îi spunea al nu știu cîtelea simț, însă el, ochelaristul nu vede. Primarele îngropă lunga și hîda zi de marți cu un lung gît de horincă.

Din contră, profesorul Iubu vedea clarisim împrejurările pe care le avea de traversat, dioptriile percepției sale nu-l înșelau, era pregătit să înfrunte greul, energiile sufletești nu-l vor trăda tocmai în clipa cînd neprevăzutul le solicita indiscutabil. Lungi dinadins drumul către lelea Solomie, moașa comunei, la care sta „în vipt", o lună-două, pînă o va convinge pe Pompilia să se transfere la Moisei, să se căsătorească odată (cu popă sau fără), să toarne un batalion de copii, să-și afle un loc sub soare. Dar pînă atunci mai e cale lungă, drum bătut.

Altceva îl preocupa acum : „nu vreau să mai calc cu stîngul, orice ar fi și orice s-ar întîmpla !" își zise Iubu, legămînt realizabil prin prevedere, acțiune lucidă și persuasiune. Își etală în fața ochilor minții (ca niște cărți de joc) toate capcanele ipotetice care i s-ar fi putut întinde în zilele și săptămînile următoare. De către cine ? De către Urdinică, ordinarul, fără doar și poate. Un lucru nu-i intra în cap : de unde are tipul ăsta multa energie, sadismul și pila de lungă bătaie de a-l

prigoni pe Had şi aici, în Moisei, această „Patagonie a României", cum se exprimase acelaşi nemernic. Îi vor pune în cîrcă vini mai vechi, reale sau închipuite, spunînd că-i spirit refractar, hrănit de orgolii şi accese de independenţă, nesupus la rigorile programei şcolare, a instrucţiunilor sacrosante (asul de treflă !) ; va recunoaşte şi îşi va face o severă autocritică, urmînd pilda acelor domnitori români, puţini la număr, care în momente de cumpănă, avînd osmanlîcul în coastă, s-au condus conform maximei : „capul plecat sabia nu-l taie". Osmanlîcul profesorului Iubu era, în actualele împrejurări, mediocritatea agresivă. Îl vor învinui că-i arţăgos şi negru-n cerul gurii, că se sustrage principiului promovabilităţii elevilor sută la sută (pe leneşi Iubu îi pica de nu se vedeau), o sfidare adusă inspectoratului judeţean, care îi dăduse un prim avertisment (valetul de roşu !), că „nu se integrează cerinţelor de moment" ; îşi va face, şi în acest caz, o severă autocritică, cu angajamentul să tragă concluziile corespunzătoare. Îi vor aduce acuza (întemeiată, dealtminteri) că are o „concepţie personală" despre cursurile de perfecţionare şi reciclare a cadrelor din învăţămînt, unde el excelează prin poziţii şi atitudini singulare, între care teoria (bizară, desigur) că misiunea educativă nu-i posibilă a se exercita pe „teme date" etc. drept urmare tînărul profesor stagiar e adus la ordine, făcut zob prin citate celebre, care susţin contrariul, cu aprecierea invariabil aceeaşi : „practică pedagogică meritorie, însă elaborată libertin, vădind lacune de concepţie (dama de pică !). De astă dată, nu-şi va turna cenuşă în cap, dar nici nu va face greşeala de autodafé, al celui ce îşi strigă adevărurile în piaţa publică, indiferent de risc, a depăşit vîrsta demersului utopic, va promite inchiziţiei şi inchizitorului să mai reflecteze, cum e just la o vîrstă de

cristalizare a personalității, a eului civic ș.a.m.d. Pînă treci puntea, fă-te frate și cu dracul ! suna proverbul ca un dangăt de clopot în toate celulele lui, stîrnind în Iubu un taifun de energii potențiale. La principii nu va renunța, era decis, va fi inflexibil și cu verticalitatea de neatins, de neatins ; „Ar însemna să renunț la *minele meu*, teritoriu din care nu cedez nimic-nimicuța", îi înfruntă profesorul pe ipoteticii săi agresori. Acum pot veni ăi de la județ, Iubu îi aștepta.

Feeria nocturnă și cerul înstelat, cum nu-l mai văzuse, îi dădeau curaj, ca unui lunatic apt să umble pe acoperișuri, deși el doar pe solul (incert) al adevărului avea de umblat. De un an și mai bine trăiește și muncește, fără spaime ori sentimente de „exilat", în această comună din „nordul cel mai de nord al României", cum se răsfață în scrisorile către părinți, aflați la Paris, în misiune. El n-a aterizat aici silnic ori din penitență, cum mîrîiră unii, încercînd să facă din absolventul Had Iubu un erou. Nu era un erou. Nici „exilat" nu era, cum se acreditase ideea de către cei ce refuzau să creadă că Moisei ar fi opțiunea lui Had, ins rezonabil, cu scaun la cap. Nu. I s-a impus o asemenea destinație ! cîntau respectivii pe una și aceeași coardă. La facultate a „fluierat în biserică", ce-i drept, nesăbuință care-i scadentă — cine ar fi crezut ? — și acum. La repartiție însă nu s-a ținut seamă de această pățanie, considerată minoră, a primit loc bun, urmare a mediei bune (9,80), în orașul Sătmar, putea fi zeilor recunoscător pentru ceea ce i se oferea pe tavă : reședință de județ, muzeu de istorie, filiala arhivelor statului, revistă de specialitate și — colac peste pupăză — în urbea de pe Someș avea rubedenii, unchi și văr primar, cu cîrlig la oficialități. Absolventul a cerut, în schimb, comuna Moisei,
40 loc modest, aflat pe la coada listei de ierarhii valorice,

gest care a deconcertat, a produs stupoare. „Felul meu de a fi produce mereu stupoare ; ar trebui să iau măsuri", auzi glasul introspectiv al celui de al doilea din el, raţional-pămînteanul, pe care nu-l asculta mai niciodată.

Destinaţia Moisei nu era bravadă, era o necesitate pe care tînărul o resimţea acut ; aici şi numai aici, în Moisei, îşi putea proba cu loialitate, în mod spartan, adevărul dureros de viu al acelei păţanii care stîrnise vîlvă în Senatul universitar ; poziţiile se dispersară atunci, din prudenţă ori laşitate, cu contează acum, iar el, nedreptăţitul, avu de tras ponoase pe nemeritate, da.

Cinstit era să redeschidă „procesul" acum, instanţa fiind el şi numai el, să reevalueze acel recent trecut prin rigorile unui stil de viaţă care se vrea fără imixtiuni dinafară. Dorea să ştie dacă asta-i posibil.

De fapt, ce rău făcuse el atunci, student anul trei, care era „crima" lui, nici azi prescrisă ?

Capitolul patru

În amfiteatrul *Lucraetius* mai erau trei inşi, cel mult patru. Lui Had îi era lene sau n-avea chef sau n-avea timp să-i numere cu privirea, îi intuia doar (avea dexteritatea de a vedea în părţi, cu coada ochiului, fără a privi dinadins, calitate pe care o cîştigi printr-o gimnastică a globilor ochilor : priveşti alternativ mult sus — mult jos, un joc vertical, la fel baţi orizontala, apoi cele două diagonale, în cruce, şi gata, irişii focalizează din orice unghi dificil). Se mai uită o dată asupra tezei. Aceasta crescuse la dimensiuni apreciabile ; opt pagini era mult pentru scrisul său mărunt, puchinos, înghesuit, greu lizibil, coborîtor ca o turmă de oi gata să se arunce în prăpastie. Îşi mută privirea la cei de la catedră. Profui era calm, pontifical ca întotdeauna, flancat de asistentul Urdinică, cîrlionţatul cu obraz seboreic, ciupit de vărsat, ins de pe Tîrnave, uns cu toate unsorile. Lui Pamfi, cum îi spuneau studenţii profesorului Pamfil Patriarhu, nu-i displăcea micul ceremonial de a fi însoţit pretutindeni de către acest Urdinică, „scutier" înnăscut. Îi mersese buhul de a fi „umbra magistrului", înscenare care îl binedispunea pe Prof, a cărui psihologie rămăsese ancorată în „secolul luminilor" — subiectul său gras, de unde şi obişnuinţa de a se comporta voltaireian, spumos, cu gestică studiată şi

îl cinstesc cu cîte un gît de „Uzo", lichiorul de migdale care se îndoieşte cu apă, să devină lăpturiu la culoare, ceea ce „generalul" refuză din principiu („Cum să strici bunătate de mastică ?"), o soarbe în stare pură, aşa cum o fabrică domnul Metaxa, chiar cu preţul de a striga încă o dată deviza ospeţiei lui.

„De ce rage ăsta ?" tresări Had.

„El zîţe la noi ţeva *chic* pe greţili", explică Medussa, atîrnîndu-i-se de braţ.

„Ia foca de pe mine ! îl imploră pe Oliver, ins cu ancoră la grecoaică, de unde provenea şi porecla lui : părinţii Medussei deţin o pădurice de olivieri în regiunea Amfissa, din Peloponcs, motiv ca fata să-l invite pe românaş (o cruce de bărbat) să fie tandru cu ea pe durata anilor de studiu, promiţîndu-i sub jurămînt greco-catolic că se vor retrage împreună la umbra acelor olivieri, se vor dedica dragostei şi negoţului cu măsline, optsprezece sortimente, vine precizarea grecoaicei, cărate în butoiaşe cu măgăruşii, tipa-tipa, la oraş. Numele său neaoş, Ignaţiu Pârja, provenitor din Sătmar, pare să fi fost uitat de colegi, îi spun de-a valma Oliver-măslinarul.

Pătrunseră în salonul baroc, cu pereţi *havane-brique* (nuanţe de roz), cu multe bolţi, coloane masive şi tavan glisant de sticlă, pentru aeraj, perpetuă amăgeală, deoarece aerul medieval al edificiului conviejuieşte la infinit cu aerul viciat ce drapează de sus pînă jos încăperea întinsă, ca un peron de gară. Luxul, mirosul greu de mîncăruri şi orchestra urlătoare sînt punctele forte ale aşezămîntului, în timp ce bucatele se menţin în limitele banalului, dacă n-ai inspiraţia să alegi fie „specialitatea bucătarului" (o ruladă cu felurite cărnuri, bucăţi de slăninuţă şi caşcaval), fie „varză a la Cluj" ori clasicul şniţel vienez.

Had şi ai lui nu trecură pe la „garderoba obligatorie", ştiau că de acest amănunt se va ocupa (în cazul lor) „generalul" sau, la nevoie, Gyöngyi, ospătăriţa cu strungăreaţă, totdeauna serviabilă, cochetă; dealtminteri, numele ei înseamnă „perlă", nu trebuie să ştii ungureasca la perfecţie spre a înota binişor în apele acestei convieţuiri. Mai greu e cu accentul, o ştie Had pe pielea lui, îşi rupe limba cu straniul cuvînt la care răspundea respectiva.

„Ghionghi !" ieşi o pronunţie caracteristică din gura studentului.

„Facem curte la un unguroaica şi totul va fi O.K.", îi dădu soluţia diva cu strungăreaţă, la care ochelaristul atacă :

„Sînteţi liberă în acest scop ?"

„Ve rog. Nu trebuie spunem la soţul", fu promptă fata şi îi arătă lui Had un tip chel, în uniformă de oberkellner, care trebuie să fi fost soţul ei. „Cu atît mai bine ţării, şi ei cu atît mai bine", zise Had cu automatism şi roşi pînă în vîrful urechilor, era suprema lui îndrăzneală în materie de „agăţat". Ospătăriţa se simţi datoare să-i tragă o ochiadă neechivocă şi studentul chiar simţi pentru o clipă căldura şoldului ei, croit pe lungime, ospătăriţa îl atinse ca din întîmplare, în timp ce culese veşmintele abia sosiţilor ei clienţi. Spre a se convinge că micul ei avans fusese înregistrat, ochii şerpoaicei se lansară languros asupra ochelaristului cu abundentă podoabă capilară (zulufi ca de papuaş, la modă atunci), după care ea dispăru încărcată cu fulgarine, scurte, hanorace şi hăinăria tip geacă, o pestriţăraie de nedescris. Deşi luna mai se instalase de multişor, în oraşul de pe Someş era vînt, vreme umedă, rece, primăvara nu intrase în drepturi, cît despre vară, o îndepărtată promisiune.

„Ţe vampă ! Ţe gust !“ mustăci Medussa şi se hlizi în urma chelnăriţei plecată la garderobă ; nu-i fu deajuns, se aplecă peste masă şi vorbi cu glas jos, confesiv : „Ţele slabe ţe n-au ţîţe face plăţerea lui“ (arătă spre Had).

„Gura, focă ! Ia-o în primire, Oliver“, potoli Had sarcasmul Medussei ; spre a-şi afla o linişte relativă, se mută cu scaunul între şvab şi ungur, să continue o discuţie întreruptă. Had o reluă astfel :

„Pînă la un punct, îţi dau dreptate, Hans. Sigur că da, nu tot ce trăim devine istorie, în schimb, tot ceea ce trăim ar trebui să devină morală. Cu asta începe, cred eu, destinul unui istoric adevărat. Aici nu avem reţete, meniuri pe bunul plac al fiecăruia.“

„Avem creier cu ou“, se auzi vocea baritonală a ober-ului chel, postat în spatele lui Had să recepteze comenzile domnilor studenţi.

„Cum să schimbi idei în balamucul ăsta ?! N-ai pic de linişte ! îi sări lui Had ţandăra şi izbi cu pumnul în masă, dar fu interzis de ceea ce văzu : pe ecusonul chelnerului scria *Ionel Linişte, şef de sală.* Gemu sub erupţia unui rîs nebun, care îi vibră întreg corpul, după care îl simţi în stomac, de unde urca val de val, era înnebunit de hula perpetuă care îl isterizase, începu să lăcrimeze şi îl duru la cerebel. Pişti Domokoş îl lovi după ceafă, ca pe înecatul cu os de peşte, zicînd :

„Pot să jur că e sony.“

„Nuuu ! se apără Had, complet epuizat. Am avut, pur şi simplu, o revelaţie einsteiniană asupra existenţei noastre efemere.“

Hans Hirsch îl confirmă pe ungur :

„E diliu de-a binelea. Ceea ce mi se păru bizar azi dimineaţă, chestia cu teza, îmi apare acum perfect logic. Paranoia nu se dezminte, fraţilor, intră şi în cele

mai alese case. Premoniția domnului Freud a fost genială. Să spunem bun venit micilor spirocheți în edificiul celular al scumpului nostru confrate."

„Eu v-am adresat salutul unității noastre de alimentație publică. Aștept comanda", le aduse la cunoștință respectuos ober-ul chel. Neavînd ce nota în carnețel, își aranjă cravata, ecusonul, lovi cu șervetul o iluzorie muscă ; tocmai cînd răbdarea acestuia parcurgea ultimii metri ai ultimei turnante, comenzile universitarilor se pornira, cam trăsnite, însă din abundență : omletă („Auzi ? Omletă la prînz !"), cîrnăciori olteneşti la tigaie, tăieței cu varză, ciorbă de burtă, telemea cu roșii și ridichi de lună („Aici îi ard la sumă, vor trufandale !"), cît despre băutură, pelin de mai nefiind, cîteva „fiole" de vin bulgăresc, însoțit obligatoriu de pepsi-cola, o smucealâ a grecilor, deprinși la ei acasă cu *rețina*, vinul ușure, îndoit cu apă, conservat cu rășină de pin, să reziste caniculei și să nu-l răpună pe elin la întîiul pahar. Ionel Liniște era la curent cu acest specific, avusese contacte cu restauratorii greci, nu era un ageamiu în materie. Dar grecii lui Had se emancipaseră odată sosiți în România, învățaseră — pe lîngă disciplina istoriei — să lucre abitir cu paharul.

„Dau un regat pe un blid de măsline !" răcni Oliver înspre oberul gata să dispară din cîmpul lor vizual. Nu era nevoie. Șeful de sală făcu gestul liniștitor, se simțea aproape jignit : cînd se așază grecul la masă, așa ceva nu uiți, chestie de profesie, ce dracu ?! putu fi tradus gestul chelului bonom, cu morgă austro-ungară, părînd a fi stăpîn pe meseria lui.

„Și totuși ce-ți veni azi dimineață cu nenorocitul de subiect doi ?" fu curios Hans Hirsch ; grăbit să i se

dezlege misterul, își fricționă cu nervozitate barbișonul roșcovan, ca de țap.

Had tăcea, molfăia chifla tare ca piatra, mînc-o, prea-ndurata !" (deviza oricărui student fomist).

„*Primum bibere, deinde philosophari*, înainte de a filosofa, să bem", se înterpuse Vergilă și turnă vin, frapiera tocmai aterizase la masa lor ; cum ceilalți nu-l luară în seamă, bău singur.

„Îți convine să devii un caz ?" vru să afle Piști Domokoș.

„Nu-i idealul meu, dar dacă trebuie, voi deveni un caz. Nu renunț la convingerile mele", zise Had.

„Asta-i rizic, domnule coleg", avertiză Vergilă și dădu pe gît al doilea pahar.

Cunoscut ca tip băgăreț, moluscoidal, fără șira spinării, lumea universitară se ferea de Vergilă ; umbla zvonul că-i „turnătorul" anului lui și ce mai pică pe deasupra, fapt nedemonstrat, însă nici contrariul nu fu demonstrat. Chestia plutea în neclaritate, ca și insul în cauză, care „evolua prin facultă precum cîinele prin apă", suna cronica nescrisă a colegilor. Vergilă învăța pe sponci, primea invariabil note superioare științei lui de carte, se sprijinea pe toceală („îngrășa porcul în ajun"), pe slugărnicie, niscaiva citate și douătrei idei răsuflate. Între acestea din urmă se cuprindea și *rizicul*, cuvînt prin care, ardelenizînd, respectivul denumea „teoria riscului".

„Taci, Vergilă. Ești cap de lemn", îl dezamorsă Had, plictisit de moarte, și bău paharul de Cabernet bulgăresc pe nerăsuflate.

„Nu v-am spus eu ? îi luă Vergilă martori pe comeseni ; apoi către Had : Fronda lucră în tine, domnule coleg, ca viermele cel neadormit".

„Iar în tine lucră cu neprihănire sfînta beznă", nu-i rămase dator ochelaristul.

„Aha ! Vrei să te impui prin grandilocvență și spirit mesianic. Rahat ! Trăim într-o lume pragmatică, a dependenței individului de tot și toate. Prizonieratul conjuncturii trebuie acceptat".

„Chiar dacă se cheamă minciună ?"

Vergilă simți iscarea surdă a celuilalt, dori să-l provoace.

„Așa-s zecarii (nume dat studenților de nota zece, ca Had). Spiritul lor nu se împacă în turmă, fac gaură în cer. Liber ești, domnule coleg, să gîndești cu capul propriu. Drumul tău însă nu duce nicăieri. Dacă vrei sfatul meu, iată-l : să nu te pișii contra vîntului, că nu ține, te uzi tăt."

Hans Hirsch smulse dialogul din mediul insipid, îl împinse în real :

„Moisei ? Variațiuni pe aceeași temă. De oriunde o apuci ajungi cu demonstrația în același punct, cel cunoscut."

„Tocmai că nu-i așa", îl contrazise Had, ceea ce șvabul prevăzu cu luciditate, trecu, deci, la mutarea a doua :

„Și care-s tezele tale, profund originale, cu privire la acest subiect ?"

„Nu-s ale mele, sînt ale adevărului istoric."

Sehr gutt, foarte bine, se felicită șvabul mental, partida pe care o imaginase funcționa și, în continuare, dădu partenerului său „șah la rege" :

„Păi, istoria le-a înregistrat altfel decît afirmi tu."

„Nu istoria, oamenii, anumiți oameni, contrafăcînd adevărul istoric", opuse Had calul alb, întruchipînd spiritul justițiar (pe tabla de șah a celor doi) și imediat rezumă clar, nesofisticat, argumentele tezei lui, pe

puncte. Esența poziției ochelaristului se rezuma, înțelesă mesenii, la următoarele :

1) Împușcații din Moisei nu au fost niște partizani, adică rezistență organizată, cum stă scris în literatura de specialitate. Ei au fost niște „neîngenunchiați" (expresie favorită a lui Had), smulși cu de-a sila de la casele lor, sub nu importă ce motive și puși să lucre pentru ocupant la liniile de fortificații Árpád (una la mînă).

2) Victimele nu erau numai din Maramureș, cum se acreditase ideea, localnicii însumau o treime, restul proveneа din alte localități transilvane, Had putea indica satele cu precizie, deci formularea *partizani maramureșeni*, vehiculată în cărți și ziare, nu are acoperire (a doua la mînă).

3) Ei nu au fost măcelăriți de către hitleriști — cum se cîntă pe una și aceeași strună — ci de către formațiunile horthyiste, fasciștii de ocupație, fapt eludat dintr-o rău înțeleasă pudoare (a treia la mînă).

Had sorbi aer și, palid la față, i se adresă lui Piști Domokoș, privindu-l drept în luminile ochilor :

„Tu, ca ungur, te simți jignit aflînd că ucigașii celor din Moisei au fost cenderii lui Horthy, jandarmii cu peană de cocoș la pălărie ?"

„Fascismul e în afara naționalităților. Fascismul e fascism oriunde s-ar afla", vorbi Piști ca din carte.

Had îi mulțumi din priviri, apucă paharul cu vin cernelos și ciocni cu ungurul ; era, de fapt, os de secui, („Tot un drac, ești de-al lui Attila, călăreț cu slănina așternută straturi-straturi sub șa", obișnuia să-l tachineze, la care Piști Domokoș înghițea săbii : „Eu sînt secui, boule ! Străbunii mei au luptat în oastea lui Mihai Viteazul !" ceartă care îl binedispunea pe Had în cel mai înalt grad, era regalul celor doi).

„Şi *vargabéles* în afara naţionalităţilor este", vesti Gyöngyi şi puse pe masă ceva pentru care se dă în vînt orice muritor : faimoasa budincă, pe bază de tăieţei de casă, brînză de vaci, stafide şi scorţişoară, specialitate nelipsită din meniurile ungureşti, adoptată fără ezitare de toţi aceia care se cuprind în formularea devenită clasică : români, maghiari, germani şi alte naţionalităţi. „De ce nu şi sîrbi, evrei, ucraineni, ţigani, ceangăi, că sîntără şi dumnealor ?" avu mîncărime de limbă Had într-o zi, la seminar, însă Profu trecu peste „strîmbă" cu diplomaţie şi sobrietate, zicînd : „Fraza, ţinînd de esenţă şi nu de aparenţă, dragii mei, nu poate fi lungită la infinit. Dacă împrejurările o vor cere, pot intra şi numitele naţii, la o adică, în deviză. Eşti satisfăcut ?" fu chestionat Had, care dădu din cap că da, însă nu era, ar fi vrut un răspuns mai pe şleau. Dar care era „şleaul" acela ? N-ar fi putut preciza şi o lăsă baltă.

Intrarea în scenă a puştoaicei care aducea aromitoarele budinci şi remarca ei deloc culinară fură primite cu aplauze, asistenţa se învioră şi mai mult, mîncară ca lupii tineri, neezitînd a o mînca din ochi şi pe fufă. Had ceru încă o porţie. Îl imită Vergilă, mîncău cu serioase state de serviciu ; corpul hipopotamic al acestuia cerea combustie şi rumeneala de faţă a blondului fu acreditată prin zicerea de largă notorietate : „Eşti, Vergilă, imaginea bunei noastre stări, aşa cum o prezic documentele" ; la care insul răspunde prin „Hă-hă !" şi evocă istorioara lui Maenenius Agrippa privitoare la răzvrătirea membrelor corpului contra dovleacului gînditor, scandînd pe latineşte : *Aliquando membra corporis indignabatur*, cîndva membrele s-au răzvrătit..., ca să citeze în final, absolut obligatoriu, oda lui Virgiliu dedicată opulenţei patriciene, îndestulării pieri-

torului trup pînă la nevoia întrebuinţării penei de gîscă. Rezultatul efortului său latinist, afişat cu ostentaţie şi în atari lumini expresive, fu unul scontat : bonviveurului i se spuse Vergilă, cum a şi rămas, dealtminteri.

„Să te pregăteşti de bumbăceală", îl sfătui şvabul pe Had.

„Eu n-aş sancţiona o asemenea lucrare, zise Pişti Domokoş. Aş nota-o loial, asociindu-mă curajului celui ce a ieşit, absolut onest, studenţeşte, în arenă."

„Dintotdeauna au existat în arena istoriei martirul şi leul. Dacă în *secolul luminilor*, vorba lui Pamfi, istoricul era doar un cronicar, şedea pe trepte, în vremea noastră, istoricul a coborît în arenă", spuse ochelaristul, vibrat-şuierat, părînd că fiecare cuvînt al său ţîşneşte ca un gheizer, e captat din stratul cel mai de jos, al durerii nemărturisite.

Intră în vorbă Oliver, eliberîndu-se din aripile focăi :

„Să nu ne legănăm în iluzii. Proful pe care îl înconjuri cu adoraţiune va fi primul ce îşi va dezice idealul teoretic odată ajuns în ecuaţia păcătoasă în care, cu enormă nesocotinţă, l-ai pus."

„M-am pus !" scrîşni Had şi paloarea pe faţă i se adînci.

„Mă rog ! fu concesiv Oliver. Te-ai pus ! Ceea ce nu schimbă esenţa chestiunii. Pamfi nu va ezita să întoarcă foaia. El nu admite ca disciplina lui să..."

„Să ţe ?" deveni curios Kalimera.

„Să-l urmeze pe Had în nonconformism şi erezie", veni acuza, voit dură, a lui Oliver şi, spre a da de înţeles că el a isprăvit ce avea de spus, începu să îngurgiteze măsline, scuipînd sîmburii direct pe masă.

„Bravo !" aplaudă Medussa mustăcind şi se lipi de măslinar.

„Pun pariu că Pamfil îți va administra nota doi, domnule coleg, lucrurile urmîndu-și apoi cursul firesc : îți vor tăia mușțiucul."

Un ins neîntreg, viețuind ameobian, cum e Vergilă, nu merita osteneala ca Had să-l catalogheze drept grobian, sadic ori alte asemenea, cum reacționezi în condiții normale ; în schimb, o neagră tristețe coborî în ochelarist auzind expresia „a tăia mușțiucul". Had studiase la liceul de muzică, știa că mușțiucul e partea cea mai delicată, mai intimă, a aparatului de suflat, din el nuanțezi cursul melodic. „A tăia mușțiucul" nu însemna, desigur, a tăia cuiva limba, dar ceva pe aproape, a-i „lua piuitul" în orice caz. Și pentru că latura morală a vieții trebuie pusă, în orice împrejurare, pe întîiul plan, cugetul lui Had exploră ceea ce mai explorase de o mulțime de ori : idealul profesiunii. Găsi cu cale să-l reveleze, prin viu grai, în cîmpul conversației ce i se oferea, ca pe tavă. Fu cald, blînd, foarte coborît în sine și foarte sigur pe ceea ce formula :

„Așa cum medicii își propun să fie fideli jurămîntului hipocratic, tot astfel noi, istoricii, datori sîntem să exercităm conștiința de adevăr și dreptate a istoriei însăși. Să facem magistratura istoriei, așa cum curge ea, fluviu fabulos-magmatic, prin epoci, națiuni și evenimente. Să luăm, bunăoară, exemplul lui Daicoviciu, bătrînul. El a devenit ceea ce era efectiv în clipa cînd, spre deosebire de generația lui, a avut tăria de a se opri, s-a uitat în cerul conștiinței sale și a făcut un lucru inutil, bizar, fără precedent, în afara uzului universitar : și-a contrazis magiștrii. Orice comparație se exclude, doar nu sînt un hăbăuc. Miezul ideii mă interesează, mobilul daicovicismului. Și mă grăbesc să adaug, dragii mei (îi văd pe Pișți și Hans) : bineînțeles, cine are chef să tulbure aerul sacrosanct al magiștrilor cetății

universitare, riscă să fie apostrofat, ca să folosesc termenul cel mai blînd cu putinţă."

„Eu trebuie să fiu avocatul diavolului, drept care te previn", spuse Hans Hirsch, cuprins de o extremă nervozitate ; îşi alegea, în schimb, cuvintele cu grijă, voind a vorbi clar, franc, dur şi nu contenea a-şi netezi barbişonul roşcovan, de ţap. „Liber eşti, *mein Herr*, domnul meu, să priveşti în cerul conştiinţei, ca să reiau expresia ta împuţită şi preţioasă. Dar dacă ai chef să priveşti în acel cer, al conştiinţei de sine, care poate fi şi opac, la urma urmei, dacă îţi dă mîna să-i contrazici pe magiştri, trebuie să şi ştii să te dai la o parte, mai exact, să ieşi din şuvoi. Cetatea universitară nu e dispusă a-şi pierde vremea cu nărozi şi aventurieri. Stai, nu sări în sus ! Nu la tine mă refer, la un ipotetic farsor, un experimentalist de profesie, care vine cu aşa-zise adevăruri neprobate, cuprinse în lungile cortine de ceaţă care îi învăluie îndeobşte pe tinerii învăţăcei, conştiinţe în formare."

„Dar dacă cerul presupusei conştiinţe tinere nu-i opac ? îl antrenă Had într-o serie de întrebări pe şvab, înghesuindu-l în corzile unui ring imaginar. Dar dacă adevărul ipoteticului nostru tînăr este doar ne-probat nu şi improbabil ? Dar dacă lungile cortine de ceaţă, pe care le evoci, nu există la tineri ci e vorba, mai degrabă, de spiritul rutinier, conformism şi prejudecată sadea ? Dar dacă tocmai conştiinţele în formare au svîc şi prospeţime pentru a produce declicul de noutate ? să ilumineze ungherele unde obişnuinţa s-a instalat trufaşă, sîngerie, grasă, devenind, vai, adevăr imuabil ? !"

„Ho, nebunule ! îl opri Hans Hirsch, care se sperie de felul în care se ambalase Had, nu voise a întinde coarda, celălalt părea a fi în transă. Mă predau, frate.

Ţi-am spus doar că sînt avocatul diavolului. Am vrut să te antrenez pentru ceea ce urmează. Asta-i tot."

„Eşti un antrenor pe cinste, Hans", mai putu îngăima Had ; totul vibra înlăuntrul lui cu intensitate şi sufla ca unul care parcursese înot distanţa dintre capul Midia şi Mangalia.

„Ţe plictiseală ! se plînse Medussa, apoi către Had : Tu cunoşti ţe-i aia Eros Kalos ?"

„Vreo porcărie de-a voastră", mîrîi Had.

„Hi-hi ! Niţidecum. Ţeva serios este, ţine de Dionyssos. Şi mai ţine de *Ars amandi*, arta iubirii, efebule, de educaţia sentimentală, ca să ţitez conţeptul flaubertian. Nu eşti curios ? Poate se iveşte un prilej", promise Medussa ambiguu şi buzele grecoaicei aplicară o ştampilă pe mustaţa lui Oliver. Îl chemă la masa lor pe domnul Foly, bătrînelul cu „loz în plic", monumentul ambulant al restaurantelor urbei. Domnul Foly, un septuagenar distins şi stilat, sosi numaidecît. Medussa trase lozul şi cîştigă „lei cincizeci", care se preschimbară imediat în vin bulgăresc. Se întrezăreau perspective pentru alte metamorfoze de tip similar, cînd, brusc, Had dădu semnalul :

„Pe cai, rumâni !"

Sări în picioare, aruncă pe masă „o foaie", contribuţia lui la consumaţie (totdeauna mergeau „nemţeşte") grecii, mai ales, agreează această soluţie — şi ieşi, fără să privească bolţile *bordeaux* ori *rouge cardinal*, nu reţinea amănuntele, cum tot confuz era pentru el barocul clasic ori barocul tîrziu al stabilimentului excelent restaurat. Altceva avea pe rol şi în minte. Va conlucra activ cu forţele spiritului, cu via lui intuiţie, cu flerul, cu bunul simţ funciar şi cu ce o mai fi fiind înlăuntrul făpturii sale. Totul trebuia mobilizat acum, chemat la ordine, era „stare de necesitate". Ieşi îmbră-

cîndu-şi din mers canadiana verde-prăzulie, cu glugă, şi „haita" îl urmă.

Era devreme, nici orele 16 şi, cum nu i se întîmplase în ultimele săptămîni, n-o luă spre Biblioteca universitară, azvîrli tuturor un „Salve, copii !" se aruncă în autobuzul 9, care avea să-l ducă acasă, în Mănăştur.

Capitolul şase

„Prea multe întîmplări pentru o singură zi !" îşi spuse Had cu neplăcere şi remediul contra stării de rău fu găsit de îndată. Îşi luă din cuier scurta îmblănită, o aşternu pe jos, în chip de *tatami*, rogojina pe care japonezii şed cu picioarele încrucişate pentru odihnă de trup şi spirit, pentru limpezire. Ochelaristul se postă cu picioarele în ics şi palmele împreunate. Derulă filmul zilei parcurse, trecînd evenimentele, bune-rele, prin filtrul raţiunii, îmbăindu-le în raza de laser a unui examen de sine, totdeauna binefăcător. A-ţi corecta erori, a-ţi aşeza actele de peste zi în cîntarul dreptei judecăţi, a-ţi cerne şi discerne stări, deciziuni, sentimente, iluzii, ridicări şi căderi, disperări cîteodată, prin sita de mătase a lucidităţii şi echilibrului e o necesitate. A aşeza, măcar o dată pe zi, în locul raţionamentului, sufletul (nu zic inima), este o bucurie. El, sufletul, este nesfîrşit de loial cu trupul şi refuză compromisuri, tocmai pentru că are raţiuni pe care raţiunea nu le cunoaşte, pe scurt, face curat pe dinlăuntru. Decantat, pînă la claritate de cristal, izbuteşti acel ceva ne la îndemîna oricui, din care Had îşi făcuse deviză : „Vinile mele de azi să le transform în tăriile mele de mîine". Astfel obişnuieşte să spună la sfîrşitul acestui examen, care nu este al trupului sau al

spiritului, ci amîndouă la un loc, plus cheltuirea de voinţă, exacerbarea pînă la incandescenţă a eului propriu, conştientizînd la maximum culpabilitatea şi penitenţa. Da, pentru că tînărul Had, fără a fi narcisist ori hedonic, se cuprinde în tagma destul de restrînsă, poate aristocratică, a acelor oameni care nu pot iubi profund decît după ce au greşit, după ce se simt marcaţi de vini reale sau imaginare. Atunci resursele lor se activizează la superlativ, inocenţa le plimbă corabia pe un ocean mătăsos, în vreme ce ea, vina, îi face maturi şi bravi şi victorioşi cu sinele-cîinele, cel mai capricios animal care ne locuieşte.

„Soarta cărturarului este de a se îmbrăca zilnic în mantia de purpură a speranţei, trecînd peste oprelişti de orice fel", îşi repetă Had la infinit, obsesiv aproape, ori de cîte ori se află în dificultate. Recurge la asta tocmai pentru că e convins de contrariul, simţurile lui spun exact pe dos, republica celulelor sale e întemeiată pe o credinţă diametral opusă. Iată cum sună religia în care se scaldă, în liberă plutire, genele acestui ins paradoxal, cutreierat de mari energii şi la fel de mari slăbiciuni : menirea omului este de a trăi în utopie, deoarece el n-are de ales, trebuie să creadă în eternitate, deşi ştie că eternitatea este o iluzie ! Şi ce mai are de crezut el, omul ? Adevărul absolut, altă minciună gogonată, pentru că cine poate să spună ce este adevărul absolut ?! Vine însă o vreme cînd omul trebuie să iasă din utopie, să se ocupe nu de eternitate şi adevăr absolut, ci de pămîntul pe care îl simte sub picioare, de adevărul diurn şi prozaic pe care omul îl opune nedreptăţilor de tot felul. Această vreme tocmai sosise pentru Had, cum singur putu să simtă, în cunoştinţă de cauză. El înţelese că există alte paradisuri şi alte infernuri decît cele parcurse de fragila lui per-

sonalitate în formare. Simți că nu-i mai este de ajuns utopia, dator e să se lepede de ea înainte ca aceasta să devină armura donquijotescă a unui hidalgo desuet, atemporal, primejdios pentru secolul nervos și pragmatic în care vieţuim. Cu răul real nu te poți bate prin compensație, fiind vînzător de indulgențe metafizice. Cărturarul are o menire mai grea decît zeii : trebuie să se recreeze pe sine. Și pentru aceasta n-are la dispoziție puteri supranaturale, beneficiul miracolelor, subordonîndu-și elementele firii ; pentru aceasta el are la dispoziție doar puterile spiritului său, unica zestre pe care se poate sprijini cu adevărat și netrădător. Restul e neant. „Soarta cărturarului este de a se îmbrăca zilnic în mantia de purpură a speranței, trecînd peste opreliști de orice fel", irupse memoria reflexă a lui Had, pentru a se ști smuls din eroare, cum foarte adesea reușea. Leacul său se dovedea infailibil. Era hașișul pe care și-l administra cu magnificență, pe măsura curăției sale de trup și de suflet, ceva nedăunător, uz înafară de abuz, din care mai totdeauna avea de cîștigat : limpezime de sine, clar de gînd și clar de faptă, un mai bine conturat orizont de voință și verticalizarea unor coloane de caracter.

Had nu era un habotnic al practicilor de autosugestie și fortifiere prin terapii psihice. Nevoia de igienă morală îl îndemna spre asta, cum te-ai spăla pe dinți, bunăoară, cum ți-ai vibra mușchii abdominali să nu amorțească, să nu prindă osînză, alungînd ruginile nemișcării, relele sedentarismului care ne pasc. Nu de puține ori ședințele profilactice ale lui Had aveau de lecuit răni sîngerînde, epidemii galopante, tumori, hemoragii sanguine (și ale sufletului), depresiuni, pareze, alergii și traume ale căror proveniență și floră microbiană erau total necunoscute. Lupți ca legat la ochi cu

numitele spurcăciuni, nu atît de ordin medical, ci venind din enorma insanitate cu care se confruntă omul, clipă de clipă, ceas cu ceas, care îl solicită pe acesta la maximum, îl devoră, îl otrăvesc, prin ceea ce numim îndeobşte stress. Ruginile stress-ului invadează deopotrivă trupul, cugetul, nervii, izgonindu-l pe om din natura proprie, din esenţa lui, unde se crezuse inexpugnabil. Şi iată că nu-i ! E cît se poate de slab, de neajutorat, de fragil, de vulnerabil.

Cel mai mult se războia Had cu întîmplările care îl implicau sufleteşte, se insinuau în celula lui intimă, rezultatele fiind devastatoare, dacă nu catastrofice — umilinţă, dispreţ, făţărnicie, spaimă de necunoscut, stupefacţie, ură — după împrejurări. Tocmai în această categorie de păţanii — nechemate, nedorite, neisprăvite, negre — se cuprindeau evenimentele zilei care se sfîrşea. „Prea multe întîmplări pentru o singură zi !" îşi zise Had din nou, străbutut de un frison rece şi lucră cu sîrguinţă asupra trupului otrăvit, era nerăbdător să ajungă la spirit, ale cărui pete se scot mai greu, dar se scot, în cele din urmă, îşi prezise, orbit de soarele din el, abia îmbrăcatul în mantia de purpură a speranţei.

Care erau evenimentele acelei zile, în stare să deturneze un spirit pozitiv, funciarmente solar, cum e acela de care ne ocupăm ? Had le rememoră cu îndoită neplăcere, în ordinea succesiunii lor. Unu (de mică mizerie) : nu sosea pachetul, îndelung aşteptatul pachet cu „crăpelniţă" de acasă. Colegii lui Had rulaseră deja, fiecare la rîndul său, „bunităţele" trimise de părinţi — jambonaşul, cîrnăciorul, cozonacul, „merepere şi alte cele", pe cînd el ieşise din rînd, era lipsă la apel, ai lui întîrziau tainul, Had nu putea „cotiza", haita saliva, haita flămînzea, îl privea pe vinovat cu nedumerire şi ochi sticloşi (de foame, furie şi farafas-

tîc). Doi (de orgoliu rănit) : se certase cu Pompilia-Pia-Piuca-Pi, cum alternau diminutivele iubitei sale, în funcţie de relaţiile mereu fluctuante în care se complăceau, de la beatitudine pînă la „retragerea ambasadelor" ; isprava din cursul acelei zile o înfăţişa pe Pompilia (numele ei de stare de război) plîngînd „ca proasta-n tîrg", în timp ce Had o însoţise cu rîsul său sardonic, de „daimon", cum nu-i stă în fire, vruse să o necăjească, să o dispere, ceea ce reuşi, fata dădu apă la şoareci ; se duse naibii profilul ei de „imperatrice egipteană", cum o dezmierda ochelaristul, în timp ce nasul ei de „efigie din antichitatea timpurie" se îndoi ca o cosoroabă atunci recoltată prin săpăturile arheologilor. Trei (de masculinitate) : tot Pompilia-Pia-Piuca-Pi intrase brusc în „sărbătorile roşii", cum îşi numeau postul de neapropiere corporală, încît (a reţinut el bine ?) timp de cel puţin 10 (zece) zile ochelaristul avea să stea pe tuşe, ceea ce unui trup ca al lui Had nu-i bine să-i spui nici în glumă, îl asmuţi ca pe tigru, stîrneşti foc bengal. Patru (de pagubă şi milă faţă de aproapele său) : Dia, diminutiv de la Claudia, o verişoară, studentă la litere, a „căzut pe bec", aflase Had în dimineaţa acelei zile de pomină, prinsă în plasa unui cunoscut paing universitar, l-am numit pe Heracle Şofonea, anul ultim al aceleiaşi facultăţi, fotbalist la U, animal reuşit, cu cotă bună la fete, pentru că-i decorativ, încolo n-are nimic de soi, îi bate vîntul în devlă. Ia examenele mai împingînd cartuşe Kent, mai rupînd inima profesorului cu milogeală, scop în care şi-a compus un gest expresiv : îşi aşază în dreptul inimii degetele răsfirate ale unei mîini, sugerînd nota de trecere, nenorocitul de „cinci" şi încremeneşte aşa, spăşit, cu ochii în pămînt, pînă ce magistrul se îndură de măgădău, îşi calcă pe inimă. „Marele Heracle,

aflat momentan la strîmtoare, vă este recunoscător pentru cinci-ul acordat cu atîta noblețe, *milles merci*, mii de mulțumiri !" istorisește secvența de viață în stilul său caracteristic ; uimitor apare faptul că tocmai în mrejele acestui personaj pitoresc căzuse Dia, recunoscută ca avînd fler, aplomb, cultură, gust, tot ce-i trebuiește unei fetișcane cu educație aleasă, umblată prin cele străinătăți, unica odraslă a viceprimarului în exercițiu, o distinsă notabilitate, omul-doi al orașului de pe Someș. Scurt pe doi, Heracle se îndrăgostește subit de verișoara lui Had, aceasta primește avansurile escrocului, îi crește urgent mijlocelul, tipul o ia de nevastă și — cum respectivul tocmai umblă în derivă pe apele tulburi din ultima „facultă" — nu încape îndoială că, fiind ginerele viceprimarului, va obține repartiție în orașul reședință, își va încropi o situație, își va croi un destin și așa mai departe. Cinci (de fiziologie) : îl dor verucile de pe talpa piciorului stîng, o mai veche și niciodată lecuită meteahnă corporală a lui Had ; nu atît „dureruşca" îl scoate pe acesta din țîțîni, pe cît imposibilitatea de a-și palpa cea mai fidelă geografie a trupului. Este știut că fiecare milimetru din talpa piciorului corespunde cu o anume parte din corp, un organ, un țesut, o zonă, aflate în conexiuni de influențare reciprocă și riguroase simetrii, pe care științele sînt, deocamdată, incapabile a le elucida ; făcînd presopunctură digitativă într-un anumit punct din talpă, lansezi un semnal în teritoriul simetric corespunzător acestuia, activizezi ficatul, splina, rinichiul, memoria, organul de reproducere, cordul etc. El, Had, ce și cum să activizeze pe claviatura (redusă la tăcere) a piciorului stîng ? Întregul cîmp al plantei acestui picior e spuzit cu veruci, un soi de bătături înșurubate pîlnii-pîlnii în carnea atît de sensibilă a labei, parcă

podită cu rotocoale de sîrmă ghimpată. Șase (de romantism tragic) : într-un garaj din Cotroceni doi adolescenți s-au aruncat în „moartea indigo". Au decis să facă amor — unde ? că era frig și nu aveau un adăpost „al lor" ! — se zăvorîseră în automobilul din garaj, feriți de ochii lumii, pentru că lumea întreagă (înțeleseră ei) se opunea dragostei lor nemărginite. Dădură drumul motorului și puseră în funcțiune caloriferul mașinii să fie cald, foarte cald ; torsul egal al pistoanelor le stimula îmbrățișările disperate, îi inducea de minune în prima și furata lor cheltuire de trup. Gazul de eșapament îi asfixie în somnul profund, de după miracol, în plin paradis de vise, și cele două personaje romantic-shakespeariene, Romeo și Julieta în versiune română, alunecară în moartea indigo, cu extazul pe față, sfidînd lumea, strîns îmbrățișați... Cine spunea că faptele care nu ne privesc direct nu ne dor, ca și cum ar fi ale noastre ?! În sfîrșit, dar nu în ultimul rînd, a șaptea pățanie a acelei zile (de lovire în destin) : nu fu pusă în discuție candidatura primirii lui Had în partid, cum i se promisese, deși pregătirile se făcuseră cu toată grija, de la hîrtiile trebuitoare (dosar complet) pînă la cum să-și tempereze candidatul emoția, cine să ia cuvîntul, mă rog, cum se întîmplă (deseori) prin cîmpia veselă și tristă a ședințelor. Adunarea generală a organizației de bază a anului III se urni, curse căldicea, n-avu „istorie", nici nu-și propusese, epuiză ordinea de zi anunțată, minus candidatura studentului Had Iubu, punct amînat în ultimă instanță. Petiționarului, ca să folosim cuvîntul neuzitat în limbajul de partid, petiționarului zic, i se comunică schimbarea cu puțin timp înaintea ședinței, în acești termeni echivoci : e o amînare doar, să aibă un bob zăbavă, e ceva de clarificat, nu-i cazul să interpretăm pripit lucrurile, să

fie încrezător, da, încît — dacă totul decurge normal — întîlnirea lui Had cu partidul va avea loc curînd-curînd. Had nu înţelese nimic din fraza dezlînat-kilometrică ieşită din gura convorbitorului său, nu înţelese în ruptul capului ce vrea să spună celălalt. Ce era de clarificat ?! Cine şi de ce să intre în panică ?! Ce vrea să zică formularea parşivă „dacă totul decurge normal" ?! Had nu dădu glas din demnitate şi mîndrie acestor întrebări şi altor asemenea, care îl asaltau. Evită vulgaritatea situaţiei şi avu puterea să tacă, să surîdă, să fie calm. *Merçi pour la malheur que vous m'avez donné*, bubui în memoria reflexă a lui Had fraza (luată dintr-o carte) cu care îl ironiza Pompilia-Pia-Piuca-Pi : mulţam pentru nenorocirea cu care m-ai învrednicit ! Secretarul de partid pipăi cu ochii miraţi starea de spirit a studentului, se aşteptase la interpelări şi proteste ; acestea nu se produseseră, drept care îşi spuse liniştitor : „E-n regulă. N-are aerul de pui de cuc picat din cuib şi nici uitătura descumpănită, miloagă." E-n regulă ! conchise Had, la rîndu-i, şi arboră în toate celulele corpului său cugetarea neîngenunchiatului, care îi puse untdelemn pe rană : „Românul e răbduriu, se comportă foarte bine la rău şi foarte rău la bine", altă pancartă socratică a ochelaristului, care nu întîrzie să-şi facă efectul. O folosea ori de cîte ori evalua, ca şi acum, bătăliile date, pierdute ori cîştigate îndărătul frunţii lui.

Carevasăzică, şapte vaci slabe şi nici una grasă în cursul uneia şi aceleiaşi zile. Praf şi cenuşă se va alege din relele pe care ziua nenorocului le aruncase dinaintea lui Had cu enormă nerušinare, mutilîndu-l ! ameninţă ochelaristul pogorît în sinele său inexpugnabil : era setos să demoleze persuasiv rău cu rău, nimic să nu rămînă din ceea ce ziua, hîda, conspiratoarea, ur-

zise împotrivă-i. Şi reuşi, liniştindu-şi, treaptă cu treaptă, făptura hăituită, pînă ce simţi că se aştern covoare de tihnă şi bate o briză de mătasă în toate celulele corpului său hrănit de o energie nouă (prima operaţie), după care îşi puse în funcţie enormele disponibilităţi de autosugestie şi realitatea acelei zile, care fusese urîtă, de neacceptat, se transformase, iată, în inversul ei (a doua operaţie), o legumea cu euforie demiurgică, era mană căzută din cerul său, o victorie a voinţei, stare de frumos pe care îşi proiectă — pentru uzul personal şi al oricărui Toma necredinciosul — filmul noii sale realităţi.

...Aşa se făcu că pachetul îndelung aşteptat de la părinţi sosise, era gras. Had îl întinse (mental desigur) cu gest isusiac haitei de colegi care îl înfulecă lăcomoasă. „Fie primite bucatele !“ urlă ţărăneşte mintea lui Had, în stilul bunicei sale Ruzalia şi, turmentat de această izbîndă — răul numărul unu al acelei zile era abolit — trecu la alte victorii ale voinţei lui.

Avu loc împăcarea cu Pi. Pompilia-Pia-Piuca nu mai existau, singurul nume convenit ca valabil era — slavă cerului ! — diminutivul Pi, $2\pi R$ — circomferinţa cercului, formula armoniei, barometru ce indica „timp excelent“, starea la superlativ, cînd iubirea dintre cei doi se exercita fără oprelişti, rotundă, vie, întreagă, în durată, drept consecinţă răul numărul doi se dizolvă în niciundele său, ca şi cum n-ar fi fost. Cît priveşte al treilea rău, aceeaşi Pi aboli „sărbătorile roşii“, Had pofti trupul renăscut al fetei, o scufundă în pătuceanul care îi încăpea anevoie pe amîndoi şi îmbrăţişările lor fură pline de minunate consecinţe. Dia, verişoara lui Had, nu se sinchisi prea mult de caracterul lui Heracle, soţul ei de-voie-de-nevoie, luntrea căsniciei lor aluneca în derivă, pe cînd socrul-viceprimar o reechili-

bra neîncetat, cu prețul unor strategii doar de el știute (sîntem la al patrulea rău împușcat și ne îndreptăm spre cel de al cincilea); ochelaristul scăpă de veruci, talpa piciorului i se curăță miraculos, durerile dispărură și practica presurizării putea fi reluată în cîmpul celei mai fidele geografii a corpului lui. Adică ceva pămîntean. Însă cei doi amanți frumoși din Cotroceni, care se răstigniseră în dragoste și în moartea indigo, fură ocrotiți de Had, laserul lăuntric al acestuia nu tulbură somnul lor, ar fi fost o blasfemie să schimbe ceva în destinul pe care singuri și-l aleseseră, devenind nepămînteni, sfinți, intangibili.

Had își proiectă forțele spiritului asupra ultimei pățanii nefericite din acea zi, cea de a șaptea întîmplare rea — pămîntească de sus pînă jos — dar autosugestia nu funcționă, nu îndreptă nimic. Împrejurarea de a se fi amînat — în chip bizar și echivoc — discutarea candidaturii sale de primire în partid îi produse o hemoragie psihologică pe care abia acum o realiză, nu găsi leac orgoliului său rănit și, înfuriat, puse punct exercițiului său hedonic, strînse scurta îmblănită pe care lenevise dalb, pe cînd în creierul său explodă, făcînd ravagii, raționamentul cinic: *Merçi pour la malheur que vous m'avez donné*. Îl însoțea ca o piază rea. Cea de a șaptea vacă slabă a acelei zile păștea iarba neagră a disperării lui. „E timpul să aflu ce se ascunde dincolo de porcăria asta", își spuse Had și procedă în consecință.

Capitolul şapte

Reluă firul întrevederii avute cu secretarul B.O.B. la decanat. Prof. dr. docent Emilian Marcu nu părea în apele lui, funciara lui disponibilitate dispăruse ; îl privea pe Had cu ochi nisipii şi avea faţa impenetrabilă, lovit parcă de o amnezie cosmică, singura care l-ar fi scuzat, poate, pe secretar. Spun l-ar fi scuzat, deoarece tot el, prof. dr. docent Emilian Marcu a fost acela care, după ce se edificase asupra calităţilor studentului Hadrian Iubu, îi acordase acestuia o limpede şi constantă simpatie, sprijin dezinteresat, deschidere spre relaţii lipsite de ştaif, tonică încurajare, motiv ca ochelaristul să-i fie de o mie de ori recunoscător. I-o şi mărturisise cu un prilej care se ivi. Avea acum în faţă un cu totul alt prof. dr. docent Emilian Marcu, care îl anunţa impersonal :

„Punerea în discuţie a candidaturii dumitale se amînă, deocamdată."

Had avu o paloare şi, reprimînd uimirea ce îl invada, întrebă alb :

„Care-i motivul ?"

Descumpănit fu, de astă dată, secretarul de partid. Redevenit o clipă veritabilul prof. dr. docent Emilian Marcu, se arătă sincer afectat de cele întîmplate : „E ceva în legătură cu teza dumitale de acum cîteva zile.

Sînt păreri şi păreri. Orice e controversabil, în definitiv. Sper ca totul să se clarifice în favoarea dumitale. Mai mult nu-mi cere să-ţi spun. Nici nu ştiu, dealtminteri. Sfatul meu : să nu ne omorîm cu firea."

„Dar, pentru Dumnezeu, ce mi se impută ?! — fu intempestiv Had şi îşi regretă pripeala numaidecît. — Vă rog să mă scuzaţi, tovarăşe secretar."

„Scuze ar trebui să îşi ceară cei care îi sîcîie pe oameni în chip nemeritat", vru să replice prof. dr. docent Emilian Marcu, însă raţionamentul rămase în zona creierului, nerostit.

Corzile lui vocale emiseră un soi de încurajare :

„Fii încrezător."

„În cine şi în ce ?" fu prompt Had.

„În adevăr !" sfîrşi prof. dr. docent Emilian Marcu.

Uşor de zis ! catalogă Had acest dialog ambiguu, nedus pînă la capăt, poate dintr-o prudenţă explicabilă.

Necunoaşterea, bîjbîiala în beznă au fost dintotdeauna surse de spaimă pentru Had. Singurele dealtminteri. Îl străbătu un frison de gheaţă la gîndul că — pentru un timp, cît oare ? — va fi împins într-o lume vidată de raţiune, o lume goyască, locuită de monştri.

Ieşi de la decanat — nu împleticit, nu bleg, nu călcînd moale — ieşi ca unul căruia i s-a spus că are să participe la un maraton, că va alerga 42 de kilometri fără antrenament. Era gata să plonjeze în actul temerar, imprevizibil ca moartea, dorind să nu clacheze, să nu-şi dea duhul, precum soldatul de la Maraton, la limanul inumanei sale misiuni, să nu crape pe parcursul acestui rău care se năpustise asupră-i, să nu ofere nimănui pe acest plan, o cît de mică satisfacţie. El, Hadrian Iubu, student în anul III la istorie, nu avea dreptul să fie slab. Nici cît negru sub unghie. Voi deveni,

vorba Profului, un sorbonard, un *batailleur*, promise Had, nu cuiva anume, își promise sieși.

„Ai fluierat în biserică, colega, aduse asistentul Urdinică ultimele noutăți. Consiliul profesoral e reunit, dezbaterea e în toi. Am ieșit să te avertizez."

„Asupra cărui fapt ?" fu curios Had.

„Orientarea, colega. Simțul politic. Înțelept ar fi să retractezi."

„Ce să retractez, mă molie ?"

Urdinică nu abandonă și nu se supără, își păstră veselia pe figură ; din contră, se ilumină mai tare obrazul lui seboreic, mîncat de vărsat, ceea ce dădu un plus de claritate misiunii sale de bune oficii. Zise mecanic :

„Unele idei ar putea fi abandonate în favoarea altora, retușînd teza pe ici pe colo, prin părțile esențiale."

„Te bag în p...da mă-tii !" vorbi birjărește Had, el însuși surprins de agitația ce îl cuprinsese ; își regretă gestul, voi să-și ceară scuze, dar nu avu cui, Urdinică dispăruse.

Verbul a „fluiera în biserică" exprima fidel starea ambiguă, de suspiciune și inutile deliberări care se creiase în jurul lui Had. Părea că în oceanul limpede o sepie își deșertase cernelurile, spurcînd apele pe mari distanțe, răpind vietăților — chiar și numai pentru un timp limitat — claritatea de văz și înotul normal în ape normale. Urdinică se comportase întocmai precum sepia cînd luase decizia „să tulbur niței apele prea liniștite ale anului III", în care naviga un adversar potențial al său : propuse forurilor de decizie — la decanat și la comitetul de partid — să fie examinată „orientarea greșită a lui Had Iubu, dovedită de acesta deopotrivă în scris (vezi teza) și prin viu grai, deoarece face agitație, tovarăși". Cînd se lovise de reacția ne-

echivocă şi înjurătura spontană ale lui Hàd, în mintea lui Urdinică încolţi temerea că demersul său fusese — cum şi prin ce mijloace ? — desconspirat, deşi e în obiceiul pămîntului, ştia asta dintr-o experienţă îndelungată, delatorul nu este dat în vileag, cu una cu două. Fugi la decanat să „adulmece", să ştie ce „poză" să ia ; află imediat că acuza pe care o inspirase el, cu bună ştiinţă, a „prins", deşi erau destule „voci" împotriva unei atari interpretări „hazardate" (eufemismul aparţine, fără doar şi poate, „iluminatului P.P.") ori poziţia vicleană a cîtorva care vor să desumfle balonul dintr-o împunsătură, susţinînd că gestul lui Had este „cel mult unul de frondă şi adolescentinism întîrziat, încît trebuie tratat ca atare", adică cum ? dovedind clemenţă şi apolitism ? — se întrebă Urdinică instantaneu. Aceste amănunte „transpiraseră" prin secretara Iuditha Kiş, dar nu şi acela de a se afla cine „aruncase bolovanul" ; cei doi îşi surîseră complice, era în regulă, se putea respira, deşi deznodămîntul afacerii era greu de prevăzut, recunoştea Urdinică, „istoricul" consiliu încă nu îşi încheiase deliberările.

„Oricum, jumătate din bătălie e deja cîştigată, raţionă Urdinică,ştiind prea bine că suspiciunea e mare doamnă pe lumea asta strîmb alcătuită ; ori Had Iubu era ca şi logodit cu numita mare doamnă, îl va urmări pretutindeni şi în toate. Pe asta mizase delatorul : să plaseze un act de natură strict profesională — teza lui Had Iubu — în teritoriul politicului, ceea ce schimbă radical datele problemei şi, desigur, consecinţele. Conta pe Bratu, profesorul de istorie modernă şi contemporană, cu care asistentul era prieten la cataramă : el, profesorul Bratu, devenea *totum factum*-ul acestei afaceri : în tripla sa calitate de autor de curs, de membru în B.O.B. şi de notificator al tezei, se va constitui

— nu avea îndoieli Urdinică — în acuzatorul lui Had. Bratu ăsta era un „tip tare", avea spate şi nu suferea de sentimentalisme, de remuşcări şi alte fleacuri umaniste. El, Bratu, va da tonul şi, la nevoie, va demonstra oricui — colegi, decanat, foruri — cît de exigent trebuie să fie profesorul în chestiuni de principiu, cum e chemat acesta să îşi exercite fermitatea ideologică atunci cînd studentul ignoră cu nonşalanţă zona de frontieră unde faptul de istorie se confundă cu politicul şi viceversa. Asta costă — merse logica malefică a lui Urdinică — profesorul Bratu va dezvolta un amplu rechizitoriu, în baza căruia se vor stabili implicaţiile politice, moral-comportamentale şi administrative ale ereziei. Sancţiunea exemplară nu va întîrzia. Analele scrise sau nescrise ale universităţii clujene vor înregistra cazul ca pe un atentat la acurateţea ideologică, prin repudierea căruia facultatea de istorie-filosofie va ieşi întărită etc. — îşi palpă mental Urdinică scenariul, da, acesta era fără cusur, de-a dreptul indistructibil, n-avea decît să dea rod, însă veni imprevizibilul : lipsea din urbe profesorul Bratu, plecase abrupt la Bucureşti, chemat ori din proprie iniţiativă, nu se putu şti, şi nici nu avea importanţă acum. Conducerea acelui consiliu convocat ad-hoc i se încredinţă — din motive de rang, experienţă şi prestigiu — profesorului Pamfil Patriarhu şi, deliberările n-au avut nici pe departe drumul liniar prevăzut de Urdinică ; era clar că acesta mizase pe un cal inexistent în cursă — cumplită dezamăgire ! — în timp ce Pamfil Patriarhu (spirit nuanţat, vulpoi de rasă, dotat cu fler şi logică argumentativă) călăreşte, se putea uşor presupune, pe cai mari, cîştigă teren. Veni şi a doua măciucă pentru Urdinică : acelaşi Pamfil Patriarhu notase teza buclucaşă cu 9,50, o apreciase ca fiind excelentă, în

ciuda oricăror interpretări lăturalnice sau de moment (s-a aflat asta în cea de a doua „rundă" informativă datorată aceleiași surse, Iuditha Kiș). Motive suficiente ca Had să fie satisfăcut de întorsătură ; nu se grăbi să se bucure, constată doar în treacăt că evenimentele se încăpățînează uneori să nu dea ascultare celui (sau celor) care le iscă. Had ignora cu desăvîrșire rolul nefast al lui Urdinică în această afacere. Nici nu l-ar fi interesat, dealtminteri. Ceea ce pusese el la inimă într-adevăr era nesfîrșitul regret că în tărășenia asta, cu ochi și cu sprîncene, fusese antrenat însuși Pamfil Patriarhu, idolul său ; da, „iluminatul P.P." nu merita să fie părtaș la această piesă hilară, de o crasă vulgaritate. Chiar dacă acceptase această magistratură ori o dorise, poate, era o insultă adusă prestigiului și aurei sale de *magister maximus*, unde Had și orice om de bun simț îl așezaseră pe bunădreptate. Întrebările vin, așadar, nechemate. Avea nevoie Proful de asemenea belele ? Și din pricina cui ?

Cu acest sentiment de culpabilitate — nu în ordinea presupusei sale vinovății, ci pentru împrejurarea de a-l fi implicat pe Pamfi — Had părăsi clădirea cu bolți și contraforturi a facultății, stăpînit de un frig spiritual, cu care nu se întîlnise pînă atunci. Lăsă afacerea să curgă în vadul care îi fusese croit ; era gata să se creadă insensibil și străin de ceea ce se petrecea *acolo*, dacă nu l-ar fi însoțit o perpetuă stare de vomă. Parcurse lungile coridoare, tropăind ca un cal bavarez, sări cîte trei trepte deodată, făcu tobogan din panta scărilor de acces, lumea se ferea din calea smintitului. În cîmpul de marmură tocită al scării magistrale, totdeauna silențioasă (monumentalitatea impune respect), Had prinsese o asemenea viteză încît cei care îl zăriră țîșnind ca o ghiulea prin spațiul porții cu boltă romană

putuseră să jure că unul din tunurile de mare calibru, folosit în războiul ruso-turc, se pusese în poziție de tragere, debordîndu-și muniția dinlăuntrul cetății universitare direct în strada Kogălniceanu.

Afară slujea soarele, un soare cu dinți, fapt rarisim în luna mai. Had se rezemă de bronzul lui Ladea care îi înfățișa pe cei trei corifei ai Școlii Ardelene, monument emblematic al studențimii ; stătu acolo, nu-și amintește cît, îi fu frig (frig corporal de astădată), se îmbrăcă în amurgul mătăsos, roșietic, apoi se trezi acasă, în Mănăștur, în chilia unde locuia cu chirie. Popoaie, gazda lui, plicticos de grijulie cu chiriașul, tocmai îl întrebase dacă nu dorește ceai de izmă, Had nu avu urechi s-o audă, se apără cu un :

„Poftim ?"

„Vă fac un ceai cu mentă", lului proprietăreasa, a cărei corpolență devenea monstruoasă sub capoturile ei bogat înflorate, croite în stil kimono, cu mîneci evazate *à la japonaise*. Buzele studentului nu emiseră da-ul așteptat, ceaiul sosi totuși, umplînd încăperea cu mireasma lui ; sună între timp telefonul și, pentru a nu fi obligat să se consacre unei plicticoase discuții cu cucoana, Had se repezi să răspundă. Receptorul îi aduse în auz — caldă, mieroasă, șoptit-cădelnițată, ca de obicei — vocea lui Pamfi :

„Ne vom salva prin oi. Șezi numa blînd, că-s grăbit. Salve, pruncule."

„Să trăiți, domnule profesor", apucă să zică ; veni tonul, Had continuă să rămînă cu receptorul lipit de ureche. Înțelegerea sa se întorsese pe dos — ce naiba ? — convorbirea se încheiase înainte de a fi demarat ; o voi continuată, chiar cu prețul de a vorbi de-a surda, mental desigur, neîntrebat, de unul singur : „Aveți perfectă dreptate ! E singura atitudine, dealtminteri.

Demnitate, noblețe și rațiune !" se dezghioacă în creierul său surescitat deviza pe care o compusese împreună cu Profu, asemeni unei conjurații insurgente, pe cînd fuseseră, vara trecută, să colocvieze, inimă de la inimă, la ruinurile din munții Orăștiei și dormiseră ca regii pe colina înierbată pe care șade bisericuța din Densuș.

Nu telefonul lui Pamfi, altceva îl miră. Fraza „Ne vom salva prin oi" era reprodusă *mot-à-mot* din teza buclucașă, deci Profu o memorase, voise să-i semnaleze acest amănunt, cuvintele acelea, aparent fără însemnătate, dobîndeau brusc o semnificație aparte, deveneau punctul de foc, cheia secretă a pățaniei în care — de voie, de nevoie — se implicaseră amîndoi. Era mîndru, dacă se poate spune astfel, de primejdia cu care se înconjurase. Profu îl seconda. Alt motiv de mîndrie. Era scutierul său, un soi de Sancho Panza al acțiunii donquijotești, cum nu mai avusese, poate, nicicînd, cetatea universitară a bătrînului Cluj.

„Prea multe întîmplări pentru o singură zi !" își spuse Had pentru a doua oară și, în mod bizar, pieri gustul de neplăcere ce însoțise pînă adineaori (ca o drojdie, ca un zaț) cuvintele cu pricina ; o stare euforică îi luă locul, care îl energiza pe Had, indiscutabil, îi așeza pe umeri — binecuvîntată fie clipa ! — mantia de purpură a speranței.

Ceaiul de izmă adus de grăsană se răcise demult. Nu va bea așa ceva. Privirea îi căzu pe sticla de șampanie cumpărată pentru a marca evenimentul iminent pentru acea zi, a intrării lui în partid. Ideea o avusese Pompilia-Pia-Piuca-Pi, investiție de nebuni, costase o avere, 67 lei, ceea ce îi făcu lui Had o serioasă gaură în buget. Se dojenea acum. „Cu cine s-o beau ? Pompilia și-a retras ambasada. În partid, uite, n-am intrat. Am intrat, pînă una-alta, în balamuc." Înșfăcă sti-

cloanța — era o șampanie ungurească „Pompadour", *demi-doux*, producția Monimpex — intră în baie și o destupă, cum îi șade bine șampaniei, cu poc̦net sănătos.

„Feri, doamne, și apără!" erupse Popoaie și fugi într-un suflet spre baie ; nu intră, n-avea cum, putea în schimb să asculte, își lipi urechea de ușă.

Had deșertă șampania în lighean, își vîrî picioarele înlăuntru și nobila licoare stîrni clăbuci albi, rarefiați, ca cel mai scump șampon. „Spumozitatea e mai mare decît o știu, poate și datorită acidului piciric, cu care intră în reacție", cugetă Had.

„Nu s-o împușcat, n-are pistol, l-am controlat în bagaje. E curat ca Vergura căreia îngerul i-a vestit că va naște din sfîntul duh, îi merse mintea Popoaiei și se liniști, nu însă pentru mult timp. De pocnit totuși a pocnit ceva acolo. Să fi tras un pîrț studenț̦elul ? Tot ce se poate, dar pîrțul — oricît de sănătos și fasolangiu ar fi — nu lovește atît de pogan", lucră mintea femeii, pînă o apucă sughițul. Popoaie își luă inima în dinți și vorbi subțire :

„Domnu Had."

„Da, doamnă Pop."

„E vreun bai ?"

„Mă spăl pe picioare."

„Atunci e bine. Fug să pregătesc patul, să durmiți ca un prunc ; fiind vineri, sînteți arhimandrit toată ziulica, rogu-vă să profitați."

A fi arhimandrit însemna, în limbajul casei, a rămîne singur și cu depline puteri asupra odăii, o chilioară, pe care Had fusese silit de împrejurări să o împartă cu încă cineva. Acesta era Alec, student la Belle-Arte, zăpăcit și isusiac, cu care se împăca de minune. N-aveau ce împărți, decît patul, rar se vedeau peste zi, ca luna cu soarele, de vinerea lipsea pînă luni (avea

părinți prin apropiere), răstimp în care ochelaristul binemerita privilegiile chiliei, *era arhimandrit*. Sînt detalii furnizate de corespondența, destul de subțire, pe care Had o întreținea cu „babacii". În rest, pa și pusi, enigmă. La rîndul lor, părinții lui Had se făceau luntre-punte să trimită banii trebuitori (sumușoare a cîte 500 lei fiecare, expediate telegrafic la post-restant), nu știau prea multe despre felul vieții zilnice a fiului lor ; bunăoară că acesta (uituc fiind) n-are de unele, de altele, că se neglijează în ceea ce privește hrana, somnul, că patul în care doarme e o nenorocitură, se compune din moduluri cubice pe care cei doi dormeau incomod, ca să nu zicem mizerabil. La cea mai mică mișcare, pătuceanul mozaicat se făcea vraiște, unul dintre locatari se trezea pe podea. E o minune că convivii n-au devenit poponari sau, ca să îndulcim expresia, niște „pedestrași", cum declamase într-un spectacol actorul Roland Robu, o somitate a scenei din localitate, junele prim de necontestat al orașului de pe Someș ; corzile vocale ale maestrului nu putuseră emite infamul cuvînt „pederești" pe care îl conținea rolul în care fusese distribuit. Zadarnic se opinti de cîteva ori să cucerească această redută lexicală ; eșecul său prețui, în schimb, cît o victorie, un rîs homeric îl răsplăti pe slujitorul Thaliei și vorba „pedestrași" deveni de largă notorietate, circula în toate straturile populației acelei urbe, unde evenimentele, fiind rare, aveau stagiune lungă.

Șampania învioră picioarele lui Had, veșnic trudite (pe lîngă veruci suferea de platfus), îl pișca plăcut în tălpile înveșmîntate cu bule de aer, ca niște mărgăritare, încît delicata geografie a membrelor inferioare începu să pulseze de viață, de parcă s-ar fi preumblat de-a lungul unui covor vibrator. Simți că somnul fuge

din mădularele lui ; prin creier începu să bîntuie cîntecul preferat al lui Todor Iubu, bunicu-său, țăran proverbial, de o nesfîrșită originalitate, buruienos la vorbă :

„Sărăcia-n cur mă-npunge
Io tot fug și ea m-ajunge..."

Vărsă ligheanul cu șampanie în closet și, — cu un ultim gest mental — acoperi pios, cu lințoliul sincerei sale compasiuni, trupurile goale ale celor doi sfinți tineri, morți în garajul din Cotroceni ; în creierul surescitat al lui Had reveni vocea Profului : „Ne vom salva prin oi. Șezi numa blînd, că-s grăbit. Salve, pruncule." Bău ceaiul rece și exagerat de dulce (alt mod de a-l răsfăța al Popoaiei) ridică receptorul să-l cheme la telefon pe Pamfil Patriarhu ; era imperios să afle din gura Profului cum s-au terminat dezbaterile, care-i chipul real al zilei de mîine și ce anume înțelege magistrul prin ceea ce, atît de bizar, îi comunicase adineaori. Formă, în schimb, numărul de telefon al Medussei, căreia îi zise abrupt :

„*Eros kalos* este unicul subiect care mă interesează în clipa de față. Ești în măsură să mă inițiezi ?"

„Țe plățere !" se auzi pe fir chicotitul de focă tînără, în călduri, al grecoaicei, care îl invită pe Had la dînsa pentru un *Akademos party*.

Capitolul opt

Era un tîrziu de calendar, fine de april, ţarina ar fi trebuit să se ilumineze de noua vegetaţie, care întîrzia peste măsură. O întîrziere care îi dispera pe oamenii scoşi din rosturile lor. Înţepenirea şi neiscarea pămîntului se amplificau sub cerul ca o gheaţă verzuie a primăverii nedesprimăvărate.

„Ne vom salva prin oi!" strigă Mogoş, primarele care îşi pierduse satul ; strigarea lui merse pe uliţele coborîtor-suitoare ale aşezării, umblă repede-repede, cu iuţeala veştilor mari, a veştilor ieşite din comun, se instală în auzul copămîntenilor lui, biciui simţurile deznădăjduiţilor, care erau gata să întreprindă orice pentru a ieşi oarecum la limanul, care nu se ivea de niciunde. Munţii erau muţi, Pietrosul şedea maiestuos în jilţul său de piatră, dunga pădurii părea o enormă vulpe vînătă fugind prin spaţiul colinat, în timp ce orizontul fumegos adăsta netremurat, spoit de un soare orb, de nedescătuşată primăvară.

„Ne vom salva prin oi!" lucră în oameni ideea bizară ieşită din gura lui Mogoş. Deşi de neînţeles, prin neobişnuitul şi disperarea pe care le conţinea, ţăranii din Moisei îşi făcuseră din aceste cuvinte un ţel, le purtau în ei ca pe o faclă care învedera cugetul, le trezea sîngele neadormit, le da saţ de faptă. Eveni-

mentele curseră atît de neașteptat asupră-le, veritabil torent de grozăvii, încît moiseienii — în genere cumpăniți, buni judecători ai faptelor lor — nu mai voiau să întoarcă fraza pe toate fețele, n-aveau a cîntări spusa primarelui mai pe îndelete, n-aveau a proba binele sau răul conținut de acele cuvinte, se azvîrliră în ele ca într-o izbăvire. Voiau, da, voiau să le dea curs, orice ar fi și orice s-ar întîmpla, fără a sta pe gînduri. Așa fac oamenii la disperare.

Comuna Moisei ieșea din război, agonizînd, aproape ștearsă de pe fața pămîntului. Casele țăranilor erau făcute scrum și cenușă, viața se subție pînă la dispariție, pîngărită de ocupanți, strînsă în chingi de fier-betonul fortificațiilor care spurcaseră plaiul. Din tot greul moiseienii plătiseră cu măsură mare, cupa durerii și pierzaniei o băuseră pînă la fund. Anul se numea 1945, în țară mijise un dram de speranță, dar nu și în satele de pe valea Vișăului, în Maramureș, unde spectrul celui de al doilea război mondial mai stăruia încă, ieșirea la viață încă mai pretindea jertfe. Meleagul rămase împînzit cu explozive. Mine-farfurii plantate în trupul țarinei își așteptau, silențios, grotesc, jertfa. Drumul, ograda, lunca, pîrîul, vîlceaua, crîngul, pășunea, colnicul, mai aminteau de oamenii verzi, care abia dispăruseră în patru vînturi, tăvălugiți de frontul care se muta spre apus. Zeul războiului își îngropase icrele de oțel în pămînt, voia să se bucure și de dincolo de izgonire de crima sa. Agonia sa iremediabilă se producea pe fondul acestui spectacol halucinant, cu explozie întîrziată. Un abominabil și cinic *post festum*, la care doar barbaria mai face apel.

Țăranii nu ieșeau în uliță ; ulița exploda. Țăranii nu ieșeau în țarini ; de unde-de neunde, țarina sărea în aer, îl spulbera pe cel ce se nimerea în spațiul ei. Ță-

ranii nu ieşeau în munte, la păşunea alpină ce da colţ şi la codrul ce-nmugurea, promiţînd frunza verde a acelei desprimăvărări ; păşunea alpină şi codrul des purtau blestematele sigilii ale morţii, cine pătrundea acolo era terminat, terciuit. Dar în ţarină trebuia să ajungi, era vremea semănatului ; în pădure trebuia să intri, era ceasul dulgheritului şi al edificării de case noi pe vatra celor făcute scrum şi cenuşă ; păşunile se înierbau văzînd cu ochii, trebuiau păscute vituţele subţiate de foame şi iarnă ; livezile trebuiau curăţate, lunca trebuia lucrată, vîlceaua cosită. Cum să se producă această multsperată şi adînctrebuitoare reîntoarcere la rosturi ?

„Ne vom salva prin oi !" strigă primarele Mogoş ideea disperată a nu ştiu cui, ceea ce îi orbi pe ţărani ca un soare şi deveni deviza tuturor. Născocirea, genială prin simplitate şi eficienţă, se dovedi salvatoare. Oile aşezării, pornite pîlc cu pîlc, turmuşoară cu turmuşoară, începuseră a ieşi la lărgime, mînate de dinapoi, în valuri compacte, pînă ce inundară peisajul. Ţăranii recurgeau astfel la ultima soluţie, tragică desigur, dar singura care le mai rămăsese : îşi deminau vatra şi împrejurimile cu ajutorul oilor, prin oi, jertfă vie arsă pe altarul intrării în dalba pace.

Şi astfel marşul oilor începu. Marş nevinovat, alb, inocent, marş disperat, de moarte şi viaţă, golgota revenirii la pace. Greu preţ dădeau moiseienii ! Mergeau la noroc, împinşi de hazard, ca într-o loterie. Turma fiecăruia acoperea cîte o postată, cîte o fîşie de zare, cîte o direcţie, cîte un punct cardinal. Înaintau învălătucit, la înghesuială, pipăind terenul centimetru cu centimetru, sămînţa morţii era trezită numaidecît şi trosneau împrejurimile ca şi castanele în foc. Ba ici, ba colo, se rupea cîte o turmă, cădeau animale cu nemiluita, însă marşul continua, lava mioritică avansa ne-

smintit prin orizontul fumegos, cu lungi fulare de ceață, însănătoșind zarea, deschizînd oamenilor drum, plătind cu viață pentru o altă viață. Zeul războiului mînca oile hulpav, le înghițea pe nesăturate. Smulși din rău, țăranii se năpusteau în primăvara de după război, umblînd pe covoare de oi. Largile pajiști erau așternute cu oi, miei, mioare și berbecuți. Oi erau peste tot, în iarbă, în pămînt, în cer, în arbori, în apă, în stînci, în Pietrosul însîngerat.

Brazi și păltinași devastați de flăcări și neodihna ultimei ierni adăstau la bizarul ceremonial. Ciori începuseră să bată pe sus, se învălătuceau prin aerul rarefiat, planau în rotocoale, simțind că vor coborî, curînd-curînd, pe stîrvuri. Într-o oaie abia sfîrtecată s-a zbătut mielul nefătat, vroia să iasă afară ; agonizînd, aceasta nu-l mai putea expulza și mielul se zbătu vizibil, cerînd lumină.

„Ce stai, mă, de lemn ? Sări și lucră !“ vru să-l urnească Mogoș pe proprietarul oii neputincioase ; văzînd că acesta n-are de gînd să iasă din paralizia ce i-o provocase scena, primarele scoase brișca, spintecă pîntecele oii muribunde și recuperă puiul viu, însîngerat, îl ridică în tării, excitat la culme de viața și moartea ce-l înconjurau fără granițe, întrețesute, precum ziua și noaptea.

Nesfîrșită e răbdarea naturii de a inventa suferințe ! își zise Had, rememorînd scena de apocalipsă. Dacă bolta cerească nu s-a prăbușit peste fărădelegile petrecute în acest loc e pentru că au ținut-o sus credința, marea credință a moiseienilor că își vor reface viața, rostul, comuna, îndătinarea, mai mîndre decît fuseseră înainte. Acest crez îi aduse în țarină. O, Doamne, dacă cerul ar vorbi ! Dacă cerul din Moisei ar vărsa vreo-

dată înapoi tot ceea ce s-a oglindit în el de jos, de pe pămînt !

Cerul mut, ca o gheaţă verzuie, îşi schimbă curînd fizionomia ; ugere de nori negri umplură văzduhul, întunecînd jurîmprejurul. Ospăţul cu oi sfîrtecate se înteţi, îşi mări spaţiul de acţiune ; ţăranii mai aveau de cîştigat o bucată de zare, mai aveau de urcat un pisc din liber asumata Golgotă a jertfei. Plutea ca o ceaţă toxică aburul sîngelui nevinovat al acelor animale. Zările miroseau a abator.

„Vom arunca var pretutindeni, să nu vină molima", le dădu curaj Mogoş şi flămînzii de libertate înţeleseră că n-au a se teme de nimeni şi nimic în asediul în care se cheltuiau ca smintiţii.

Începură să se surpe norii peste Moisei. Iarna nefiresc prelungită rosti o baladă oilor neajutorate ; ninse abundent, năucitor, cu fulgi enormi, învîrtejiţi, acoperind cu linţoliu alb ochii încremeniţi ai animalelor sacrificate. Era zăpada mieilor ! îşi spuseră pămîntenii. Părea că, în sfîrşit, se depune lent, pe oameni şi pe case şi pe ţarini, cenuşa unui veac de pace, o cenuşă adînc liniştitoare, ai fi zis, dacă n-ar fi rînjit mari pete de sînge în peisajul imaculat. Dar acestea se micşorau văzînd cu ochii, înghiţite de pacea potopitoare a omăturilor, pornită să şteargă toate relele. O nesperată bucurie îi lovi pe ţăranii ce avansau glorios pe covorul de oi, forţînd zarea ; o asediau turmentaţi de marşul acela, alb pe alb, pe care îl purtau, îl ordonau, îl jertfeau, îl dureau, îl plîngeau fără lacrimi. Simţul durerii, al suferinţei, le pierise. Voinţa îi luase locul, nemăsurat de mare, cumplită prin energiile pe care le desghioca.

Atunci apăru lupul. Le venea din faţă. Un lup singuratic, cu ochii sticlind verde, nepăsător la cîmpul

morții pe care îl traversa. Mergea în linie dreaptă, cu gîtul înțepenit și privirea fixă. Nu părea a fi simțit exploziile încrucișate, cîmpul semănat cu cărnuri, nu ocolea pe nimeni și n-avea cel mai mic interes pentru paradisul însîngerat ce i se așternea în cale. Înainta în legea lui, cu mișcări mecanice, neobișnuit de încete și moi pentru a fi lup-lup, ar fi observat orice trăitor la munte, necum moiseienii, buni cunoscători de jivine. Părea că cineva, mai presus de ei, le luase brusc acest simț, îi opacizase în fața naturii, îi făcuse vulnerabili ; mergeau în lanț, ca hăitașii tocmiți cu ziua și încremeniră la vederea lupului ce pătrunse în vînătoarea lor albă, regală. Săriră asupra fiarei primii doi zăvozi. Captare, cotarla de stînă a lui Mogoș și o stîrpitură flocoasă, care lătră mai de la distanță. Lupul nu se sinchisi de asediatori, înaintă impasibil, călcînd imperial, parcă programat și, ori de cîte ori se aruncau asupră-i zăvozii, aceștia cădeau ca seceraţi, spumegînd de neputință, aruncați la sol parcă de un resort, de o forță nepămînteană, fără ca jivina să fi scos un mîrîit ori să fi schițat cel mai mic gest de apărare. Curseră alți cîini, se făcu haită, care clocoti asupra lupului singuratic, dar se spulberă instantaneu, bietele animale cădeau alandala, ca dezagregate de stronțiu 90. Cît ar fi fost de flămînde, oile nu puteau mînca lupul ; ele aveau de mîncat pămînt cu nemiluita, îl mîncau, îl eliberau și il mureau. Domnul Titus, pădurarul, trase glonț pe țeavă și puse arma la ochi.

„Șezi blînd, Titus ! Nu trage ! Asta nu-i lup !“ strigă Solomie, moașa satului.

„Dar ce-i ?“ ar fi trebuit să întrebe domnul Titus sau oricare altul dintre ei. Întrebarea însă nu veni. Domnul Titus coborî arma ca electrocutat. Priviră mai cu luare aminte, fiara avea o fosforescență în priviri

și în aburul abundent al nărilor excesiv dilatate. Atîta fu de-ajuns. Lanțul pămîntenilor ajunsese la granița acelui tărîm unde nici curiozitatea, nici viul grai omenesc n-au acces. Ființa despre care se vorbise istovitor de mult în săptămînile de după război are puterea să pedepsească pe oricine, da. Neodihna aceluia care ia înfățișare de lup și cutreieră astfel meleagul nu trebuie tulburată. Lupul singuratic umblă agale, trecu prin turma de oi, moarte sau vii, pînă dispăru, purtîndu-și trena de lumină bizară pînă dincolo de ultimul deal de dinainte de a începe cerul, ca o gheață verzuie, potopind lumea cu zăpada mieilor...

„Salve, pruncule ! Ce faci pe-aici ?“ îl smulse din reverie profesorul Patriarhu, îmbrăcat într-un impecabil pardesiu bej din păr de cămilă, căciulă de bizam și fular de mohair, lung-prelung, înfășurat de două ori în jurul gîtului ; tîra după sine un geamantan Samsonite, pe rotile, cum doar des călătoriții prin occident posedă. E o carte de vizită pe care românul o descifrează fără greș.

Had avu suficiente motive să rămînă perplex, uită să și salute, nu știu ce să facă cu mîinile lui mari, ca niște lopeți.

„Întîrzie avionul de București“, îngăimă studentul și, realizînd penibilul situației, întinse brațul spre geamantanul profesorului, vru să-l ajute, i se păru că-i o impolitețe, se blocă de-a binelea.

„Poftim ?“ fu mirat Profu.

„Ziceam de avion... ba vine, ba nu vine“, bătu cîmpii ochelaristul și arătă spre aeroportul pustiu, măturat de cortinele ploii. Pe coaja de bitum a pistei de aterizare se zărea un unic punct viu : soldatul cu pușcă mitralieră adăpostit sub triunghiulara lui foaie de cort.

„Ești cam aerian, domnule student.“

„Chiar așa, trec de la una la alta, ca neisprăvitul. Rog să mă scuzați."

„*Qui s'excuse, s'accuse*", vorbi ca din carte Pamfi Patriarhu și Had nu-l scuză pe profesor, îl acuză mental de abuz de maximă : cine se scuză, se acuză, era vorba lui, darnic arborată în amfiteatrul *Lucraetius*, studențașii o reproduceau în toate prilejurile, cu rost și fără, li se strepezise mintea s-o audă mereu. Antidotul era s-o declame ei înșiși, ca smintiții. În loc de să zici, bunăoară, „mie să nu-mi faci pe niznaiul, te-am ginit cu o putorișcă", era de o mie de ori mai „haios" să te franțuzești „à la P.P." : *Qui s'execuse, s'accuse*, unde dai și unde crapă !, vorbitul lor „de kiki" avea efecte de milioane.

Profesorul se gîndi că l-a inhibat pe student, îl știa impresionabil ca o mimoză, avea s-o vireze pe glumă, ultimele generații universitare sînt produse de seră, nu rezistă la arșițele și gerul confruntărilor directe, nu mișcă un deget pentru spiritul de independență și nonimixtiune pe care îl revendică zgomotos. Surîse deci în maniera știută, mieros, își edulcoră cît putu de mult privirea verde, ironic-sfidătoare, o aduse la un registru de căldură umană, își înălță pontifical mîna dreaptă, părînd că vrea să binecuvînte, dar o așeză leneș în cîmpul de ivoriu al frunții, pernuțele degetelor se prefirară prin coama leonină a părului său albit prematur și vorba șoptit-cădelnițată a lui Pamfi se articulă, în sfîrșit, pe fondul acelui surîs complice :

„Noa, șezi blînd, ne vom salva prin oi."

„Exact ! Cum de-ați ghicit ce-mi umblă prin cap ? Sînteți fenomenal !" se ilumină ochelaristul, repus în faptul cogitării lui ; era pentru a doua oară în ultimele zile cînd Proful sosea mesianic cu acel „Sesam, deschide-te !", formula ce îi lega în secret, ca pe doi

insurgenți într-un război ascuns. Zicerea îi turna lui Had untdelemn pe răni, îl izbăvea de toate relele. Îl iubea, de aceea, nespus pe Prof pentru flerul și noblețea de a pica totdeauna la timp cu leacul tămăduitor. Era un lord Profu, un trimis al cerului.

„Eu nu cred în telepatie, deși ea există", îl acroșă sibilinic Patriarhu și dialogul se legă ; zăgazurile noncomunicării se rupseră și Had vorbi de se băteau turcii la gura lui :

„Sigur că există ! Aflu că și comunicarea între om și plantă e demonstrată științific. Altfel cum să explici fel de fel de chestii ? Uite, eu, bunăoară, stau pe aeroportul ăsta împuțit, îl aștept pe tata, avionul întîrzie, cerul e plin de nori migratori, îmi ziceam privindu-i, în timp ce turmele de nori, netam-nesam, se preschimbară în turme de oi, mintea-mi începu să umble prin porumb și treieră, neică, treieră pățania aceea, știți dumneavoastră, am descris-o doar, stau prins în afacerea asta ca într-un corset de scafandru, auzi metaforă ! colegii au șters-o bine-mersi, avionul de București întîrzie, ne mănîncă lupul, domnule profesor, uite că trec de la una la alta, cît o fi ceasul ? încotro plecați ? *Partir c'est mourir un peu*, a pleca înseamnă a muri nițel, a spus-o nu mai știu cine. Dumneavoastră încotro muriți ?"

„La Heidelberg, pruncule", auzi Had, realiză că ornicul electronic al aeroportului indică orele 16,30, ceasul său merge exact, așadar întîrzierea cursei devine apreciabilă, Heidelberg se află în R. F. Germania, oraș universitar unde conferențiază crema profesorilor de pe întreg mapamondul, îi invidie pe răsfățații ăia, vru să știe dacă se înșeală ori ba, dacă Profu va conferenția pe tema... nu, desigur, nu se înșelase, n-avea cum.

„Întocmai. Secolul luminilor în istoriografia germană, confirmă profesorul Patriarhu și-l luă de braț pe student, gest de neobișnuită intimitate. Hai să bem o cafă".

Ochelaristul fu de două ori bucuros : că intuiția lui funcționa fără greș, cîștigase în sinea lui și acest pariu, Profu va măcina la Heidelberg, cum altfel ?, aceeași făină pe care o macină și în Valahia. Se ivise, în sfîrșit, prilejul să întrebe la sursă ce-i cu viețușa lui de student, e albă ori neagră ? Îl pîndise zile la rînd pe Pamfi Patriarhu, doar-doar va afla ce i se hărăzise. Colegii lui o roiseră deja în vacanță, eliberați de toate relele pămîntului, lăsînd în urma lor o pasăre ostenită, de pripas, pe o cracă, asediată de vrăjmași neștiuți. Astfel se considera Had, înconjuratul de tăcere și incertitudine, stăpînit de senzația suspendatului în vid ori a eșuatului pe o insulă fără viață. Lipsit de studențime, orașul de pe Someș nu e oraș, e o nenorocitură, stai ca într-un exil, fluture fixat frumos cu bold de argint într-un insectar, lucră mintea metaforică a ochelaristului, secundă în care se rupse ceva în el și întrebă grăbit :

„Cum să ies din iadul ăsta ?!"

„Nu-i slobod pe pista de aterizare, nu ne lasă cel cu arma și plouă, dragul meu, plouă cu găleata", spuse Pamfi angelic și dreapta lui înscrise în aer gestul pontifical.

„Nu m-ați înțeles. Ce fac eu acum, în clipa asta, cînd umblu pe sîrmă ca un saltimbanc și nu știu unde mi-i locul, încotro s-o apuc ?"

„Cum unde ?" se nedumeri Pamfi. În vacanță, în practică, că vara vi-i riguros programată".

„Cine-mi dă voie ? Senatul universitar nu s-a pronunțat încă. Sînt tratat ca un infractor."

„Nu hamletiza, pruncule. Soarbe din cafă, se impacientă iluminatul P.P. Doar nu susţii că nu ştii, că n-ai habar, că nu te-au chemat, că nu ţi-au spus..."

„Ba da, asta susţin : nu ştiu, n-am habar, nu m-au chemat, nu mi-au spus. Totul atîrnă în gol", o ţinu Had pe a lui şi mina profesorului se schimbă radical : asta era, deci, avea în faţă o victimă a inocenţei, care nu ceruse decît claritate. Nimeni nu avea timp pentru cele două fraze, uite, domnule, începînd de azi...

Had află, deci, între două avioane, că „războiul de o sută de zile" contra persoanei lui încetase, veste de milioane ! Cel mai înalt for universitar, senatul, refuzase interpretarea pripită, tendenţioasă, infuzată abuziv şi cu anasîna pe culuarele Almei Mater. O prostie ca atîtea altele, nu rezistă unui examen mai ca lumea. Deci, salutare ! Studentul Hadrian Iubu e liber ca pasărea paradisului, e poftit să zboare în spaţiul vacanţier dinainte stabilit, ce mai stă pe gînduri ? vira !

Era clar ca bună ziua, înţelese Had. Toţi luaseră cunoştinţă de această deciziune. Doar că omiseră să o comunice exact celui în cauză, descoperi Pamfi. Vinovată va fi Iuditha Kiş, acarul Păun al universităţii, păreau a se încheia conturile acestei întîlniri.

Ochelaristul dădu pe gît cafeaua, cu zaţ cu tot, gest fără importanţă pentru el, nu era cafegiu, *finis Poloniae !* era dezlegat, primise benedicţiunea papală (nu ! cea „Patriarhală", se corectă ochelaristul), putea să-şi facă valiza, păsăruica putea să-şi ia zborul, dar încotro, spre care punct cardinal ? În difuzor se anunţă aterizarea aeronavei ROMBAC *one-eleven*, mîndria aeronauticii româneşti, cu motoare Rolls-Royce, care deservea ruta Bucureşti — Cluj-Napoca sub indicativul RO-232 şi curînd după aceea Had zări în mulţime capul grizonat al tatălui său. Prezenţa profesorului îl

împiedica să fie plin de efuziune, cum inima lui ar fi vrut după o lungă, prea lungă absență, dar asta-i piesa, se consolă Had și făcu prezentările.

Ștefan Iubu era înalt, ins prezentabil, cam de aceeași vîrstă cu profesorul Patriarhu, poate chiar leat ; n-aveau timp de confesiuni, avionul cu care tocmai venise Iubu făcea cale întoarsă în Capitală, unde Pamfi trebuia să sosească în aceeași zi spre a prinde zborul de Frankfurt pe Main, cu destinația Heidelberg. Deși nu se văzuseră la față, știau unul despre celălalt o mulțime de lucruri, nu doar din spusele tînărului, din te miri ce alte surse, amîndoi erau răsfățați ai opiniei publice : Pamfil Patriarhu prin togă universitară de întinsă notorietate, Ștefan Iubu prin frecvente semnale din pagina ultimă a ziarelor privitor la ce făcea și dregea respectivul pe mapamond, în nu importă ce for internațional, era diplomat de carieră. Privirile celor doi bărbați se întîlniră, se studiară asiduu, fără jenă și false scrupule, n-aveau timp de pierdut cu fleacuri, își ghiceau forța reciproc, devorau ceea ce era de devorat în puține secunde, trebuiau să-și afle cota, impresia primă va fi, foarte probabil, și cea definitivă. Experiența ambilor de a diagnostica era diabolică, valorile nu trișează nici în somn, trăiesc în aerul tare al înălțimilor, destine emanînd dulcea, tihnita lumină de apogeu. Contrar așteptărilor, pe cei doi îi pufni rîsul : fiecare tîra după sine același geamantan Samsonite, pe rotile, s-a dus naibii studiul reciproc, zi-le congressmani și gata ! „Voiajorii de profesie“ mai fac ceva impresie doar în populațiile lumii a treia. Acolo Samsonit spune mult ; aici, dimpotrivă. Cine simte nevoia să-și arboreze identitatea pe cufăr, a pus-o de mămăligă. Întoarseră foaia numaidecît, fiecare în stilul său. Zise profesorul Patriarhu :

„Ai un fiu cu personalitate și aplomb intelectual."

„Ești vulpoi, *maître*, pe mine nu mă duci, magistre: cuvinte goale în hîrtie de staniol!" îl amendă în gînd diplomatul, dar emise pe gură contrariul: „În virtuțile unui student trăiește profesorul. Lui mă închin."

„Sînt copleșit, excelență, aportul meu e prea insignifiant pentru a binemerita, etcaetera, etcaetera! declamă Pamfil Patriarhu cu mieroșenie și (mică reverență) schiță gestul pontifical, însă gîndul profesorului merse înainte așa: „Zadarnic, bătrîne! Diplomația s-o faci matale sub turnul Eiffel, la Paris, nu aici în Balcania, unde mai știm și noi cîte ceva, ha-ha!"

„S-au prostit amîndoi", conchise Had, furios nu pentru cele petrecute — treaba lor! — ci pentru că cei doi puteau fi și altfel decît îi cunoscuse, trișau adică; pînă adineaori putuse jura că sînt mai tari, mai mari. N-avea cum să-i pedepsească decît făcînd pe imbecilul, intră în jocul lor fals, la cacialma, zicînd:

„Providența să trăiască! Vii din orașul luminilor și dai peste — cine altul? — exegetul *numero un* privind secolul luminilor. Lumină la lumină trage. Drumurile marilor spirite se intersectează. Iată un eveniment demn de a fi sărbătorit. Ai ceva de băut, tată?"

Diplomatul scoase ceva luminos la iveală, whisky Ballantines, din care nu apucară să guste. Proful trebui să se îmbarce, Ștefan Iubu vîrî sticluța aplatizată în buzunarul pardesiului bej, din păr de cămilă, al precipitatului călător, spunînd așa:

„O bei în cer, profesore. Mergi sănătos! Du lumină în putredul occident!"

Pamfil Patriarhu plecă în cele mai bune ape, agrea despărțirile cu public, călătorul e bine să fie în atenție, înconjurat cu puțin ceremonial; intrase în aeroport cu senzația că va avea o plecare searbădă, ano-

nimă, sorbit în cer de pe un pămînt de unde nu-l salută nimeni, nu flutură o batistă. N-a fost aşa, îi era cerului recunoscător şi celor doi Iubu, desigur, pe care îi salută cu superba lui căciulă de bizam, *primo tempo.* Se înfăşură cu fularul lung-prelung, cu mişcări ample, de două ori, gestul să fie remarcat, ajunse pe scara avionului, de unde — *secundo i ultimo tempo* — schiţă gestul pontifical şi aeronava îl duse în cerul Transilvaniei.

Ştefan Iubu respiră eliberat, reinstalat în adevărata lui personalitate şi, cuprinzîndu-şi cu dreapta fiul de după umeri (îl egala în înălţime ?), întrebă sec :

„Ce faci, omule ?"

„Rău, tată."

„Aş fi vrut să n-aud asta", zise tatăl.

„Poate cu alt prilej", zise fiul.

Capitolul nouă

„Ce faci, omule ?"

„Nu mă plîng, tată."

„Aşa te vreau, omule."

Se îmbrăţişară ca doi soldaţi, fiecare atunci sosit din războiul său ; fiul auzi cum trosneşte sub îmbrăţişare arborele de calciu din corpul îmbătrînit al tatălui său, care la rîndu-i fu fericit să-şi piardă respiraţia în strînsoarea de menghină a unor braţe puternice, ţîşnind dintr-un bust atletic, cu umeri largi, de zeu atotputinte, parcă atunci pogorît din marmurele unui neştiut Acropole. Had crescuse, se dezvoltase incredibil, aprecie Ştefan Iubu, care nu-şi văzuse fiul de un an, avea dinainte o cruce de bărbat, praf şi pulbere s-a ales din marota juniorului că ar fi scund, de talie mijlocie-mică, nu-i adevărat, brava ţie, prieten şi frate ! Cei trei corifei ai Şcolii Ardelene au tresăltat în bronzuri imitînd la rîndu-le îmbrăţişarea spartană pe care tată şi fiu o oficiau nesfiit în strada Kogălniceanu, în ploaie, sub ochii bătrînei universităţi, la doi paşi de augusta statuă ieşită din mîinile lui Ladea.

Aşa îi spunea Ştefan Iubu fiului său, prieten şi frate !, în clipele cînd preaplinul sentiment patern irumpea asemenea unui izvor ascuns, inundînd şi în-

călzind, pentru o secundă măcar, sinele totdeauna bîntuit de furtuni al acestui om perpetuu însingurat, care nu-şi aparţinea decît în ocazii rarisime. Existenţa acestor ocazii era semnalată de rostirea celor două vocabule : prieten şi frate ! Apelativul era eminamente patern, un patent cu brevet în regulă, Ştefan Iubu şi fiul, cod de-a dreptul conspirativ, cum conspirativ era şi dramul de sentimentalism al acestui ins străin de efuziuni, trăind auster, în cerul lui, cu rare şi scurte legături cu pămîntul, cu clanul, cu efemerul. Era cota maximală a căldurii de care era capabil şi Had o simţea ca nimeni altul, cutremurat în toate celulele ; forţa numitului cîmp confratern le da amîndurora o stare de hipnoză, cu un colosal transfer de dragoste filială către părinte şi viceversa, dragoste paternă către fiu. Doi poli magnetici comunicînd, comunicînd. Des folosita vorbă „din tată în fiu" cam aşa se explică, în caz că totul e explicabil pe lumea asta ori nimic. Există, dealtminteri, în frunzişul memorial al celor doi o pătanie iscată de parola asta.

Totul se petrecu imediat după admiterea la facultate. Fiul lui Ştefan Iubu deveni soldăţoi undeva sub Tîmpa Braşovului, stagiu scurt, de ins ce aspiră la studii, sergenţii şi plutonierii batalionului erau ca turbaţi, nu-i sufereau pe „d-alde ăştia cu stagiu mini", le frecau ridichea, drepţi ! culcaţi ! înapoi-fuga-marş ! alarmă aeriană ! dormi în post, răcane ? trei zile de carceră, puişor ! Pentru Had viaţa de ostaş nu era nici grea, nici uşoară, îi executa automatismele ca o vită. Ţelul era de a supravieţui monotoniei şi repetabilităţii faptului divers din care se zidea, cărămidă cu cărămidă, ziua ostăşească : sculatul la şase în răcnetele guardului, aglomerarea la spălător şi closetele imunde, vîră-te în bocanci, umple burta cu ceai, marmelada e

tot mai gustoasă, de ! inamicul învins ieri va fi decimat şi azi, nimic nou pe frontul de vest după patruzeci de kilometri de marş în cîntec voios, *Puşca şade în rastel / cînd ostaşul doarme ; / el e treaz, stă sub drapel, / pentru ţară, pentru ţel, / nimeni nu le sfarme !*, lecţiile politico-ideologice colorează viu după-amiezele, în sfîrşit, pică stingerea cu fericirea numită dormitor ostăşesc, trupurile muncite coboară în somnul greu ca pămîntul, asudă, visează, sforăie, fac amor cu fata zărită peste zi, duhorile şi miasmele cresc, forţează tavanul, pereţii, dormitoarele soldăţeşti se umflă, unul cîte unul, ca cimpoiul, gata să explodeze la sol, în linie, nu se întîmplă nimic rău, devin imponderabile, iau dimensiuni aceste baloane, îşi pierd legătura cu pămîntul şi se înalţă ca nişte dirijabile în cerul spuzit cu stele al Braşovului, unde plutesc toată nopticica, legănînd un batalion de băieţi în nacelă, vraja se rupe însă pe cuvîntul urît de toţi — deşteptarea !

O tonă de ciorapi de bumbac (6,75 lei perechea) a rupt Had pe baricadele vieţii de militar cu termen redus ; avusese parte de bocanci guliverieni, numărul 44, în care vîra cinci perechi de ciorapi, straturi-straturi, să-şi apere picioarele betegite, avea platfuss. Secul piciorului se slobozise în jos, curbura nu exista, avea dureri continui în oscioarele din talpă, plus scîrboasele veruci, negi migratori, cu nervuri spiralate şi răni niciodată închise, fornau laolaltă Golgota acestui ostaş plin de zel şi supuşenie, nerefractar la cele mai absurde ordine.

„Pînă-i rău ca amu, tot e bine !“ exploda în el zicerea lui bunicu-său Todor, ca o grenadă, vărsînd în organe balsamul ce îl repunea în puterile trupeşti şi sufleteşti de care avea atîta nevoie. Vîrcolacii militărie înghiţeau aceste puteri zilnic, pe nesăturate. Had

le recîştiga tot de atîtea ori, era neîngenunchiatul, avea ac de cojocul mizeriei zilnice, o ţinea la distanţă. Mîinile nu-l dureau, însă ele, mîinile, nu erau în regulă : degetele lui, în care avea nouă ani de cîntat la vioară, deveniseră nişte rădăcini roşcovane, se umflaseră, gerul şi săpunul cu sodă le ulcerase carnea, degetele-rădăcini răspundeau greoi la comenzi, trasul cu arma era cînd excelent, cînd catastrofic. A mîncat două zile de carceră din pricina asta ; inconsecvenţa lui Had de a nimeri drept în ţinta de zece, bunăoară, iar peste un minut să tragă aiurea, în crucea din Caraiman, a fost socotită sfidare la adresa superiorului. De sfidat el n-ar fi sfidat decît propriile-i slăbiciuni, nu superiorul. Dar cui să-i spui ? Cine să te audă ? Necazuri avea şi cu văzul, era ochelarist, lentilele se aburesc la ger, şterge-le dacă poţi, comenzile nu ascultă de tine, tu asculţi de ele. „Ascultă la mine, soldat : pînă te uiţi în curu găinii te-a ocupat inamicul !“ Spre stupefacţia generală, Had deveni trăgător de elită. Primi trese de fruntaş, cuvîntă pe diverse teme în faţa compăniilor, avea ceva talent oratoric, compuse gazeta regimentului de la cap la coadă (deci, şi talent literar), recenză în public cîteva romane la modă.

În acest mod decurgea viaţa lui Had cînd se pomeni chemat la comandantul batalionului, colonelul Negrici, ins mic de statură, dat naibii. Evenimentul era epocal, în vîrful piramidei ajung numai chestiunile de importanţă statmajoristă. Fruntaşul T.R. Hadrian Iubu sosi în ţinută impecabilă şi salută reglementar. I se ordonă pe loc repaos, i se arătă o masă, la care trebuia să se aşeze numaidecît, să scrie o completare la autobiografia personală. Rudele din străinătate îl interesau, preciză Negrici.

Had nu se clinti, sîngele îi pieri din obraz, pentru cîteva clipe doar ; n-avea de ce să-i fie teamă, redeveni stăpîn pe sine. Strigă la el colonelul :

„Rudele din străinătate, am zis !"

„N-am, să trăiţi, tovarăşe colonel, am spus-o şi am scris-o la timpul potrivit."

„O mai scrii. A doua şi a noua oară, dacă interesele o cer. Taică-tău e diplomat, o ştim, ai declarat-o, însă ar mai fi ceva de spus. Cu noi nu te joci, băieţaş", îl auzi Had pe colonelul *mic de stat, mare rahat* cum îl descîntau răcanii prin closete la „ora de fumat" ; fu abandonat în odaia austeră, în faţa acelei mese cu toc şi cerneală şi multe foi de hîrtie.

Colonelul reveni peste un ceas. Puţinele fraze aşternute de Had abia acopereau jumătate de filă ; Negrici o parcurse stînd în picioare, fu nemulţumit şi ordonă :

„O luăm de la capăt, carevasăzică. Eu răbdare am. Încăpăţînarea ta n-are, în schimb, nici o şansă. Despre fraţi să scrii cît mai amănunţit. Şi tot ce ai de spus în apărarea ta. Chiar şi un roman."

Rămas din nou singur, lui Had îi veni să cînte şlagărul *E primăvară în ianuarie*, dar n-avea pic de voce. Avea însă o pagină de *Rebus* prin buzunare, se apucă să dezlege cuvinte şi cuvinţele. Şi o soră avea Had ; îi aducea pachete frecvent aici la U.M. 0037—H, indicativul unităţii unde îşi servea patria, ofiţerii de gardă o cunoscuseră pe vizitatoare şi îl tachinară pe băiat pe tema, mereu aceeaşi, „E mortală, şerpoaica". Aprecierea conţinea, desigur, ceva adevăr, surioara lui mai mult dansa decît umbla, curtea batalionului ardea sub paşii ei, era balerină. Vestea vui în ofiţerime şi mări cota valorică a fruntaşului. Cît despre fraţi, sufletul ! „Romanul" cerut fu compus în doi timpi şi trei miş-

cări, munca de Sisif era la *Rebus*. Înfățișarea următoare se anunță mai dură, mărunțelul colonel Negrici era furios, agită sub nasul fruntașului o carte poștală ilustrată, zicînd :

„Aici e cheia minciunii tale, trădătorule ! Citește !"

Imediat recăzu în copilărie, se văzu în spinarea calului Pinten, alb-pătat, pe care Had îl călărea pe deșelate și simți cum Pinten moare dedesubtul său. Acum călărea pe hipodrom, era cap de cursă și era gata să ajungă la potou, cînd — de unde, de neunde, la un singur cuvînt strigat din tribună ! — moare calul Pinten sub el, armăsarul dispare sfîrîind, de parcă ar fi fost de fosfor, se scurge pur și simplu în pămînt ; călărețul rămîne îngenunchiat în nisipul arenei, sub uimirea spectatorilor, care începuseră să vocifereze, să repete coral cuvîntul strigat de insul din tribună, trădătorule !

Cuvîntul „trădător" are un singur înțeles, gîndi Had, nu-i plăcea să-l aibă în auz, necum să-l vizeze direct, să-i ucidă calul, pe Pinten. Unitatea militară pe care o servea nu avea hipodrom, era a trupelor de securitate ; ajungeau aici majoritatea celor ce intraseră la facultățile de istorie și filosofie, călăreți fără cal, viitorii lucrători în domeniul ideologic. Dar trădarea nu sună bine nici la Canal, în punctul numit Deli Orman (Pădurea Nebună), dară-mite aici, în zona zero a stagiului militar. Rămas fără cal, Had nu se descumpăni, luă ilustrata pe care i-o întindea colonelul, o citi necrispat.

Ilustrata venea din Paris, avea pe ea turnul Eiffel și două fraze prin care tatăl său îl întreba de bani, de sănătate, sfîrșind cu „mii de îmbrățișări, drag prieten și frate", cu semnătura indescifrabilă. Aici se dovedi terenul minat. Era parola. Had o descoperi, ca elec-

trocutat, şi rîse cum nu mai rîsese din adolescenţă, pe cînd îl călărise pe Pinten, ori cum nu mai rîsese din burta maicii sale. Valurile de rîs cutreierau mădularele soldăţoiului în flux-reflux, cu scurte sincope, să-şi recapete suflul, să soarbă aer, ca înecatul, putea muri de rîs, farsa avea dimensiuni homerice, o va povesti cui va voi să-l asculte, pînă la sfîrşitul zilelor sale. Prioritatea o avea, oricum, însuşi mititelul Negrici, care-l împuşcă cu întrebarea :

„Ce te-a apucat, puţă ?! Ce nechezi ? Raportează !"

Had raportă, dar şi nechează, pînă se făcu înţeles, dar nu şi crezut. Experienţa îi spunea lui Negrici să creadă, prea o făcuseră de oaie ; colonelul însă nu cedă sentimentului, sloganul „crede şi nu cerceta !" e bun pentru dreptcredincioşi, feţe bisericeşti şi conduite mistice, datoria lui era să cerceteze, ceea ce realiză metodic, fără zgomote de prisos, într-o manieră demnă de gradul său. Timp de cîteva zile Had nu fu admis la programul companiei sale, fu trimis la „partea sedentară", curăţă cartofi, spălă latrinele, avu timp berechet de scrisori, îşi aduse „jurnalul" la zi, noul reğim era mană cerească, de-ar dura, îşi zise, de-ar dura.

„Am făcut săpături, tinere. Totul e O.K. ! îi căzu în auz glasul metalic al lui Negrici, îl recunoşteai dintr-o mie ; apăruse în dormitor însoţit de locotenentul de gardă, dorea să-i aducă vestea personal. Cercetările confirmă spusele tale. Îţi reiei viaţa la trupă, fruntaş. E clar ?"

„E clar, să trăiţi ! urlă Had, se făcu smirnă, nu putu saluta, avea capul descoperit, îşi dezbrăcase uniforma, crezu că va pica cerul asupră-i, nu pentru ţinuta mizerabilă (era ora lui de baie), nici pentru marea veste (porumbelul dreptăţii trebuia să coboare şi pe umărul lui), ci pentru faptul de a-l fi zărit pe măruntelul co-

lonel Negrici apărînd într-un dormitor împuțit de răcani, nu s-a pomenit așa ceva în analele batalionului.

„Sînteți arheolog ? se gîndi să întrebe fruntașul, dar cum să legi un dialog, ieșind în izmene și-n ciorapi dinaintea superiorului ? Și eu vreau să fac săpături, să trăiți, sînt student la istorie. Ața mă trage spre arheologie." Tăcu chitic. Negrici avea cunoștință de toate astea, nu-l putea obosi cu fleacuri, cum să abuzezi de prezența lui ? și unde ? și în ce hal ? Dator era să pună punct întrevederii penibile, trase aer în piept și își dădu drumul, de parcă ar fi sărit cu parașuta în hău.

„Servesc patria română !" răcni Had și lipi dreapta vertical pe osul frunții, în manieră de soldat Sveik.

„Prea ești milităros, tinere. Să vii la mine la o cafea, deslușI Had vocea metalică și nu voi să-și creadă urechilor, după care Negrici ordonă ceva locotenentului de gardă, de două ori mai înalt decît colonelul, îl urma pe acesta frînt în două, să-i audă ordinul : Vezi să n-aibă de suferit băiatul de pe urma..."

În aceeași zi Had primi învoire în oraș, stătu la Aro, în braserie, bău o burtă de bere bine stropită cu rom, drumul întoarcerii lui la regiment fu pe două cărări, paza nu îl luă în seamă că-i afumat, se trezi în dulcea fericire numită dormitor, înconjurat de camarazii de arme, cărora le spuse pontul cu disperată plăcere, adormi îmbrăcat-încălțat-încătărămat, parafînd în acest chip cea mai fericită zi din viața lui de militar...

Erau la „Conti", în restaurantul clujan bătea vîntul, clientela se subțiase, după-amiaza trăgea să moară în timp ce seara încă nu se născuse. Goliseră o mulțime de fiole de Radeberger, „berea îmi cade bine la rînză", argumentă Ștefan Iubu, îl ostenise lunga călătorie, era deshidratat, iar scumpul lui fecior îi isto-

risea amuzante pățanii din viața lui spartană, un soi de „exil", orînduind sticlele vidate pe două rînduri, ca soldații. Exil era un fel de a zice, pentru că existența lui Had la Cluj ori Brașov, oriunde pe pămîntul Transilvaniei nu era și nu putea fi socotită înstrăinare ; părinții lui erau clujeni, el însuși trăise un timp la Brașov, unde Ștefan Iubu fusese profesor de românește și redactase *Astra*, își petrecuse vacanțele școlare la țară, pe la neamuri, multe ca frunza și iarba : bunici în Țara Chiuarului, unchi în Sătmar, veri pe Valea Vișăului, o ciurdă de mătuși în Lăpuș. Had era un magnat, în felul său, exact ca Pintea Viteazul, haiducul pretutindenar, veșnic viu, despre care cîntărețul popular afirmă că picioarele-i mergătoare umblă și azi pe ulițele din Baia, rinichii îi trăiesc în Sighet, foalele îi lucră în Prislop, inima bate în Măgoaja, capul gîndește sub coif în bisericuța din Budești, descriindu-i astfel întreg trupul sfînt și brav împrăștiat prin sate și orașe. Ca în legenda trupului împrăștiat pretutindeni, Had era un milionar întru rude, rubedenii și prietenari, sta pe un uriaș soclu de neamuri, de legături de sînge, arborele său genealogic își întindea rădăcinile viguroase în tot Ardealul, de la Apahida și Mănăștur pînă în Maramureș, moșia lui de suflet și latifundiile sale de ospeție cuprindeau, slavă ție, Doamne ! întreaga Transilvanie. Ce dacă ? ! Departe de tată și mamă, Had se considera „exilat", nu-l scotea din starea asta decît apariția meteorică a lui Ștefan Iubu, precum cea în care tocmai se dedulceau, o sărbătoare *number one*.

Pentru Had era un regal să-și asculte tatăl povestind, acesta știa să lege fraza, să se facă ascultat, îi sorbea vorbele :

„Cu asta m-a întîmpinat şi pe mine colonelul acela : am făcut săpături, zice, totul e O.K., excelenţă. Întreb : ce fel de săpături, colonele ? El, mirat : nu v-a spus feciorul ? Ehe, e un lord, vrea să ne menajeze, nici nu merită să evoc incidentul, s-a rezolvat, ne cerem scuzele de rigoare."

Dar *happy end*-ul acelei păţanii ? Trebuie degustat, ca pe un tort. Colonelul Negrici convocă toată ofiţerimea, în ţinută de gală în sala de festivităţi, unde îl invită pe Ştefan Iubu să cuvînte despre prestigiul României în larga lume. Cît priveşte conferenţiarul, acesta fu supralicitat în mod vădit, derulînd dinainte-i covorul de laude conţinute în acest mic discurs (scris) : „Avem ca oaspete tot un militar, dar care nu poartă grade din modestie, deşi noi ştim că doar un general poate să-şi reprezinte ţara cu strălucire în linia întîi a acelui război ascuns care este diplomaţia, unde se cîştigă zilnic mari bătălii, fără aviaţie şi tancuri, folosind strălucirea minţii, talentul de strateg şi nestinsa iubire de patrie. Numele lui : Ştefan Iubu, care nu întîmplător are un fiu între noi, în trupele de securitate. Aveţi cuvîntul, excelenţă".

În final, dădu un banchet intim, flancat de locţiitorul politic, şi el colonel, şi trei căpitani, într-un separeu, la popotă, serviciul fiind asigurat de opt băieţi iuţi ca ţiparii, aleşi din ultimul val de recruţi şi înfăşuraţi în feţe albe de mese, pentru etichetă. Se servi rachiu de brad, tobă „de casă", fasole de la cazan, vin de Huşi (Negrici era din Moldova vinurilor) şi, *clou*-ul serii, păstrămioară de vînat („Te serveşte glonţul patriei şi cînd iei în cătare un mistreţ, îl răpui ca pe inamic", comentară mesenii).

Had sta la augusta cină, înghiţea cu noduri, la orice
 frază a superiorilor îi venea să sară în poziţie de

drepți, să raporteze. Asta nu înseamnă că nu i-a priit ospățul, că nu s-a umflat în pene, bînd paharul bucuriei pînă la fund. Se și limpeziră multe : înlesnirile, prestigiul și cota de respect ale fruntașului Hadrian Ș. Iubu de la U.M. 0037—H crescură vertiginos, a doua zi îl făcură sergent.

„Mai adu un rînd", ceru Ștefan Iubu și frapiera se umplu din nou ; îi servea șeful de sală Ionel Liniște, care o puse în încurcătură pe deloc liniștita Gyöngyi, chelneriță cu strungăreață. Ea avea cîrlig la Had nu de azi, de ieri, doar că nu-l lua de mînă, hai, mă, am cameră la etaj ! ; „Lasă-mă naibii, sînt impotent !" îi spuse odată, fetei, dar aceasta pufni în rîs, nu-l crezu.

„Ceva important am a-ți spune, tată", zise Had, alb la față.

Era de așteptat că va urma una rece, prea se destinseră, își spuse Ștefan Iubu, cum de nu ghicise stratagema pe care i-o aplicase băiatul. Prostioara cu colonelul era o „antichitate", îi crescuse barbă de veche ce era, o mai treieraseră în cîteva ocazii, trebuia să ai motiv serios s-o aduci iar pe tapet. Fusese doar un paravan, un șiretlic de duzină, o caramelă după care scumpul lui fecior îi va servi o doză dublă de sare amară ori, mai știi ? de otravă.

„Te ascult", zise tatăl abia stăpînindu-se.

„Acasă, în Mănăștur, eu locuiesc cu o femeie, vorbi Had foarte rar, simțeai febra și seceta și gerul fiecărui cuvînt. Nu există nici un Alec, tată. Coleg de cameră ? Student la Belle Arte ? Tîmpenii ordinare !" strigă Had și izbi cu pumnul în tăblia mesei, revoltat.

„De cînd ?"

„Din anul doi. O știi. Pompilia. Trăim ca bărbat și femeie."

Un dram de bucurie licări în Ştefan Iubu, nu putu s-o arate, trebui să fie supărat, pauza se lungi nefiresc de mult, o rupse.

„Continuă, îi ceru.

„Ţi-am spus esenţialul", gemu Had şi tresări din toate celulele, ca mielul înjunghiat.

Ar fi putut să continue, desigur, să peroreze, să se disculpe, pînă la un punct, argumentaţie avea : era o modă în oraşul de pe Someş ca studenţii ce stăteau în gazdă să închirieze „cameră cu suflet", locuiau nesfiit cu iubitele lor, numindu-le logodnice ori soţii, gazdele ignorau subiectul, paralele contau, cît despre concubinaj, căsătorii aievea ori trucate, treaba miliţiei, treceau cu vederea micul şiretlic, contrabanda sentimentală se extindea prin cărţile de imobil ale Mănăşturului studenţesc, ca pojarul. Had nu evocă toate acestea, voia să fie demn, voia să fie bărbat, să-şi asume integral această decizie. Din contră, dintr-un acut sentiment al penitenţei, care îl stăpînea ades, avu strania plăcere să vrea să fie acuzat, dojenit, scuturat, porcăit, cum de ţi-ai permis, neisprăvitule ?! nouă ne scrii rai şi tu zaci în cuplerai ! unde-i moralitatea ta etc, etc. Ar fi voit să se confrunte cu tătînele său, în sfîrşit, o temă serioasă de sfadă, prima ivită în vieţuşa lui, să afle de ce argumente dispune, ce învinuiri îi aduce tatăl, cît de copt e fiul să ia viaţa pieptiş. Nimic din toate astea ! Stau ca doi mameluci.

„Vă iubiţi ?"

„Da."

„Atunci e în regulă. Servus, prieten şi frate", zise tatăl şi ciocni paharul să clincăie, bău setos, asta fusese toată atitudinea lui.

Had era intrigat : aşa de simplu se consumase „drama" lui ? Se simţi frustrat. Atacă el :

„Nu mă certi ?"

„Ba da, pentru că eşti necioplit, n-ai chemat-o la masă pe nevastă-ta."

„N-am îndrăznit", sughiţă Had.

„Faci greşeli de neiertat. Bagă la cap şi servus", zise tatăl bînd iar, adînc, setos.

„Cum va primi mama ?" se interesă Had cu voce somnambulă ; sîngele încă nu-i reveni în obraji.

„Cu spaimă va primi mama şi cu tristeţe în suflet", dădu verdictul Ştefan Iubu, în stil tribunalier, nu pentru a-l impresiona pe fiu, era adevărul gol-goluţ ; chestii de acest fel îi produc Octaviei Iubu şocuri, traume, disperări, creşte în ea un rău de suflet cu nimic vindecabil şi catastroficul o însoţeşte de la Paşte la Crăciun, zi-i suflet de mamă şi taci !

„Îmi pare sincer rău", se căi Had.

„Şi mie."

„Ce fac ? Îi scriu ? Îi spui ? Cum procedăm ?" intră Had în al doilea val de agitaţie.

„Las' pe mine", îl descărcă Ştefan Iubu, care bău adînc, setos, cu neascunsă plăcere.

Gîndi Had : „Oare unde încape în el atîta lichid ? Eu am fost de trei ori la budă, el niciodată. Are tata ăsta o băşică !" Had nu mai era palid, sîngele îi reveni, bătea ca nebunul în tîmplă, acum avea prea multă viaţă, era roşu la faţă ca racul şi asuda, ca ieşitul din baia municipală. Îl luă din scurt tatăl :

„Tu trişezi, mă."

„Acum nu. O luăm de la zero. Servus, tată", grăi Had limpede şi bău în stilul tătînelui său, adînc, setos, cu neascunsă plăcere.

Descărcarea care îl sălăşluia o resimţea ca pe o deplin reuşită şi sacră penitenţă ori — hai să nu fim mistici — se simţea în pielea unui ambasador care toc-

mai şi-a prezentat „scrisorile de acreditare", nu mai era *persona non grata* pe un teritoriu străin, era om la casa lui, îl binecuvîntă pe „babacu" pentru uşurinţa în care rezolva el scenele dificile. Had era liber acum să-şi instaleze ambasada sub ochii lumii întregi. Îl pofti, aşadar, pe tatăl său la el *acasă*, în Mănăştur, stop, încă nu, ceru o fisă, avea de dat un telefon scurt de tot nevestei sale nelegitime Pompilia-Pia-Piuca-Pi, care se perpelea ca pe jar. Formă numărul şi vorbi astfel :

„Pi ?"

„Da."

„Asta-i, Pi !" şi puse receptorul în furcă.

„Doi nebuni !" strigă Ştefan Iubu, total deturnat.

„S-o crezi tu ! îl corectă Had. Diminutivul Pi — ce ştii, tu, tată ? — e parola noastră de inimă zburdalnică şi «feu vert» ; ea, parola indică cer senin sau, în limbaj diplomatic, am rezolvat prin consens toate problemele lumii contemporane. E codul nostru secret, excelenţă. Zis şi parafat ! Hai, urcă."

Autobuzul numărul 9, umflat ca o păstaie, gata să fete în şosea, îi duse pe cei doi în Mănăştur, la sediul ambasadorului Had şi al soţiei sale Pi, amfitrionii unei recepţii de zile mari, cu majordomi galonaţi, fontane ţîşnitoare, şampanie Mott, stridii şi arborarea drapelului ţării pe care o reprezintă acel diplomat enigmatic. Ştefan Iubu era mai tulburat decît în ziua cînd îi fu dat să pătrundă în Palatul Elysée, în frac şi joben, să stea tête-à-tête cu Excelenţa Sa, preşedintele Republicii Franceze. Au ajuns.

Capitolul zece

Oraşul se iscăli cu *Gaudeamus igitur.*

Amfiteatrul *Lucraetius* al facultăţii de istorie îmbătrîni cu un sfert de secol : cei treisprezece „nepoţi ai lui Herodot", cum erau porecliţi prin tradiţie absolvenţii acestei „faculte", se aflau aici cu părinţii şi oastea de rubedenii ; năvăliseră ca vizigoţii în scoica amfiteatrului. Senzaţia primă asta era : o rapidă cădere în bătrîneţe, gîndind că oaspeţii de azi ai amfiteatrului gravitează în jurul vîrstei de cincizeci de ani, dublînd-o pe cea a fiilor lor, absolvenţii. Şi invers era valabil : evenimentul era de fantastică întinerire, dacă ţinem cont că printre părinţii-spectatori erau şi unii care isprăviseră studiile tot aici în urmă cu douăzeci şi cinci de ani. A doua viziune era cea plauzibilă, gîndi Ştefan Iubu. Douăzeci şi cinci de ani şi încă unul trecuseră de cînd el, student la litere, îşi tocise coatele pe băncile acestui templu de învăţătură, de unde şi-a luat zborul tot într-o astfel de zi ; se desprinse ca fătul de mumă, ombilicul fu tăiat şi tînărul profesor de română Ştefan Iubu fu proiectat pe mereu alte orbite ale destinului său în ţară şi în lume, nu mai ţine minte inelele acestei spirale.

Şi iată-l revenit la izvoare, martor la un eveniment similar ; cel ce realiza — în alţi timpi şi cu alte mij-

loace — marele salt spre necunoscut era, cine altul ? carne din carnea şi sînge din sîngele său ! Se uită la Had, era uşor hieratizat la faţă şi în priviri, însă calm, sărbătoresc, împăcat, aştepta sorţii în demnitate şi echilibru. Fu fericit să descopere în fiu forţa asta ; înlăuntrul lui Ştefan Iubu era vraişte, acumulatoarele spiritului se descărcaseră sub unda neobişnuitei emoţii care îl stăpînea, aparatura de bord a lucidităţii lui se dovedi vulnerabilă, o emisiune secretă, de necunoscută frecvenţă şi forţă, îi defectase senzorii de raţionalitate, ácele indicatoare băteau anapoda, plus şi minus infinit, o teamă bizară se insinuase în celulele lui, le eroda ca un cancer, peste care, uite, ningea cu flori, teiul din iulie îşi scutura creanga, nostalgica reîntoarcere în vîrsta-rege, cum îşi numea studenţia, vărsa în el o bucurie indicibilă, care îl turmentase ca un whisky. Had îl fură cu coada ochiului şi, convins de slăbiciunea partenerului, dădu şah la rege, îi şopti celui de lîngă el :

„Te-am prins, bătrîne ! Te muşcă şarpele emoţiei."

„Recunosc. E cald aici," grăi Ştefan Iubu şi îşi desfăcu cravata.

Nu era cald în amfiteatru. Deşi iulie, ploua în toate dimineţile, pămîntul se îmbibase ca o sponghie, soarele hămesit al după-amiezelor căra în cer clopotul de apă deşertată în mijlocul unei aburiri fantaste, covata Clujului, cu Feleac cu tot, păreau a fi, de la orele 15 în sus, o uriaşă saună. Had îl făcu atent :

„Ia-ţi pulsul, excelenţă. Se apropie vînzarea."

„Hazard, loterie, tragere la fit, făcu Ştefan Iubu pe indiferentul, dar nu convinse, emoţia tatălui ajunse la punctul critic, sufla ca o locomotivă sub presiune, înghiţi o pastilă, după care spuse cu *fair-play* : E unu la zero pentru tine".

„Deocamdată", preciză Had drăcos.

Ce e în capul meu ? se dojeni diplomatul ; sosise în România de douăzeci şi patru de ore şi împrumutase un limbaj străin lui : termenii sportivi precum „fair-play", „a sta pe tuşă", „cavaler al fluierului", „scor trucat", „unu la zero pentru...". Tocmai se derula campionatul mondial de fotbal şi opinia publică din ţara lui suferea de o febră invers proporţională cu stările de fapt : echipa României fusese eliminată în mod lamentabil, exact cînd se crezuse calificată, nu participa la zgomotosul turneu iberic. Contra evidenţelor şi logicii însă, interesul pentru jocuri al compatrioţilor lui era enorm. Contribui la asta substanţial decizia televiziunii române de a nu prelua transmisiile din Spania, ceea ce rănise de moarte orgoliul *tifosii*-lor autohtoni. O furibundă hemoragie de nervi se produsese, crestai obrazul unui suporter şi nu ţîşnea sînge, globulele albe şi roşii ale atitudinilor se învrăjbiră grav, hematiile şi leucocitele se mîncau reciproc, adrenalina crescu în tineret. Televiziunea însă rezista stoic pe poziţii, în timp ce abonaţii acesteia îşi confecţionară antene sofisticate (abundau cele inelare), spre a se pune în contact cu alte posturi de emisie decît Bucureştiul, indiferent de ţară, limbă ori punct cardinal. Important era să „prinzi" corrida fotbalistică din Spania, să fii pe fază, să fii acolo. Improvizară construcţii metalice pe acoperişuri (nu dădeau rezultat), turnuri şi schele ori, altă variantă (ce e sigur e sigur !) urcau cu căţel şi purcel în maşinile personale şi migrau spre luminişurile alpine din munţii patriei, recepţia undelor TV la mare distanţă fiind înlesnită de altitudine. Ce viaţă în aceste succesive şi nescontate după amiezi petrecute în aerul tare al înălţimilor !

Asistența se ridică în picioare, intrase decanul Camilian Volbură, Had avea pentru acesta un sfînt respect (absolvise cu trei-patru ani înaintea lui Ștefan Iubu, cei doi se știau din vedere), însoțit de alte trei personaje, între care diplomatul recunoscu pe Pamfil Patriarhu, îi fusese prezentat în urmă cu un an, pe aeroport, cînd respectivul tocmai pleca la Heidelberg. Ceilalți doi erau Hadrianus Mayor (cum de nu a recunoscut faciesul de efigie al celui ce îl perpetua pe magistrul Daicoviciu ?), profesorul Bratu, înalt de aproape doi metri, și asistentul cu păr cîrlionțat, ten seboreic, ciupit de vărsat, pe nume Urdinică, prinse în auz explicația șuierată a lui Had. Studenții, mai treacă-meargă, era frumos și firesc să-și salute profesorii ridicați în picioare, dar li se asociară și scumpii lor părinți, care dobîndiseră o stranie psihologie de supușenie și orb respect, redeveniseră, bieții, studenți la bătrînețe, scenă pe care cei cinci magiștri o notară în catalogul solemn al zilei cu un zîmbet clement, complice, colateral, consanguin, cordial, comic, puteai înțelege orice.

„Bună ziua, tovarăși studenți de azi și de totdeauna", salută Camilian Volbură, făcînd o ușoară reverență academică ; nu impunea prin fizic, însă acuitatea de cuget, fervoarea intelectuală ce locuiau trupul uscățiv, modest, aproape docil, eleganța în care își emitea gîndul și voința, îndelung decantate, impuneau respect, chiar și la inamici, aflase Ștefan Iubu. Volbură, fusese desemnat decan în două legislații universitare succesive, fapt fără precedent, și asta aflase diplomatul.

O liniște bisericoasă coborî în amfiteatrul *Lucraetius*, de nemaipomeniul clipei trosni lemnul tablei duble și scîrțîi din scripeți, ori așa i se păru lui Had, sticla geamurilor arcuite gotic țiui sub prea multul si-

ienţiu, aici era totdeauna vacarm. Pe podium solemnitatea era desăvîrşită. Cum stăteau ţepeni, stînjeniţi în gesturi, în rolul lor de excepţie, cei cinci păreau nişte judecători de curte îmbrăcaţi în robe, cu peruci albe, înzuluíate, lungi, care le cădeau pe umerii atît de apăsaţi de răspunderi. Completul de judecată fiind în păr, procesul putea începe, dar asta nu depindea de provincie, depindea de centru. Camilian Volbură era *arbiter partes*, arbitru al părţilor, în calitatea sa de preşedinte al comisiei de repartiţie formată din cei cinci ; bunul simţ şi respectul pentru asistenţă făcură din decan, în acelaşi timp, *arbiter elegantiarum*, arbitru al eleganţei, se îmbrăcase cu deosebită grijă pentru eveniment, era cel mai distins personaj din scoica amfiteatrului. Aşezămîntul *Lucraetius* era în ziua aceea „scoică" la propriu şi la figurat, capta şi reproducea ca o veritabilă cutie de rezonanţă tot ce se disputa şi se decidea în materie de „nepoţii lui Herodot" la scară naţională.

La un semn al magistrului Volbură, cîrlionţat-seboreicul Urdinică începu să manevreze instalaţia electronică de pe podium, prevăzută cu ochi verzi-nisipii, ca de jivină ; urmară stridente şuierături, aparatura de recepţie-emisie puse sala în contact cu comisia centrală guvernamentală de repartiţie de la Bucureşti şi, instantaneu, cu comisiile celorlalte facultăţi de istorie din Iaşi şi Sibiu, meci quadripartit, care avea să se deruleze în prezenţa auditivă a tuturor părţilor, ca la licitaţie : cine oferă medie mai mare smulge orice loc din piramida de valori. Sau, ca la bursă : dispersiunea geografică a posturilor ieşite în concurs avînd loc conform legii cerere-ofertă, hotărîtoare era acoperirea în aur a monedei cu care păşeai în arenă, mediile etalate de competitori erau puse în talgerul balanţei, în or-

dine descrescîndă. Sau, ca la moară : fiecare măcina boabele pe care le agonisise cu sudoarea frunții, piesa o știe toată lumea. Aceeași lume (toată) mai știa ceva : de astă dată, actul repartizărilor îmbrăca un aspect tragi-comic, primele patrusprezece orașe mari ale țării deveniseră tabú, erau declarate „închise" pentru stagiatură, fuseseră scoase din concurs, sfînta provincie stăpînea de la A la Z tabela ofertei, șansele de a „împușca" un loc mai dihai pe binecuvîntatul și multrăbdătorul trup al țării jucau între Bolintinul din vale și Poenile de sub munte. Ideea lui Ștefan Iubu că totul e hazard, loterie, tragere la fit, avea temei, tatăl și fiul conferiseră pe tema asta. Diplomatul își puse mintea la contribuție, calculul probabilităților indica invariabil aceleași două-trei variante cît de cît acceptabile, pe care Had putea conta în mod realist : Sătmar (oraș civilizat, muzeu județean și, deloc neglijabil, Had avea bunicii acolo), Zalău (centru istoric și arheologic neexplorat, poți lucra o viață în acest zăcămînt) și Popești (orășel nou pe harta patriei, presupus castru al lui Burebista, Piteștii la doi pași, Bucureștii la o oră distanță pe autostradă). În acest triunghi operase talentul de strateg al lui Ștefan Iubu de cum sosise în orașul de pe Someș, vizita în Mănăștur aceluiași zeu fusese închinată. Had însă ignora eforturile tatălui, era o zădărnicie, nu agrea rugile în pustiu ; cînd te așteptai mai puțin el apărea, angel al neutralității universale, și îl deturna pe diplomat din calcule, spunînd :

„Am fost învățat să știu numai ceea ce mi se îngăduie să știu. Mai bine bem un vin de soc, prieten și frate. Așa ceva nu pupi tu la franțujii tăi. E făcut de Pompilia-Pia-Piuca-Pi."

„Decide-te", îl somă Pompilia.

„Pi, desigur", se decise Had și proaspăt însurățelul — fără popă și fără primar cu tricolor pe pîntec — puse un sărut pe o gură supusă. Had nu mai vedea pe nimeni și nimic, privirea i se topise în Pompilia.

Ștefan Iubu nu văzuse demult o ființă privind astfel o altă ființă, nu realizase vreodată atît de palpabil unda aceea trecînd prin aer dintr-un corp în alt corp ; închise ochii, părîndu-i că așa ceva nu-i decent să vadă, se considera un intrus, își află de lucru, bău vin de soc, brava ție, măgar bătrîn ! ești pregătit pentru nuntă ?

Ei da, în jocul probabilităților apăruse un termen nou al ecuației : viitoarea noră (actuala !), care putea avea un cuvînt greu de spus ; Ștefan Iubu tuși convențional și i se adresă :

„Zarurile au fost aruncate, pare-se, fericirea n-are deocamdată decît aceste trei înfățișări : Sătmar, Zalău, Popești. Ce alegi, domnișoară ?"

„Doamnă ! îl corectă prompt Pompilia, clipă în care Had simți că e bărbat. Cît privește opțiunea, *ça m'est egal*, îmi este totuna, tată Ștefi, îmi voi urma bărbatul cu docilitate și credință oriunde, cum scrie în *Biblie* și în codul familiei."

Ștefan Iubu rămase mască ; spre a o vedea mai bine, își puse ochelarii, cum obișnuia în marile conclavuri internaționale cînd, la propunerea te miri cui din lumea a treia, apărea pe tapet o problemă greu solubilă, una pe muchie de cuțit, încît te treceau șapte ape pînă s-o escaladezi, să o negociezi amiabil ori să o respingi elegant, conform mandatului : categoric, fata nu juca teatru, trăia pe picioarele ei, cu toate simțurile treze, știa ce vrea.

Pompilia era înaltă, suplă, cu mușchi alungiți, părea o înotătoare ; sculpta aerul cu gesturile ei înceti-

nite, aproape lenevoase, care puneau în evidență bustul elansat, gata să înflorească sub cămașa de in topit, delicat rotunjită pe sînii mici. Privirea li se întîlni scurt, însă cea a fetei fugi în neant, de unde se întoarse numaidecît, orgolioasă și dreaptă, n-avea de ce să privească în pămînt ; ochii îi avea de culoare indecisă, albaștri-verzui, pigmentați cu griuri, migdalați și duioși, te așteptai să țîșnească dintrînșii doi scatii. Nici o femeie nu e irevocabil frumoasă ori urîtă, trebuie să îți acorzi timp s-o cunoști cît de cît, își zise diplomatul, nedorind judecăți definitive. O privire tăiată scurt, ca un fulger de blitz, surprinse Ștefan Iubu îndărătul ochelarilor mari ai Pompiliei, realiză imediat alungirea figurii și nasul cosoroabă, profil de „imperatrice egipteană", cum o descrisese Had cu răsfăț.

Ca orice diplomat care se respectă, Ștefan Iubu avea o colecție de nume și pseudonime. Un nou trofeu venea să îmbogățească această panoplie : tată Ștefi. Doamne, apără-mă de mine însumi, își zise Ștefan Iubu, temperîndu-și vulcanii dinlăuntrul său și conchise, sînt calm, perfect calm, dar întrebatu-v-ați oare cît de violent este calmul ? ! Da, scatiii din privirile fetei își luaseră zborul odată cu rostirea noii identități, tată Ștefi ! *Le vin est tiré, il faut le boir,* vinul este tras și trebuie băut, chiar bău ; luă paharul cu vin de soc și ciocni cu amîndoi. Paharul fetei era neatins, aceasta îl duse la buze cu o lenevoasă mișcare a mîinii, dar nu bău, îl mirosi, gest ce îl aruncă pe Had în rîs coleric, își pătă cămașa cu vin. Abia își regăsi respirația, să-i explice tatălui său :

„Orice lucru ea trebuie să-l miroase și să-l pipăie mai întîi. Așa face și cu mine."

Privirea tăiată scurt a Pompiliei, ca un fulger de blitz, fu lansată asupra lui Had și scatiii zburară o dată cu cuvintele :

„Vedeți, tată Ștefi ? Așa mă tachinează el mereu. Nu-mi luați apărarea ?"

Se pisicea vădit, cum să aperi o mîță mare ? se întrebă Ștefan Iubu, se auziră bătăi în ușă, apăru o femeie îmbrăcată în capot înflorat, croit în stil kimono, cu mîneci evazate *à la japonaisse*, spre a masca cărnurile revărsate ; era proprietăreasa, care ciripi :

„V-am adus pancove."

Puse pe masă un blidoi cu gogoși împletite, atunci scoase de pe foc, redeșteptînd în diplomat o mireasmă pe care o crezuse pierdută ; mîncase pancove în urmă cu un veac, în copilărie. Eliberată de blidoi, femeia își șterse mîinile în mătasa capotului și întinse dreapta spre Ștefan Iubu, zicînd : „Mă recomand Doamna Pop, gazda acestor doi îngerași. Cu cine am onoarea ?"

Oaspetele vru să-și decline numele, însă femeia îl asedie :

„Iezus Cristus, ce bine semănați ! Țara poate fi făloasă că are așa mîndrețe de om acolo la..."

Ștefan Iubu schimbă macazul, îi dădu această pistă, zicînd :

„Cît despre îngerași, tocmai doream să știu."

„Numai de bine, zic zău ! îi luă vorba și croșetă astfel : Pruncul e mintos, nu umblă pe horaiță, cît despte Pompilica, a ferit-o Dumnezeu, drăguțul, n-o rămas niciodată grea, noi două ne mai informăm despre cele femeiești, poate nu ca la Paris, dar folos avem."

„A venit matracuca și aici", auzi Ștefan Iubu vorba șuierată a lui Had, care îi indică banca cea mai de sus din amfiteatru : acolo trona Popoaia, arborînd o pălă-

rie cu vietăți și fructe. Diplomatul gustă scena, se gîndi cum s-ar traduce în franceză vorba „matracucă" ; oricum, personajul e de reținut, să aibă ce povesti la întoarcere, cînd, conform tradiției, își va pofti nevasta la o promenadă în grădina Tuilleries, urmată de o cină cu melci, ceea ce Octavia Iubu nu gustă s-o pici cu ceară, motiv ca diplomatul s-o tachineze, dedulcindu-se cu „scîrbavnicele molusce" cu îndoită plăcere, sub privirile îngrozite ale nevesti-sii, una din puținele hîrjoane ale celor doi.

„Poftim, tată Ștefi, inspectați odăița noastră cu de-amănuntul, își aminti Ștefan Iubu altă inițiativă a Pompiliei, care se ținu scai să le vadă toate bibiluriile, ordinea în dulapuri, murăturile, tot. Cînd o să vă gîndiți la noi să ne puteți plasa într-un spațiu concret, să-i povestiți mamei Távia (se născu și diminutivul soacrei !) cum e cuibul nostru. Măcar astfel să călătorim și noi la Paris, pînă va veni Parisul la noi."

Și acest detaliu fu memorat de Ștefan Iubu, în același scop, Octavia îl va degusta ca pe o *glace flambé*, înghețată la cuptor, cum se răsfață ea la „Dôme" ; ori de cîte ori are loc scena cu moluscele cere să fie dusă în locanta *high-life*-ului parisian, intrată și în literatură.

Îi voi povesti, *c'est promis !* comunică diplomatul cu Pompilia din priviri și schiță un gest de încurajare în pragul marelui gong ; fata era îmbrăcată în alb, se pitise în ogiva unei ferestre a amfiteatrului, sta în picioare și strîngea la piept un buchet de crini. Răspunse lui Ștefan Iubu înălțînd două degete în V, salutul de *victory*, cum își urează azi tineretul de pretutindeni. Had prinse mesajul din zbor și răspunse în același stil. Camilian Volbură ridică și el două degete, ceru liniște : era tot un soi de victorie detectată

în casca pe care o ţinea lipită de ureche. În becurile verzi-nisipii, ca ochii de jivină, ale aparaturii se aprinse lumina roşie, staţia semnaliza intrarea în emisie. Tensiunea din amfiteatru ajunsese la gradul de fierbere, cum doar paşii lui Armstrong pe lună mai izbutiseră să producă ceva similar. Paşii lui Urdinică pe podium, de la decan la monitorul de sunete şi înapoi, se aşterneau molcom, lunar, asistentul cîrlionţat-seboreic avea de ţesut această distanţă, scop în care se încălţase cu adidaşi, paşii lui cădeau ca în vată.

Scena aşteptată de toţi nu se producea, n-avea cum, cunoscuse Hat tot tacîmul încă anul trecut, venise să tragă cu urechea : „pescuitul în ape tulburi" debutează invariabil cu *Gaudeamus igitur*, pe care toţi cei prezenţi pe reţea o audiază în picioare, cîntînd cine poate şi cine ştie, urmează prezentarea comisiilor, ehe, poliloghie lungă.

„Am textul integral, spuse Had şi pasă hîrtia cu *Gaudeamus* tatălui său. Cred că nu l-ai cîntat de o veşnicie. Acu să te văd, *pater cantabilis !*"

Postul naţional de radio tocmai marca ora exactă, cincisprezece, cînd în difuzoarele staţiei pătrunse vocea cavernoasă a nu ştiu cărui ministeriabil din Bucureşti. Ora H bătuse, Popoaia îşi făru semnul crucii, Ştefan Iubu simţi cotul discret al fiului său, baftă, prieten şi frate ! îi meni tatăl în gînd, o rîndunică trecu în zbor razant pe lîngă fereastra cu ogivă şi atinse cu aripa geamul, ceas bun ! spuse gîndul reflex al Pompiliei, zburătoarea se întoarse în acelaşi stil, dar îşi pierdu direcţia ori luă geamul drept spaţiu de zbor, deoarece se proiectă în sticlă, buf ! şi căzu pe caldarîm, smulgînd fetei un ţipăt scurt, crinii se răspîndiseră pe podea. Nimeni nu remarcă scena, toată suflarea se ridică în picioare, foile cu *Gaudeamus* se despăturiră, imnul

studenţiei trebuia să irumpă, glorificînd studiul, victoria spiritului, soarele raţiunii, dar unde-i imnul ? şi ce anume spunea vocea cavernoasă ? Anunţul fu sec, fără sifon : repartiţiile se amînă pe mîine, la orele treisprezece exact şi transmisia se sfîrşi înainte de a începe. Motivul ? Fără motiv, tovarăşe !

Decanul Camilian Volbură scoase casca şi o dădu asistentului Urdinică, înălţînd din umerii săi fragili a neputinţă : ăştia sîntem, cu ăştia defilăm ! Urdinică ţinu un timp casca la urechi, să prindă ultimele „bîzîieli de la centru" şi peste puţină vreme, apropiaţii acestui ins aflară, cică, motivul amînării : o înaltă faţă din onor Ministerul Învăţămîntului voi să vază meciul de fotbal Anglia—R.F.G. şi se decise corespunzător. Transmisă prin contrabandă, vestea avu darul să-i sidereze pe puţinii ce o receptaseră. Putea fi o glumă sinistră ieşită din capul cîrlionţat-seboreicului Urdinică. Cum să verifici ?

„Mă, tu să nu ne torni braşoave, cap de lemn !" îl apostrofă Ignaţiu Pârja, zis Oliver-măslinarul, care se bucura de prietenia asistentului, erau „haveri" la toartă.

„Parol, Oliver. Ce, ne jucăm de-a măslinele aici ?" se apără, cam străveziu, Urdinică şi strînse staţia de 5 000 de volţi.

„Oricum, Alma Mater a ajuns o tanti cu varice, la azil cu dînsa ! paranoia nu se desminte", conchise Hans Hirsch.

„Să ieşim de aici", îl grăbi Had pe tatăl său, jenat de fondul sonor al colegilor lui.

„Eu nu mi-s grăbit şi nici nu-s călugăr capucin, vorbi Ştefan Iubu în doi peri. Stînd între voi mă emancipez, fiule."

„*Most légy okos, Domokoş !* urlă Pişti, semn că îi dăduse computerului său de lucru prin zisa pe ungu-

reşte — acum fii isteţ, Domokoş ! — şi mintea secuiului fătase această idee : Hai pe Feleac, la meci".

Gaşca se constitui cît ai zice bîz. A merge „pe Feleac, la meci" însemna a lua exodul *tifosii*-lor ahtiaţi să ajungă pe înălţimi, să prindă transmisiile fotbalistice din Spania.

„Parc-aş merge, ce zici ?" îl ispiti Ştefan Iubu pe fiul său, rămas bujbé : tătînele meu la meci ?! Incredibil ! bătrînul s-a stricat în putredul occident ! dar putea să-l refuze pe tată ? venise în România pentru patruzeci şi opt de ore numărate, regula dintre oaspete şi amfitrion nu se discută !

„Pe cai, rumâni ! vesti Had colegii printr-un urlet de junglă şi chestionă scurt : Îl luăm cu noi pe babacu ? E un tip colosal !" şi abundenta podoabă capilară a ochelaristului, ca un înzulufat papuaş, dispăru în îmbrăţişarea specifică anului IV, semănînd cu grămada la rugby, scapă de acolo cine poate !

Capitolul unsprezece

Exuberanţele îl vizitează rar pe Had, dar cînd vin sînt totale, trupul şi sufletul acestui tînăr înfloresc ca cireşul, curenţii sincerei bucurii contaminează şi iradiază tot ce-i viu pe o distanţă de o lungime de văz : te uiţi ca la un extraterestru, singura asemuire posibilă, pentru că zeii sînt ai antichităţii, nu ne raportăm la ei. Ştefan Iubu era un privilegiat, aseară gustase un astfel de moment pe cînd desfăcu pîntecosul geamantan Samsonite pe rotile, şi-i puse pe Had şi Pompilia să ghicească rapid cu ce cadouri se înfăţişează Parisul — parfum Lancôme ? cizmuliţe *mousquetaire ?* istoria lui Napoleon ? langustă ? Paris-Match ? o căpăţînă de ananas ? — existau toate acestea, însă cadoul special (fundamental, colosal) hărăzit lui Had nu putu fi ghicit : Octavia îi trimitea vioara minusculă la care cîntase fiul ei pe cînd avea trei-patru anişori. Surpriza fu totală, ca şi bucuria stîrnită, dealtfel. Redevenit copil, găliganul făcu tumbe prin odaie, sărută instrumentul (maică-sa îl păstrase în cutia originală, cu pernuţa de apărat bărbia, căluşul de schimb, sacîzul şi butonii micului violonist) ; Had ceru ca toată lumea să se aşeze pe pat, avea să dea un concert. Cîntă Wieniawsky (cît îşi aminti), Popoaia lăcrimă, poate şi Octavia în de-
 părtările ei ; urmă o compoziţie proprie, des cîntată

pe vremuri în casa lui Iubu, fluxul melodic spunea de dor de părinți, de depărtări care cresc, tot cresc, de tăvălugul anilor care nu te întreabă cînd vine pe ulița ta, de seara cînd te culci adolescent și te scoli bărbat, *unde-mi ești copilărie, cu pădurea ta cu tot?* țipă eminescian arcușul pe vioara ce tăcuse două decenii, infimă acum pentru bustul lui Had.

Se destupă sticla de șampanie franțuzească și violonistul spuse că mai gustase nu prea demult așa ceva: vara trecută, imediat după ce îl avusese oaspete pe Ștefan Iubu, care îi dădu miile de lei trebuitoare pentru o excursie cu B.T.T.-ul prin Europa. Era „ultimul tren" ca să mai poată contracta preferințial excursia studențească prin numita agenție. Cei din anul IV pierd acest drept, motive sînt destule: lucrarea de diplomă, repartiția, du-te în cîmpul muncii, nu în excursie, tovule! Ștefan Iubu avea însă un țel cu această excursie inventată ad-hoc: voi să-l smulgă pe Had din răul acela foarte rău, de care tocmai luase act, incidentul cu teza. Studentul Iubu s-a întors alt om din excursia în Austria, R.F.G. și Franța (își dăduseră randevu pe teritoriul tatălui, la ambasadă, era „avantaj-primire"; Ștefan Iubu puse la bătaie o ladă de „Fanta" pentru superbii excursioniști). Prima ieșire în lume îl energizase pe Had, îi dădu poftă de a studia cărțile capitale (îi făcuse lui tătîne-său „gaură-n buget"!), voi să devină *sorbonard*, și de-alde-astea...

Pamfi Patriarhu cu iluminismele lui îl „instigase" la așa ceva. Întors de la Heidelberg, profesorul îl căută și nu-l găsi pe tînăr în orașul de pe Someș, Had plecase în practică la Hoghiz, unde niște agregate rod muntele de calcar și altele prefac bolovăniș-pietrișul în colburi de ciment: cariera și fabrica sînt alfa și omega localității. În afara acestora nu prea există viață. Viața

celor şapte „rîmători", cum îi numeau localnicii pe tinerii arheologi, gravita în jurul carierei, tîrnoseau pietroaiele de ici-colo după „puşcările" zilnice, doar-doar vor găsi un opaiţ, un ciob de amforă sabină, un femur de sapiens, orice. Găsiră conserve de fasole cu costiţă şi mastică, tot ce oferea bufetul sătesc acestor intelectuali nechemaţi. Universitarii smulseră toate fructele vieţii la Hoghiz, deveniră „tuşitori", ca localnicii (praful de ciment făcea „priză" în bronhii), trăgeau beţii monstre cu mastică şi se dregeau cu lichior de ouă oferit de muierile Hoghizului, în patul cărora făceau din noapte zi. Agresivitatea acestora era fără margini, spre deosebire de cele cu bărbaţii detaşaţi în alte localităţi, care mai credeau în „texte" înainte de a ajunge la pat. În sfîrşit, a treia categorie, femeile cu soţii în schimbul unu (primeau în vizită dimineaţa) erau cele mai sofisticate — cereau şi romantism şi muncă de ocnaş — studenţelul era mereu cu teama în spinare că ar putea apare soţul încornorat. Apăru, în schimb, iluminatul P.P. şi-l culese pe Had din acest eden, zicîndu-i :

„Hai, pruncule, la cetăţile dacice din munţii Orăştiei, leagănul naşterii istorice a poporului român."

Urmară nopţi şi zile benefice pentru Had, îşi clarifică structura lucrării de diplomă, al cărei pater omnipotentis, părinte atotputernic, era Pamfil Patriarhu. Subiectul acelei lucrări („Conceptul de răzmeriţă în preocupările istoriografiei române, de la începuturi şi pînă azi") fu gîndit în nopţile cu stele cît pumnul, stînd în dulce cugetare în poiana înierbată a bisericuţei din Densuş.

În aceeaşi expediţie, la Sarmizegetusa Regia, de astă dată, primi vizita lui Hadrianus Mayor, venit la fa-
 bulosul şantier, unde îşi avea (de ani) săpătorii. Se

preumblă prin sanctuar cu acest sacerdot care îi dezvălui (de ce tocmai lui ?!) acest fapt extraordinar : pe cînd mai era în viaţă savantul Constantin Daicoviciu, *Artifex Maximus* al lucrărilor, acesta se plimba în nopţi cu lună călare pe distanţa dintre Sarmizegetusa şi Piatra Roşie, unde presupuse marele învăţat că îşi va fi fost pus capăt zilelor Decebal, bînd otrava pînă la fund din cornul de berbec dublu răsucit.

„Părintele meu a însemnat acel loc ca fiind certitudine şi, nevrînd să ducă taina în mormînt, mi-a dezvăluit-o în ceasul ultim al vieţuirii lui, povesti Hadrianus Mayor. Să botezi un tînăr istoric în locul acela, mi-a poruncit. Te-am ales pe tine, Had. Vreau să-ţi leg numele de acel loc tragic şi sacru. Hai !"

Suiră pe doi cai mocani şi se afundară în noaptea haţegană ca doi insurgenţi atraşi de o cauză mare, ajunseră pînă în satul Subpiatră, cînd boboti o ploaie cu tunete şi fulgere, se lumină ca ziua, candelabrul de focuri se menţinu pururi în cer, apa turna cu găleata, înaintarea fu imposibilă ; pîraiele umflate rupeau caii de pe picioare. Se întoarseră în tabără. A doua zi vremuiala continuă, a treia zi Hadrianus Mayor plecă urgent în Italia. Taina rămase neatinsă. Toamna îl readuse pe Had în oraşul de pe Someş, spre a plonja în anul ultim al studenţiei lui, anul IV.

Reîntors la Cluj, Had se putu edifica mai nuanţat, din mai multe surse, asupra felului în care fusese parafată — oficial şi sentimental — „afacerea" cu teza. Nu-i venea să-şi creadă simţurilor (ochi, urechi, logică elementară, intuiţie, bun simţ) : ceea ce îi spusese, liniştitor şi concluziv, Pamfil Patriarhu în aeroport, între două avioane, nu numai că se adeverea, se surclasa prin o sumedenie de amănunte care aveau tîlcul lor. Unul dintre ele (cumva oficial) : consiliul profeso-

ral aprecia comentariul studentului Had Iubu despre evenimentele din Moisei ca fiind just, în general, vehiculînd adevăruri demult clarificate istoriografic, deci nimic nou și senzațional în această teză, căreia nu-s motive să i se acorde atenție exagerată, nici blamînd-o și nici aplaudînd-o peste măsură. Studentul afirmă clar, corect, puțin exaltat, lucruri știute și răsștiute. (Dar nespuse opiniei publice cu toată gura și la timp ! intră Had în polemică prin gînd reflex cu raționamentul acceptabil, în genere, al acelui consiliu, dar vulnerabil prin logica stranie care îl guverna sub raport moral-psihologic). Alt amănunt (de labilitate de caracter) : în „facultă" se răspîndi zvonul că profesorul Bratu l-a luat în „vizor" (să vedeți cum !) pe Had Iubu, l-ar vrea repartizat (provizoriu) undeva în preajmă — poate la Zalău — de unde l-ar „sălta" la prima ocazie drept asistent al său la catedra de istorie modernă și contemporană. (Mai va ! replică mental ochelaristul, care nu-i suporta pe farisei, psihologia celor obișnuiți „să o aducă pe după piersic" îl dezgusta. În sfîrșit, alt amănunt (tot de fariseism) : cîrlionțat-seboreicul Urdinică se înfățișă radios că Had este „reabilitat ; nici nu se putea altminteri, colega" — operație la care pusese și el „umărul" (și ochelaristul îl crezu, îi adresă delatorului mulțumiri, total dezarmat în fața vieții și a oamenilor fără caracter.

După aceste prime vești, sufletul lui Had era ca pămîntul. Se însenină la ideea că va primi curînd-curînd un semn de la Hadrianus Mayor, care voia să-l inițieze și să-l boteze pe Had prin taina Orăștiei ; dar tînărul savant întîrzia, ori n-avea timp ori uitase ori...

Had își topi așteptarea scriind de zor lucrarea de diplomă, pe care o termină printre primii, o înregistră la decan, secretara o puse definitiv la murat, textul

n-avea să ajungă sub ochii nimănui, cine să citească 150 de pagini dactilo ? Aveau, în schimb, să despoaie lucrarea de superbele coperți din piele de vițel, valoarea acestora nu scăpă nici unui cercetător atent. Anul al IV-lea al studenției lui a trecut ca o respirație.

„Ursitoarele erau bete cînd au venit la legănutul meu atîrnat de grindă sau, venind din preamultul lor ursit, au vrut să se distreze, vorbi Had, mustăci al doilea pahar de șampanie, apoi continuă : Au făcut din mine un clovn, un acrobat fără plasă, mi-au dat încrîncenare, candoare, orgoliu, care — amestecate și pisate bine în mojar — au devenit ceea ce vedeți. Trăiască destinul !"

„Data viitoare vom servi șampania în cupe de cristal, tată Ștefi, nu în sticlă ordinară, de doi lei cincizeci paharul", spuse Pompilia prezumtivului ei socru, neluîndu-și ochii de pe ácele de croșetat, îi împletea lui Had o flanelă de mohair.

Pe Feleac ajunseră ușor, Had și Pia locuiau la o aruncătură de băț de „locul ostilităților", săreai pîrleazul, o luai pe scurtătură, traversai livada bisericii sfîntul Bartolomeu și ajungeai în culmea Făget. Tatăl și fiul aflară anevoie pe „nepoții lui Herodot", era lume peste lume și un camping de toată minunea, o colonie de corturi, un cantonament, o debarcare, o bază, spuneți-i cum vreți, oricare termen corespunde realității. Dealul era nins cu mașini. Scoase dintre zidurile orașului, televizoarele amușinau din antene cele patru puncte cardinale, grataragiii urcaseră pînă aici cu sarsanale de mititei, „cărăușii de ocazie" încasau sutica de lei de persoană, mica negustorie înflorea, se vindeau „bomboane agricole", vișine la cornet, langoșe, vată de zahăr, ceai, cafea, zaibăr (zece lei paharul). Cei de la istorie luară în stăpînire o costișă, înfipseră un

steag făcut din eşarfa grecoaicei Medussa şi declarară teritoriul ca aparţinînd „Legiunii a IV, Gemina", punct. Bătăile de cord crescură la 120 pe minut, nu mai era de trăit, dealul fugi în Spania.

Se marcă un gol în primele minute, nu se ştie de cine, în a cui poartă şi cu ce consecinţe, constată Ştefan Iubu şi sentimentul lui de intrus se reliefă în adevărata lumină. Miile de oameni îşi mutară fiinţa în televizoare, nu simţeau foame, sete, arşiţă, plînsul copiilor, nu-i scoteai din cutiuţele magice nici cu tirbuşonul. Diplomatul era vrăjit de comportamentul uman în momentele sale neprogramate, psihosociologia mulţimilor obsedate de ceva era magnifică... Îl auzi pe Had :

„Amuzant ?"

„Şi întristător, în acelaşi timp", spuse tatăl.

„Nu văd de ce", i-o aruncă fiul peste umăr, reinstalîndu-şi fiinţa în micul ecran.

Urmă un incident foarte comentat : ceva privitor la „cavalerul fluierului" şi la un „scor trucat". Ştefan Iubu nu înţelese prea bine, el era „de pe tuşă", se mulţumi să urmărească tipologiile, arţagul, culoarea locală. Văzîndu-l dezinteresat de ceea ce mişcă pe micul ecran, grecoaica Medussa îşi urni trupul şi se aşeză în preajma lui Ştefan Iubu, zicînd :

„Te plăţere ! Dai voie faţem curte la domnul ?"

„Taci, focă !" o bruie Had pe grecoaică.

„În vinele ei curge ojă. N-o luaţi în seamă", o scuză, cît mai ceremonios posibil, Ignaţiu Pârja.

„E *viola da gamba* a Clujului universitar, îl puse în gardă Hans Hirsch. Prea mulţi cîntară pe trupul ei nesătul".

Pe Ştefan Iubu îl trecură toate sudorile, nu suportă asediul de impoliteţe al golanilor, voi să intervină se-

ver, dar îl dezarmă zîmbetul molusc şi instinctul pur animalic al preopinentei, care se apără jubilînd de plăcere :

„Ţinismul ţelor dragi e sexy, exţită pe mine."

„Aici e Turnul Babel !" urlă Domokoş Pişti şi trînti o înjurătură pe ungureşte, una kilometrică în care era vorba de potop, Arca lui Noe şi obiceiul singurei femei ce supravieţuise de a da din fund ca mitraliera, vărsîndu-şi sămînţa pretutindeni. Toate înjurăturile ungureşti sînt plastice şi absurde.

Ceva dreptate avea secuiul : prin aburii înecăcios-alburii ai după amiezii, dealul Făget părea o Arcă a lui Noe plutind în derivă pe apele potopului, purtînd cu sine zoologia pe care o smulse diluviului, o zoologie întîmplătoare şi căzută în extaz. Şi Turn Babel era dealul Făget, la o adică, bombardat de o sumedenie de limbi curgînd în devălmăşie din sutele de televizoare. Patru erau grupările principale, în funcţie de limbă, potenţial electronic şi opţiune geografică : „sudiştii" prindeau Bulgaria, antenele lor orientate spre sud captau pînă la disperare cuvîntul „topkata" adică minge, traduse mintea românului ; „nordiştii" receptau pe ruseşte din Cernăuţi, staţie de tranzit nu numai în sport a transmisiei moscovite ; din nord-vest, din cîmpia panonică, veneau undele ungureşti, cu vocea speakerului Szepessi György, lovit de cronofagie ; numericeşte mai puţini, dar nu de neglijat, erau cei ce rupeau pe sîrbeşte, ciuleau urechea spre sud-vest, să recepteze campionatul în versiune iugoslavă.

„Am fost martorul unor scene greu de imaginat, întocmise Ştefan Iubu două zile mai tîrziu un scurt raport spre a-l depune la cancelaria Ministerului Afacerilor Externe din Bucureşti, instituţie al cărei lucrător prestigios şi loial era de peste şaptesprezece ani. Timp

de o lună România se va afla, vrem — nu vrem, sub ocupația electronică a celor patru țări vecine și prietene. Efectele sînt incalculabile. Evoc, spre edificare, doar trei aspecte. Primul, *de ordin moral-politic :* părăsirea, pe acest lung răgaz de timp, a postului național de televiziune, cu cîștigul de popularitate și propagandă realizat de bunii noștri vecini. Al doilea, *de ordin economic :* sustragerea de la muncă, de la activitățile economice, a mii de oameni ce pornesc în exod, iau drumul munților, la rubedenii aflate la sute de kilometri, în căutarea fructului oprit. În sfîrșit, aspectul *de ordin psihologic*, jenarea, în acest mod, a sentimentului național, inculcarea în opinia publică a senzației de pauperitate și neputință, inocularea în români a psihologiei de provinciali ai planetei... Fără să enumăr alte multe pierderi derivate, consecință logică a celor dintîi. Pierderile se soldează (nu sînt economist) cu milioane de lei producție risipită, dată pe apa Sîmbetii, cu milioane de comentarii deloc gentile, mai degrabă licențioase, cu milioane de suflete deturnate de la rostul lor, de la buna lor credință. Semnează Ștefan Iubu, membru al misiunii diplomatice române la Paris, ignorant în fotbal, dar avizat întrucîtva privind fenomenele care lezează demnitatea națională."

„Nu-i conzult, îi atrase atenția Had aflînd în ultima clipă ce intenționează tatăl său ; problemele de pe agendă care îl aduseră pe acesta din urmă în orașul de pe Someș se epuizaseră, Ștefan Iubu era pe picior de plecare, mult nu puteau parlamenta, călătorul era în criză de timp, esențial era ca fiul să-i spună din parte-i acel nu categoric : Lasă-te păgubaș, tată. Nu scrie nici un raport. Ascultă-mă. Vrei să ai și tu teza ta ?"

Se îmbrăţişară scurt, ca disperaţii, nici n-avură timp să-şi spună cuvinte de rămas bun. Cineva îl bătu în cuie pe Had, care stătu prostit sub greabănul enormului cal de bronz pe care trona Mihai Viteazul cu săcurea înălţată în tării ; Ştefan Iubu se urni spre autobuzul agenţiei TAROM, care îl chema cu clacsonul, vino odată ! voi să fugă spre vehicul, fără a reuşi, era gîrbov şi îl împiedica piciorul bolnav, dreptul, pe care îl tîra. Un trecător îl sprijini pe diplomat să urce. Un violent miros de pucioasă vicie atmosfera şi Had lăcrimă, putea să şi plîngă, nu-l zărea decît voievodul de la înălţimea calului şi gloriei lui. Totul rămînea, deci, în familie, în istorie, între bărbaţii care o fac şi o exaltă în viitorime, sentiment care îi dezlegă plînsul şi acesta porni ca o ploaie de vară. Trebui să-şi scoată ochelarii.

Ultima zi petrecută de Ştefan Iubu în oraş fu infernală, ca un făcut, totul se precipitase în albia ei preaplină şi destule întîmplări dădură pe dinafară, scăpară fiinţei sale bombardate de particulele radioactive a atîtor noutăţi contradictorii. Amănunte importante scăpară spiritului său raţional, din care evadase sinele-cîinele, ca dintr-o cuşcă fără trebuinţă, atras de chiar epicentrul succesivelor cutremure de nu se ştie cîte grade pe scara Mercali, pe care le avu de traversat. Unul dintre acestea fu momentul repartizărilor, care se consumă la ora anunţată şi în locul ştiut, *Lucraetius*, devenit templu al tuturor posibilităţilor.

Moara ajunse la litera I şi Iubu Hadrian, absolvent al facultăţii de istorie cu media 9,82 (al 17-lea pe ţară), dădu cu piciorul strategiei elaborate de tatăl său cu sîrg şi fineţe diplomatică. Triunghiul Sătmar-Zalău-Popeşti nici n-a intrat în discuţie, Had a ales Moisei, o comună din Maramureş, post modest ca valoare şi

posibilităţi, situat undeva pe la coada listei cu locuri puse în concurs, pe care l-ar fi vizat, teoretic, doar un disperat al acelei întreceri, unul cu media 6 şi cîteva sutimi. L-a înhăţat însă cu calm păgîn, fără să clipească sub ochelari, afişînd chiar o satisfacţie scumpul lui fecior. Puterea opţională era de partea sa, stăpîn pe soarta proprie. Va fi dascăl de ţară.

„Cum îţi luă Dumnezeu minţile ?!" îl chestionă Ştefan Iubu după ce se văzură ieşiţi pe culoar, scăpaţi din etuva amfiteatrului, ca dintr-o baie comunală. Tatăl nu reţinu cu exactitate răspunsul lui Had, dar esenţa aceasta era : a ales în cunoştinţă de cauză, îşi asumă întreaga răspundere, vrea să-şi dovedească sieşi ceva foarte important pentru cariera lui de istoric şi de om al cetăţii. Şi da, în Moisei putea. Da. Aşa spunea. Cît priveşte triunghiul ideal ? Altruismul fără limite şi o desuetă noblеţe îl făcu să renunţe pe toată linia. Sătmarul îl cedă lui Ignaţiu Pârja, zis Oliver măslinarul, a cărui logodnică (terminase cu Medussa) avea servici în acel oraş. Zalăul fu dat, din cavalerism, neajutoratei Clariţa Tott, penultima în lista de medii, era bistriţeancă putorişca. În sfîrşit, orăşelul Popeşti fu repede înşfăcat, cu acordul „suzeranului" de către Han Hirsch, Popeşti era pentru şvab o trambulină pentru nu mai ţine minte care scop. În rest, nu mai contează : grecii fură repartizaţi cu destinaţia Hellada, cea plină de soare mediteraneean, buni pentru toate posturile existente ori inexistente, soseau în corpore cu patalama din *Valachia universitaria*, recunoscută internaţional. Cum îi va relata Octaviei tărăşenia ? se trezi ca dintr-un vis urît Ştefan Iubu şi mintea lui speculativă merse spre întîia alternativă, una directă : „Şezi, Octavia, colea pe sofa, să-ţi spun o mare dandana."

„Ţi-ai pierdut uzul raţiunii, *Mon cher?* Ce-i cu hîrtia asta? Ce te bagi în ciorba altora? Nu-i de resortul nostru, îl luă sub bici Costică Beizadea, zis Drăcea, unul dintre directorii Ministerului de externe, ins ţigănos, diplomat brilliant, cu cel mai lung stagiu în schema acestei instituţii „veşnic schimbătoare", considerat de unii „pîinea lui Dumnezeu", însă în treburi de atitudine şi principiu operînd radical, cum tocmai se convingea Ştefan Iubu: Raţiuni superioare o cer, Iubule, încît... ce să te îndoctrinez eu pe tine? Uite biletul de avion. Du-te la post! Nici nu te-am văzut prin Bucureşti. Explicaţii îmi vei da cu prima ocazie, la tine, pe Sena."

„După ce a murit ţiganul, poţi spune că era alb", îşi zise în forul său interior, închise cu grijă uşa capitonată cu piele a biroului.

De cum se instală în avion, fu servită cina, ori dejunul întîrziat, călătorul habar n-avea ce-i puse dinainte stewardesa. Obosit peste măsură, Ştefan Iubu ceru un pahar cu apă minerală şi o aspirină Bayer ori nebayer, îl durea capul. Fata confirmă cu ştiutul zîmbet şi dispăru după uşa pe care scria: *please fasten belts — no smoking*. Din partea aceea apăru lupul, dinspre carlinga piloţilor, trecînd prin panoul de melamină al acelei uşi; lup masiv, impozant, ruginiul blanei lui era o splendoare, înspicat cu fire alb-aurii, semn că animalul era bătrîn, văzuse multe. Înainta negrăbit pe îngustul interval dintre scaune, părînd a nu-l interesa călătorii, ochii verzi-nisipii ai jivinei priveau drept înainte, iar gura întredeschisă arăta cei doi dinţi mari din faţă, caninii (lupinii), din care unul era de diamant, observă Ştefan Iubu, dintele strălucea, strălucea. Piciorul stîng al fiarei era îmbrăcat într-un inel de alamă pe care era gravată litera V. Cînd lupul trecu

prin dreptul lui Ştefan Iubu, imobilitatea privirii lui se pierdu, în verde-nisipiul globilor oculari se aprinse lumina roşie, ca şi cum înlăuntrul bestiei s-ar fi declanşat un mecanism de emisie-recepţie. Urme albe rămaseră imprimate în mocheta derulată în lungul aeronavei, forma trilobată a călcăturii de lup se descifra vizibil. Ştefan Iubu se aplecă şi atinse urma cu degetul : amprenta era de brumă, îi transmise în corp un curent de frig spiritual, care îl străbătu din tălpi în creştet. Puse apoi degetul pe limbă şi ceea ce identifică era un gust de salicilat. Privi în urmă şi văzu cum lupul vagabond iese prin fuselajul de duraluminiu al avionului, direct în spaţiu, în arealul său apoi îl zări prin geamul oval ; lupul evolua ca un automat, cu mişcări descompuse în noi fotograme, nu-l incomodau marile abrupturi dintre norii cumulus, îşi vedea de mersul său, în linie dreaptă, ca trasată cu rigla, mereu spre est, în sens invers decît zbura avionul, în direcţia României, ţară cu întinse păduri, golf mitologic, semne criptice şi vieţi paralele, de unde tocmai decolase precipitat Ştefan Iubu.

Aeronava românească Rombac *one-eleven,* acţionată de puternice motoare Rolls-Royce, ateriză impecabil pe aeroportul Orly.

Capitolul doisprezece

Cu cît înainta în obligaţii, Had îşi făcu un obicei de a nu se da somnului seara înainte de a-şi evalua, timp de cîteva minute măcar, actele de peste zi : cum lucrase ? cît adevăr comunicase şcolarilor ? dăduse vamă compromisului ? spiritul său cîştigase ceva ori, dimpotrivă, pierduse ? Această reproiectare a filmului zilei avea darul să-i lege timpul pachet, să-l pună în ecuaţie, avea senzaţia celui ce înalţă zidul, aşternînd cărămidă lîngă cărămidă, strat după strat, o zidire crescînd încet dar sigur, din trainica legătură a puzderiei de fragmente în structură, în lucrare, în întreg.

Viaţa de dascăl de ţară îl absorbea pe Had în chipul cel mai real cu putinţă, îi oferea o sumedenie de formule de viaţă, era turmentat de proiectele care îl invadau zi-noapte în acest Moisei care, în sfîrşit, era prielnic cugetării, nu-l robea şi nu-l despersonaliza precum oraşul. Fu luat de vîltoare şi Had nu ştiu altceva pe lume decît predarea la clasă şi retragerea în odăiţa lui, trăznind de iz de busuioc ; buchetele uscate ale plantei bisericoase stăteau ca soldaţii înfipte sub meştergrindă de lelea Solomie, găzdoaia lui Had, care îl primi în vipt sub făgăduiala că „domnişorul nu va stica rînduiala casei, va ţine odaia curată ca oul, n-o va întina cu muieri stricate". Tînărul duse o viaţă de

călugăr capucin, închis între cele trei litere ale numelui său : H (hărnicie), A (abstinență), D (dor). Dacă primele două inițiale denumeau habitudini relativ lesne de înfăptuit, cea de a treia era greu de dus, avea o cîinoșenie D-ul final al numelui său, starea de dor îi da frisoane. „Mi-i dor de facultă !" suporta zilnic arsura acestui gînd, care se instală în el cu forță neiertătoare din primele săptămîni ale stagieratului. Mintea și sufletul lui Had trăiau cu febrilitate icoanele inedite ale vieții în care plonjase, era o neîntreruptă sărbătoare să cobori în meditație, în cugetarea de sine și pentru sine, care îl mențineau în dublu exil : la Moisei și înlăuntrul său. Un exilat fericit pentru aceste geografii singulare — Moisei și forul său intim — care își dăduseră mîna, semnaseră pact de neagresiune. Had Iubu devenise, așadar, al Moiseiului, exact în măsura în care continua să fie ne-al-acestei geografii. Era un înjumătățit, un atins de doruri multe. „Mi-i dor de facultă !" jinduia sincle-cîinele, tot așa cum, nu demult, în urmă cu luni, aflat pe băncile facultății, jinduise cu aceeași forță răzvrătitoare, contrariul : „Mi-i dor de cîmpia vieții !" Totdeauna ți-i dor de ceea ce nu ai.

O destinație a dorului haotic și despletit în care se cheltuia Had fu, indiscutabil, Pompilia-Pia-Piuca-Pi, care nu mai putea rămîne departe de el. Ochelaristul se îmbarcă în cursa hodoroagă de la orele trei, în zori, care îl duse în Sighetul Marmației, o schimbă cu trenul ce mergea spre inima spiritualității transilvane, *urbis napocensis*, descinse la ființa cu profil de „imperatrice egipteană" și n-avură a zice „of" și „vai", Had excluse cuvintele de prisos, runda unor posibile tratative fu suprimată ; o mută pe față cu arme și bagaje în odăița trăznind de busuioc, spunîndu-i : „Aici

vei trăi, Pi !", apoi către găzdoaia, repede picată asupra evenimentului : „Asta-i femeia mea, lele Solomie. Place-ţi ? Că mie da."

„Ceas bun, domnişorule. Fug să strict cinci ouă, să vă fac ratotă că-ţi fi flămînzi, dragii lelii", lului găzdoaia şi cei doi auziră focul bobotind în soba cu plită din odaia alăturată.

„Eşti lovit cu leuca", şopti Pompilia ; era palidă, istovită de drum şi istovită de necunoscut, îşi odihnea mîinile în poală, cosoroaba nasului ei părea de aur turcesc în lumina crud-străvezie a după amiezii de april. „Da, eşti lovit cu leuca, domnule profesor", mai spuse fata şi un somn mineral îi invadă fiinţa.

„Sînt lovit de foamea şi setea pentru tine, o corectă Had şi depuse o ştampilă pe buzele golite de sînge ale femeii lui. Fug să-ţi prepar o baie regească", mai zise el şi se duse în şură, unde se afla un enorm ciubăr de fiert rufe, deasupra căruia atîrnase într-un braţ metalic o stropitoare : era baia casei.

Zilele curseră spre a pune în evidenţă acest fapt extraordinar : pe Pompilia n-o intriga şi n-o obosea noul mod de viaţă, din contră, asprimea şi ineditul acestuia îi dădeau prospeţimi, o iscau la noi disponibilităţi. Se ivi numaidecît o *terra incognita* ignorată de-a lungul anilor universitari, o natură care abia trebuia luată la întrebări, smulsă din necunoaştere şi neant biologic. Cei doi erau grăbiţi să ia acest cîmp nelucrat, să-l asaneze, să-l cultive, în conlucrare de cuplu, să-l dea rodirii. Had şi Pompilia se puseră, aşadar, „pe făriná" mai degrabă decît ar fi putut crede. Corabia lor primea vînt din pupa ; vînt curat, însănătoşitor, de viaţă trăit-muncită lîngă unda de argint a Vişăului, sub Rodna, muntele-patriarh cu mîndreţea lui de vîrf, Pietrosul, tronînd voievodal în golful mi-

tologic al dulcii Marmaţii. Totul era nou, nesofisticat, limpede ca izvorul albastru al Izei, spuneai de o mie de ori mulţam fiecărei dimineţi pentru darul de a te fi regăsit în plenitudine, neticăloşit de urîţeniile lumii, se putea trăi avînd bateriile încărcate cu energia sinelui, iar Had şi Pompilia nu aveau a se plînge, avuţia lor în asta consta. Viaţa în doi creştea ca aluatul cel bun.

Ecourile acestui mod de a fi şi a trăi ajunseseră, sub formă epistolară, în *rue de l'Exposition*, stradela de nici două sute de paşi lungime, dominată de edificiul energic şi somptuos, negociat-cumpărat, la vremea sa, de Nicolae Titulescu: este sediul ambasadei române din Paris, care îi avea printre ai săi lucrători pe Ştefan şi Octavia Iubu, părinţii lui Had. Cel mai neînsemnat mesaj emis din Moisei căpăta la Paris, în apartamentul soţilor Iubu, amplitudini şi însemnătăţi de eveniment mondial. Aşa cum Roma e de secole capitala universală a creştinătăţii, Londra se încăpăţînează a fi centrul mondial al finanţelor, iar Moscova se vrea polul magnetic al comunismului, tot astfel Moisei devenise — în viziunea politică a Octaviei Iubu — capitala sentimentelor planetei. Bursa emoţiilor lumii acolo îşi avea sediul. Răul cel mai neînsemnat cădea ca un taifun în sufletul ei prăpăstios, pe cînd veştile bune o hrăneau ca o mană cerească.

Had şi Pompilia expediară, aşadar, pe adresa inimii habotnice un şir de colete cu mană cerească. „Am pus aragazul în funcţiune, mamă Távia, şi ne-am cumpărat maşină de spălat cu storcător, o minunăţie." (Pompilia); „Scriu zilnic — să vezi şi să nu crezi! — la un roman istoric avînd ca subiect o mişcare conspirativă pan-românească din perioada premergătoare paşoptismului, ce zici? păstrează secretul, nu-l spune

tatii, să-i fac o surpriză, să-l văd mustăcind ca un motan" (Had) ; „Perdelele fac jumătate din valoarea unei case, m-am convins, murăturile au ieşit delicioase, timpul mi-l omor croşetînd lînică ţurcană, găseşti aici din belşug, sîntem în ţara lînii, chiar mă gîndesc să vă împletesc ceva, însă nu ştiu cît de friguros e Parisul şi dacă-s la modă lînurile" (Pompilia) ; „Am început să pun mîna pe vioara mea de copil, fii binecuvîntată, mamă, pentru gîndul de a mi-o trimite, din rîsu-plînsul corzilor ei trezite la viaţă pentru a mă copilări din nou, s-a născut ideea intrării mele într-o formaţie de muzică rock („Accent") a dascălilor maramureşeni, între care eu voi fi, urează-mi succes ! vioara electrică" (Had). Un fluviu de literatură epistolară îşi croise vad în poşta internaţională, legînd Parisul de Moisei, prin nevoia resimţită de Octavia Iubu de a coresponda (de dat telefoane nu-i îngăduia bărbatu-său), îşi cheltuia o bună parte a lefii pe *frais postale*, tarifele tocmai crescuseră de cîteva ori, distracţia costa, era unica risipă şi extravaganţă a acelei femei care trăia silenţios, ca o plantă de seră în Oraşul luminilor.

„Nu-i lapte", auzi Had şi deschise ochii, dar îl orbi lumina de afară, nu putu privi decît preţ de o secundă ; ziua dureros de albă invada odăiţa prin uşa deschisă larg, decupînd violent conturul trupului înveşmîntat în cămaşă lungă de in, pe care singură şi-o croitorise Pompilia. Nu suporta pijamaua, îl deprinsese şi pe Had să doarmă în cămeşoaie albă, aspră, răcoroasă, de pînzică de in, cu motive în brăduleţ, lungă pînă în pămînt, „ca strămoşii noştri geto-daci, mîrîia ochelaristul îmbrăcat seară de seară à la Diogene ; fă-mi rogu-te şi fesul istoric, cu moţul picat într-o parte, să fiu autentic", n-o slăbea Had şi Pompilia da

în plîns, „Îţi baţi joc de munculiţa mea, ostrogotule !“ se dovedea slabă de înger, ieşeau scîntei din orice, o exaspera felul de a fi bonom-persiflant al bărbatului ei sau era o tehnică muierească la mijloc, deoarece Had sărea ca la incendiu, o acoperea cu îmbrăţişări, cu sărutări, cu făgăduinţi fierbinţi, cum că ironiile lui deplasate sînt puse la zid, pac-pac ! le mitraliază sub ochii înlăcrimaţi ai lui Pi, bine a fi ? hai să plantăm boboc de rozmarin între noi ! o îmbia el, să ne luăm de mînă, să plîngem o săptămînă, să udăm floarea la rădăcină ; compunea versuri, ori de cîte ori situaţia o cerea şi inimioara îl avertiza, păzea !

„Tu n-auzi că nu-i lapte ?“ reveni Pompilia şi smulse de pe bărbatu-său duna cu fulgi de gîscă, înfoiată excesiv, cum e obiceiul în Transilvania, nu şi în Maramureş, unde oamenii dorm înveliţi cu cergi de lînuri miţoase, vîrstate în alb-violet ; Had se trezi de-a binelea, silnic, asediat de lumina barbară, de puiul de ger şi nervii matinali ai nevestei, cum să lupţi cu trei ocupanţi deodată ?

„Lapte ? se hlizi Had şi căscă de-i trosniră fălcile. De nu este, n-om mînca, mulge, lele, găină“, declamă el sărind pe verticală şi înmărmuri în mijlocul patului matrimonial, larg de trei metri pe trei, părînd statuă de imperator înveşmîntat în mantia-i albă ; cămeşoaia lui de in se înfoiase pe el, era croită larg pentru ventilaţie, rîurile de arnici prinseră a trăi albastru pe piepţi şi pe la poale, dîndu-i bărbatului smuls din somn o măreţie de Menumorut. Pompilia nu se sătură a-l privi, motiv să nu se clintească din cadrul uşii deschise larg, nu dădu importanţă frigului care o îmbrăţişase ; luminiscenţele îi decupau trupul de naiadă în foaie subţire de staniol, alb pe alb, lumină tronînd orbitor în
150 lumină, dominatoare şi imperatrice, cînd o simţi în

spatele ei pe lelea Solomie şi îi auzi glasul gros, de beţivană :

„Grăit-aţi oareceva, domnişorule ?"

„Ba io nu şi nu şi nu, tăcutu-s ca pămîntu, să grăiască Sighetu", se cantonă Had în diareea verbală ce-l cuprinsese, o sălbatică bunăvoie îi inundase fiinţa, era nebunatic şi beat de frumos în dimineaţa aceea de duminică de octombrie.

„Se mădăreşte domnişoru", o informă găzdoaia pe Pompilia, rămasă fără cuvînt ; în limba locului, a mădări înseamnă a alinta, Pompilia cunoscu acest verb simpatic de cum sosi pe pămîntul făgăduinţei, Solomie îl folosea ori de cîte ori era martoră la mădăriturile celor doi.

„Dacă îţi mai zice domnişorule, eu o iau de ciuf şi mătur casa cu ea. Nu suport să te facă sub ochii mei cavaler. Am impresia că bate şaua că nu ne-am luat cu acte în regulă. Şi cine ? Moaşa din Moisei ! De n-o pui la punct, eu mă mut la mama", îi dădu Pompilia ultimatum, dar Had nu se nelinişti, explică pe îndelete că apelativul *domnişorule* este semnul unui ales respect pe care localnicii îl acordă insului învăţat, indiferent de vîrstă ori stare civilă, e cocarda pe care sătenii, în virtutea bunului lor simţ, disting pe cărturar de prostime. Adesea vorbele nu conving, viaţa însă da : Pompilia înţelese că aşa stau lucrurile cînd luă la cunoştinţă din gura aceleiaşi Solomie, apoi a celorlalţi, că lumea i se adresează invariabil cu *domnucă* în accepţiunea aceluiaşi mut respect, de aleasă stirpe, care îi convenea acum.

„Chiar nu-i lapte ?" se miră Had şi sări din pat drept în bocanci, grăbit să iasă în curte, la privată, organismul său mergea ca un ceasornic.

„S-o fi îmbătat Puşcuţă, calce-l vaca cea neagră, presupuse Pompilia, în manieră locală (făcea un asemenea efort lingvistic). O uitat, uite-l relele, să vină cu ulceaua. Prispa-i goală. Bem ceai de soc."

Lapte luau de la unul Puşcuţă, neam de holoangăr, cum se numesc toţi cei care băieşiseră prin subteran şi, din variate motive, au părăsit mineritul, calcă iarba şi florile pămîntului, umblă sub soarele lui Dumnezeu. Puşcuţă fusese în pruncie vagonetar la Baia Borşa, unde se betegi, se făcu pădurar, şi vînător se făcu, trăi cu slănină, lapte de bivoliţă şi cîntec de cintezi, ceea ce îl repuse în bună sănătate şi în viaţa lui de Păcală, că era poznaş numitul Puşcuţă, năzdrăvăniile acestuia circulau pînă dincolo de Prislop. Trăia singur cuc, în „podul comunii", cum i se zice Măgurii, sub streaşină de codru, ultimul avanpost locuit din munte, căsulia lui de bîrne fumega singulară, la o oră de mers de vatra comunii. Asta nu-l deranja cîtuşi de puţin ; deşi şchiop (se puşcase singur în pulpă din imprudenţă), era un voievod al mersului pe jos, aprig suitor de costişe. Lumea-i spunea „şontorogul din Măguri", însă respectivul îşi ridiculiza porecla şi îi umilea pe clevetitori. Suplu, vînos, holoangărul străbătea relieful ondulat al Marmaţiei cu puşca atîrnată pe umăr, însoţit de cotarla Horthy, că numele de fiară la fiară trage, lucră logica lui Puşcuţă ; avea el o socoteală cu regentul Ungariei fasciste, numele acestuia se mutase în cîine, moroşanul voia să-l aibă zilnic pe criminal sub ochi, să-l spurce cum i-o veni la gură. „Mă iartă, prietene al meu, dar politica-i politică, n-am ce-ţi face", se scuză el faţă de cîinele urduros, bătrîn, mare cît viţelul ; tîrgul fu astfel încheiat, Horthy trăia în dulăul valah. Bivoliţa lui Puşcuţă avea, în schimb, nume normal, Carolina. Dădea lapte gros, gras, curată sănătate.

Lipsa laptelui era total neobișnuită, ceva tren sărise de pe fix ; de cînd se mutase Had în Moisei, șontorogul nu absentase vreodată, sosea în ziurel de zi, neadulmecat de vreo vietate, le vrăjea, susțineau unii, așeza ulceaua pe talpa casei, la locul știut, și dispărea pe rouă, ai casei își continuau dulcele somn din zori. Prima ieșea pe prispă Pompilia, desculță și în cămeșoaie, punea laptele la fiert, spărgea trei ouă la tigaie, ăsta era micul dejun al celor doi. Had se trezea ca boierul, la masă pusă, nu și de astă dată, mașinăria se defectase.

„Cum ? N-ați aflat ? se minună Solomie. Vai, domnucă, și vai, domnișorule, dar pe ce lume trăiți ? ! Șontorogul e chemat la proces."

„Unde ?" tresări Had și își puse ochelarii, să nu scape vreun amănunt de pe fața găzdoaiei.

„Procesul cucuruzului, da, pe mine mi-ți ierta", o scurtă Solomie și dispăru din cîmpul vizual al lui Had.

„Asta ce mai e ?" întrebă ochelaristul, se întristă subit, iar pe Pompilia o umflă rîsul, realizînd ce caraghios poate fi un ins în cămeșoaie, bocanci și cu ochelari, drept care îl somă pe Had :

„Îmbracă-te, Diogene."

Afacerea cu porumbul era serioasă, află ochelaristul în aceeași zi, Pușcuță intrase în bucluc, tribunalul din Sighetu Marmației îl convocase în proces ca pîrît, era acuzat de furt de porumb din tarlaua C.A.P. din satul Găteje. Îl prinseseră pe șontorog asupra faptului, pe înserat, cu sacul plin, tocmai ieșea din păpușoiul înalt, cît pădurea ; întocmiră acte de dare în judecată, ziua și ora de proces îi fură aduse la cunoștință prin citație. Pățania se arăta în toată urîțenia și împuțiciunea ei. Pușcuță se adresă, totuși (fără să spere ceva), domnului „arvocat" Iancu Șmilovici, un matador al vieții tribu-

naliere din Maramureș. Acesta îl ascultă, tăcu un timp, spuse doar „măi-măi-măi !“ (știa nefericitul Pușcuță ce putea însemna acest „măi“ mirat), de parcă l-ar fi urzicat pe ovrei ; după ce ascultă povestioara, acesta porunci împricinatului să uite tot, să nu sufle o vorbă privitor la cele întîmplate. Să plece imediat acasă, în Măguri, unde are de așteptat pînă îi va da un semn, el, Iancu Șmilovici. Și semnul veni. Chiar în preziua procesului, ultima duminică a lui octombrie ; apăru avocatul în Măguri, deschise geanta diplomat și întinse clientului său un număr al ziarului *Scînteia*, zicînd :

„Foaia asta s-o ai mereu asupră-ți. Orice te-ar întreba judecătorul, oricum te-ar suci, matale n-ai altceva de făcut decît să citești cu proprie gură, tare, ca un cantor de biserică, ceea ce scrie în ziar, de aici pînă aici (erau notate cu plaivaz roșu rîndurile, cam un lat de palmă de text). Atît și nimic altceva. În rest, lasă pe mine“.

„Și scap ?“ întrebă deznădăjduitul, însă Iancu Șmilovici turnă gaz pe foc, puse la rîndu-i o sumedenie de întrebări, într-o înlănțuire năucitoare :

„Matale ce crezi ? Și dacă crezi ceva, mie mi-e mai ușor ? Și dacă nu mi-e mie ușor, de ce să-ți fie matale ușor ? Bei o bășică de vin și dormi neîntors. Să-mi vii la proces voios, slobod de griji, călărind pe cai mari.“

„Așa voi face, domnule arvocat“, promise Pușcuță cu supușenie, însă ros de îndoieli, avea inima cît un purice.

Turnura acestei pățanii îl convinse pe Had (ca și pe alți moiseieni, dealtminteri) să se ducă la proces. Acesta curse în vadul știut, desfășurîndu-și formele : nume, prenume, ani, domiciliu, act de acuzare, probe la dosar (sacul cu cucuruz era astfel denumit, îl zări în dreapta judecătorului), totul părea bine pus la punct,

procesul mergea ca uns, îţi era mai mare dragul să asişti. Vorbele tremurat-cîrîite ale judecătorului, un bătrînel puţin la trup, căzură asupra lui Puşcuţă ca un stol de ciori.

„Recunoşti, pîrît, cele cuprinse în actul de acuzare ?"

O împăienjenire de văz îl cuprinsese, odaia cu lucrurile se spălăciră, contururile dispărură treptat, nu zări asistenţa, nici pe judecătorul în robă („ca o reverendă de popă papistaş") ; zări doar ciorile, le auzi fîlfîitul aripilor şi le simţi croncănitul, cronc ! îl ciuguleau de după ceafă.

„Recunoşti, pîrît, cele cuprinse în..." auzi Puşcuţă vocea tremurat-cîrîită, fără a-l zări pe bătrînel.

Îi apăru dinainte Iancu Şmilovici, pe care îl zări ca prin ceaţă ; avea uitătura severă şi buzele acestuia spuneau „măi-măi-măi ! îl certa „arvocatul", bagseama era impacientat, îşi făcea vînt cu ziarul. Hopa ! îşi aduse aminte Puşcuţă ce are de făcut, se năpusti asupra paginii de ziar şi gura acestuia începu să turuie, vorbea ca din amvon, spunînd bob cu bob tot ceea ce era însemnat cu roşu.

„Anunţam în ziarul nostru de ieri că, la 2 octombrie, curent, în satul maramureşean Găteje s-a terminat recoltatul porumbului pe întreaga suprafaţă planificată şi terenul a fost eliberat de tulpini, masa celulozică fiind tocată şi însilozată. Şi iată că, după nici două zile, harnicii gătejeni raportează că au terminat şi arăturile, lucrînd zi-noapte, cu întregul parc de tractoare. Cinste lor !"

Pasajul însemnat de Iancu Şmilovici se isprăvi. Tăcerea se aşternu peste munculiţa lui Puşcuţă ; acestuia i se păru că asistenţa nu-i prinse îndeajuns citania, pesemne vina era a lui, avusese prune în gură, nu citise răspicat, cum cer tribunalele, drept care luă textul de

la început. Nimeni nu-l întrerupse, din stupefacţie ori din respect pentru lege ; judecătorul însuşi nu zise nu ; îl fură cu privirea (Puşcuţă devenise calm, ca un ulm după ploaie), măcină deci textul a doua oară, îl plimbă prin gură grijuliu, grăind cu sonorităţi, slobod de griji şi călărind pe cai mari, cum îl povăţuise domnul „arvocat" Iancu Şmilovici. Cînd isprăvi, tăcerea se aşternu aidoma, auzeai musca. Puşcuţă întrebă :

„Îi mai zic o dată, dom'judecător ?"

„Deajuns, cetăţene", veni răspunsul tremurat-cîrîit şi urmă la cuvînt Iancu Şmilovici, nimic nu înţelese din spusele acestuia. „Degeaba îl plătesc pe jidov", gîndi Puşcuţă, văzînd că celălalt asudă, loveşte cu pumnul în masă, se supărase rău şi isprăvi ameninţător :

„E dilema din care nu putem ieşi : ori minte ziarul central, ceea ce nu văd cine ar îndrăzni să creadă, ori învinuirea adusă clientului meu este fără temei. Presupusul furt e invocat a se fi produs la un răstimp de zece zile după ce pămînturile din Găteje erau curate ca lacrima, pregătite pentru somnul iernatic, deci clientul meu nu avea ce sustrage, măi-măi-măi !"

O ruinoare de neînţeles pentru Puşcuţă bîntui sala, Iancu Şmilovici primi aplauze la scenă deschisă, unii rîseră pe săturate, ciocănaşul de lemn al bătrînelului puţin la trup lovi pupitrul, ceru linişte, pe vorbele tremurat-cîrîite :

„Curtea se retrage pentru deliberare."

„Piesa e de un grotesc absolut !" îi spuse Had lui Filipaşcu, dascălul sighetean lîngă care îşi avea scaunul şi amîndoi rîseră ca la ţircus ; Puşcuţă nu înţelese ce-i de rîs, se aflau în tribunal, necazul cuiva nu-i o distracţie. „De-i pe-aşa, nu-ţi dau lapte de bivoliţă, domnişorule, o înţărcat pe veci Carolina", apucă să-l certe

în gînd şi curtea reveni mai degrabă decît s-ar fi aşteptat cineva. Deliberarea durase cît ai fuma o ţigară, ciocănaşul de lemn izbi pupitrul. Liniştea venise înainte de a o cere şi vocea tremurat-cîrîită a omului legii dădu citire verdictului, care de asemeni scăpă înţelegerii lui Puşcuţă, părea făcut în altă limbă decît românește, reţinu doar frînturi, fără să le prindă sensul :

„Existînd probe scrise, fără dubiu, privitor la vidul agrar de la Găteje la data presupusei sustrageri, pîrîtul iese de sub incidenţa oricărei suspiciuni, acţionarea lui în judecată este neavenită şi nulă, n-are temeinicie juridică, prin neconcordanţa temporal-spaţială a faptelor aduse în proces... conform articolului... sîntem în faţa unui clasic delict de calomnie civică, de vătămare a persoanei prin cuvînt şi în consecinţă..."

Lui Puşcuţă îi fierbeau creierii, privi în jur să prindă ceva din reacţiile celorlalţi, fără să izbutească, lumea îl urmărea vrăjită pe preşedintele completului de judecată, care sfîrşi într-o larmă de nedescris. Era o babilonie în tribunalul din Sighetul Marmaţiei. Îi ceru lămuriri domnului Iancu Şmilovici, care tocmai îşi strîngea hîrtiile în geanta diplomat :

„Cît mi-au dat ?"

„Cît ai vrea matale ? Şi dacă ai vrea, crezi că-i pe vrute ? Măi-măi-măi !" intră Şmilovici în caruselul sofistic al semnţiei lui ; îl opri Roman Rihor, primarele, al cărui cap de motan parcă luase foc, îi strigă holoangărului :

„Vii, şontorogule, la *Zimbrul*, dai două lăzi de bere şi afli tot."

În restaurantul sighetean era foială de zile mari, veni acolo cine vrei şi nu vrei, să stea cu Puşcuţă, să ospăteze cu eroul, berea curgea gîrlă, n-avea decît să curgă cît Vişăul, pe sărbătorit îl muncea miracolul care toc-

mai se săvîrşise, alternativa lui asta era: „Ori a bolunzit tribunalul din Sighetul Marmaţiei ori mi-am pierdut minţile", pentru că victoria „arvocatului" în proces nu rezista unui examen mai serios, raţionă şontorogul: „Şmilovici nu-i membru de partid, cine să-l asculte?" Sticlele defilau prin faţa lui Puşcuţă ca soldaţii, moleşeala îi dădu o foame de lup, o reprimă, cum să plătească mîncare la atîta lume? ce-i el? milionar? se enervă holoangărul şi izbi cu piciorul bolnav în podeaua restaurantului; cîştigase o putere neobişnuită în piciorul cîndva ciuruit de alice, stîngul, ai fi zis că-i mai scurt, însă nu era, se-mpuţinase doar, se stafidise muşchiul, se făcuse iască şi cum-necum, puterea în picior crescu. Nimeni nu luă în seamă izbitura în podea, larma curse netulburată, localul fierbea, îl ignorau tocmai pe cel ce trona în capul mesei şi răguşise comandînd toată ziulica: mai aşterne un rînd, Puiule!

„Ce caut eu la *Zimbrul?* Ce-i cu lumea asta venită să se adape? De ce nu m-au băgat la zdup?" se minună holoangărul şi îşi zări desaga de lînă cu care venise la oraş; o umpluse cu de ale gurii, cu două svetere, cu izmene lungi şi căciulă, de tot ce are omul nevoie la închisoare! Dar uite că n-a intrat. De ce?

„Nevinovat... achitat... clasat!" zumzăiau în creierii lui aprinşi de băutură vorbele cîrîit-tremurate ale judecătorului puţin la trup şi imediat lovi aerul cu palma, apărîndu-se ca de nişte bondari. Nu aflase esenţialul: cum de fu făcut scăpat? Minunea sălăşluia în oameni, acolo, în crîşmă. Se afla în minţile băute şi pe buzele băloase ale petrecăreţilor. Trucul avocăţesc nu-l aflase. Nici nu mai avea trebuinţă. Foamea prinse a-l lovi în stomac cu cuţitele ei. Ar fi îmbucat ceva din traistă, dar nu se cădea, avea obraz. Îi făcu semn lui Puiu Gâscă şi acesta veni aproape, prinse în ureche vorba

„fertig" destul, pe care Puşcuţă o ştia din al doilea război mondial ; obărkellnerul îi comunică clientului său, tot la ureche, suma pe care o datora, şontorogul îi dădu un pumn de sute şi-l împinse, mîniat că acest Puiu Gâscă umblă aplecat, mulţămeşte de un milion de ori, l-ar fi luat la palme pe obărkellner, însă n-avea timp, ceasul răbdării lui Puşcuţă sunase şi secunda următoare fu numai a lui : şontorogul izbi cu piciorul a doua oară în podea, atît de cumplit că zăngăniră sticlele în rafturi şi mesenii îşi înghiţiră vorbele, pînă la unul. În muţenia care se instală, Puşcuţă se văzu, în sfîrşit, luat în seamă, uită ce ar fi vrut să strige mulţimii de la obraz, îşi săltă desaga în spinare şi, nici supărat, nici voios, grăi gros :

„Voi rămîneţi, că io m-am dus. Horty al meu îi flămînd. Plata-i făcută. La bunăvedere."

De-a lungul salonului zidit de trupuri se deschise un culoar pe care şontorogul îl aşternu cu paşii, negrăbit, cu mişcări moi, abia observai că şchioapătă de stîngul, îi călcă pe urmă Iancu Şmilovici, strîngînd la piept geanta diplomat, însă clientul său nu ştiu să iasă prin uşa batantă, „arvocatul" o împinse cu bastonul umbrelei, puse în mişcare uşa cu aripi de sticlă şi aceasta se învîrti iute-iute în jurul axei, cînd se auzi din mulţime gura lui Roman Rihor :

„Cum adică, mă ? Tu pleci tocmai cînd e rîndul meu ? Spargi petrecerea, şontorogule ? Banii mei nu-s buni ? Berea mea-i de aruncat la porci ?"

Puşcuţă n-ajunse la cuvînt, n-avu cum, păşise deja în mişcarea centrifugală a uşii batante, parcurse de nevoie cele 360 de grade şi reveni în salon parcă proiectat de un vînt potrivnic, se trezi în braţele petrecăreţilor, ce era de spus ? Şmilovici îl urmase credincios, însă dezaprobînd comportarea clientului său printr-un

„măi-măi-măi !“ continuu, ce repuse localul la cota de fierbere de adineaori. Armistițiul ce lovi mulțimea fu de numai cîteva secunde. Bătălia berii fu reluată. Nimic nu se pierduse, în definitiv.

„Slobod a fi să șed lîngă dumneavoastră, domnișorule ?“ zise Pușcuță, oprit dinaintea profesorului Had Iubu și cheful reintră în drepturi.

Zimbrul mugi ca în vremuri voievodale.

Capitolul treisprezece

„Bine că te aflu singură. Avem de vorbit oareceva numai între noi, muierile", o auzi Pompilia pe Solomie, care se înfiinţă în odaia cu smocuri de busuioace sub meştergrindă ; găzdoaia nu pierdea nici un prilej să pătrundă, sub un motiv sau altul, în odaia tinerilor, însă Had o repezea, îi spunea verde : „Ne conturbi, lele" şi Solomie trebuia să dispară bosumflată. De astă dată însă Had lipsea din Moisei două zile încheiate, era chemat la judeţ, la un instructaj al profesorilor, femeile puteau convorbi, găzdoaia pîndise ocazia asta, veni gata de confesiuni.

„Despre ce-i vorba ?" întrebă Pompilia.

„Vai, scumpă, demult voiam să te întreb : cît o mai duceţi aşa ? Timpul curge şi domnişorul nu se gîndeşte la cununie", vorbi moaşa.

„Vine ea şi ziua aceea", spuse moale Pompilia.

„Ba nu. Ziua aceea trebuie chemată, se aspri în vorbă găzdoaia. Bărbaţii le ştiu pe ale lor, trăiesc ca frunza-n vînt. Nu ştii cînd le ia mintea necuratul, aţa se rupe şi..."

„Şi ce ?" tresări Pompilia.

„Tulvai, doamne ! Te lasă grea, cît ai zice hîş. Te trezeşti pe drumuri."

„Nu-ți îngădui", izbucni furioasă fata.

„Ba îmi îngădui, că io binele ți-l vreau, domnucă, o înfruntă găzdoaia cu o semeție paralizantă. Am văzut și știu multe. Gustul sfintei cununii se poate chema în bărbatul iubit."

„Cum ?" se pomeni Pompilia întrebînd.

„Știu un leac", anunță Solomie și vorbiră îndelung despre leac, îl întoarseră pe toate fețele, să nu le scape vreun amănunt.

„Vei fi cea de a șaptea mireasă, număr cu noroace, dragă domnucă. Lucrarea o începeți pe nespălate și nemîncate. Altminteri leacul n-are putere. De trezit, te trezesc eu, n-ai grijă, pe rouă și pe pitpalac, cum o cere regula", îi dădu Solomie ultimele instrucțiuni și dispăru cu o figură impenetrabilă.

În Pompilia se instală o puternică emoție, misterul se inoculă, grăbind-o în nu-știu-undele său ; nerăbdarea și foamea de necunoscut lucrau întrînsa atît de profund, încît nu dormi toată nopticica, frisoane treceau în valuri prin celulele fetei, aruncînd-o în cascadele unor visuri multicolore, barbare, ca imediat să o smulgă din acele hăuri, sub tunetele și fulgerele unor brusce treziri, care o puneau în veghea albă a nesomnului. Pendularea asta între vis și veghe o devastă pe Pompilia cu încetinitorul, îi scăldă trupușorul în arșiți și în sudori abundente, exhiba miros înțepător, ca un cal de curse, mijitul de zori o găsi beată de nesomn, lipsită de voință, ca ieșită din gălbenare, ea însă nu cedă, își încordă puterile sufletești și trupul ei o ascultă, se înscrise în ritualul atît de minuțios conceput de cu seară.

Aruncă pe trup o cămeșoaie lungă de in, neîntrebuințată vreodată (o cerea legămîntul în care se înscrisese), nu se spălă, nu îmbucă, nu își trecu pieptenele

prin părul de culoarea ceaiului, lăsat despletit dinadins, jucînd pe umeri şi pe spete, în sfîrşit, nu-şi puse nici încălţările, legea cerea să mergi desculţă prin roua neatinsă de vreo fiinţă şi să sorbi aerul nerespirat de nici o vietate. Auzi bătăi în geam şi fata scoase un ţipăt, îşi simţi inima explodînd în piept, ca o pasăre murind violent, împuşcată de spaimă : prin sticla nelimpede a ferestrei nu o recunoscu pe Solomie, putea fi orice : nălucă, vedenie, strigoaie. Îi auzi vocea groasă, dogit-zgrunţuroasă, ce lovea auzul ca o raşpă :

„O venit sorocul, domnucă."

„Îs gata de drum", o linişti Pompilia, luă coşul pregătit de cu seară şi părăsi casa, umblă lunatic prin dimineaţa crudă, neaşternută deplin pe plaiuri şi colnice ; o luă cu binişorul pe poteca năpădită de troscoţel, frisonată din tălpi pînă în creştet de udeala ca de gheaţă a pînzelor de rouă căzute pretutindeni din sitele nopţii. Ieşi pe sub grădini la lărgime, să ajungă în goliştea de pădure Pleştioara, unde creşte „huciul" şi „săhalba", raiul arboretului pitic ce inundă îndeobşte locul ocupat cîndva de pădure şi unde îi place — vai, ce mult îi place ! — să scoată capul, să crească, să-nflorească, să puiască şi să se răspîndească fără oprelişti „Doamna bună", zisă mătrăgună *(Atropa belladona*, o identificase Pompilia în dicţionarul enciclopedic). Cu ea, cu Mătrăguna, Doamna-buna, avea întîlnire. Era ultima zi de marţi dintre Paşti şi Înălţare, cînd mătrăguna, planta norocului din „Pădurea surdă", cum este numită Pleştioara, are puteri maxime ; fetele ce o cîntă-descîntă în amintita zi — afirmă credinţa venită spre noi din vremi insondabile — prind puteri nepămîntene, leagă şi dezleagă, dobîndesc noroace, forţează măritişul, îşi ţes destinul pe voia inimii lor. Acest gînd magic,

de neoprit, o propulsă pe Pompilia în marţea asta, pe ajunate, în „Pădurea surdă“ Pleştioara, locul de ritual.

Pompilia mai fusese în acel loc, de cîteva ori, dusă de cu totul alt scop, o luase Had în excursie cu copiii clasei a şaptea. Făcuse cu ei dirigenţie în sînul naturii, o sminteală de „dascăl păşunist“, cum îl catalogă inspectorul şcolar judeţean, tot ce nu e prevăzut în programa didactică are şanse de a se considera ca fiind erezie. „Pagubă-n ciuperci !“ le dădu Had cu tifla şi îşi văzu de ale lui. Pompilia remarcase, desigur, în acele dăţi prezenţa abundentă a mătrăgunei din Pleştioara, fără a-i da prea mare importanţă, aceasta îi împiedica la mers, se iţea valuri-valuri în calea expediţionarilor, ochelaristul îi puse pe şcolari să memoreze multele denumiri cu care răsfaţă poporul această plantă : Cireaşa lupului, Marea doamnă, Împărăteasa ierburilor, Buruiana vieţii şi a morţii. Pompilia n-ar fi crezut că va reveni aici altminteri, adusă de alt scop, în altă stare de spirit şi într-o manieră ce va rămîne secretă oricui, inclusiv lui Had. Cum să se smulgă acelei porunci ce lucra tiranic în cugetul şi simţirea ei ? Apucase să intre în horă. Trebuia să joace.

Celelalte şase mirese-preutese se aflau în poiană, o aşteptau pe Pompilia, cea de a şaptea „gură“ a acelui descîntec coral şi, totodată, cel de al şaptelea „trupuşor“ al ciulendrei de taină care trebuia să înceapă. Salută cu o uşoară înclinare a capului pe „femeile lumeţe“, care făcură acelaşi gest, la rîndul lor, pe muteşte, şi se puseră pe treabă, n-aveau timp de pierdut.

Fătuţele începură să facă ceea ce învăţaseră pe de rost : săpară gropiţe sub tufele de mătrăgună, le dezgoliră jurîmprejur, pe dedesubt, apoi îşi smulseră de pe trup cămeşoaiele şi, rămase goale-goluţe, se prosternară de trei ori, cu faţa spre răsărit, făcură încon-

jurul plantei tot de trei ori, zicînd cuvinte meştere. Se luară apoi de mînă, prinseră a juca şi hori în jurul rădăcinii lunguiețe, alb-gălbioare, care seamănă cu fala bărbatului şi ciorchinele de perpetuare a vieţii. Pămîntul din care smulseră bulbii fragezi fu hrănit cu vin de afine, horincă îndulcită (cu zahăr ars şi chimion), azimă, prăjitură cu nuci, ouţ de puică, bănuţ de argint sau de aramă galbenă (tot ce aduseseră de acasă în coşerci de nuiele şi învelite cu ştergar). Acesta-i „preţul" mătrăgunei. Îşi luă fiecare bulbul asupra căruia săvîrşise vraja, îl spălă în vin, îl legă cu şnur roşu de lînică şi îl aşeză la pămînt, cu capul roditor orientat către răsărit. Ascunsă la o mică depărtare, marea preuteasă urmăreşte îndeaproape gesturile şi ruga celor şapte, e dreptul „meşteroaiei" Solomie să supravegheze scena din „Pădurea surdă", a cărei autoare-descîntătoare este. Culesul s-a terminat, poate începe a doua rundă a ritualului păgîn.

Vin la rînd unduirile de trup şi un îmbăt al simţurilor, „lumeţele" se îmbrăţişează, se mîngîie, ospăţul muieresc curge fierbinte, liturgic, invocaţia de asemenea, pe şapte voci :

„Mătrăgună, Doamnă-bună,
mărită-mă peste-o lună,
că de nu mi-i mărita
bucăţele te-oi tăia
şi în foc te-oi arunca,
cenuşele eu te-oi fa,
apele te vor mîna...

Descîntătoarele privesc cerul, luna plină este încă acolo, n-a fost mîncată de vîrcolacii zorilor, magia lor este în termen, vor purcede la al treilea act al piesei, înainte de „a se auzi cîntec de cocoş ori lătrat de cîine".

Au cele trei haruri absolut necesare : puritatea sexuală, curăţenia de trup şi tăcerea de taină. Frunzele mătrăgunești nu vor fi atinse cu mîna, se pierde farmecul, frunzele vor fi culese cu dinţii, ca de nişte vietăţi ierbivore. Le vor usca şi amesteca apoi cu un pumn de făină furată noaptea din sitele mici ale morii satului, ca să facă, în sfîrşit, aluatul magic, nedospit, cu care se vor unge pe trup în vinerea Rusaliilor. Dar pînă atunci mai e. Înainte de a părăsi „Pădurea surdă" a Pleştioarei, fetele se aruncă unele peste altele, ca nişte peştioaice, mimînd unduirea actului sexual. Ceata se strică apoi şi irumpe invocaţia pe şapte voci, cu adresă către şapte bărbaţi :

Aibă drag, să-mi vină-n prag ;
fie-mi cheie şi să-mi deie
rod în pîntec şi un cîntec...

Se gătă, astfel, al treilea act al ceremonialului, deoarece zorii, zoriţii, pot izbucni în orice secundă, zădărnicind tot ce munciseră iepşoarele înfometate de măritiş. Fiecare îşi ia rădăcina în palma stîngă (din dreptul inimii iubeţe), şi, ţinînd-o ca pe moaşte, se înrolează în cortegiu, umblînd uşor şi dalb, ca o boare, prin zorii înrouraţi-fumegoşi, gata să se reverse pe pămîntul oamenilor ; au de ajuns acasă, în Moisei, înainte de a se zări muntele-patriarh, Rodna, scăldat în lumina dintîi a zilei de marţi. Cămăşile de pînzătură sînt abandonate în vatra de ritual. Doar „meşteroaia" Solomie, regizoarea legămîntului de taină, are cădere să întîmpine descîntătoarele pe sub grădini, pe la răspîntii şi cumpene de uliţi, întrebînd sacru :

„Iepşoare, fecioare, adus-aţi mătrăgună, Doamnă-bună, ce vă cunună, hăt peste o lună ?"

„Adus, adus !" răspund fetele coral, acoperindu-şi pudic sexul cu dreapta, prinse în bizarul ceremonial. Se

consumă astfel al patrulea şi al cincilea act al premoniţiei care se va solda negreşit — cum să n-ai această credinţă fanatică? — cu şapte nunţi zdravene, să se cutremure Moiseiul de fericirea celor şapte cupluri închegate prin pronie şi cabală.

Al şaselea act al piesei e răsfrînt înlăuntrul celor ce îşi menesc propriul destin: fiecare fată îşi pune în gînd o primă dorinţă asupra viitorului soţ, deja legat, adică întîiul har dorit în căsătoria astfel dobîndită, fructul imaginat putînd fi pruncul, belşugul, casa de piatră, munca bănoasă, sporul în vite şi atîtea altele. E interzis a se divulga ce a ales fiecare, totul rămîne în sicriul magic al memoriei lor.

Ajung în vatra satului, ultima bornă a procesiunii şi ultima întîlnire cu „meşteroaia" Solomie, autoarea întregului scenariu, care întinde fiecărei fete-cucuiete cîte un lepedeu, cearceaf de cînepă în care descîntătoarele se înfăşoară numaidecît. Ajutate de Vîrvuţ, diacul mănăstirii din Moisei (dar neştiute de preoţi şi sfinţii călugări), fetele pitesc rădăcinile de mătrăgună în dosul altarului — al şaptelea şi ultimul act al piesei — de unde le vor lua de Rusalii, le vor tăia bucăţele, le vor duce în şapte direcţii, la casele lor, le vor îngropa lîngă prispă, la „tălpiţa casei", partea dinspre răsărit, unde planta cu năbădăi nu se aşteaptă rugată, creşte în prostie, aruncă tije înalte, drepte, lemnoase, cu frunze palmate, o înfoiată tufă ce irumpe în flori violacee în formă de clopoţei, care bat cuiva ceasul de cununie.

O astfel de tufă a norocului crescuse, vîlvătaie lila, în colţul casei lui lelea Solomie şi privise, bat-o norocul s-o bată! cît a fost vara de lungă, pe geam, la Had şi Pompilia, pe care avea să-i lege „cu funii de mătase, împletite în şase" în sfîntă cununie. Vremuşoara trecu şi planta-felix din colţul casei nu-şi dovedi puterea în

cazul lui Had și Pompilia. Mătrăgunite ori nemătrăgunite, celelalte șase fete se măritaseră ori erau logodite, gata de marele drum, în timp ce ochelaristul își vedea nesmintit de școală, lecții (învăța seara mai dihai decît școlarii), de comisiuni de anchetă, campanii agrare, cultura viermilor de mătase, comandamente, părți sociale și acții sociale, drumuri la județ, angarale care îi luau toată vlaga. Nici umbră de gînd pentru însurătoare cu hîrtii la sfat și pirostrii așezate pe frunțile lor de popa Iuliu Mantaroșie din Moisei. Mătrăguna nu-și împlinea rosturile și pace.

Solomie îi puse în vedere Pompiliei să nu clevetească, să nu dispere, să persuadeze în credința ei de bine și de frumos, că uneori vraja vine tîrziu. Nu era duminică ori sărbătoare ca nefericita să nu se trezească prima dintre căseni, să iasă din așternuturi, nesimțită de Had, să se furișeze desculță, în cămășoaie, afară, să alerge într-un suflet la colțul casei, la altarul pe care singură și-l compusese, în fața căruia se ciucea și convorbea criptic cu Doamna-bună :

Ce faci, soro,
cui crești,
cui menești,
cui simțești,
cui trudești
și-ncotro mătrăgunești ?

Cireașa lupului era insensibilă, clopoțeii lila nu confirmau comunicarea dintre om și plantă. Aceasta zăcea în imensa și colorata ei prostie, exultînd de sănătate vegetală, dar spirit deloc. Had o zări într-o bună dimineață pe femeia lui făcînd temenele tufei de la „tălpița casei" de parcă ar fi voit s-o pască ; nu dădu atenție amănuntului, fie din lene de somn nedus pînă

la capăt, fie că tot ceea ce era ilogic şi fantast scăpa interesului lui de om real, pragmatic, bine înşurubat în materie, în lucruri. Se culcă pe cealaltă parte şi adormi dus, îşi epuiză ultimul sfîrc de somn, cel din zori, nu-l compari în dulceaţa şi adîncimea lui cu adormirile anterioare, nocturne, pe care le comprima adeseori, citind. Cînd îşi aminti în plină zi de momentul bizar cu muierea lui îngenunchiată în dimineaţa chioară, fu şi mai detaşat de semnificaţia acelui gest ; avu repedea bucurie că, uite, Pompilia s-a umplut de harul locului, este o fiică bravă a naturii maramureşene, ştie a se ruga lui Zamolxe, zeul locului, deci noua ei viaţă a prins rădăcini în solul unde nu demult o plantase. Ceas bun ! îşi ură mental, făcu cruce cu limba în cerul gurii (singurul gest în dezacord cu ateismul său) şi îşi văzu de rosturi, n-avea habar de mitologicale. În schimb Pompilia capta zilnic în simţuri promisiunea florilor care clopoţeau violaceu în vîntul subţire ; năstruşnica plantă se răsucea impudic sub corpul greu al casei, chemînd (pesemne) zodia şi norocul invocate din niciundele unor forţe oculte, pe cînd ea, nenuntita, hrănea bulbii obezi, monstruos dezvoltaţi, în descîntoteca de acum cunoscută : vin de afine, horincă îndulcită (ştiţi cu ce), anafură, ouţ, bănuţ, tot aşa mereu. În Pompilia se insinuă temerea că nu-i nimic sfînt în altarul edificat cu atîtea sacrificii, că jertfa îi fusese zadarnică, locul căruia se închină bezmetic, vidat de fecunditate, magia în care investise totul se scursese în alte direcţii. O hemoragie de forţă părea să se fi produs, nu se ştie de cine pilotată spre alte destinaţii. Sănătatea acelei plante ? Ea exista în chip real, era de invidiat, dar lucrarea ei mergea, nu încape îndoială, în alte scopuri, adică da spor oilor fătătoare, împingea ploaia în ţarină, aducea laptele în vite, norocul în negoţ şi alte asemenea.

Spaima acestei suspiciuni deveni paralizantă pentru Pompilia, începu să slăbească, avu stări de vomă şi Had o întrebă proteguitor, iluminat de o blîndeţe pe care nu o cunoscuse pînă atunci :

„Ai rămas cumva grea, Pi ?"

„Nici gînd. Nu ne-am înţeles să mai aşteptăm un timp, uitucule ?" răspunse surîzătoare Pompilia, reuşi să pară astfel. În faţa lui Had trebuia să fie cu nimic schimbată : se îmbrăca grijuliu, punea puţin ruj (cum nu făcuse anterior, avusese buzele ca vişina) şi *fond-de-ten* începu să pună în pometii obrajilor ei goliţi de sînge. Repara cît putea.

„Bine că te afli singură. Avem de vorbit oareceva numai între noi, muierile", se trezi Pompilia cu găzdoaia în odaie (tocmai spăla nişte blugi ai lui Had) şi Solomie trînti uşa atît de puternic, încît pică un buchet de busuioc în covata plină ochi cu clăbuc („Semn rău !" gîndi Pompilia, scoase uscătura din udeală şi o înfipse la locul ei).

„Anume, lele Solomie. Despre ce avem noi două de vorbit ?" vru să ştie tînăra femeie.

„Vai, scumpă, demult voiam să-ţi spun : prea slăbeşti, domnucă, prea te omori cu firea, cît o mai duci aşa ? De nu am reuşit cu mătrăguna, dă-o în freanţ ! vom încerca răşchitorul, părul de lup afumat şi oul de bibilică. Hai să-ţi spun cu de-amăruntul", zise găzdoaia şi îi sticliră ochii.

Pompilia văzu negru, dădu în ameţeli, crezu că va pica peste covată, sîngele i se urcă în moalele capului, şaua nasului i se ascuţi ca o cosoroabă, nu mai era „faţă de imperatrice", o plezni pe Solomie peste conci cu blugii-fleşcăraie pe care îi avea în mîini, nu-şi cenzură nici a doua izbitură, o nimeri peste bucile ei de scroafă,

umplînd-o de zoaie și clăbuc, trecu în plîns, zicînd otrăvit :

„Fi-ți-ar mutra-n pușcărie, baragladină !"

Unde găsise cuvîntul era o enigmă, nu-l folosise niciodată, era o puritană în modul de a se exprima. Ceva se rupsese în ea, de ajunse în noroiul vorbirii vulgare, se dispreţui și plînse amarnic, lacrimi fierbinți curseră peste blugii lui Had, pe care îi strînse disperată la piept, murdăria o brăzda pe verticală, zoaia îi băltea la picioare. Vorbi apoi, cu luciditate, însă înciudarea stăruia în cuvintele ei, care ieșeau precipitat-sîsiite :

„Domnul profesor poate sosi de la Sighet în orice minută și o să te spun, zgripțuroaică. Omul meu o să te ia de ciuf, să mături casa cu dumneata, cum merită o vrăjitoare. Fugi pînă nu pun din nou pantalonii ăștia pe dumneata", o goni Pompilia cu disperare și ură.

„Asta-i răsplata, nu te rabde pămîntul, domnucă ! o blestemă Solomie, care fugi mîncînd pămîntul, își ascunse trupul de o sută de kile în privată, puse piedica și, simțindu-se în siguranță, își vărsă blasfemiile : Te credeam școlată, nu o ciumăfaie. Eu dau cu prescură și nenuntita aruncă cu bolovani, dumnezeoaica ei de păgînă !" auzi Pompilia înjurătura și voi să meargă să dea foc la căcăstoare, să ardă o dată cu nămolul de muiere ; se temu de un asemenea gînd, vrăjitoarea s-ar putea răzbuna în fel și formă dacă rămîne cu zile. Had va pune ordine în iadul care se instalase, își spuse Pompilia, rugă cerul să-l trimită odată acasă, ea n-avea altă dorință decît să plece din blestemata aceea de casă, la colțul căreia ardea veșnic focul violaceu al clopoțeilor de mătrăgună, candela nenorocului. Luă securea, izbi tufa la rădăcină de o mulțime de ori, o culcă la sol, căţelul pămîntului nu-i mai ținea bulbii în gura-i spurcată, rădăcinoasa sîngera alb-cleios, vărsînd abun-

dent sperma vegetală. Pompilia vomă de scîrbă, avu însă tăria să strîngă tijele cleioase pînă la una şi le aruncă în coteţul porcilor : cei trei vieri, rasa York, turbaţi după mîncare de orice fel, masivi cît zimbri, cu nod de sîrmă oţelită în rîturile rîmătoare, înfulecară ierbăria violacee grohăind. Pompilia merse la lighean şi se spălă în trei ape cu săpun Rexona pe mîini şi pe faţă, dar sufletul îi rămase murdar, mătrăgunit pentru toată viaţa.

Had n-avea cum să sosească devreme de la Sighet, unde „îl luase apa", avea să întîrzie acolo fără voia lui expresă. Procesul lui Puşcuţă cursese de mai mare hazul şi se isprăvi prin a exploda ca o tiribombă.

„Calul troian introdus de apărare în tribunal, dii, roibule ! mîncă macaroane de sticlă din ieslea societăţii", rezumă Had ostilităţile, cu exuberanţă şi metaforism barbar, parafînd deznodămîntul acelui proces paradoxal.

Dezbaterile se mutară (minus feţele tribunaliere) la *Zimbrul*, unde plecaţii din Moisei cinstiră pentru victoria nu se ştie cui : încurcatele cărări ale legii fuseseră vîrîte, cine ar fi crezut ? într-un sac umplut doldora de articole şi paragrafe viclene, care chiţcăiau înlăuntru ca vulpile prinse la găini noaptea pe lună plină. Fură izbite respectivele lighioane de toţi pereţii, pînă se domoliră dumnealor, sacul cu vulpi fu legat la gură, în dublă strînsură, şi luat la subsuoară, ca un colet oarecare, de către tovarăşul Iancu Şmilovici, ovreiul deştept, magistru în făcut-desfăcutul tribunalier, brava lui şi cui îi dă de lucru în parohie ! raţionau moiseienii şi îl luară pe „arvocat" cu ei. Cine a cîştigat şi cine a pierdut în proces ? Gura ! Nu-i bine nici măcar să formulezi întrebarea. De ce ? Pentru că era primejdios, dacă nu imposibil, a răspunde drept şi adevărat ! înţeleseră moiseienii şi bunul lor simţ funciar, dobîndit

în veacuri şi veacuri de răstrişte, îi închise într-o tăcere impenetrabilă (pe acest plan) şi îi aruncă (pe planul regenerării sufleteşti şi a nemărturisitei satisfacţii) în ospăţul deschis tuturor. În definitiv, nu-i obligatoriu să explici cuiva de ce petreci. Legile morale ale lui Zamolxe trec, în astfel de împrejurări, prin vinele cu sînge gros ale lui Dionysos.

„Ce fel de cal ziceai că am băgat io în tribunal, domnule profesor?" îl chestionă holoangărul pe Had, care se afla în discuţie cu unul din breasla lui, Miron Filipaşcu; Puşcuţă nu repetă întrebarea, nu vru să-l conturbe pe dascăl, schimbă macazul, îşi detalie gîndul în auzul celorlalţi, spunînd: „Am cunoscut şi călărit cai de toate soiurile în vieţuşa mea. Lipiţan, dobrogean, arăbesc, tătărăsc, polac, de pustă, cal nemţălău, mocan, huţul şi nu mai ţin minte care. Cal troian încă, zic zău, n-am ştire cum arată şi din ce straiţă mănîncă ovăz."

„Şi dacă ai şti şi ai cunoaşte, ţi-ar fi mai cald? Şi dacă ţi-ar fi mai cald, ce-i pasă lumii de căldura matale? Şi dacă îi pasă, ce cîştigi din afacerea asta, măi-măi-măi?!" îl cosi cu întrebările Iancu Şmilovici, care se abţiguise, deşi, spre deosebire de toţi ceilalţi care sorbeau berea direct din sticlă, gîl-gîl, pe gîitean, el îşi turna în pahar şi consuma ponderat; vedea împăienjenit, îşi scoborî de pe nasul rădăcinos, lobat, ochelarii cu ramă subţire, metalică, şterse lentilele îndelung cu şalul de mătase albă, dublu înfăşurat în jurul gîtului, îşi mîngîie ţăcălia roşcovană, care îi îmbrăca bărbia, luminînd ca un foculeţ faţa cu pistrui.

„Poţi să-mi spui orice, jidove, pe tine nu mă pot mînia, te-am făcut prieten pe viaţă! grăi Puşcuţă şi bătu sticla de paharul celui ce atît de parşiv şi cuceritor îl tachina; avea toată simpatia pentru boscorodita dojană

şi îi ură moroşeneşte : Te îmbucure ăl de sus şi să te îmburde în rai, cu bivoli cu tot."

„În raiul ovreesc ori în ăl creştinesc ?" puse alternativa Iancu Şmilovici.

„Unde ţi-a face plăcere, ori în amîndouă, fu generos holoangărul. Că meriţi, domnule arvocat. Calul pe care l-ai adus de căpăstru în tribunal..."

„Taci, şontorogule, că ne-ai bolunzit cu vorbele proaste care ies pe hornul tău ! îl osîndi cu vădit neastîmpăr Roman Rihor ; părea că dă în clocot capul de motan al acestuia, ţigănoasa lui faţă se întunecase, în timp ce ochii dumisale (cam bouleni şi străbătuţi de vinişoare roşii, injectaţi de prea multă mîncare şi băutură) vărsau scîntei, era musai să cedezi în faţa autorităţii locale, iniţiativa îi aparţinea. Puşcuţă luă un gît de bere şi ascultă, învins, predica primarelui, care sfîrşi în proverb : „Nu ştii tu, cap sec ce eşti, calul de căpătat nu-l cauţi în gură, ha ? !"

„Bine că l-a călărit", se băgă în vorbă Puiu Gâscă, sosit asupra dialogului cu o tavă de piftie, pe care o recomandă ceremonios : Răcitură de porc mistreţ, mă rog frumos, comandă specială."

„S-a întîmplat exact ca în vechime, la greci, spuse Iancu Şmilovici, bucuros de a-şi etala cunoştinţele mitologice. Calul legendar s-o crăpat în faţa mulţimii şi din imensul lui burdihan am ieşit noi, care ne-am strîns acolo după înţelepciunea lui Solomon şi l-am învins pe regele Priam în propria lui cetate. Bine zic, domnilor profesori ?" îi luă aliaţi avocatul pe Had şi pe Filipaşcu.

„Cu precizarea că mintea ascuţită a lui Ulise s-a întrupat în cazul nostru, în Iancu Şmilovici. Iar acesta nu a trecut cetatea învinsă prin foc şi pucioasă, a scutit-o de incendiul pustiitor. Marile evenimente nu se repetă aidoma, spiritul războinic a fost înlocuit cu ramura de

măslin", aduse Had precizări din zarea istoriei, în timp ce Iancu Șmilovici ceru usturoi, mult usturoi, pentru răcitura de mistreț și mai ceru precizări privitor la...

„Dar regele Agamemnon și scumpul său scutier Patrocle unde se află ? Ne-ai putea lămuri, stimate și mult prețuite domnule profesor ?"

„Sînt în preajma domniei voastre, stimate și prețuite Șmilovici, alias Ulise, spuse profesorul cu aer *ex catedra* și cu o din senin sporită poftă de legendă. N-ai decît să-i atingi cu brațele amîndouă."

Avocatul făcu ce i se spusese : în dreapta lui se afla primarele Roman Rihor, în stînga clientul Puşcuță, drept care se răstigni în trupurile celor doi moiseieni, triumfător și beat, ca alt Hristos, la o altă cină de taină, vîndut de altcineva decît Iuda Iscarioteanul, pe alți „talanți" și din alte pricini etc. De emoție, Șmilovici trebui să-și curețe iar ochelarii, se aburiseră, perciunii spiralați se năclăiseră de sudoare și foculețul din bărbia lui se înteți.

„Păcat că n-avem o regină, calul troian cere negreșit. în caz contrar boleşte de tignafes și nu se arată minunea", merse pe cartea lui Had dascălul Filipaşcu.

„Ba uite că există !" îl contrazise Roman Rihor pe cioflingarul de lîngă Had și o luă pe genunchi pe Ruja, ospătărița de la *Zimbrul,* care tocmai adusese un blid de căței de usturoi ; țărăncuța era pogană la trup, pleznea de sănătate. Primarele participa astfel la o discuție cu oameni de carte, nu era un nimeni.

„Am adus ai", spuse Ruja, regina, roșind de plăcere, drept care Roman Rihor mîngîie țîțele obraznice ale captivei.

„Dar cu calu ce-ați avut ?" se trezi din bere și din somn Iustin Curăvale, agronomul din satul Găteje, care se constituise în proces (cu sau fără voia lui) în „parte

pîrîtoare", îi reprezentase pe cei ce fuseseră „vătămaţi de făptaş", adică fusese împuternicit de C.A.P. să apere cauza cucuruzului. Ar fi apărat el, bietul, însă n-avu sorţi, procesul se întoarse pe dos ca o mănuşă, din adversar ce fusese în instanţă, agronomul deveni prieten cu Puşcuţă, trecu peste barierele procesului şi se înrolă — de ce nu ? — la ospăţ, cele rele să se spele, cele bune să se adune ! judecă Iustin Curăvale. Descoperi în moiseieni pe oamenii de ispravă. A tras căruţa lîngă *Zimbrul*, a atîrnat în capetele lui Fuior şi Gelu trăistuţele doldora, mîncă, calule, ovăz ! Putea s-o lălăie acum, timpul era de partea căruţaşului, armăsarii rontăiau în lege, bălăngănindu-şi a mulţumire căpăţînele ca nişte solniţe şi alungau cu fuiorul cozilor muscăria care se adună îndeobşte pe la birturi, chemată de izul mîncării.

Had Iubu nu era străin, într-o anume privinţă, de porumbiştele din Găteje, vestite în tot judeţul de mîndre ce erau şi de aurul boabelor vărsat în saci. Iustin Curăvale însuşi nu era de fel un necunoscut pentru profesoraşul din Moisei, agronomul îl întîmpină pe dascăl ca pe unul de-al său, cu salutul :

„Munte cu munte se întîlneşte, darămite om cu om. Ce veşti-poveşti, profule ?" Curăvale îl îmbrăţişă pe Had şi zise descoperitor : „N-am crezut să bem a doua oară pentru mustaţa cucuruzului din Găteje".

„Să mă fi tăiat, Iustine, nici eu, parcă-i un făcut", fu de acord ochelaristul şi dialogul celor doi (aveau cam aceeaşi vîrstă) se închegă lesne, merse pe făgaş bătut. În ce consta făgaşul bătut şi cînd fusese acesta aşternut ?

Împrejurarea care îi pusese pe cei doi faţă în faţă era o nostimadă. O reproduseră cu încetinitorul şi în toate meandrele, în devălmăşie, cînd agronomul, cînd

profesorul, făcînd „mișto" de momentele „grase" și rîzînd străveziu ; pățania de pomină se refăcea anevoie, ridicată parcă din somnul letargic unde cei doi o scufundaseră pentru totdeauna. O scoteau acum în auzul public conștienți că narațiunea lor are priză, auditorul o îngurgitează tot atît de hulpav ca piftia de mistreț. Cînd atenția vreunui mesean slăbea, detaliul cu pricina era reluat fără dificultăți, plimbat prin gură, ca un oscior dulce care trebuie mursecat pe îndelete, să-i smulgi sevele ascunse.

„La cît zici că crescuse mustața cucuruzului tău ?" nu-l lăsă Roman Rihor pe agronom să treacă peste etape și Iustin Curăvale îi dădu satisfacție :

„De un lat de palmă crescuse, era bărnace mustăcioara și se făcuse ca tutunul cel fin."

„Tomna bun de cules", opină primarele.

„De acord, însă pînă la cules, ehe ! povestea-i lungă, să ne ajungă", le puse în vedere Curăvale.

„Sloboade-o, că nu dau turcii ! îi ordonă Roman Rihor, și capul de motan al acestuia ceru asentimentul petrecăreților : E careva pe picior de plecare ?"

Întrebarea era de prisos, mesenii luară sticloanțele la gură, ca sugarii și supseră lung, corzile lor vocale nu putură vibra, berea cădea în cascadă prin înghițitoarea fiecăruia, nu era timp de răspuns ; cei doi povestitori se instalară, precum secerătorii cu coasa, în holda amintirii ce trebuia dovedită, culcată la pămînt.

Cele relatate se petrecuseră în primăvara acelui an, cînd profesorul Had Iubu din Moisei trebui să abandoneze programa școlară, fiind detașat în satul Găteje „pe frontul însămînțărilor", avea de raportat zilnic situația și i se puse în vedere că nu părăsește locul decît după ce vor fi pus în pămînt și ultimul bob de porumb (păioasele nu se fac în acele locuri aride, mereu spă-

late de viitură). Aici îl cunoscu pe Iustin Curăvale, el însuşi de curînd descălecat în Marmaţia, ca inginer agronom la C.A.P. Găteje ; îl găsi (vorba lui) „sărăcuţ ca şoarecele bisericii", însă bogat la faptă şi la spirit, cum se va vedea mai încolo.

Primăvara fusese ploioasă, rece, însămînţatul nu se putea urni, cîmpul era băltit, smîntînit, acoperit cu nămoluri, prin care Iustin Curăvale şi Had Iubu umblau cu cizme de gumă, ca disperaţii. Instrucţiunile erau categorice : semănatul trebuia efectuat, fără discuţie ! Agronomul se conformă, n-avu de ales, semănă, cîine-cîineşte, mai exact spus, scufundă semincioara în nomolurile adînci, pe o suprafaţă de cincizeci de hectare, jumătate din terenul prevăzut, cînd Iustin Curăvale se răzvrăti în sinea lui, puse capăt ruşinii pe care cei doi o oficiau şi îi zise lui Had aşa :

„Ascultă, profule, eşti matale om de curaj ?"

„Depinde. Unde baţi ?"

„Pierzi timpul de pomană aici, vorbi Curăvale, negru ca pămîntul. Ofensăm natura şi ne blestemă ţăranul pentru crima pe care o săvîrşim. Du-te, profule, acasă, la tînăra dumitale nevastă, că mă descurc eu cu cele agrare ,cînd oi şti şi oi pofti."

„Eşti nebun ! se uimi Had de nesăbuinţa agronomului. Mandatul meu spune că n-am voie să mă clintesc pînă nu am însămînţat şi ultimul bob."

„Păi, tocmai asta e : anunţăm că am terminat şi bună pace ! Ne-am conformat instrucţiunilor."

„Şi dacă transpiră chestia, dacă ciripeşte careva ?" puse Had ipoteza.

„Nu mă doare capul ! îl dezamorsă Iustin Curăvale şi argumentă decis : Cine să controleze şi cum ? N-au decît să poftească să caute boabele înotînd prin nă-
 moluri. Îi aşteptăm cu drag şi dor."

„Logică avea agronomul, prost nu era, depuse Had mărturie, preluînd ştafeta. Am compus, aşadar, telegrama şi, în ce mă priveşte, dus am fost !"

„Şi cum s-o spart buboiul ?" se interesă Puşcuţă.

Deznodămîntul întîmplării îi reveni tot profesorului. Îl spuse pe voia inimii lui, în valuri succesive, fără „suspans" : şiretlicul a prins şi cei doi au fost felicitaţi deoarece „au muncit exemplar şi s-au încadrat în indicaţii" (primul val) ; Had s-a reîntors la trebuşoara lui de dascăl şi timpul a curs cît era vara de lungă peste vieţile paralele ale celor doi, fără să afle unul de celălalt (al doilea val) ; mai deunăzi, în pridvorul toamnei, lătră *căţelul judeţului* în Casa comunii din Moisei, pe sîrmă însă, nu era judeţul, era agronomul din Găteje în persoană (al treilea val).

„La telefon se află tovarăşul Iustin Curăvale, îţi mai aminteşti de mine, profule ?" îşi reproduse agronomul propriile vorbe.

„Parcă îmi amintesc, mistocarule. Cum ţi-a ieşit cucuruzul ?" îşi reproduse Had, la rîndu-i, în acelaşi stil, textul de atunci şi dialogul fu readus aidoma în scenă de către cei doi protagonişti, cu iscusinţă de actori laureaţi în Festivalul „Cîntarea României."

„Trebuie să vii urgent pînă la noi, profule !" urlă Iustin Curăvale în receptorul iluzirou pe care insinua că-l ţine în palmă.

„E cu neputinţă, abia am deschis anul şcolar. N-am timp nici să mor", îşi pledă cauza Had.

„E ordin, profule. Ai face o greşeală de neiertat, te sancţionez cu supărare pe viaţă. Îţi trimit docarul să te ia. Musai să bem mustaţa cucuruzului."

„Ce ?" nu auzi Had.

„Hai că-i vedea şi rău nu ţi-a părea", lăsă agronomul convorbirea în coadă de peşte, că prea ascultă pe

fir împuțitele de telefoniste sătești, omorîndu-și astfel plictisul, după care clevetesc, fac din țînțar armăsar, bată-le cerul de toante ! Răspunsul sibilinic îl incită pe Had și mai rău.

Docarul lui Iustin Curăvale sosi într-adevăr, era căruță în toată regula, trasă de Fuior și Gelu, armăsarii aceia nemaipomeniți, sub al căror trap satul Găteje păru că vine repejor în întîmpinarea oaspetelui de seară, păru că se mută mai spre Moisei, bun sosit, domnule profesor Had Iubu ! părură a zice știutele locuri unde Had revenea din vie curiozitate, instigat de agronom, care îl scoase numaidecît în cîmp.

Gătejenii culegeau porumbul, care era o minunăție. Jumătatea însămînțată prematur în nămolurile acelei primăveri fu compromisă, ieșise ca pielea năpîrlită de măgar. Trebuiră să însămînțeze tarlaua blestemată a doua oară, cu porumb de furaj, în iunie-iulie, la spartul muncilor agrare. Altfel se petrecuseră lucrurile cu cealaltă jumătate a porumbiștei : Iustin Curăvale o însămînță pe aceasta conform preceptelor țărănești, cînd poziția astrelor face priincios ciclul agrar și, în ziurel de zi, pe cîntec de pitpalac, pămîntul e aburitor în rugă de bună hodină, apt să primească sămînța în baierele lui. Recolta dobîndită în acest perimetru curse nebună, era întreit-împătrită comparativ cu media, record județean. Gătejenii n-aveau forțe umane și atelaje să țină piept culesului în ritmul cerut, păcătuiră din nou : raportară încheierea strînsului pe cîmp înainte de a-l face efectiv, diferență de cîteva zilișoare bune, dar acoperirea în cucuruz a celei de a doua minciuni era colosală, aur curat, merita să bei pentru asta. Cine să fi bănuit la acel ceas fericit că din porumbul glorios, înregistrat ca strîns de pe cîmp, se va înfrupta Pușcuță

din Măguri, luînd un sac să își crească porcii cu contract (ghindă nu se făcuse în acel an) ? !

„Să n-avem de nimeni bai, să nu cumpărăm mălai", lălăi șontorogul, inconștient de povestioara care tocmai se derulase în afara înțelegerii lui.

„Preocupările agrare sînt rupte din cer, colega, se ralie lui Had, cu morgă zeflemitoare, Miron Filipașcu. Ce dacă te ocupi de cucuruz și campanii ? Îți pică steaua ? Ți se șifonează rangul ? Aș !" monologă dascălul sighetean, ceru o votcă mare, pe măsura iscării lui interioare, o bău pe nerăsuflate și își motivă panseul agrarian. Aduse la cunoștința celor prezenți conținutul unei reglementări (pe care n-o numi) ; vestea o deține din „surse sigure", oamenii din cîmpul învățămîntului trăitori la țară au obligația de a cultiva viermi de mătase, pe bază de plan valoric și contract.

„Bine gîndit, bine legiuit ! preluă agronomul Curăvale ștafeta paradoxurilor. Aici, noi, în Găteje, deși sat de ciobani, din veacuri multe și străvechime, meșteșugul păcurăritului se subțiază, e pe cale de dispariție, măi tovarășe."

Își luă un *respiro* de-un gît de bere, după care îi puse pe meseni în situația de a face un duș rece prin ceea ce avea a le aduce la cunoștință : se abolește transhumanța! le spuse sec, migrația oilor dintr-un loc în altul, dincolo de vatra, pășunea și muntele aparținătoare de așezarea unde domiciliază oierii este interzisă ! Se făcu tăcere.

„Unde scrie asta ?" întrebă Pușcuță, îl interesa chestia.

Agronomul Curăvale tăcu o vreme, luă un gît de votcă, apoi spuse neutral :

„Scrisul, ca scrisul. De aplicat mi-e frică mie".

„Nu-s de acord ! protestă șontorogul și izbi podeaua cu piciorul bolnav, în stilul cunoscut. Eu am fost gazdă

de munte, am în sînge nebunia de ducă a turmelor în zările fără hotar şi rînduielile păcurăreşti. De astea nu te atingi, rumâne, că iese moarte de om. Asta trebuie să ştie domnii din birauă care vîntură terfeloagele."

Şi încă ceva trebuie să ştie, îl talonă îndeaproape agronomul, anume cum decurg faptele în chip concret, real, la faţa locului. Iustin Curăvale descrise prin viu grai acest tablou: existaseră în Găteje, pînă mai an, cincisprezece mii de oi, din care au mai rămas două mii. Lipsiţi de libertatea păşunatului în pretutindeniul munţilor româneşti, ciobanii „se dezleagă de turme prin cele străinătăţi", vînd oiţele „cu turma" pe te miri ce, fără să clipească, dar plîngînd înlăuntrul lor, ori le hăcuiesc, ieşind cu cărniţa în pieţe, la nimereală, s-au pus pe bănet şi trai barosan, cu sfîntă nerușinare.

„Vorbiţi, văd, verzi şi uscate, fire-aţi ai dracului de clănţăi! N-aveţi principii. Nu vă permit! îi luă din scurt Roman Rihor şi, spre a fi mai autoritar, se ridică în picioare, îşi puse pălăria verde-oliv pe capul de motan („Ce l-a apucat? Vrea să plece, bagseama!" îşi ziseră mesenii), peana de cocoş de pădure luci-străluci în lumina de neon a stabilimentului, ştia primarele că este invidiat pentru clopul său vînătoresc, de origine bavareză (semn al trecerii domnului Mayerholtz prin Moisei), n-aveau decît să-l admire clevetitorii, pe care îi prelucră fără menajamente, îi strînse cu uşa: Unde vă treziţi, mă? Vreţi să schimb foaia? Cît despre îngrădirea liberei păşunări, n-am ştire de o astfel de lege. Dacă cineva, undeva, abuzează, va fi tras la răspundere. O spun ca reprezentant al puterii locale. Oile sînt în atenţia noastră. Alta-i buba, mă!"

„Care?" întrebă cu inocenţă Had.

„Muntele n-are caracter de clasă. Are caracter de

munte. De asemenea, iarba din vîlcele. Un caracter ierbos. Paşte murgul iarba verde ! Dar noi ? Caracterul de clasă al ţărănimii, ehe ! Orb să fii tot îl vezi : cînd lucrăm muntele, rodim cîmpul, cosim iarba, omenim pădurea, înpomăm văile, dăm apelor slobozenie. Caracterul de clasă n-are stavili, e neruşinat din acest punct de vedere. Îi dăm de gust — unde credeţi ? — tocmai în roadă. Dreptu-i ?"

„Drept şi adevărat", îi cîntă în strună Iancu Şmilovici, căruia nu îi era străină dialectica.

„Aflaţi că Bumbuşcă al meu a visat odată comunismul", o ţinu pe a lui primarele.

„Cum merg rînduielile pe acolo ?" îi dădu Had cale liberă, asemeni unui acar care deschide linie fastă într-o direcţie imprevizibilă, unui tren pe care nimeni nu-l bănuia că soseşte.

Primarele se aşeză, puse clopul vînătoresc în mijlocul mesei, luă un gît de *Radeberger*, sticla o dădu lui Puiu Gâscă să nu-l stinghereascâ şi comunismul visat de el se reliefă astfel :

„Cucuruzele se urneau singure spre hambare, hălăduiau, pîş-pîş, sub fluierul miliţienilor care puneau ordine în circulaţie, susţine Bumbuşcă. Nutreţ în ieslea vitelor aruncau îngerii şi tot ei trezeau vietăţile în faptul dimineţii, suflînd din trîmbiţele Ierihonului. Auzi ce poate născoci o minte de leneş ?! Lubenitele vorbeau engleza, îşi luau singure zborul pe cerul Europei, vîîjjj ! despicau zările ca nişte rachete şi aterizau în pieţe, unde crăpau de rîs, se vindeau, nebunele, pe doi lei-jumătate bucata. Aşa, stînd şi visînd, nu facem noi agricultură, fraţilor !"

„Mă aşteaptă Horthy, se plînse Puşcuţă. Nu l-am hrănit de ieri dimineaţă, îl găsesc spînzurat în lanţ, feri, doamne şi apără".

Had susţinu ideea urnirii către casele lor, zicînd studenţeşte :

„Pe cai, rumâni !“

Echipajul se urni într-adevăr. *Zimbrul* sărăci subit. Puiu Gâscă şi Ruja îi ajutară pe oaspeţi la îmbrăcat şi îi conduseră în curte. Ospitalitatea bine plătită cere sacrificiu personal : frigul nopţii le pătrunsese în oase, dar supuşenia celor doi fu mai tare, răbdară mîlc, ultima impresie contează. Cum toţi cei ce ospătaseră aveau de mers în aceeaşi direcţie, pe valea Vişăului, minus localnicul Miron Filipaşcu, petrecăreţii suiră deavalma în căruţa lui Iustin Curăvale ; armăsarii Fuior şi Gelu avură ce trage, o căruţă plină cu zdrahoni, cinci la număr, umflaţi cu bere ca cimpoiul, ba sporiseră la şase, pentru că Roman Rihor ceru să-i însoţească Vlonga, ţiganul ce cînta ca nimeni altul la clarinetă.

„Să vii, Vlonga, io plătesc ! negocie cu ţiganul, apoi îşi rotunji decizia : Fără cîntare te poţi rătăci. Drumu-i lung, noaptea adîncă, umbli prin ea ca prin maţu' găinii.“

„Măi-măi-măi !“ chiţcăi Şmilovici, bine vîrît în fîn, încălzit din toate părţile de trupurile celorlalţi ; era nevoit să-l însoţească pe şontorog pînă la capătul lumii, condiţia pusă de acesta era ca socotelile să se încheie în Măgura, la el acasă, „după ce vedem cum stăm“. Om de cuvînt fiind, avocatul se supuse voinţei clientului, acesta plătea regia, deci el trebuie considerat rege.

„Cine-s io, mă ?“ îl bîzîi şontorogul pe Şmilovici, care îi devenise un intim, greutăţile şterg diferenţele dintre oameni, asperităţile dispar, felurile de a fi se armonizează nici nu-ţi dai seama cînd. Întrebarea îl găsi pe ovrei pe faţă :

„Matale ? Eşti regele meu !“

Vlonga-ţiganul îşi făcu meseria imediat ce agronomul dădu bice cailor ; suflă în clarinetă o cîntare moroşenească pe care o ştie pe de rost orice localnic, porniţii la drum putură să-l susţină pe clarinetist, liber să sufle melodia, în timp ce petrecăreţii spuseră cuvintele, pe tot atîtea voci cîţi erau :

O, moarte, ce ţi-aş plăti,
Viţă verde, iadăra,
La mine de n-ai veni,
Viţă verde, iadăra...

Noaptea cu lună plină dădea adîncime lălăielii acestora şi straniul cor pătrunse în întunericul mitologic al văii Vişăului fericit, fericit.

Daţi-aş aur şi argint,
Viţă verde, iadăra.
Să nu mă bagi în pămînt,
Viţă verde, iadără...

Capitolul paisprezece

Vocile pieriră una cîte una, combatanţii picau în somn subit, dormeau ca butucii şi lăutarul Vlonga rămase singur pe meterezele nopţii. Singur sau aproape singur, îl seconda întrucîtva agronomul Iustin Curăvale, care somnola cu hăţurile în mînă, îl mai trezeau armăsarii smucind din zăbală. Acompaniamentul metalic, monoton, al curgerii roţilor pe şoseaua de bitum era rupt-mărunţit de bătaia potcoavelor şi clinchetul viu din osii şi oţele. Ţiganul era mîndru de a se afla într-o căruţă cu feronerie multă, simţi un frison ce îi readuse în simţuri gloria semnţiei lui de căldărari şi fierari, cu vatra mereu aprinsă, forjînd, la o adică, şi luna de pe cer, doar-doar l-o mulţumi pe ţăranul care minca pămînt să-şi vadă căruţa bătută în flori de metal, să nu se afle alta asemenea în toată Marmaţia. Ţăranii şi-au pierdut acest gust voievodal, focul s-a stins în vatra ţiganilor, care supravieţuiesc, iată, prin sculele de cîntat, cugetă Vlonga şi suflă mai viu în clarineta lui, nimănui trebuitoare acum. Simţi ceţurile nopţii şi îl luă cu frig. Ciobul lunii vărsa o lumină abia perceptibilă, părînd secere de aramă roşie lucrată de ţigan leneş la foc mic, cu ciocanul. Puzderia de stele se împuţina cedînd întunericului, pe Calea Laptelui curse smoală, din Carul Mare începură a muşca vîrco-

lacii, se înnoura dinspre Rodna, se aşternea a ploaie. Aerul începu să se mişte, un vînticel se iscă prin ierburi şi urcă în castanii rămuroşi din marginea şoselei, stîrnind fructele pietroase, care căzeau pe caldarîm şi se dezghiocau cu zgomot sec, sărind din cămaşa lor verde, cu ţepi. E vremea aghistinelor ! zic ţăranii. Vlonga suflă cît putu în clarinetă, să acopere sarabanda castanelor picînd pe asfalt, dar singurătatea se dovedi mai tare. Umezeala se strecura în oase. Duhurile nopţii păruseră a se fi trezit sub grindina aghistinelor ce curgeau în şosea din arborii convulsionaţi de o forţă nepămînteană, care însoţeau căruţa asemeni unor soldaţi în marş spre nicăieri, dar scuturîndu-şi fără istov greaua încărcătură pentru războiul pe care îl aveau de susţinut şi întrebînd ceva nedesluşit, în şoaptă.

„Ai o ţigară ?" îi ceru Vlonga agronomului Iustin Curăvale, alături de care şedea pe capră. Auzi răsuflarea vecinului şi îl simţi pe acesta prăbuşit peste umărul său, deci dormea dus pînă şi omul cu hăţurile, constată ţiganul. Fuior şi Gelu încetiniră, derutaţi de a nu simţi mîna omului în hăţuri, se opriră la margine de drum şi prinseră a paşte. Spaima lui Vlonga, pînă mai adineauri suportabilă, se preschimbă în deznădeje. N-avu curaj să-l trezească pe agronom, cum nu i-ar fi trezit pe nici unul din petrecăreţi, de teama de a nu jigni „boierii" (fiecare e boier pe banii lui !), de a nu fi alungat din căruţă şi părăsit în fapt de noapte prin cele pustietăţi. Orice se poate întîmpla la chef, ştia Vlonga, instinctul de supuşenie al acestuia lucra fără greş. „Boierii adorm cînd e prost lăutarul !" veni proverbul din memoria ancestrală a seminţiei lui şi Vlonga îl simţi ca pe un şfichiuit de bici de bulibaşă : na, că meriţi, neisprăvitule ! de ce ai ales cîntarea lălăită şi adormitoare cu *viţă verde iadăra ?!* Vlonga o părăsi

numaidecît şi umplu clarineta cu melodia triumfală *Aşa beu oamenii buni*, veritabil imn al ardelenilor petrecăreţi. Acesta îşi făcu efectul, de parcă ar fi turnat în urechea greu-adormiţilor un lichid miraculos, care îi smulse din somnul cel de moarte, repuse echipajul în stare de febrilitate. Porniră şi armăsarii, haidahai ! Vlonga fu mîndru de ceea ce izbutise.

„Împarte obuze !" ceru Roman Rihor şi Puşcuţă distribui sticle de *Radeberger* din lada pe care o avea la îndemînă. Iancu Şmilovici luă sticla ce i se dădu, simulă băutul, însă Had îl văzu cum trişează ; ascunzîndu-şi faţa după şalul de mătase, slobozea şuvoiul de bere direct pe caldarîm. Privind îndărăt, desluşeai dîra spumoasă înscrisă pe asfaltul şoselei, ca un pişat de bou. „Înţeleg disperata dorinţă a lui Şmilovici de a rămîne treaz, de a-şi încheia business-ul în chip onorabil. În celula lui stă scris, fără doar şi poate : ovreiul care pierde vreo afacere nu-i ovrei", îl citi Iubu şi Iancu Şmilovici simţi în ceafă privirea acestuia, se răsuci brusc şi convorbi cu ochelaristul foarte îndatoritor, nazalizîndu-şi fraza :

„Straşnic voiaj ! Ca fuga în Egipt, dacă îmi permiteţi."

„Nu-ţi permit, făcu Had pe intolerantul, voia să încerce virtutea lui Şmilovici. Mă şi mir cum un om al justiţiei stăruie în ignoranţă şi apelează la *Biblie*, acest opium al popoarelor."

„Aţi citat din Iosif Visarionovici, care a început cu teologia şi a terminat cu... cum se cunoaşte — apucă să zică *arvocatul* şi se cenzură, schimbă subiectul : Cum aţi dormit, domnule profesor ?"

„Ca-n sînul lui Avraam", mîrîi Had.

„Prea multă lume trage acolo. Adevărat hotel. Industria turistică a evoluat de la Hristos încoace, măi, măi, măi ! Complexul Borşa, de exemplu..."

„Ho, că-i bai ! Mi-am pierdut găina," vorbi Roman Rihor, ca din butoi şi amuţiră toţi ; cum să se piardă pălăria verde-oliv a primarelui din Moisei ? Era ştiută în toată Marmaţia, ca provenind de la păţania bavarezului Mayerholtz, ceea ce înzecea preţul obiectului, acest trofeu al conlucrării moiseienilor cu străinătatea. Curăvale trase hăţurile şi armăsarii trebuiră să scuipe zăbala, li se atîrnă în căpăţîni trăistuţele cu ovăz. Puşcuţă o luă îndărăt, toca-boca, pe şoseaua împuşcată de gloanţele aghistinelor ; trebuia să mergi cu fereală sub tirul continuu al magnificilor străjeri vegetali. Holoangărul îşi îndesă căciula pe cap şi umblă în patru labe, cercetînd mărunţel suprafaţa de beton, insuficient reliefată de licărul lunii ; şontorogul rupse o nuia pe care o plimbă pe orizontală, ca orbii care îşi prelungesc astfel pipăitul. Agronomul luă lămpaşul cu feştilă din aripa căruţei şi porni să lumineze spaţiile căutătorului. Întunericul de nepătruns îl goni din căruţă pe Iancu Şmilovici, care se refugie, fuga-fuguţa, în cercul de lumină, unde îşi făcu de lucru, agitîndu-şi trupul longilin, cu risipă de gesturi, care se prelungeau hiperbolic, aruncînd umbre giacomettiene. Primarele îşi continuă somnul, iar Had se instală în starea de veghe, cum fusese tot timpul acestei călătorii ; simulase că doarme, spre a nu fi prins de trăncăneala beţivanilor, voia să cugete sub pavăza nopţii, lălăiala şi ţipătul de clarinetă nu-l deranjau, se obişnui să audă numai ceea ce voia. Avea acest talent, sunetele de prisos curg pe lîngă el ca o apă moartă cînd auzul e focalizat spre dinlăuntru, cum se întîmplă şi acum ; percepe doar mişcările infinitezimale din interior, sediul tuturor re-

veriilor acestui spirit reflexiv, calm la vedere, dar străbătut de niagare și zbucium în zonele din afund. Pe cînd toți semenii lui caută invariabil ceva sau pe cineva, Had se caută fără istov pe sine, operație silențioasă care îi absoarbe o mare parte din timp, din liniște, din energii. O vamă căreia nu putea și nu voia a se sustrage.

„Voi fi grefierul Crimei", decise Had Iubu, privind harta stelară, ba chiar rosti cu viu grai cuvintele acestea și noaptea nordică le înregistră pe benzile sale de viață secretă, le bobină în duhuri și în sîngele vegetal ce unge la ora zero osia lumii, consfințind somnul și nemișcarea universală. O transfigurare sălășluia pe chipul ochelaristului și luna spori luminiscența dinlăuntrul său, dînd adîncime legămîntului pe care profesorul de istorie îl parafa sobru, solemn, sacru, silențios. „Voi fi grefierul Crimei", vibrară din nou buzele lui Had sub febra deciziunii. De acum încolo nu există cale de întoarcere. Drumul e trasat. Voința și actele lui de fiecare zi se vor supune unui riguros scenariu, pe care conștiința sa alertată de multe primejdii l-a elaborat cu minuție și în cunoștință de cauză. Cele șapte luni, ori nouă, ori cîte vor fi fost, n-avea importanță, de cînd se afla în Moisei, s-au consumat pe pista de fugă a acomodărilor, sub semnul întrebării, în tatonări și clarificări de tot soiul. Acum certitudinea există : profesorul de istorie Had Iubu, autoexilat în Moisei, este apt să corecteze un fals, să afirme un adevăr pe care — doar intuitiv și sentimental — îl strigase, ca un Don Quijote modern, întîmpinat de pletura atîtor inamici : habotnicia conformistă, reaua credință, minciuna, frigul spiritual și pustiul de caracter. Nu l-au îngenunchiat însă. L-au disperat, dar nu l-au temperat. Din contră, l-au iscat și din iscarea asta a izbuc-

nit, ca o flacără pură, patima căutării lui, lovind ca o sabie. Se va folosi de ea cu o poftă justițiară, cum doar tribunii iluminiști ne-au mai convins, zice istoria și Proful Pamfi Patriarhu — sînt veacuri de cînd ieșise de sub mantia lui ! — evocînd faptele lor incendiare care au asanat societățile îmbătrînite, trufașe, trosnind din încheieturi, ale trecutelor veacuri. „Exaltare romantică ! Să rămînem la obiectul rațional al chestiunii !" se cenzură Had, jură să nu mai bată cîmpii, va pune fantezia sub aspru control. Prea dă în clocot sfera lui gînditoare. E cît se poate de oportun să vîri la închisoare, din cînd în cînd, pe această lady clevetind cu magnificiență, o Quin Elisabeth a oricărui intelectual, am numit „fantasia". Merită să o pui la regim aspru de apă și pîine ; pîinea dulce-amară a sobrietății stenice, își zise Had, ne mai îngăduindu-și bătăi cu flori și bombarde de mătasă. Cît privește certitudinea, frenezia vitală și aplombul afirmativ ce îi fortifică spiritul, acestea îi veneau lui Had, nu încape îndoială, dintr-o recentă experiență școlară, să-i zicem astfel deocamdată : avusese ideea să pornească, însoțit de elevii claselor mari, într-o expediție prin Transilvania. Spre a nu stîrni mîrîiala inspectoratului școlar județean, cu care se afla la cuțite, o intitulă pompos „Drumul eroilor" și o puse sub semnul festivalului muncii și hărniciei „Cîntarea României". Era purul adevăr : fusese și muncă și hărnicie și curaj în această drumeție pe brînci. Expediționarii au refăcut, timp de o lună și mai bine, drumurile împușcaților din Moisei, biografiile acestora, în baza documentelor de familie, a împrejurărilor de viață pe care rudele, prietenii și consătenii le-au evocat din abundență. Experiența a fost fabuloasă pentru școlari, își prelungiseră în acest mod lecțiile de clasă în substanța plină de tîlcuri, neprevă-

zut şi culoare a vieţii, a geografiei transilvane. Deveniseră mai maturi prin efort spartan, cunoaştere şi pasiune pentru adevăr. Pe scurt: au devenit, pe negîndite, oameni cu judecată proprie. Cît despre Had Iubu, drumeţia asta i-a pus untdelemn pe toate rănile, l-a lecuit sufleteşte, confirmînd faptul primordial pentru vîrsta şi statutul său de om social: nu poate fi îngenunchiat adevărul, el merită escavat, probat, în mijlocul oricăror stavili, cu calm, echilibru şi ponderaţiune. Prin ce se deosebeşte, în definitiv, Had cel de acum de Had cel de dinaintea providenţialei expediţiuni? Prin aceea că şi-a corectat radical dioptriile văzului, nu prin modificarea lentilelor Zeiss ale ochelarilor lui, şi-a modificat spiritul, dînd altă acuitate de văz „ochilor" dinlăuntrului său. Înainte vreme Had întîmpina evenimentele dulce-înseninat, naiv, mălăieţ, credul, atribute dobîndite în copilărie şi adolescenţă, nu răsfăţate dar senine, amîndouă mult prelungite în dauna tinereţii mature. Copilul şi adolescentul perpetuu se deprinseseră a lăsa în grija celor mari adevărurile pămîntului. Era convins că, atunci cînd el va fi bărbat, va afla adevărurile aşezate la temelia ţării lui. Nu a fost aşa! avu a se căi şi eroarea îl trezi cu brutalitate. Avea de agonisit mult în timp puţin; roadele marşului său prin Transilvania abia de acum încolo vor fi ordonate. Se va înhăma, îşi da seama, la o muncă sisifică, nu neapărat ca volum, ci prin combustiunea nervoasă pe care o presupunea aceasta, dublată însă de o nesfîrşită sărbătoare a demnităţii sale de intelectual român în formare, despovărat de perfidia şi minciuna care îi rînjiseră, încă de student, la poarta de intrare în templul sfînt al profesiei. Acuma da, era febril, frumos şi fanatic, după decantările pe care le par-
 cursese viforos, în procese de conştiinţă, după da-ul pro-

nunțat de instanța lui lăuntrică. Acum, da, avea în el aroganța blîndă și limpezimea de țel de a polemiza, la nevoie, cu facultatea de istorie din a cărui pîntece ieșise cu iehamite, ca un făt la șapte luni, de a chema în fața unei instanțe supreme pe oricine ar submina — cu bună știință ori în ignoranță — demersul său contra strîmbătății, pentru instaurarea adevărului privind evenimentele din Moisei. Candoarea lui Had era fără margini de vreme ce credea că provocarea sa juvenilă, cu iz mesianic (încă nu se lecuise de tot), ar putea fi luată în seamă de cineva. Cavalerismul, revendicarea onoarei, gestul tribunard nu mai au căutare. Oamenii de azi sînt pragmatici, n-au timp de fleacuri. Glasul individului este iute anihilat de exercițiul coral al colectivității. Tăvălugul ei vine asupră-ți cînd cu mintea nu gîndești.

„De ce faci valuri, mă? Exaltarea ta n-are nici o șansă de reușită", primi replica și Had o resimți parcă ar fi fost pălmuit. Fusese convocat mai zilele trecute la Casa comunii, să dea ochi, în sfîrșit, cu „comisia". Aceasta aterizase în Moisei cu mandat (totul plutea în vag) să stabilească ce importanță va avea serbarea „Moisei — vatră de eroi" care se apropia cu pași repezi, cine se ocupă de festivități, ce amploare se va da acestora, în sfîrșit — ceea ce îl interesa direct pe Had Iubu — ce cadre locale se vor ocupa de pregătiri. Un avertisment fusese deja înregistrat în Moisei prin telefonul acela bizar, ale cărui mobiluri nu fuseseră descifrate pînă la capăt, însă miezul mesajului acesta era (dacă Bumbușcă îl înregistrase corect): să fie stopate pregătirile în care se angajase pînă peste cap profesorul Iubu, urmînd ca o comisie împuternicită în acest scop să vină la fața locului pentru a decide. Comisia veni și debută cu o săptămînă de tăcere albă, nimic nu

transpira din turnul Casei comunii, devenit sediu permanent al acelor delegați : acolo se mînca, se parlamenta, se savura „cafa" veritabilă și puiul de somn de la ceasurile patru ale după-amiezii, cînd nu auzeai musca la primărie, nimeni nu urca la etaj, împuterniciții se lungeau pe canapele, Bumbușcă le păzea scurta hodină, stînd planton în capul scării, jos, să nu dea buzna vreun neisprăvit cu petiția lui. Se pierduse speranța vreunui dialog cînd, brusc, comisia dădu semne că va ieși din mutenie, întîiul chemat fu profesorul și creditat cu : „De ce faci valuri, mă ? Exaltarea ta n-are nici o șansă de reușită." Interlocutorul era Vasile Cont, tip masiv, cu nările căptușite de polipi, vorbea fonfăit ; din zîmbetul și sictirul pe care le afișa deduceai că este șeful acelei comisiuni. Instinctul de conservare și rigoarea didactică îl convinseră pe Had să ignore, deocamdată, sensul acestei propoziții, se ocupă de forma ei, fără a se așeza pe scaun (dealtminteri, nici nu fusese poftit), zicînd :

„Rogu-vă să nu mă tutuiți, deoarece nu vă cunosc și nu mă cunoașteți."

Respiră adînc, făcuse un efort de voință să nu-i tremure vocea și reușise. Capul de motan al primarelui transpirase și starea de enervare a acestuia vibra în sprîncenele enorme, ridicate într-o continuă mirare, nu-și stăpînea, vizibil, pămătufurile ce îi umbreau ochii injectați ; deci el i se asocia tacit. Tovul Hari era stăpînit de o solemnitate voioasă, foarte mulțumit de a se afla cu „forurile" și, contrar zîmbetului ce stăruia pe gura lui buzată, își menținu cuta din frunte, o verticală arogantă, semnul de autoritate, gata la cel mai mic semn să fie „pe fază", cum i-o cere datoria și principiul subordonării miliționerului față de organul poli-
 tic, pe el nu conta deci. Pe instructorul Hulea de la ju-

deţeană îl radiografie numaidecît : incolor, inodor, evenimentul îl depăşea, indicaţia venea „de sus", va sta în banca lui, împietrit în masca neputinţei. În sfîrşit, o mai veche cunoştinţă : conferenţiarul universitar Urdinică, ai cărui cîrlionţi mai albiseră, de cînd se despărţiseră, de cum îl zări pe Had îi spuse „salve" în stilul studenţici clujene, apoi redeveni solemn, de parcă ar fi înghiţit o prăjină. Treaba lui ! Mai erau în comisia aceea doi inşi, Comartin şi Gal, pe care Had nu-i ştia, avea să-i identifice pe parcursul dialogului. Bumbuşcă fu reţinut în odaia de lucru fără explicaţii (în asemenea ocazii nevoile-s felurite ; cheamă-l pe cutare ! adă cafa ! pune lemne pe foc ! du-te la lelea Roza şi dă de veste că vin tovarăşi la ujină !). Secretarul primăriei nu se afla în conclav, lucra în antecameră, Had trecuse pe lîngă el şi păstră în auz ţăcănitul rar al maşinii de scris, un Remington etajat de pe vremea lui Pazvante, pe claviatura căruia Milu Micle bunghea slovele cu arătătorul unei singure mîini, vizibil incomodat, pentru că mereu îl conturba Bumbuşcă, venea hlizîndu-se şi fluturînd o nouă foaie de copiat, expediată de comisie în regim de extremă urgenţă.

„Cît priveşte fondul chestiunii...", vru să continue Had, dar fu întrerupt de fomf :

„Nu te osteni. Fondul problemei ne interesează pe noi, de aceea ne-a trimis partidul. Întrebarea care se pune : de ce tot instigi dumneata pe aici, aşa ? Cine ţi-a permis, profesore, să cari elevii, brambura, pe coclauri, fără să ai aprobarea şi fără scop bine stabilit ?!"

„Deci asta era ! decriptă mintea lui Had una dintre necunoscute şi se încheie la toţi nasturii cămăşii de pînză, cu pumnăşei, pe care o purta în toate ocaziile, ca pe o uniformă nobiliară. Zise, în sfîrşit : Am aprobarea conştiinţei mele, iar scopul e limpede ca lumina

zilei. Cu reaua credință nu pot să lupt. Dacă eu cer o cană cu apă și dumneata vei înțelege că sînt lepros ?! Sau invers : dumneata îmi întinzi un miel și eu voi zice că ai dat cu cuțitul ?!"

„Problema mieilor e reglementată, băiețaș ! spuse cu bună dispoziție Vasile Conț, și îi atenționă cu un gest al capului pe cei care îl flancau — ce v-am spus eu ? ăsta-i eroul ! recurge la insinuări — traduceai mimica fonfului, a cărui voioșie deveni agasantă, saliva de plăcere, arătîndu-și dentiția rară, de o masivitate cabalină, pusă în valoare de straturile de nicotină și inexistența igienei bucale, care o înnegriseră de-a binelea ; își sorbi cafeaua și fornăi cu zgomot, polipii îi făceau imposibilă respirația pe nări, trăgea aerul pe gură, era pîndit de riscul continuu de a se îneca, alimentele luau drum greșit pe trahee, degajarea hornului respirator era un tic și o necesitate. Ptiu, drace ! De copil mă supără tusea asta."

„Se lecuiește cu lapte de măgăriță, informă Roman Rihor. În caz că poftiți, avem resurse."

„După orele de program, temporiză Vasile Conț și se ocupă de Had. O declarație, deocamdată verbală."

„E o anchetă ? Un interogatoriu ?" nu suportă Had.

„O discuție tovărășească", recăzu Vasile Conț în voioșia sa mîrîită, urmată de tot tacîmul : rîsul tîmp, salivația, înecul, fornăiala ; ceru din priviri acordul unuia dintre necunoscuți, zdrahonul din dreapta sa, profesorul de educație fizică Emilian Comartin de la liceul de mineri din Baia Mare, se uită apoi spre Iulică Gal, de la inspectoratul școlar județean, care îl flanca din stînga, tip smead, pirpiriu, cu mina unuia care suferă de hepatită cronică. Da-ul veni din ambele direcții și fomful reluă investigația :

„E de aflat, tinere, ce-i cu bulibășeala asta pe care ai pus-o la cale."

„Ceva mai clar. Nu pătrund acest limbaj", îl dezamorsă Had.

„Nu fă pe niznaiul ! De expediția în Transilvania e vorba, se impacientă Vasile Conț. Forurile știu și cunosc și au analizat și au ajuns la o concluzie."

„Atunci de ce să ne mai răcim gura de pomană, stăruind în discuții sterile ? ajunse Had la punctul de fierbere și văzul i se împăienjeni ; crezu că lentilele ochelarilor sînt de vină și începu să le șteargă precipitat, cu poala cămășii albe, de cînepă. Cunosc lecția : prindeți-l pe eretic, așezați-l pe rug, să terminăm bîlciul."

„Nu astea sînt metodele noastre", vorbi Emilian Comartin, își petrecu cazmaua mîinii peste capul tuns perie și, nemaiavînd cuvinte, reintră în mutenie.

„Eretic ? Nu s-a rostit acest cuvînt. Noi discutăm să adîncim, să ajutăm," aduse o contribuție Iulică Gal, dar se împotmoli și rămase cu ochii pironiți asupra lui Vasile Conț ; reintrarea acestuia în caruselul de vorbe se dovedi nu numai previzibilă, necesară :

„Autocritica este o armă a partidului. Ți se dă o șansă : efortul să descoperi singur eroarea acestui act aventurier, care iese din competențele didactice."

„Din contră ! Este chiar miezul acestor competențe, act suprem de educație revoluționară, se trezi în Had drăcușorul cu poftă de logos ; făcu abstracție de obtuzitatea și ceturile din capetele interlocutorilor și vorbi cum ar vorbi unei mari adunări ori propriei lui conștiințe, nu făcea deosebire între acestea : Visăm o școală care să ne învețe viața. Visăm un curs de istorie a patriei pe care, absolvindu-l, vă redevenim noi înșine, pe măsura înaintemergătorilor. Istoria nu este doar trecut. Învățămîntul istoriei este un teritoriu al vieții și viito-

rului, iar școala nu se limitează între patru pereți, este o casă curată și nobilă a națiunii, mare cît însăși trupul țării."

„Apreciem această profesie de credință, care se află în consens cu mersul vremii," articulă Urdinică, spre evidenta neplăcere și mirare a lui Vasile Conț, de care conferențiarul universitar părea a nu se sfii. Era un bun cîștigat, Had îi mulțumi din priviri cîrlionțatului, îl încurajase vizibil, și continuă :

„N-am făcut nimic altceva, tovarăși, decît să prelungesc lecția de istorie în natură, în viață, în spațiul ei firesc de desfășurare, dînd minților setoase de cunoaștere spectacolul întreg, adevărat, dramatic, așa cum l-a invederat călătoria noastră durută în Transilvania."

„Discursuri știm și noi a face, îl opri Vasile Conț. Vorba lungă-i sărăcia omului, cum zice proverbul. Iată concluzia la care am ajuns : serbarea „Moisei — vatră de eroi" nu te privește în nici un fel. Alții se vor ocupa de ea în chip responsabil și cu gîndire partinică. Adică ești scos pe tușă, cum se zice în fotbal, he-he, să fie clar. Liber ești, de vrei, să îți iei un concediu pe timpul festivităților, ți se va aproba."

„Ai vrea tu, cap de lemn. Nu-ți ofer satisfacția !" îl apostrofă Had mental, ca pe Vergilă la facultate ; ilogismul gîndirii și reacțiilor îi apropiau pe cei doi pînă la identificare, făceau parte din categoria *suflete moarte*.

„Dacă mai ai ceva de spus, se pregăti să pună punct întrevederii Vasile Conț, și oftă cabalin, cu senzația că își dusese sarcina conștiincios pînă la capăt : Dacă mai ai ceva de spus, zic, vei da în scris, pune totul în nota explicativă."

„Perfect !" încuviință Had Iubu și trecu pragul în camera de alături, unde Milu Micle uitase demult să

bunghească slovele cu arătătorul, trăgea cu urechea, îl interesa „depoziția" ochelaristului; fu atît de surprins de apariția inopinată a acestuia, încît secretarul se trezi lovind de-a surda clapele mașinii de scris cu toate degetele.

„Avansăm, avansăm. Bați cu toate, ca o mitralieră", îl lăudă Had și smulse cu amîndouă mîinile cufărul cu care tînărul intrase în Casa comunii și pe care îl așeză, ca pe un trofeu, dinaintea comisiei. Era un cufăr dreptunghiular, din lemn masiv, îmbrăcat în ținte, cu mîner de curea de ham, vopsit într-o culoare nedefinită, prăzulie, „cufărul meu cacior", denumise Had obiectul de preț, pe care era scrisă, pictată cu duco, identitatea celui pe care îl însoțise demult, în chip glorios, în armată: *fruntaș T.R. Hadrian Iubu.*

„Ce-i cu ăsta ?" întrebă fonful.

„E raportul meu scris în șaptesprezece volume, veni răspunsul lui Had și imediat se adresă lui Urdinică: De ai niței timp, vino pe la mine, la un colocviu H. Salve !"

Era invitat la „colocviul de horincă", decodifică prin gînd reflex Urdinică limbajul incifrat, rămas în memoria lor din universitatea clujeană. Capul cîrlionțat al conferențiarului, cît banița de mare, încuviință, da, se acceptă ! păru a comunica, dar pe gură nu emise nici un sunet. Had ieși fără să-i privească pe ceilalți; se opri, în schimb, la mescioara lui Milu Micle și privi grindina de litere pe care secretarul primăriei o deșerta pe hîrtie, fără noimă și în liberă frenezie. Îi veni să-l sărute pentru candoarea și superbia spaimei care îl traversau pe slujbaș în clipa de pomină; gusta grozav mica strengărie a lui Milu Micle de a azvîrli semnele otova pe hîrtie, descoperirea îl vrăji și îl spălă de tot răul pe care sufletul său îl acumulase vreme de aproape

două ore de hărţuială inutilă. Rău nu-i părea acum, nu era timp pierdut, descoperise în secretarul primăriei un suflet de om, sfidînd în stilul său, cu inocenţă şi curaj, relele inerente ale vieţii de lefegiu la stat. Nu-l crezuse apt de şotii şi giumbuşlucuri, avea morga de a se fi identificat trup şi suflet cu birocraţia administrativă, dar uite că se înşelase, spiritul robust şi tonic al acestui om persifla relele de dincolo de aparenţe, rîzînd pe înfundate, fără a transpare nimic pe masca lui de funcţionar perfect, guvernat — în ochii şefilor ierarhici — de modestie şi supuşenie. Era, înţelese Had, modul lui Milu Micle de a se revolta, de a duce război ascuns, chiar dacă acesta uzează, deocamdată, de arma inofensivă a celui care îşi înghite rîsul. Had îşi aminti că îl auzise cîndva pe Milu Micle spunînd : „Rîd în mînele meu şi tac, că-s sărac". Este tocmai ceea ce făcuse magistral în răstimpul acestei „discuţii tovărăşeşti", sfidînd în felul său pe cei tari şi pactizînd cu cel oprimat. E suprema recompensă, o nevisată desdăunare, realiză Had şi îl sărută pe frunte, neuitînd să-l admonesteze cu severitate profesorală, ca pe un şcolar aflat asupra compunerii :

„Ai uitat să pui o virgulă, Micle. Vezi, mai multă atenţie la punctuaţie."

Comisia rămase perplexă. Şeful acesteia se ridică în picioare, studie mînerul din curea de ham şi procedă la deschiderea cufărului, lucrînd cu gesturi moi şi atenţia încordată, părînd că dezamorsează o bombă ; capacul de culoare prăzulie, bătut în ţinte, fu ridicat şi — bine spusese insolentul profesoraş — se aflau în faţa unui maldăr de caiete dictando, de cîte două sute de foi fiecare, impecabil legate în pînză, caligrafiate cu grijă şi numerotate de la unu la şaptesprezece. Aducătorul voluminosului bagaj nu minţise, aşadar. Cufă-

rul fu răsturnat pe masă și membrii comisiei înșfăcară caietele la întîmplare, setoși să afle ce mesaj se ascunde în hîrțogăraia ce inundase Casa comunii. Un miros înțepător de porubrele strivite în adaos de oțet se răspîndi în odaie, alchimie practicată cu succes de școlarii din nord. Voluminoasele caiete fură cîntărite în palmă, examinate grijuliu, cu simțul pipăitului, al mirosului, dar nu și al văzului, sincer derutați de o mare dilemă : cine va fi osînditul să își preumble ochii, zile în șir, pe bizarele terfeloage ? A parcurge muntele de scrieri e treabă de ocnaș. De unde timp și ochi și ținere de minte pentru a raporta județului ce scrie acolo ? Privirile se îndreptară concentric spre cel mai în măsură să taie nodul gordian. Vasile Conț fornăi ca un taur, vibrîndu-și polipii care îi barau căile nazale, era palid la figură, gata să facă infarct.

Capitolul cincisprezece

„Găina-i sub dumneata. Ai turtit-o, ai făcut-o fleandură", atrase atenţia Had şi smulse pălăria de sub trupul primarelui, dar îl văzu pe acesta rîzînd drăcos, o vie bucurie licări în lumina ochilor lui tăciunii, pămătufurile negre ale sprîncenelor zvîcniră spasmodic, ca două potîrnichi, apoi îl auzi grăind :

„Şezi blînd, profesore. Lasă-i să caute. Să aibă şi ei o ocupaţie. Timp avem. Berea face rînza bună. Clarineta ne cîntă la ureche. Ţi-i lipsă de ceva ?"

„Da, bade Rihor, mi-i lipsă", rupse Had pînza de superficialitate şi ieftin huzur în care se învesmîntase bizarul echipaj, tîndălind în smoala nopţii spre pasul Prislop şi spre nicăieri, pinditi de duhuri şi inconştienţă, vegheaţi de luna meşteră, ca o custură de domnitor valah şi stele mari, cît bumbii de aur din tunica lui Menumorut. Had simţea că dator e să-l scoată pe primar din rolul scălîmb, nimănui trebuitor, pe care şi-l alesese. Spuse neted : „Mi-i lipsă de un primar de atitudine. De ce m-ai lăsat baltă ? De ce ai lăsat comisia să mă jugănească ? Păstor de obşte fiind, aveai datoria..."

„Să te apăr ?! se nedumeri Roman Rihor, se ridică în capul oaselor şi vorbi perfect treaz. Sigur că te

apăr, profesore, dar nu oricum, adică dînd cu bota-n baltă, să ne stropim toți. Înțelesu-m-ai ?"

„Nu", zise Had cu tristețe de moarte.

„Eram sigur. Ce-ai fi vrut ? zise primarele deznădăjduit, secundă în care se zbîrli întreaga podoabă capilară a capului de motan și logica judecății lui născu un fluviu de interogații : Ce-ai fi vrut ? Să-i ațîț ? Știi cu ce indicație au venit în Moisei ? Și caietele crezi că i-o impresionat cu ceva ? („Unde aveți buda să le folosiți, că tot nu aduc ăștia la cooperativă hîrtie igienică ?" reproduse memoria primarelui nerușinarea ieșită din gura lui Emilian Comartin, profesorul de educație fizică). Ce să faci în situația dată ? Cum nu pricepi că supușenia mea era mincinoasă ? Că urmăream un scop ? Că era un fel de a cîștiga timp ? Că le dau ață, pînă i-am prins în undița mea, scurt, unul după altul, cum prind cleanul și mreana în apa Vișăului."

„Ce spui ?"

„Ce ai auzit ! confirmă primarele și clarificarea veni : I-am dus la mine acasă, la coleșe cu brînză, după care am turnat în ei horincă de cearnă, cît cuprinde, și i-am pus iute în temă așa : Le citiți ori ba, caietele profesorului sînt în vederile județului, ale tovarășului prim personal. Cum adică ? au sărit ca înjunghiați delegații. Zi odată ! m-au somat ca pe unul pus la zid și de zis am zis : caietele au fost scrise, dragi tovarăși, chiar de mîna lui Nuțu, nepotul tovarășului secretar... Ce vorbești ? a strigat a primejdie Vasile Conț și s-a ridicat în picioare să chibzuiască. La fel au făcut ceilalți, uitînd de mîncare și beutură. Zic zău ! m-am jurat. Parcă i-aș fi opărit. S-au așternut să citească caietele pînă pe înserat și a trebuit să dezvolt împrejurările care au făcut posibile acele compuneri, ceea ce îmi convenea, profesore, îmi convenea de minune, poves-

tea îmi era cunoscută, nu degeaba l-ai luat pe Simionuc al meu în lungile drumuri, pe urmele eroilor."

„Ești un geniu!" se entuziasmă Had, uimit de supleţea şi coerenţa cu care urzise primarele acest plan de bătaie, simplu în datele sale, dar eficace. Îşi scrută interlocutorul şi i se păru că tot ce era viu şi luminos în noaptea aceea providenţială, lună, stele şi duhuri, îl nimbează pe acesta, îi pun chipul ţigănos în valoare. Hotărît lucru, gîndi Had, capul de motan nu-i umplut cu tărîţe, are doxă :

„I-ai făcut *knock-out*, bade Rihor !"

„Ce-i aia geniu, profesore ? vru să ştie primarele, dar nu aşteptă răspunsul, vîrî braţul în lada cu *obuze*, de unde scoase două piese, una i-o dădu lui Had, ciocni, urîndu-i : Roadă-n pomi şi boală-n domni ! Se adresă apoi celor trei, care se depărtaseră mult, măturînd şoseaua cu cercul de lumină al faclei ce îi însoţea : Vouă nu vi-i sete ?"

„Clopul ! se auzi glasul lui Puşcuţă. Parcă l-o înghiţit pămîntul."

„Mi l-a adus lupul, he-he-he !" le strigă Rihor înveselit, dezarmîndu-i pe căutători ; aceştia făcură cale întoarsă, fără a comenta, ca trei soldaţi ce se întorc dintr-un război pierdut, protejaţi de steagul de lumină al faclei cu feştilă, ce ardea întrerupt asupra capetelor lor, pesemne era gazul prost, flacăra tremura, trebuind a fi ocrotită cu mîna, Şmilovici exclamă :

„Ce vînt, măi, măi, măi !"

Nu era pic de vînt. Jurîmprejurul era plin de senin şi nemişcare. Dar cui şi de ce să mai explici asta ? Explicaţii le dădu, în schimb, primarele :

„Tu eşti Rihor ? mă întrebă fiara. Da, lupule ! i-am zis. Ţi-am adus clopul vînătoresc, să nu-l mai pierzi ! a lătrat fiara iarăşi. Îl ţinea în dinţi dihania, auziţi,

mă? și în loc de ochi avea doi tăciuni aprinși. Ești lup-lup, ori... dau să-l întreb, dar n-am apucat, fiara s-a făcut ghemotoc, s-a dat de-a rostogolul și dus a fost, ce ziceți de asta?" isprăvi Roman Rihor, ridicîndu-și pălăria cu peană de cocoș în zarea flăcării spre a fi văzută de toți. Își puteau relua drumul.

„Ai așa o fantezie, ca Șalom Alehem", îl laudă Iancu Șmilovici și piesa se sfîrși aci, nimeni nu întrebă cine-i Șalom Alehem, iar povestea cu lupul îi lăsă rece, Roman Rihor putea broda oricît pe tema asta. Nu există om pe valea Vișăului care să nu fi auzit ori spus întîmplări despre un ins preschimbat în lup, duhul umblă noapte de noapte și speră...

„Sper să ajungem înainte de a se crăpa de ziuă", grăi agronomul Iustin Curăvale, reinstalat pe capră. Fuior și Gelu simțiră biciușca și echipajul se puse în mișcare.

Stratagema lui Roman Rihor de a întoarce cu o sută optzeci de grade vederile delegaților era fără cusur, prin șiretenie și logica punerii în ecuație a unor fapte naive, la prima vedere, cărora nimeni nu le-ar fi acordat importanță, gîndi Had. Bunăoară Ionuț, zis Nuțu, era odrasla președintelui cooperativei din Moisei, Ambrose Șărămăt, deputat în parlamentul țării, care, la rîndu-i este cumnatul unuia dintre secretarii comitetului județean de partid. Lucrurile se leagă. Capul de motan le legă și le urzi, într-o coloratură care se îmbia a fi reținută. Și a fost. Calitatea de nepot a lui Nuțu avu, așadar, efectul scontat și primarele călări pe acest amănunt. Nuțu fusese unul dintre cei unsprezece membri ai expediției *Urmașii lui Bogdan*, cu care — pe timpul vacanței mari — profesorul Had Iubu luase drumurile Transilvaniei. Parcurseseră dintr-o respirație și totuși nu pe fugă, salba de sate și comune de pe Mureș: Fărăgău, Voievodeni, Crăiești, Ceaușu-

de-Cîmpie, Ibăneşti, Ideciu-de-Jos, Ideciu-de-Sus, Brâncoveneşti, Fizeşul Gherlei şi gata. O geografie a jertfei.

Had ştia localităţile ca pe apă, le visa şi în somn, le călcase cu pasul, însoţit de cei unsprezece, aleşi cu grijă (pe criterii de cunoştinţe istorico-geografice, îndemînare şi condiţie fizică) din clasele mari. Avînd scris îngrijit şi talent la compuneri, lui Nuţu Şărămăt i se încredinţă sarcina de „cronicar", spre a aşterne în jurnal toate păţaniile expediţionarilor. Ce căutau ei tocmai acolo ? De aici, de pe Mureş, proveneau mulţi dintre împuşcaţii din Moisei, aflase Had după lungi şi atente cercetări. Voia să ajungă la sursă, să stea faţă în faţă cu mamele şi taţii şi fraţii şi surorile şi copiii eroilor. Ideea îşi făcu vad, îi instigă pe şcolari pentru a o realiza negreşit, îi făcu pe aceştia părtaşi, prelungind pagina de istorie pînă unde aceasta nu pătrunde îndeobşte, în destinul concetăţenilor. O istorie trăită pe viu ! Aşa pot fi considerate cele şaptesprezece tomuri de mărturisiri, provenind de la rubedeniile celor ucişi. O lungă spovedanie a durerii, adunată de pe mari spaţii geografice, făcînd grozăvia prezentă şi de neuitat prin urmaşi, pînă în zilele noastre. Pe *Urmaşii lui Bogdan* — pionieri şi uteciştii — îi încînta „aventura", le iscase dorul de ducă şi fantezia, lucrau în contul ei, nemaivorbind că îndeplineau un scop înalt. Se săturaseră să tot fie culegători de fructe de pădure, fier vechi, sticle, borcane, hîrtie, acest rol fu preschimbat, deveniseră culegători de fapte şi adevăruri utile despre trecutul eroic al comunei lor. Lumea începu a-i vedea cu alţi ochi : cei unsprezece se culcaseră ca prunci-prunci şi se sculaseră „cavaleri ai adevărului", cum îi numi la plecare însuşi Ambrose Şărămăt, parlamentarul, autoritatea cea mai răsărită — demn de reţinut — a comunei. Acesta ţinu să-şi petreacă fecio-

rul, pe Nuțu Șărămăt, și să ofere expeditionarilor cinci kilograme de „bumbiți" de mentă, cele mai scumpe bomboane pe care le avea în fondurile cooperativei. Fiecare avea ceva de făcut în acest marș, conform aptitudinilor și experienței dobîndite în expedițiile anterioare de tip *Cutezătorii* : doi inși primiseră sarcina de „bucătar" — unul era Simionuc Roman, fiul primarelui (se pricepea la „mămăli'cu brî'cu'la'"), exista un „fotoreporter" (avea de pozat tot ce întîlnea în cale), un „etnograf" (se ocupa de felul caselor, portului și uneltelor de lucrare a pămîntului), un „radiofonist" (avea cu el *Magul* școlii și înregistra convorbirile pe bandă magnetică, acestea trebuind să rămînă document autentic), un „folclorist" (culegătorul de datini, doine, balade), trei inși erau „istorici", cu profesorul lor patru — și punem punct. Nuțu Șărămăt avea, se știe, rolul de „scriitor" : retopea, seară de seară, informațiile dobîndite peste zi într-o compunere—fluviu (își înfrîna nemilos fantezia și harul literar cu care era dotat), dînd la iveală *Cronica* scrisă a expediționii, cele șaptesprezece caiete de tip dictando, legate în pînză (două sute de pagini fiecare), operă colectivă fără precedent în analele școlii și ale comunei, desigur. Opinia publică din Moisei — părinții, cadrele didactice, autoritatea locală — aprecia acest „joc de copii" ale cărui foloase și miez instructiv erau evidente. Acest punct de vedere trebuia transferat comisiei, inflexibilului ei șef Vasile Conț. Lucrul fu dus la bun capăt de Roman Rihor cu sfiiciune și falsă supușenie, pe de o parte, șiretenie și multă persuasiune, pe de altă parte, prin știuta și nevinovata stratagemă. Nimic sofisticat ori subversiv în fapta sa de Păcală. A recurs la un mic șantaj, cu bună-credință, și crapii cei mari au mușcat din momeală : comisia și-a reconsiderat vederile pri-

vitor la „piesa" jucată de Had Iubu et company în Transilvania, „aceasta nu ridică probleme", delegații n-aveau decît să conceapă raportul final și să se întoarcă de unde veniseră, la județ.

Victoria pasageră îl bucură pe Had, însă nu pe cît s-ar fi așteptat autorul ei, primarele. O bucurie chioară ! își zise ochelaristul și tratã episodul cu indiferență. Apatie ? Nu era apatie. Întîmplările din jur, oricare ar fi fost acestea, deveneau prea neînsemnate comparativ cu *Evenimentul său* mare, de suflet, unicul, nemărturisitul, care îl adusese, la drept vorbind, în Moisei și care îl ținea tot timpul racordat la un curent de mare tensiune interioară. Nici Pompilia-Pia-Piuca-Pi n-avea acces la mobilul exact al nevoii imperioase a omului ei de a se autoexila — atît de misterios și nepăsător în urmări — la capătul lumii. Ea avea de ales între a accepta tacit enigma, ori a-l pierde pe Had. Adoptă, așadar, această filosofie simplă și eficace : „Pînă una-alta, vreau să *știu* numai ceea ce el îmi îngăduie să știu". O atitudine aparent capitulardă. Femeia lui avea inteligența și discreția de a nu atenta prematur la taina lui, de a nu forța o confesiune, pe care ar fi regretat-o, eventual, mai apoi. Altceva era de făcut la acest ceas al conviețuirii lor : încrîncenat de acel *ceva*, neștiut de ea dar foarte important pentru existența lui, Had avea imperioasă nevoie de prezența iubitei sale, lucră intuiția de femeie a Pompiliei. Asta o convinsese la un șir de cedări : trecu aparent „ușor" peste graba lui păgînă de a sări în necunoscut, de a amîna *sine die* oficierea căsătoriei, și îl urmă pe orgolios în ideea lui fixă, de posedat ce aleargă în întîmpinarea unui destin incert. Pompilia îl acceptă cu ochii închiși, hipnotizată de încredere, dra-

goste și credință de bine, tot atîtea motive ale sacrificiului ei pe altarul necunoscutului. Care sacrificiu? Acela de a renunța la o carieră certă, de viitor: absolvind științele economice, primi repartiție la uzina princeps a orașului său, *Independența-Sibiu*. O refuză, spre a-l urma pe aventurierul ei drag și se angajă pe postul de contabil la Complexul turistic Borșa. Făcea naveta pînă acolo, șapte kilometri cu autobuzul IRTA, ori pedalînd pe bicicletă, cînd era timp frumos. Visa un automobil, dar pînă atunci erau atîtea de făcut, se impacienta domnișoara Pompilia Gliga, viitoarea doamnă Pompilia Iubu: să treacă pe la oficiul stării civile, să-și pună pe picioare o casă cu trei odăi (o proiectaseră într-o mulțime de variante), să conceapă un urmaș...

„Vrei, madam, plan cincinal în familie?! Ei bine, te-ai detronat singură din postura de imperatrice egipteană. Cuplul are o unică lege: iubirea nebună, nebună!...", perora Had cu exaltare juvenilă, urmată de un asediu de ostrogot asupra redutei, care căzu copleșită de îmbrățișări tandre, sărutări kilometrice, pînă la sufocarea adversarului, urmate de focul alb al surpării de trupuri și dispariția de sine în religia simțurilor, război în care se cheltuia des, cu înfometare crescîndă. Ochii bărbatului rămîneau în extaz și auzul la pîndă, dureros de încordat, ca un cerb în nuntire, în timp ce trupul său călătorea, plaur plutitor, spre delte inconștiente și un univers eminamente vegetal. Femeia în schimb, închidea ochii, așa ceva n-ai voie să vezi sau să auzi, considera Pi, cum n-ai voie să vezi steaua căzătoare, ce nu îți este hărăzită, ori să auzi simfonia stelelor; deși guvernat de o silențioasă religiozitate, trupul femeii nu călătorea niciunde, palpita cu fer-

voare, viu, întreg, total şi în durată, făcea amor ca o plantă carnivoră.

„Între dragoste şi istorie nu este, în definitiv, nici o deosebire, Pi !“ se auzi vocea lui plină de ceea ce tocmai terminase de făcut. Nu lenevoasă, nu răguşită. Eruptivă, vibrantă, de violoncel. Cuminţit trupeşte, îi plăcea să filosofeze, îi venea în minte o sumedenie de comparaţii ; dragostea îl face reflexiv, îi dă inspiraţie, observă Pi. Şi mai observă că el revenea la realitate întotdeauna înaintea ei, ajungea primul la operaţiunea de a emite judecăţi asupra a ceea ce tocmai se întîmplase, de a ordona şi clasa senzaţiile.

„Dragostea e lupta dintre două suflete şi două trupuri, continuă Had. Uneori nu e nici un învingător, alteori nu e nici un învins.“

„Cum ar fi o istorie a îndrăgostiţilor din toate timpurile ?“ vru să ştie femeia lui, ieşită ca dintr-un înec.

„Diabolică prin dubla neputinţa pe care o presupune : cum să ordonezi incomensurabila geografie sentimentală, în această *Historia erotica universalis ?!*, şi, vai, cum să citeşti această *Bibliotecă Babel*, care doar trăită are sens ?!“ vorbi Had destins, revenit la vocea lui de totdeauna, un timbru flautin, reinstalat în condiţia lui confortabilă, de „nepot al lui Herodot“ care face pe misionarul în „Africa României“, Moisei (metafora era a ei).

Pompilia se deprinsese cu pendularea lui Had între dragoste şi istorie, ori viceversa, între istorie şi dragoste, ordinea nu contează, amîndouă ardeau în el — simţea femeia — la fel de puternic. Certitudinea asta îi da puteri nebănuite, suporta demn provizoratul, nu o debusolau înclinările bărcii lor pe marea atîtor vicisitudini, deoarece catargul — dragostea lui deplină — avea tărie de cedru. Cît priveşte orizontul spre care

navigau — istoria cu toate adevărurile — îl cedă integral şi fără condiţii. Se mulţumea cu jumătatea primă a binomului, în care vieţuiau ca doi prizonieri superbi. Era un prizonierat pe care memoria simţurilor ei îl reproiecta zilnic, multiplicîndu-l ori de cîte ori rămînea singură şi se putea gîndi, cît de cît detaşat, la furtunile de neîntreruptă primăvară ale trupului ei. Fiecare zi îi oferea cel puţin două asemenea ocazii de reflecţii personale, în intimitatea cărora se zăvora ca într-un turn al desprinderii de lume : autobuzul zdrăngănind din tinichele, ce o căra în fiecare dimineaţă spre Borşa — primul sanctuar (mobil) de rugăciune al trupului — şi biroul de lucru, o odăiţă de trei pe trei metri în podul mansardat al cabanei, ce adăpostea administraţia Complexului turistic — al doilea sanctuar (imobil). Peisajul curgea prin ferestrele ecranate ale acelui autobuz, invadînd călătorii, dar Pompilia nu îl vedea, n-avea ochi decît pentru dinlăuntrul ei desprimăvărat, unde făcea puţină ordine. Treceau pe sub osul frunţii ei centurii întregi de cifre şi simboluri, mărşăluind ca furnicile pornite cu milioanele, în expediţii riguros orchestrate spre sursa de hrană, însă Pompilia nu zărea cifrele-furnici, semnificaţia lor era pierdută şi contabila trimitea acele armate la moarte sigură, vîrîndu-le cu gest mecanic în maşina de calculat, pianina oricărui contabil.

„Iar ai plecat la Acapulco ?“ o scoase din reverie Irma, sfrijita cu care — de voie, de nevoie — împărţea biroul şi care o invidia pentru lumina ce juca pe faţa Pompiliei în aceste necontenite disidenţe interioare.

„Azi am fost în Valea Regilor“, satisfăcu via curiozitate a Irmei, luînd aerul ştiut de imperatrice.

„Unde-i valea asta ?“ o pisă sfrijita.

„În Egipt, țara faraonilor. La ce bun să știi ? Tot nu ajungi acolo în excursie de grup, cu O.J.T.-ul", o sfidă Pompilia, considera că-i obrăznicie din parte-i să i se tot vîre în suflet cu întrebări tîmpe, tocmai cînd era frumoasă pe dinlăuntru și se dedulcea, ca orice femeie fericită. Își apăra ca o leoaică acest statut și lovea fără milă pe oricine îi călca pragul la ceas oprit de legile pe care singură le statuase. Era nestrunită în semeția ei, știa asta, dar nu-i păsa, învățase lecția de la zeița Pallas-Athena, care într-o mînă ținea sabia, în cealaltă ramul de măslin, simbol al fecundității și al vieții prospere.

O urmăreau și o ardeau dureros de dulce furtunoasele îmbrățișări ale lui Had, înlănțuirea corpurilor lor asemeni vietăților marine, cu brațe multiple, ventuze și contorsiuni de mătase, în pajiștile submarine, cu alge și lumină difuză, unde luptătorul fericit sosea cu brațe-lăncii în teritoriile ei binecuvîntate, își întemeia tabăra pe cernoziomuri fertile, intra cu plugul pînă în inima pămînturilor ei, iar hula apelor în vîltoare înfoia și desfoia sfintele trupuri, mari păsări marine survolau pîntecele și micul canion al sînilor, de-a lungul cărora buzele-floare ale exploratorului urcau cînd în amonte, cînd în aval...

Pompilia era nerușinată în a-și rederula astfel memoria simțurilor, mod de a-și reîncărca bateriile, pentru că „Ce vină am eu că simt fericirea în toți porii ?!" întreba cerul și chiar simțea greutatea acestei fericiri, dorea brusc să-și revadă bărbatul, să afle dacă simte și el ceva asemănător, așa, ca un pumnal de argint înfipt în plex, dar se rușina la apariția lui, era toată o sfială, se atîrna ca o liană de trupul său puternic și, simțind iar îmbrățișarea lui, plîngea de atîta armonie și tihnită comuniune, se aruncau brusc în patul lor

țărănesc, cît un stadion, unde se alungeau ca doi morți tineri, Romeo și Julieta în sicrie alăturate ; își trăgeau astfel sufletul, își ascultau inimile să știe dacă bat sincronic, ori mai au încă a le potrivi nițel și rîdeau barbar, înnebunind-o pe găzdoaie, care îi spiona, și se simțeau atunci sosiți dintr-o cumplit de lungă călătorie solitară, el de la răsărit, ea de la asfințit, și discul soarelui asfințea într-adevăr, și totul se relua de la început...

Așa se explică inexplicabilul, Pompilia nu se considera nicidecum jignită de vorba insidioasă cu care era blagoslovită ades, „Ești o nenuntită !" Nu lua în seamă prostia omenească. Știa că destule muieri cu acte în regulă și hîrtie de la primar se uită cu jind în grădina ei, că urlă invidia în *nuntitele* satului văzînd cum înflorește la trup și la suflet femeia domnului profesor care îi învață pe prunci istoria patriei. La drept vorbind, Pompilia și Had se cununaseră deja într-un ceremonial de pomină, pe care singuri și-l orînduiseră : bornă magică a începutului de cuplu. Atunci fusese nunta lor de căpătîi, adevărata și inprescriptibila lor nuntă, mai puternică decît orice litanie și toate scriptele administrative luate la un loc. Se petrecu asta în luna mai, la scurt timp după sosirea Pompiliei în „comitatul" sturlubatecului ei bărbat.

Totul porni de la cămașa de cînepă, cu pumnășei, ca laptele de albă, cu mîneci înfoiate și creță, cu piept în cusături, alb pe alb, pe care Had o purta din prima zi a profesoratului său. O ignorată și redescoperită nostalgie pusese stăpînire pe el, propulsîndu-l spre origini, spre unchi și bunici și străbunici — arborele genealogiei lui avînd crengile, trunchiul și rădăcinile toate țărănești, nici o linie nu ducea în alt strat social. Îmbrăcînd pe trup cămașa de cînepă, se reinstala în drep-

turi, considera Had, revenea la ai săi, reînnoda lanţul semineiei în care el era ultima, regăsita, verigă. Aşa îl găsi Pompilia, în emblematica lui cămaşă, nu se deosebea prin nimic de localnici. Îl întrebă :

„Ce-i cu asta pe tine ?"

„Va trebui să o speli. E cam jegoasă. Nu-i bai. Vei croi şi vei coase altele", articulă Had şi Pompilia nu-i înţelese acest raţionament. Văzîndu-i surpriza pe faţă, ochelaristul aduse noi detalii în sprijinul gîndirii sale : tocmai i se atribuise un petec de pămînt, lotul ajutător al oricărui dascăl de ţară, pe care îl vor însămînţa integral cu cînepă, să aibă de unde ţese şi coase cămăşi destule, care le vor înmiresma trupurile, ca la începuturi.

„Cine va face toate astea ?" voi să întrebe Pompilia, dar îşi înghiţi nedumerirea, şansa de a i se împotrivi o pierduse. Had rostise, îşi da seama, nu o intenţie vînturată cerebral ; Had rostise o certitudine îndelung dospită, credinţă habotnică, din care n-avea să-l clintească. Ceea ce urmă fu, aşadar, o simplă formalitate : află că strămoşii lui Had vieţuiseră în cultul cînepii, ceea ce vor face şi ei doi, petecul de pămînt fusese deja arat-grăpat, sacul cu sămînţă de cînepă e după uşă, totul e pregătit, Pompilia n-are decît să se deprindă cu acest proiect, că acuşica va veni noaptea cu lună plină, cînd vor oficia împreună *noaptea cînepii*, asta va fi nunta lor, zise Had cu tremur în voce, era transfigurat.

„Unde m-aş putea spăla ?" întrebă Pompilia şi Had realiză că se opriseră în pridvor, femeia lui abia picase de la drum, nici măcar nu-i arătase casa, nu desfăcuse valiza să se schimbe, nu i-o prezentase pe găzdoaie, nu îşi săltase peste prag soţioara purtînd-o pe braţe, după datină, nu-i arătase prînzul fabulos pe

care singur îl pregătise, în cinstea venirii ei — slănină, sîngerete, caș, ceapă din belșug și horincă — era prostănac și uituc, nu se va spăla de rușine cu toată apa Vișăului. O îmbrăcă pe Pompilia în sărutări și repară ce se mai putea repara, mergînd pe o anumită logică a lucrurilor, ceea ce lui Had îi era peste mînă, făcea gafe după gafe, dar buna lui credință era nemăsurată.

Respiră, în sfîrșit ; Pompilia văzu ce era de văzut, își schiță propria conduită în noua realitate, se „deprinsese" cu starea de lucruri, cum îi ceruse Had, și mult rîvnita noapte cu lună sosi, ritualul se cerea împlinit, țarina îi aștepta să oficieze îndătinata *noapte a cînepii*, nunta de taină a celor doi.

Noaptea se învăpăiase de prea plinul lunii cînd Had și Pompilia luară drumul spre costișă, unde se afla fîșia lor de pămînt, zgomotele așezării se stinseră și văzduhul se umpluse de rîsul Găinușei pe cer. Bărbatul merse în față și femeia în urma lui, întipărindu-și pașii în pămîntul bine ogorît, mărunțit, afînat bătut-mîngîiat de razele de mătase ale lunii. Se îmbrăcaseră în cămeșoaie lungi, cusute de mînă, cum vrea obiceiul pămîntului și cum va tot coase de acum încolo nevasta cea tînără în abia întemeiatul locaș al viețuirii în doi. Had, semănătorul, aduse cu sine oul abia slobozit din găină, pe care îl azvîrli către cer, cît mai sus cu putință, în timp ce femeia lui se închină în cele patru părți de lume spunînd :

Fie deasă și curată
cînepiștea-mbelșugată,
naltă cît casa
moale ca mătasa ;
fuioriștea albă
ca floare de nalbă,
ca luna din noapte,

ca spuma de lapte,
ca luna din cer,
ca untul din zer ;
fuioriștea îmbunată
ca răsufletul de fată...

Stăpînită de duhul descîntecului, al menirii de roadă albă, Pompilia își petrecu palmele de-a lungul cămeșoaiei care îi îmbrăca trupul, își frecă cu pînzătura aspră țîțele mici, scutul pîntecului, șoldurile înalte, urmărind cu privirea oul aruncat în slăvi de bărbatul ei. Oul acela nu va fi prins. Had simulează doar că voiește a-l prinde în gura săcușteanului cu sămînță de cînepă, atîrnat cu meșteșug pe umărul stîng al semănătorului. Oul acela nu trebuie prins. El a devenit al cerului, a adunat întrînsul forțele vitale ale împărăției prin care a navigat și astfel îndumnezeit, oul revine spre pămînt, ca un gigant al fecundității azvîrlit de Zamolxe, zeul atotputinte al celor ce viețuiesc în golful mitologic vegheat de muntele-patriarh și cele trei rîuri sacre : Mara, Iza și Vișău. Oul primar căzut în țarina setoasă de rod o fecundează cu sperma cerului pe Gheea, mama veșnică și infinită a pămîntului ; însămînțarea cînepii poate începe.

Had porni liturgic lucrarea și întreaga lui ființă alunecă spre începuturi. Călcă cu negrabă fața puhavă a primitoarei țarini, azvîrlind cu dreapta, prin gest larg, semincioarele cu miros înțepător. După ce Pompilia a rostit în cele patru vînturi invocația de roadă, după ce a menit pămîntului prin viu-grai și descîntec de trup toate cele trebuitoare, ea, femeia, fiica pămîntului, se așează ciump, în partea însămînțată a țarinei, ninsă de pulberea de argint a lunii pline. Dezlegă pînzătura în care adusese numai bucate albe : ou fiert, ceapă, sare, brînză, pîine albă și lapte proaspăt muls.

Lucrarea fiind primordială, se petrece sub semnul a tot ce-i alb și curat pe lumea asta. Datina vrea ca veșmîntul rezultat din cînepă să fie alb și curat, asemeni sufletului lucrătorului de țarină. Orîndui bucatele pe țol. Cînd semănătorul se reîntoarse după primul rînd, după ce străbătuse ogorul din cap în cap și înapoi, cei doi se așezară la cina de la miezul nopții, cina albă a cînepii, cina nunții lor.

Mîncară în tăcere, în miros înțepător de cînepă, în cheltuire de lună, privind jurîmprejurul cu ochii aburiți de nădejdi. Doar răsufletul boulenilor și rumegatul lor molcom ar fi putut strica pacea adîncă a nopții cînepii, dar Had n-avea bouleni în preajma sa, ca toți înaintașii lui, avea doar miracolul faptei pe care o săvîrșea. Pe locul unde ar fi trebuit să stea boii înfipse o jordie, de care legă cățeaua, pe Lupa, steag viu, de aducere aminte. Pînă la ceasurile trei, la întîia geană a zorilor și cîntec de pitpalac mai era vreme din belșug, cugetă Had. O umplu cu lucrarea semănătorului, azvîrlind sămînța cu dreapta și scriind țarina cu pasul, ca să vină, datina o cere, sărbătoarea de trup a celor doi, care se drăgostiră pe ogorul proaspăt însămînțat, sfințind cu trupurile lor aprinse cînepiștea intrată în rosturi.

Zorii îi aflară pe semănătorii de cînepă scufundați în somn, grei ca pămîntul, udați de roua dimineții, ca doi împărați înveșmîntați în purpură de soare și mărgăritare de rouă. Mugetul de sete și foame al boulenilor nu se auzi ; clopotul de redeșteptare a semănătorilor de cînepă fu cățeaua, tot o vietate a Creatorului. Prima deschise ochii Pompilia atoategrijulie, care dormise somn iepuresc. Nu se clintise din culcușul ei, înavuțită de belșugul nopții cînepii. Făcînd ochi la lume, Had sări în picioare, fuga-fuguța, ca

orice țăran, crescînd ca un stîlp negru în aerul sfintei dimineți. Lui, bărbatului, îi este dat să fie cîrmaciul fiecărei zile, să poarte pluta cuplului pe apele bulbonate ale vieții. O pace îi sălășluia trupul și cugetul. Cînd înțelegi în profunzime pămîntul, gîndi Had, cînd servești rosturile lui după datină, e ca și cum te-ai urca pe un munte de o neasemuită înălțime și larg orizont, de unde privești, fără pic de trufie, ci cu liniștea îndestulării, în care toate zbaterile se sting. Te îmbracă seninul, împăcarea, în timp ce noi puteri și icoane proaspete îți zugrăvesc dinlăuntrul. De pe acest munte de neasemuită înălțime și larg orizont grăi Had către femeia lui :

„Frumos vis am visat."

„Ca și mine," răspunse Pompilia.

„Călăream pe un cal alb, cu corn în frunte și nu mă zăream din lanul de cînepă, ca o pădurice verde-albastră", își aduse aminte bărbatul, desfășurînd visarea lui, ca pe o cămașă albă, în lumina tot mai tare a dimineții.

„Și se făcea că-s împărătească, zise femeia, locuită de miracol. Pînzele țesute de mine se așterneau prin ierburi de la răsărit pînă la apus, străbătînd împărăția, ca niște rîuri de lapte."

„Sămînța fie primită !" ură semănătorul, grăbit să pună punct visului, să revină în apele reci ale vieții din vale.

„Fie primită !" răspunse țăranca.

Lovită ea însăși de o grabă, începu să strîngă în coșerci firimiturile nopții de taină, în timp ce bărbatul eliberă cățeaua. Sămînța de cînepă se afla în pămînt, în ruga germinației. Ritualul s-a terminat. Cei doi pogorîră din cer în sat.

Capitolul şaisprezece

Noaptea se iscăli cu lup cărunt.

Prea multă fericire strică ! se lovi Pompilia de pragul de sus. Pendularea lui Had între dragoste şi istorie lucră — cine ar fi crezut ? — ca securea dublă. Se ivise Străina, despre care Pompilia nu ştia prea multe, însă esenţialul da : se insinuase în viaţa bărbatului ei şi îl robise. Era de-ajuns ca Had să deschidă o carte, un jurnal, pentru că mintea şi voinţa lui să se dizolve, cădea într-o absenţă bizară, nu zărea pagina tipărită, fiind integral acaparat de Cealaltă. Absenteismul lui Had deveni insuportabil, lipsea de acasă zile în şir, uneori o săptămînă încheiată, alergînd ca smintitul să mai afle un amănunt despre Ea. Uneori i se părea că Had îmbătrîneşte numai prin dorinţa de a o revedea iar şi iar, cum alţii îmbătrînesc prin timp, sentiment pustiitor care născu în sufletul Pompiliei gelozia. Nu putea suporta trădările lui repetate, să-l vadă mereu pe drumuri, abordînd pe te miri cine — cunoscut ori necunoscut — cerînd cu umilinţă : „Vorbiţi-mi despre Ea !". Şi respectivii îl linguşeau pesemne, îi relatau pe îndelete, adevăruri ori invenţiuni nu importă asta, ci doar faptul că Dînsa era mereu prezentă, hrana zilnică a aventurii lui. Cei din jur erau nedumeriţi şi intrigaţi, însă mereu bucuroşi să satisfacă

pornirea lui nemăsurată, îi ofereau alte şi alte amănunte : fotografii, scrisori, orice semn referitor la Străină era binevenit pentru Had, aduna totul cu sfinţenie şi părea fericit că Cealaltă îi acaparează viaţa, gîndurile, voinţa. Nu-i dădu prin cap că Pompilia suferă din cauza Intrusei, că doar credinţa într-o rapidă revenire la normal o făcea pe femeia lui să nu bocească : mi-i sufletul de pămînt, Had, şi mă consider o izgonită, ce ai de gînd ? Era orb şi surd de vreme ce nu observa că doar mîndria nu-i îngăduia Pompiliei să-i spună verde în faţă : Sînt geloasă ! o urăsc pe Cealaltă ! Had n-avea habar de toate acestea şi o iubea la fel ca înainte, însă apelativul Pi nu avea efect, vraja îl anihilase, îl golise de sens. Se găsiră oameni care au încercat să-l descurajeze pe Had, zicîndu-i că-i prea tîrziu să revină la Străină, că anii i-au schimbat fizionomia, că Ea nu mai este cea care a fost, iar el, bietul, se amăgeşte inutil să o redescopere pe Cealaltă cu adevărat, aşa cum fusese. Nimic nu a putut opri fervoarea lui Had în a şti cine, cum, de ce şi în care împrejurări a îndrăznit să o ascundă -- atîta amar de timp — pe Cealaltă, să atenteze la adevărurile Ei, înfăţişînd-o drept alta, adică înşelîndu-l pe el şi, implicit, pe toată lumea. Pompilia n-avea îndoieli privitor la viscolul care răzbătu în viaţa lor şi căruia nu-i putea ţine piept, era tot mai neputincioasă sub ofensiva răului. În mîinile femeii căzuseră o sumedenie de scrisori şi mesaje despre existenţa Străinei, cărora nu le dădu importanţă — imensă prostie ! — apoi văzuse nişte poze şi, în cele din urmă citi jurnalul, da, Had ţinea un jurnal dedicat exclusiv Celeilalte, deci rana era mortală şi eventuala dare înapoi imposibilă. Venind din prea multe surse, informaţiile despre Dînsa
220 erau contradictorii, se convinsese Pompilia, însă nici

asta nu-l descumpăni pe Had. Ingera veşti după veşti şi nu se mai sătura să-şi spele sufletul în alte şi alte informaţii proaspete, care făceau din ziua lui Had o continuă sărbătoare. Casa lor devenise ceva de neimaginat — cîrciumă, peron de gară, cutie de scrisori, birou de informaţii, redacţie de ziar de scandal — intra cine vrei şi nu vrei, fără pic de ruşine, ca într-o latrină, îşi lăsa mic-nimicul, o povestioară, un fapt, o ispravă, o imagine, un amănunt despre Intrusă, uneori un pretext, poate un neadevăr, însă Had credea de fiecare dată că este purul adevăr, altminteri de ce s-ar fi arătat, invariabil şi oricui, adînc recunoscător pentru fleacurile obţinute, îi răsplătea pe informatorii lui cu un fluviu de horincă. Părea că-şi pierduse minţile, zicea că vine răsplata cerului, că va culege roadele zbaterii lui curînd-curînd, că se află pe urmele Străinei, care nu-i poate scăpa, şi dispăru de acasă trei săptămîni încheiate ; Had porni cu grupul de copii în Transilvania, pe urmele Crimei care îl subjugase incomensurabil, ca o iubită. Ea, Crima, ajunsese pentru Had stea polară, icoană şi zee-dumnezee a existenţei lui.

Dar Pompilia se înşela puţin, nu pătrunsese taina pînă în stratul ultim : Cealaltă era un pretext — real, acaparator şi agasant, desigur — însă Had pe Celălalt îl căuta cu fervoare şi neodihnă, acestui scop se subordonau zbaterile lui, încă învăluite de mister. Pompilia se bucura prea devreme, deoarece mai avea de trecut o vale adîncă, a durerii, desigur ; mai avea de traversat un fluviu negru al spaimei şi al plînsului pe înfundate ; mai avea de escaladat o culme parşivă, proba de Penelopă, a credinţei şi statorniciei pentru cel dus departe, vînturat de duhuri ale căutării ; toate aceste încercări se aflau undeva în faţă şi Pompilia,

neştiutoarea, avea să se confrunte cu ele, pînă să fi parcurs întreg drumul spinos al înţelegerii totale şi definitive în ce îl priveşte pe Had.

Golgota Pompiliei în acest război ascuns nu era prin nimic mai prejos decît cea a lui Had, se adeverea acum. Explicaţia e aceasta: în timp ce Had, rană vie, se distribuia primejdiilor lui cu pieptul descoperit şi o disponibilitate de jertfă isusiacă, Pompilia se războia cu ceaţa, care o învălătucea. Cum să te aperi de ceaţă? Cui să te plîngi? Had îşi purta stoic războiul său, asumîndu-şi întreaga cohortă de nedumeriri pe care le stîrnea campania lui sfîntă. Pompilia îşi purta războiul său, la fel de sever, prin anonimatul şi tăcerea de vergură care o defineau. Suferinţele nu răzbăteau dintr-un război în celălalt. Fără a voi dinadins, fronturile paralele îşi ignorau reciproc atît pierderile, cît şi victoriile. Fiecare îşi îngropa morţii lui. Pompilia se deprinsese cu legile de fier ale acestor bătălii bestiale în care, *volens-nolens*, nimeni nu ajută pe nimeni. Ultima bornă a acestui război prădalnic — Celălalt — încă nu intrase în orizontul de percepţie al Pompiliei; Had se despărţea greu de acest înveliş ultim, egal cu spovedania totală, pe care nici un preot ori vreo instanţă morală nu o puteau provoca, decide, pune în rostire. Spovedania lui totală avea să se producă prin Celălalt, limanul şi eliberarea alergătorului de cursă lungă, linia de sosire era aproape...

Celălalt îi semăna lui Had perfect, rezulta din tot ceea ce îi spuseseră oamenii de-a lungul acestui maraton al *căutării de ceva*, care s-a transformat, în cele din urmă, într-un maraton al *căutării de sine*. Prezenţa lui Had în Moisei se datorează faptului că există Celălalt, veşnic-peregrinul. Had îşi făcu un ţel din a se ţine pe urmele lui, zicîndu-şi: „Celălalt se tot duce şi eu îl

urmez, nu există scăpare din labirint. Pînă nu se va opri. Atunci mă voi opri și eu".

„Oprește, mă! Uite lupul Ne stă în cale! strigă cît putu Roman Rihor și noaptea amplifică strigătul, ca un interior de catedrală, îl basculă după legile ecoului și îl distribui celor trei alcătuiri — vale-deal-pădure — aflate în stăpînirea muntelui-patriarh. Echipajul reveniților de la Sighet ajunsese în ultima curbură a șoselei cu castani, de aici încolo urma trecătoarea, ziduri de cremene țîșneau în dreapta și în stînga drumului, înalte pînă la cer; pe jos ori cu căruța pătrundeai în pasul Prislop ca în poveste. Căruța lui Iustin Curăvale se opri la poarta împărăției. Armăsarii simțiră primejdia înaintea tuturor: Fuior izbi cu copita, părînd a goni necuratul. Gelu se ridică în două picioare, necheză dureros, cum ar fi fost castrat, căzu de la înălțime în știeanguri, se învălătuci în harnașamente, gata să se spînzure, cînd căzu și strigătul primarelui, apoi veni tăcerea, înlemniseră toți, nu ajunseseră la cuvînt.

Lupul era în șosea, bătrîn și cărunt, ori îl încărunțea luna; ședea pe caldarîm, cu gîtul încordat și coada înfășurată sub el, sprijinindu-se pe picioarele de dinainte, cum nu obișnuiesc lupii.

„E cîine", ieși din groază, chițcăind, Iancu Șmilovici, dar Pușcuță îi aplică un ghiont țeapăn, omul reintră în alertă, ca într-o cămașă de forță și holoangărul din Măguri dădu instrucțiuni în șoaptă:

„Gura, mă! Nu mișcăm, nu aprindem chibriturile. Să vedem ce are de gînd."

Fiara sta nemișcată, părînd a nu se fi decis ce intenționează, creierul său încă elabora felul în care lansează atacul. Aveai senzația că îi așteptase pe călători, că dihania nu se îndoise că vor sosi, nu părea grăbită

să-i sfîşie, avea un aer somnolent-meditativ şi nici un muşchi nu se încordase pe trupul bestiei, care îi adulmeca, moartă de plictiseală ; doar ochii ei impuneau, fosforescenţa lor îi ţinea la respect pe cei şase găligani din cupa căruţei, buluciţi unii peste alţii, ca oile în staul.

„Fă ceva ! ceru primarele şontorogului din Măguri, lucru normal, el trăia cel mai aproape de vietăţile pădurii, în bojdeuca lui din Măguri era vizitat de fiare şi umbla vestea că Puşcuţă descîntă şi farmecă sălbăticiunile. Haida, na, să te vedem la lucru !" reveni poftirea lui Roman Rihor, egală cu o provocare, şi Puşcuţă n-avu de ales : se ridică în picioare în crucea căruţei, îşi lepădă căciula din blăniţă de berbecuţ, îşi duse palmele pîlnie la gură şi din gîtlejul său curse un urlet tînguios, prin care voi să comunice cu lupul. Era semnalul cunoscut, la îndemîna oricui trăieşte în geană de pădure : urletul prin care lupii se cheamă reciproc de prin văgăuni — ăuuu ! ăuuu — să înceapă vînătoarea în haită — ăuuu ! ăuuu ! — înaintînd în semicerc larg, marginile rămînînd în seama lupilor puternici — ăuuu ! ăuuu ! — care nu lasă prada să scape din încercuire — ăuuu ! ăuuu ! Fiara din mijlocul şoselei se arătă impasibilă la semnalul emis, Puşcuţă trecu la urletul din timpul împerecherii, un schelălăit jalnic, impunător prin sacadata lui revenire de metronom — zghiau ! zghiau ! — adevărată psalmodie de rut lupin, dar bestia din capul trecătorii nu reacţionă în nici un fel. Bale lungi i se prelingeau din fălcile întredeschise şi păreau funii de mărgean sub bătaia lunii. Nu se adevereau puterile ascunse ale şontorogului, degeaba îl poreclise lumea Luparul, încercarea lui Puşcuţă de a grăi cu dihania eşuase. O fi reuşind şontorogul în vrăjile pentru vînă-
 tori de lupi, iarna : vreau să zic, glonţul descîntat,

unsorile vrăjite, clopoţeii chemători, talismanele atîrnate în arbori, invocarea zilelor faste şi gonirea celor nefaste, un întreg arsenal, ţinînd de rînduielile vînătoreşti ale moroşenilor în lupta cu lupii, pe îngheţ, în luna lui Făurar. Acestea i-or fi reuşind, poate.

„Nu ţi se supune, văd", îl detronă Roman Rihor din amvonul de legendă, unde îl înălţase gura lumii. Se clevetea că lupii stau în slujba lui năimiţi, parcă atinşi de catalepsie, se tîrăsc pe burtă prin bojdeuca lui, pleoştiţi, de parcă ar fi înghiţit barbiturice, se fac covrig la picioarele — unul sănătos şi altul bolnav — ale şontorogului. Nimic din toate astea ! O scuză ar mai putea avea : cel ce voieşte să supună fiara nu bea tutun şi nu pune pe limbă horincă, zic iniţiaţii. Pe cînd ei, toţi şase, puteau a mahorcă şi se adăpaseră cu *Radeberger* ca animalele.

Luparul trecu la altă partitură a recitativului său : urletul lupoaicei care aduce hrană la pui, cel mai anevoie de reprodus — heau ! heau ! — nişte cheuneli bizare, din gîtlej, fără a obţine vreun rezultat. Farmecul nu prindea, Had ştiuse că nu va reuşi nici de astă dată, oricît de iscusit şi de locuit de har ar fi fost Puşcuţă, cum pretindea lumea ; nu dădu însă glas convingerii sale, fiind prea prins — nu de urletele disperate ale holoangărului — de liniştea nefirească a lupului de la poarta împărăţiei, care i se transmise şi avu imboldul de-a dreptul atavic de a-i studia poziţia nelupească a corpului, trăsăturile, fizionomia, aproape omeneşti, dacă ţinem seama că instinctul animalic nu se făcuse prezent prin nimic, nu...

„Doar nu vom sta aci pînă dimineaţă, să ne uităm în curul lui ! Ce ne mai cîcîim ? Crezi că o să ne închinăm ţie ? Stăi că te descînt eu !" îşi luă curaj Iustin

Curăvale și începu un cîntecel pe care îl știu și școlarii, un descîntec nevinovat :

Cacă, lupe, ce-ai mîncat
că te-om bate spînzurat ;
dă-ne mielu mursecat...

Spre a fi mai convingător, agronomul plezni din biciușcă, fără efect însă, puntea între oameni și lup nu se așternu, comunicarea dintr-o parte în cealaltă se dovedi imposibilă, cum prevăzuse Had, dealtminteri, care îl făcu atent pe Iustin Curăvale :

„Să nu îndrăznești a ridica biciul asupră-i, auzi ? !"

Agronomul nu știu ce să creadă, abandonă descîntecul, scăpără chibritul, aprinse țigara, era dezolat. Fuior și Gelu fornăiau nervoși, le intra frigul în oase.

„Cîntă-i, mă, din clarinetă, poate se-ndură să ne dea cale liberă", ordonă Roman Rihor ; buzatul Vlonga luă în gură instrumentul, trase aer în foale și cînd fu gata să-l deșerte, ca din cimpoi, Pușcuță îl opri :

„Mai fac o încercare. Cum mi-o fi norocul".

Pușcuță coborî din căruță, liber în mișcări, netemător de consecințe, nici măcar nu își privi inamicul. Găsi niște putregaiuri în sălbatica pădurii, în care își afundă mîinile, frămîntă lemnul măcinat de furnici, cari și viermăraie ; palmele Luparului se învăpăiară, spoite cu fosforul conținut de gîngăniile pe care unii copaci le întrețin și dezvoltă cu milioanele. Mîinile lui Pușcuță prinseră a lumina. Lupul deveni atent, însă nu se clinti. Ceasul Luparului din Măguri sosi, acesta dădu curs celui mai anevoios ceremonial de lupologie magică. Imită urletul la lună al haitei în noaptea Sfîntului Andrei, obicei fantast, nepămîntean, înscris pe vecie în instinctul bestiilor. Urletul la lună al lupilor are, vrea

legenda, următorul tîlc, ştiut-crezut de oamenii Maramureşului : voind să scape de sălbăticia vieţuirii carnivore şi să devină ierbivori, iubiţi de oameni, lupii au trimis solie o lupoaică bătrînă la omul care şade într-o bojdeucă în lună, de unde le ocîrmuieşte — din vremi neştiute — soarta blestemată. De plecat a plecat lupoaica, dar nu s-a mai întors şi lupii de pe faţa pămîntului urlă în noaptea sfîntului Andrei, turbaţi de speranţa nebună să intre în legătură cu căţeaua de lupoaică, urlă la lună coral, lugubru, întrebător să ştie ce anume a izbutit să facă ambasadoarea lupilor acolo sus. Puşcuţă fu foarte atent să reproducă fidel urletul la lună — hiu ? ! hiu ? ! şi comunicarea se produse. Lupul se ridică sprinten, se înfipse în tuspatru picioarele — era cît un viţel — şi răspunsul fiarei din şosea veni : clănţăni din dinţi şi boci la rîndul său — hiu ? ! hiu ? ! — aidoma lui Puşcuţă, nu ştiai cine imită pe cine, schelălăitul celor doi era identic.

Urlînd precum urla, un fluid magic se revărsa din fiinţa lui Puşcuţă, care făcea extraordinarul efort să alunge primejdia, rostindu-se pe limba lupilor, în numele oamenilor. Oare ce-i spunea Luparul fratelui său ? ! Îl certa ? Îl îmbuna ? ! Îi făgăduia oare ceva ? Înţelegerea privitorilor se opri aci. Peste linia asta nu aveau acces în teritoriile magului primitiv.

„*Nes !* Minune !" exclamă Şmilovici în limba seminţiei lui, ivrita.

„Mamona !" strigă a primejdie Roman Rihor şi bătu repede semnul crucii spre a goni pe Necuratul.

O zarişte de lumină invadase creierul lui Had, care înţelese că lupul nu era lup, era Celălalt, iscatul în speranţa lui nebună de a fi preschimbat în om. Had se bucură ca de un eveniment de familie, el era singurul care avea acces la mecanismul iniţiatic al acestei co-

municări dintre două făpturi, despărțite prin milioanele de ani, pe treptele evoluției speciilor. Nu, nu era Mamona ! cum insinuase spaima primarelui. O demult așteptată și dureroasă simbioză îl cuprinsese, coborî din căruță și păși spre acel duh al neodihnei și neîmpăcării, care turbase în ruga lui de a-și forța soarta. „Sînt frumoși lupii turbați de dorința de a forța granița biologicului, de a transcende *dincolo*, își zise Had și simți o contopire cu fiara, deveni arhetipul lupului ce urla și creștea, în același timp. Had nu ajunsese niciodată atît de aproape de Celălalt, cum se întîmpla acum, aci, își dădu seama și grăbi pașii, lupul din șosea — mărit la dimensiuni hiperbolice — se făcu nevăzut, luă înălțime, alergă pe suprastructura castanilor grei de roadă și sarabanda aghistinelor se dezlănțui, mitraliind șoseaua, cum se dezlănțui, dealtminteri, fuioriștea unui vînt abulic, care învîrteji noaptea și elementele, pe cînd Celălalt se micșora văzînd cu ochi, atinsese muntele-patriarh, Rodna, era acasă, ființa din lună trase perdeaua unui nor, miracolul se destrămase.

Ce avea Had de făcut în secunda următoare ? Să-l urmeze pe marele lup spiritual. Cum ? Ca și pînă acum : de departe, ca să-l aibă aproape ; de aproape, ca să-l știe departe.

Omul-lup era o realitate. *À nous deux, maintenant !*"

„Acum, între noi doi !" îl provocă Had și numaidecît arunca, mental desigur, mănușa duelului înspre vietatea abia dispărută din cîmpul vizual, dar nu și din dinlăuntrul lui, unde se instalase starea de grație ; el dori să-l revadă pe Celălalt, dulcele său Musafir, cît mai grabnic cu putință, reîntîlnire pe care o prefață cu acest monolog al sufletului :

„Toți jurau că nu exiști, că-i nebun cel ce mai speră să apari. Ai rămas, văd, marele vrăjitor, fiu bun al lui

Zamolxe, cum n-am încetat să sper în tot acest lung răstimp. Duşi de zbaterile memoriei lor bolnave, oamenii Te căutaseră, veniseră la ţărm de apă cu desaga plină cu bunătăţi, dar Tu le vorbeai din pîntecele muntelui-patriarh şi îi ajutai în toate cele, duhule bun, apoi Te retrăgeai un timp să mori, dar eu ştiam că doar aţipiseşi să dormi niţel. Îţi cunosc felul şi năravul. Te arăţi la ţărm de apă cînd oamenii Te caută în munţi ; Te preschimbi în lup cînd oamenii te ştiu în cer ; dar eşti mereu pe pămînt, duhul viu şi rătăcitor al acestor locuri, vieţuind în plantă, arbore ori animal, cînd oamenii Te socot mort demult şi îţi fac parastase. Arată-mi-Te iar din niciundele şi pretutindeniul Tău şi promit să nu dezvălui taina, mă auzi, mă auzi, omule-lup ?“

Capitolul şaptesprezece

Păţania cu lupul ieşit în drum ar fi alimentat — în condiţii normale — fantezia comunei timp de o săptămînă, foamea poporană de senzaţional putînd ospăta la masa atîtor întîmplări bizare : şontorogul din Măguri vorbind limba lupilor, fiara crescînd ca cimpoiul, vărsînd lumini ca Mamona şi dispărînd ca o navă extraterestră deasupra muntelui-patriarh, Rodna. Moiseienii n-au avut timp să legumească aceste veşti-trufandale, că un alt eveniment îi trăzni pe localnici, eclipsînd mărunţişurile : ciobanul Rusalim Hontău s-a trezit într-o dimineaţă la stînă vorbind limba anglicanilor. O vorbeşte ca pe apă ! jură cei care l-au văzut şi auzit, lumea dă buzna ca la Maglavit : alt Petrache Lupu nu se înregistrase în anii socialismului. E o escrocherie la mijloc ! reacţionă Had şi fu dezamăgit cum se năpustesc consătenii lui, ca oile lovite de streche, în goliştea alpină, la stîna din Bîrdiboc, unde oiereşte autorul minunii. Muntele cu pricina deveni loc de pelerinaj, se instală acolo un bufet cu produse ciobăneşti şi muzică disco, locul devenise obiectiv de turism. Dar cine confirmă autenticitatea acelei *speak english ?* Ştie careva englezeşte pe aici, prin jur ? L-a audiat un ins cu carte pe acel impostor ? merse ochelaristul pe firul logicii, dar se împotmoli. O comisie de trei experţi în limba

engleză emise verdictul : da, numitul Rusalim Hontău, în vîrstă de cincizeci şi cinci de ani, absolvent a patru clasei primare (nici astea dovedite cu acte), de meserie brînzar la stîna din Bîrdiboc, vorbeşte limba lui Shakespeare. Urmau apoi chestiuni de specialitate : are exprimare limpede, uşor accent de Walles, debit comunicativ, spontaneitate şi fantezie lingvistică ieşite din comun, pe scurt, examinatul trece toate probele într-o alură ce entuziasmează şi sperie conclavul profesoral. Reluate în cîteva rînduri, testele avură acelaşi rezultat : note maximale pe toată linia şi conversaţii lejere pe subiecte savante ori de ciobănie curentă, despre viaţa la stînă, trebuşoara mulsului, feluritele linguroaie şi ciubară aflate în uz, totul despre caş, urdişoară, brînzăria de burduf, cea în coajă de copac ori calupii afumaţi, cît roata căruţei de mari. Cine-s examinatorii ? Ei proveneau din intelighenţia de englezeşte a judeţului şi nu veniseră de capul lor, fuseseră trimişi de autorităţi, deci expertiza lor — oricîtă nedumerire ar genera — era valabilă. Presa însăşi nu putu trece sub tăcere evenimentul : *Hora de la Prislop*, suplimentul cultural-artistic al gazetei judeţene, relată faptele pe un ton voit neutral, menţionînd însă că — potrivit faimosului *Dicţionar al faptelor neexplicate* — este al doilea caz de acest fel din lume, după cel al unui fermier scoţian care, în urmă cu mai bine de două decenii, a început să vorbească, instantaneu şi inexplicabil, albaneza. Performanţa de engleză a românului este însă superioară celei dintîi, prin exotism mioritic, multitudinea de necunoscute, virginala zonă geografică în care se produce şi natura specială a impactului de opinie publică. Secolul comunicării rapide era — în acelaşi timp — confirmat şi dezis de bazaconia asta. În terenul astfel minat, nici propaganda politică nu se grăbi să are cu plugul

său. Judeţeul deveni prea mic pentru o drăcie atît de mare, autorităţi mai înalte trebuiră să ia în mînă potcoava înroşită astfel în nordul cel mai de nord al Transilvaniei, golf mitologic care mai furnizase întîmplări incomode, nu era prima. Vestea merse pe fir, dintr-un inel al spiralei administrative în celălalt, spre ierarhii tot mai luminate, care întîrziau să accepte ceea ce devenise de domeniul evidenţei : se consultau, cereau alte precizări (scrise, telefonate, telexate), trebuiau ştiute antecedentele ciobanului „care ne dă probleme", dosarul acestuia, starea de sănătate („atenţie, vine nebunul şi trage cu tunul !"), comportamentul în unitatea socialistă de muncă etc. Vestea ajunse, între timp, pe pămîntul Marii Britanii şi orgoliul englezesc receptă mesajul venit din România fără uimiri, îl computeriză aşa : o manifestare a geniului englezesc în acest secol al tuturor paradoxurilor (nu se aminti cuvîntul parapsihologie, izgonit din est). Reacţia lorzilor primari ai oraşelor Oxford şi Cambridge nu întîrzie : îl invitau pe *Sir* Rusalim Hontău, *rumanian shepherd*, cioban român, să poftească în *Great Brit.* pentru un şir de conferinţe despre fenomenul de ciobănie românească, transhumanţă, obiceiuri pastorale, brînzărie, fluieraş de os, cîntecul păcurarului, citirea în stele, lupul la strungă, tratarea gălbezei şi rîiei cu dohot, tunsul ţurcanelor, *management*-ul în balmuş şi jintiţă, spălatul cămeşii în zer şi alte asemenea.

„E mîna străinătăţii la mijloc !" se revoltă Roman Rihor şi mai ceru o ulcea de cornată, horincuţa de milioane a celor ce trăiesc pe înălţimi ; e doctorie curată, trezeşte rînza, urcă sîngele la etajul gîndirii, unde face ordine, repede şi bine, în timp ce amăruiul peliniu al beuturii stinge starea de vomă, chefliul e repus pe picioare, nu se vede cît de mare fusese păcatul acestuia.

După asta tînjea primarele în dalba dimineaţă a sosirii de la Sighetul Marmaţiei. Puşcuţă coborî în subpămîntul odăii, se strecură printr-o deschizătură a pavimentului şi reveni de acolo cu un al doilea canceu de cornată aurie, mărgelată, ca lacrima de limpede, o bei din ochi. Armăsarii lui Iustin Curăvale se spetiseră, îmbrăcaţi în spumă, pînă să-i urce pe cei şase în Măguri, unde îşi cocoţase şontorogul bojdeuca de lemn cu un singur cat şi pivnicioară dedesubt. Abia începeau, stînd în cerc, în spaţiul singurei odăi, podită cu „urşi" de molid, avînd la mijloc un chepeng de jugastru, care conducea în pivniţa cu de toate. Spălarea păcatelor devine o chestiune de „demnitate, cinste şi eroism", striga Had la ceasuri mici, pe cîntatul cocoşilor şi nimeni nu se împotrivi ca bolundul echipaj să dea ocol comunei care se trezea la viaţă, să urce direct în cer, direcţia Măguri, să tragă la „hodaia" lui Puşcuţă, adevărat sanatoriu pentru petrecăreţi. Aşa apucase şontorogul să-şi răsfeţe bojdeuca şi tot astfel o înregistraseră consătenii : hodaia lui Puşcuţă. Te poţi drege cu „moare de curechi", este un *after drink* sigur, ştie oricine, însă varza nu creşte în Măguri, versantul cel mai generos al muntelui-patriarh ; aici creşte coarna brumată, cît căcăreaza oii, pe care o faci borhot, o treci de două ori prin alambicul de aramă roşie (tăinuit de fisc), cornata astfel obţinută fiind untdelemn pe rană ; de-o sorbi la rău, te saltă în bine, de-o sorbi la bine, te duce-n şi mai bine, greşeala-i exclusă !

„E mîna străinătăţii la mijloc !" se mînie rău de tot primarele, părînd gata să se ia de gît cu duşmanul invizibil care trage sfori şi pune la cale chestii pe care filosofia marxistă nu le explică, seamănă misticism în comună. Trase linie, făcu suma şi conchise : „A te purta

cu mănuşi în astfel de situaţii înseamnă a-ţi pierde simţul de clasă, a da apă la moară..."

„Taci, suflete ! Macini în gol. Chestiunea e mai simplă : angajîndu-se cioban, Hontău ăsta şi-a ascuns trecutul, pun pariu, n-a declarat că-i absolvent al facultăţii de engleză", emise supoziţia agronomul Iustin Curăvale.

„Da, inducere în eroare ! Fals în cartea de muncă. Aşa ceva nu s-a mai văzut, pledă Iancu Şmilovici. Ştiu un popă ortodox — pe funcţie — cu Academia Ştefan Gheorghiu absolvită la zi."

„Gura, că nu eşti în proces ! îl apostrofă Puşcuţă ; Bea şi spune-mi ce îţi datorez."

„Respectă arvocatul, mă ! îl luă în şuturi Roman Rihor pe gazdă. Eşti zero în politică ! Ce dacă tovarăşul arvocat e ebreu ? !"

„Cu ce am greşit ? Noi zicem cum am apucat : jid", se disculpă Puşcuţă.

„Asta a fost în capitalism, preciză primarele. Acum e naţionalitate."

„Tot un drac ! admise Puşcuţă şi închină cu Iancu Şmilovici : — Hai să bem pertù. Ai de la mine un sutar peste ceea ce îţi datorez."

„Dator ? Urîtă vorbă ! se plînse Şmilovici, încovrigînd braţul drept cu cel al gazdei, legau prietenie şi relaţiile celor doi pătrunseră în teritoriile lui „servus" şi „tu". Dator, zici ? Dator eu ţi-am fost şi uite că m-am achitat, măi, măi, măi ! Gata : nici una din părţi nu e păgubită. Îţi aduci aminte de casa Polak ?"

Sigur că îşi aducea aminte. Orice moiseian ajuns la vîrsta de mijloc ştia ce se întîmplase acolo. Zicînd ceea ce zisese, Iancu Şmilovici redeschise marele cimitir al memoriei ţărăneşti, scoase de acolo o întîmplare vechestrăveche, care stîrnise vîlvă cîndva, îi crease lui Puş-

cuță faimă de erou, ceea ce respectivul — tînăr pe atunci și neșontorog — dobîndise pe merit. Hodaia din Măguri se scufundă cu patru decenii îndărăt, în stratul cel mai frecventat de memoria activă a comunei : domnia hoherului. Timpul ocupanților amurgea, grăbind agonia care va să reverse noaptea Sfîntului Bartolomeu peste viața și alcătuirile din Moisei. Pușcuță nu era pe atunci Pușcuță, nu dobîndise încă porecla, împlinise ani șaptesprezece, fusese păcurar la oi, lucrase cu buștenarii în pădurile Căliman, morărise cărînd saci cu spinarea, trudise la varnița comunei ca un rob, slugărise pe mîncare și îmbrăcăminte la călugării din sfînta mănăstire a Moiseiului — soarta oricăruia dintre feciorașii, opt la număr, ai sărac-lipitului Tomoiagă. El era Miron Tomoiagă, al doilea în ordinea vîrstei și puterii de brat, deci avu a se vîntura prin meserii destule. Casa Polak devenise a „Șerpelui blestemat" : astfel denumiseră moiseienii *Linia de fortificații Arpád*, la care se lucra în regim de muncă forțată. Țintea să fie ultima redută în calea frontului vijelios care mînca geografia, tăvălugise Tighina și Hotinul, Iașul venea la rînd și tot așa spre vest. Accesul prin pasul Prislop spre cîmpia panonică trebuia barat, nădăjduia ocupantul, scop în care strîngea mîna de lucru de pe un vast teritoriu. *Operația Arpád* care debutase în zona Carei prin a fi *Királynö*, regina geniului strategic, se stafidise acum — în septembrie patruzeci și patru — devenise „bătrîna doamnă" a regimului fascist intrat în disoluție. Șantierul nu mai era șantier, devenise „valea cu stafii", bordelul celui de al doilea război mondial, care agoniza ; România inițiase „al doilea front" și alianța celor doi H — Hitler și Horthy — fu dejucată în văzul întregii Europe. „Șerpele blestemat" bolea la Moisei, oamenii dezertau

în fel şi chip de la muncile dezonoarei. Ocupantul ceda, pas cu pas, teritoriul pe care îl luase în stăpînire, dar nu şi orgoliul său rănit. Dezertorii erau întemniţaţi în regim de apă şi „pîine verde" (pîinea de făină de soia), în hrubele unor căsoaie cu încuietori şi ziduri temeinice. Casa Polak era una dintre acestea: avea pridvor generos care da spre gară, controlai de acolo mişcarea pe calea-ferată. În odăile de sus se instalase domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György cu haidamacii lui, unitatea de jandarmi („cenderii cu peană la pălărie") ce asigura comenduirea lagărului. În pivniţă se găseau dezertorii ultimelor zile, urmînd a fi executaţi prin împuşcare îndată ce numărul lor avea să ajungă la şapte, cifră fatidică pentru cel poreclit de localnici „hoher", cuvînt însemnînd ucigaş, gîde, în limbajul moroşenesc. Îl denumeau astfel pe comandant. Acesta era *lovastengerész Kapitány*, Căpitan al marinei călăreţe, armă inexistentă în nomenclatorul vreunei armate de pe glob, inventată la Pesta pentru *valódi magyarok*, adevăraţii exponenţi ai militarismului fascist, în frunte cu regentul Horthy Miklós. Sînt împrejurările în care domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György părăsi meseria de medic stomatolog, îmbrăcă iute cămaşa verde-oliv şi diagonala Ordinului Szálassy, părăsi Pesta şi îmbrăţişă cariera armelor pentru campania în Transilvania, splendidă afacere oferită pe tavă de Diktatul de la Viena. Ca membru al falangei Szálassy, respectivul tăia şi spînzura. Seriile de şapte ale celor ce luau drumul execuţiei treceau invariabil prin casa Polak, unde osîndiţii îşi lăsau dinţii în cleştele stomatologic, de care nu se despărţea domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György, care îşi întreţinea astfel îndemînarea profesională. Era o lucrare de dimineaţă, imediat ce comandantul isprăvea de mîncat omleta cu salam de Csaba şi sorbea

ciocolata aburindă ; după operaţia cu cleştele, împuşcatul în ceafă, pe marginea gropii, devenea o bagatelă. *Hoherul* avea o casetă plină cu „dinţi valahi", recoltaţi cu proprie mînă, dorea fierbinte să-i expună, după victoria finală, în muzeu...

În acest ritual păgîn îşi vîrî nasul tînărul Miron Tomoiagă, inconştient de îndrăzneala lui ; avu însă minte să-şi calculeze şansele şi îşi făcu un plan. Maşinăria *hoherului* nu putea fi stricată decît prin inteligenţă. Raţiunea şi bunul simţ îi ziceau : nu te poţi mişca, într-o gară păzită de militari, fără să fii omul căii-ferate. Se duse la Telciu, la „halta de apă" a tuturor trenurilor care circulau pe Valea Vişăului. „Ia-mă frînar, uncheş", îl rugă pe Mitru Cîrţa, care era fochist. Fu angajat. Vine la rînd întîia şi ultima noapte a frînarului de ocazie Miron Tomoiagă, ajuns în misie la Moisei. Înnoptaseră în dormitorul feroviar, conform regulei, şi tot ce urmă după aceea fusese o viscolită ninsoare, cel puţin aşa rămăsese în mintea excitată peste măsură a răzvrătitului. În atmosferă nu era fulg de nea şi nici vînt nu se iscase, poate doar ninsorile spaimei urcau în trupul dezlănţuit al tînărului şi imaginaţia acestuia fu cutreierată de Crivăţul morţii în bătaia căruia îşi expusese unica avere, cei şaptesprezece ani. Fochistul Mitru Cîrţa dormea în acelaşi pat cu mecanicul. Miron n-avea grija lor, parcă muriseră în albul aşternutului şi al luminii de lună, prefirată ca o ninsoare. Tot nins părea şeful de tren, un bătrînel albit de vîrstă, care îi oferise o jumătate de pat ; ferit-a sfîntu ! refuză noul angajat şi se culcă pe podelele albe ca laptele, erau de brad proaspăt geluit, se înveli cu pătura miţoasă, care scoase scîntei la atingere, era din omăt pătura aceea, însă îi suportă fierbinţeala atîta timp cît se prefăcu că doarme dus, minţindu-i pe or-

taci. Erau ceasurile unsprezece cînd ieşi, desculţ şi tiptil, prin făina lunii, pe care o simţi ca pe o măzăriche, îi frigea tălpile. Trecu gardul albit-văruit-brumat de lună, zări căsoaia Polak, rînjind alb la mică distanţă şi se piti în urzicile crescute în prostie, vai! albise şi urzicăria, tufele erau înalte şi svelte ca nişte mirese fudule, ciuleandră vegetală în care stătu ca un mire mort, mire de piatră, cînd se porni zloata, bătînd piezişi, sentinelele dispărură să-şi ia pelerinele de gumă şi coborîră numaidecît în post. Ratase acest moment favorabil, ningea barbar, cu fulgi cît obiala, însă nevoia soldatului de fumat vine pe orice vreme: stafia primei sentinele se apropie de stafia celei de a doua sentinele, lătrară scurt unul la celălalt, în limba stafiilor, şi momentul sfînt al ţigărilor albe care îşi împrumutau foc veni. Miron sări din ascunziş, atent să nu zuruie veriga cu chei fclurite pe care o luase cu el: „De frică, am încercat la nesfîrşit una şi aceeaşi cheie, albă!" avea să-şi amintească făptaşul. Renunţă la legătura cu chei şi mînui patentul, tăie scoaba de fier şi uşa hrubei fu deschisă: ieşiră de acolo cinci umbre de om, nu trei, cum ştiuse Miron Tomoiagă, n-avu timp nici de „sara bună" şi nu recunoscu pe vreunul, avu la dispoziţie doar secunda să-i urnească pe sloboziţi, să le indice încotro s-o ia: Pietrosul nins de zăpada unui imperiu. Între osîndiţii scăpaţi din ghiara *hoberului* se afla şi Iancu Şmilovici, care voi să sărute dreapta salvatorului său, Puşcuţă se ruşină de moarte, protestă energic; protestă şi acum ca atunci.

„Ce faci, domnul *arvocat?* Eşti bolund? Ţucă mîna rabinului, dacă asta ţi-i vrerea. Mîna mea-i stricată, aspră ca coaja de jugastru."

Iancu Şmilovici nu se deslipi de braţul care îl sal-
 vase cîndva, demult, păstră mîna lui Puşcuţă între pal-

mele lui și întrebă și plînse și afirmă și rîse, frisonat de o supremă spovedanie :

„Cum să uit ? N-a apucat să-și vîre cleștele în gura mea, măi, măi, măi !" se minună Iancu Șmilovici și caninii acestuia se dezveliră sfidînd peste timp pe *hoberul* care nu-și desăvîrșise opera, însă imaginea casetei cu dinți îl urmărea în vis ori în alba trezire, ca un coșmar.

Nu greșea Pușcuță dispreţuindu-și dreapta, rămăsese cu ea neîntreagă din buclucul din gară, care avu un sfîrșit dureros : oamenii *hoberului* îi ciopîrțiseră brațul cu baioneta, îl împunseră în broasca mîini și în antebraț. Pe unul dintre ei îl răzbi, îl lăsă lat, cu al doilea se luptă corp la corp și, din prea multă vînzoleală de trupuri, arma ocupantului se descărcă în piciorul atentatorului, schilodindu-l pe viață, lăsîndu-l șontorog. Mîna și-o lecui cu foi de lipan și unsoare de urs, o putea folosi, dar se împuținase, era uscățivă ca un vreasc, cum s-o pupe *arvocatul ?* Piciorul, în schimb, dădea zilnic alarmă, îl căra ca pe un lest, hondarabondara ! și Pușcuță se obișnui să facă haz de necaz, născoci o sută și una de brașoave, care de care mai deochiate, privind beteșugul său. Din fiecare minciună însă nu lipsea pușca : ba că nimerise cu dosul în cătarea armei grofului Teleki pe cînd fura lemne din pădurea nobiliară ; ba că fusese parașutist și pogora din cer în misiune de recunoaștere, cînd un cîine de pușcaș-lunetist din tabăra inamică îi scuipă un glonte dum-dum în coapsă ; ba că nimerise acasă la tovul Hari, la mîndra lui nevastă și păgubitul soț recurse la revolverul de miliţian, îl descărcă în țurloaiele lui Barbă-Albastră, șontorogindu-l pe motiv de atentat la pudoarea unei respectabile soții. Îi fericise pe consăteni cu minciunile cu pușcoace și, drept rezultat, își pierdu numele de Miron

Tomoiagă, lumea îi spunea Puşcuţă, şi Puşcuţă a rămas. Trebuia să fii om în etate, născut-crescut în Moisei, pentru a şti că rosteşti porecla unui ins provenind din întinsul neam Tomoiagă. Amănuntul genealogic şi stirpea nu-l deranjau cîtuşi de puţin pe şontorog ; libertatea de a plasa minciuni gogonate era pe întîiul plan şi uza de ea precum norocosul ce dăduse peste o comoară. A-ţi bate joc de tine însuţi nu-i la îndemîna oricui ; e o putere asta, mijlocul suveran de a nu trîmbiţa zilnic ceea ce eşti cu adevărat, vezi zicala moroşenească : *A fi mare nu-i mirare, a fi om e lucru mare !*

„Brava, Puşcuţă, gură bogată ! se entuziasmă Had Iubu şi îl iubi pe şontorog pentru candoarea şi donquijotismul ironic aplicate mereu propriei persoane, vizînd nu atît efectele comice obţinute, ci, mai presus de toate, continua derută în care îşi menţinea interlocutorii, uza de vorbirea în doi peri, ambiguitatea născătoare de sensuri şi principii de viaţă, găseşte-le dacă ai cap ! te poftea cu discreţie, demontă ochelaristul mecanismul acestui fel de a fi, o existenţă parabolică, şi conchise : „Gîndeşti şi vorbeşti în pilde. Ai stofă de dascăl."

„Faceţi probă şi daţi-mi o clasă", semnă cec în alb provocatul.

„Ideea nu-i rea deloc", fu de acord Had.

„Dumneata şuguieşti, profesore, îl temperă primarele, nu-l crezu sănătos la cap, o prostie ca asta nu-i bună nici la beţie, te compromiţi ca intelectual, gîndi capul de motan şi îl descurajă pe Had cu un surîs clement. Clar că şuguieşti. Oloiul sufletului e humorul."

Nu şuguise Had, vorbise cît se poate de serios. Înzestrarea didactică a lui Puşcuţă ieşi la iveală într-o împrejurare cu miez. Ochelaristul se afla la catedră,

tocmai dezvoltase lecția acelei zile, *Iancu, crăișorul munților* și, conform obiceiului, făcu în final considerații mai generale asupra temei și cunoștințelor pe care le semănase în școlari, ca într-un ogor bun. Școlarii erau dintr-a XI-a, convorbi cu ei dezinvolt, adolescența e vîrsta-rege, nu o tratezi cu jumătăți de măsură și, mai ales, nu-i ascunzi nimic. Le vorbi, așadar, despre istoria reală, istoria completă, istoria adevărată. Destinul Iancului, omul care a înnebunit pentru libertate, are destule cute care n-au încăput în tratate, ziare, cărți școlare, zise Had, pentru că n-au încăput în cabinetele imperiale și în sediile atîtor reuniuni protocolare, încît sîntem neistoviți în a constata iar și iar această nedreptate.

„O pagină de istorie strîmbă nu se îndreaptă prin nimic. Obiectul istoriei este adevărul și nu fapta, evenimentul, pe care vitregia unor împrejurări îl contorsionează, uneori, ca pe o gumă. Adevărul nu este de gumă. Fiți, deci, morali, dragi prieteni, pentru istorie și pentru viață. Fapta de ocară o mai îndrepți prin alta bună pusă în loc. O judecată rea, în schimb, nu se repară prin nimic", sfîrși profesorul Had Iubu lecția și deschise catalogul să asculte doi-trei elevi.

„Am ceva a spune, nu vă fie cu supărare", se auzi o voce hîrbuită și clasa izbucni în rîs ; în dreptunghiul ferestrei deschise era figura de sfînt bizantin a lui Pușcuță. Direcția școlii apela toamna la serviciile șontorogului : tăiat lemne, mărunțit, rînduit în șopru, erau muncile lui, prin tradiție. Se oprise pesemne sub geamul deschis și prinse în auz ultimele fraze ale profesorului.

„Ce s-a întîmplat ?" întrebă Had.

„N-aș vrea să vă conturb", se scuză Pușcuță și așeză securea cu latul în rama ferestrei, avea sămînță de vorbă, dar profesorul nu-i dădu răgaz, i se păru din

cale afară de caraghios să legi cu cineva dialog la distanță, tu fiind la catedră și celălalt undeva prin curte. Atîta așteaptă dracii de elevi: rîd din orice, iar autoritatea dascălului odată pierdută, ehe...

„Tot ne-ai conturbat. Poftim înăuntru!" îl invită pe intrus, sobru dar politicos, mătură clasa cu privirea aceea severă, avertizînd parcă — ia să fim serioși, mă, copii! nu sîntem la circ, altminteri întorc foaia, s-a înțeles? — și se întoarse spre musafirul care își făcu apariția; era foarte nefericit pentru abuzul său, însă pe Had nu scuzele tardive îl interesau, îl puse în scenă: „Te ascultăm".

Pușcuță simți o durere acută în piciorul bolnav de emoția ce îl cuprinsese, însă înapoi nu mai putea da, se sprijini de colțul catedrei și gîndul pe care îl avea în cap fu îmbrăcat în aceste cuvinte:

„V-aș contrazice, uite ce gîndesc eu, poate zic o prostie: răul odată făcut, rău rămîne, chiar dacă pui în loc binele."

„Cum dovedești?" îl iscă Had.

„Prin cele trăit-pățite. Uite, o pildă."

Tocmai asta voise Pușcuță, să fie poftit la vorbă. Aduse în fața școlarilor una din acele istorioare pe care le închei cu: cine are urechi de auzit să audă! Cînd zici că ai isprăvit, istorioara îngurgitată începe a trăi în tine, își strigă sensul, prin pilda și tîlcul care îți răvășesc dinlăuntrul cu mușcături de viperă. Începi să cugeți altminteri. Îmbătrînești într-un ceas cît într-o viață, cum se întîmplă în basme, înțelepțindu-te. În vestea-povestea lui Pușcuță, dascăl de ocazie, faptele erau acestea...

Omul avea un fecior, rău cum e fierea. Lenea curgea după el, în timp ce cu ușorul trai era prieten de cruce. Doar de blestemății și rele era capabil. Tătîne-său nu-l

bătu, cum făceau alţi părinţi. Bătu cîte un cui în uşă de fiecare boacănă a neisprăvitului, cuiul şi fapta de ocară. Timpul curse, uşa se umplu, deveni zid de cuie, n-aveai unde pune un deget şi fiul omului se înfurie, vorbi către tatăl : „Nicăieri ca la noi. De ce ai bătut atîtea cuie în uşă ?" „Tu le-ai bătut", zise tatăl. „Eu ?" „Da, n-ai făcut tu rele, duium, cutare şi cutare, nu mai ţin minte cîte, multe, fără număr ?" „Făcut", recunoscu fiul. „De fiecare faptă rea am înfipt cîte un cui. Priveşte, ăsta eşti !" vorbi tatăl, posomorîndu-se rău. „Nu-i supărare, cuiele se pot scoate, eu voi fi acela", promise fiul. „Poate făcînd tot atîtea fapte bune," spuse tatăl şi îşi văzu de propriile griji. Odrasla îşi luă rolul în serios, se făcu alt om, de nerecunoscut, încît fapta de laudă şi mărinimie deveniseră obişnuinţă : nu trecea zi să nu ia cleştele spre a smulge un cui-două din uşa fărădelegilor lui. Timpul curse, uşa se goli şi fiul alergă într-un suflet la tatăl său, care albise pe cap, trăgea să moară ; îi spuse acestuia, strălucind de bucurie : „Văzut-ai, tată ? Nu mai e nici un cui, le-am scos pe toate !" „Dar găurile ?"

Clasa era captivată de mica şi încîntătoarea călătorie morală pe care o parcursese în doi timpi şi trei mişcări ; şcolarii gustaseră relieful cu abrupturi şi creste prin care zburdase în liberă voie psihologia lor, urmată de brusca prăbuşire pe crevasa de gheaţă din finalul naraţiunii, care îi trezi, le fortifică linia caracterului. Tăcerea de plumb care se instală confirma, îşi spuse Had, toate acestea. Elevii păreau a fi uitat să respire, absorbiţi de reflecţie, vîrîseră istorioara în computerul cugetării lor şi aşteptau semnalele, da, semnalele, pe ecranul conştiinţei, îi diagnostică Had. Învăţăceii erau racordaţi la tensiunea emoţională şi cîmpul electromagnetic care se instalase între povestitor şi clasă. Re-

simţea pînă în fibră cum se încordează materialul uman al fiecărui căutător de sens ; fiind dirigintele lor, îi cunoştea ca nimeni altul, le era prieten şi părinte, hoinăriseră împreună prin Transilvania, pe drumurile eroilor, nu se înşela în intuiţia lui, era exclus ! Starea de graţie îl locuia pe profesor în toţi porii. Tăcerea o rupse tot Puşcuţă :

„Io m-oi duce să tai lemne".

Had îi mulţumi printr-o strîngere prietenească de mînă, îl conduse pînă la uşă, cuvintele erau de prisos, totul i se citea pe faţă. Reveni la catedră, spunînd :

„A fost vorba, aşadar, de răni ce rămîn nevindecate. Poate careva numi una la fel ?"

Se înălţară cîteva mîini ; îl indică pe fiul lui Filu Micle, Filu, de la Filimon, care zise brav :

„Dumneavoastră."

„Cum adică ? Ce vrei să spui ?"

„Dacă unul dintre noi nu învaţă istoria patriei, vă facem dumneavoastră o rană ce rămîne nevindecată," declamă odrasla lui Micle. Had mîrîi un da ambiguu şi indică alt preopinent, pe Fana Ivaşcu, premianta clasei, care — în virtutea spiritului de imitaţie — operă în aceleaşi teritorii :

„Dacă vă împiedică să faceţi serbarea, veţi fi rana noastră nevindecată."

„Lăsaţi-mă naibii pe mine ! Ce v-a apucat ? se posomorî Had. Refuz să cred că vreunul dintre voi n-a înţeles esenţialul. Subiectul naraţiunii nu-s eu. Răni nevindecate poate cauza fiul rătăcit, un opresor, o «rînduială crudă şi nedreaptă» cum zicea Eminescu. Ia puneţi capul la contribuţie ! Ei ?"

„Moisei, rană nevindecată a naţiunii române !" strigă Simionuc Roman.

„Bun. Altceva ?"

„Ip şi Tresnea !“ adăugă Nuţu Şărămăt.

„De acord !“ omologă Had Iubu. Cele două localităţi tocmai reveniseră în actualitate (un fel de a spune) prin gestul elementar, prea demult aşteptat de transilvăneni : martirii celor două aşezări au acum, în sfîrşit, cîte un modest monument de aducere aminte. Elevii aflaseră vestea şi...

„Comisia rămîne pe loc, nu mai pleacă. Rechemarea tovarăşilor la judeţ a fost anulată. Se mai fac săpături,“ veni val-vîrtej Bumbuşcă cu vestea în dinţi.

„Nu mă interesează,“ spuse profesorul, furios că-i deranjat în plină lecţie ; orice neisprăvit îşi permite să...

„Ba că interesează, că io nu vin de capul meu. Sînteţi poftit la Casa comunii,“ fu insistent slujbaşul.

„Nu te astîmperi, văd. Nu-ţi bagi minţile-n cap,“ îl auzi Had pe Vasile Conţ.

„Ce-am mai făcut ?“ întrebă cu calm angelic ochelaristul.

„Te-ai dus proţap la Ip şi Tresnea.“

„Ce-i rău în asta ? Am fost acolo în timpul meu liber“, informă Had şi nu pricepu în ruptul capului ce i se reproşa.

Se dusese acolo dintr-un sentiment de pioşenie faţă de cei ucişi în condiţii similare cu eroii Moiseiului. Era de datoria lui să fie acolo, deşi nu-l chemase nimeni ; îl chemase propria conştiinţă. Dar cine oare chemase pe cine ? Nu se bătuse toba şi nici invitaţii nu se emiseseră, ceea ce nu-i împiedicase pe oamenii de bine ai multor sate din Transilvania să ia calea Sălajului, cinstind tragica memorie a celor două aşezări. În prima duminică, la Ip, ceremonia decurse „la nivel comunal“. Vorbi preţ de cîteva minute primarul Nicu Pop şi, la semnalul venit din galeria autorităţilor locale, pînzica de pe obelisc fu ridicată : oamenii putură contem-

pla soarele imaginat în piatră de sculptorul Vasile Terec, o metaforă de veşnică aducere aminte şi gata, adunarea se încheie înainte de a-ţi fi dat seama că-i pornită, vorbiri nu mai erau, mulţimea putea face cale întoarsă, vira ! în satele de unde venise, avea liber acces spre toate zările, cum indicau şi razele soarelui de piatră din obelisc, comunicînd cu întreg jurîmprejurul Transilvaniei. Had se întoarse de acolo cu un gust amar şi îl urmări o vreme imaginea lui Todor Pop, fratele primarului din Ip, pe care îl văzu plîngînd şi lovind cu pumnii pămîntul ţării : tăiase un porc, vru să ospăteze mulţimea sosită de la mari distanţe, dar i se răpi această plăcere, ea nu figura în protocolul adunării. Şapte zile mai tîrziu, duminica următoare, la Tresnea, lucrurile decurseră puţin altminteri. Partea oficială se sfîrşi în tempo rapid, urmă dezvelirea şi autorităţile locale plecară, bucuroase că şi-au îndeplinit mandatul. Veni gustul de cenuşă, pe care mulţimea — sosită în număr mare — îl traversă în pioasă aşteptare, cu înţelegerea că e pauza dintre două adunări pe care doar întîmplarea le-a nimerit în acelaşi loc şi la acelaşi ceas : serbarea celor grăbiţi se sfîrşea, ca să înceapă, mai pe îndelete, serbarea celorlalţi, a negrăbiţilor. Se pronunţară scurte vorbiri — nu discursuri, nu oratorie, nimic aşternut pe hîrtie — totul simţit acut şi durut. Ţăranul Liviu Carpen din Ip îşi evocă fratele mort, pe care nu apucase a-l cinsti duminica trecută în propriul sat :

„Nu vă fie cu supărare, tăt sălăjan e şi mortul meu", sfîrşi acesta.

Doctorul-savant P. din Şimleul Silvaniei ceru copămîntenilor lui să tălmăcească împreună avertismentul conţinut în fraza lapidară de pe monumentul abia dezvelit, veritabil testament al martirilor către urmaşi :

„S-a ridicat acest obelisc în memoria cetățenilor din localitatea Tresnea, uciși în timpul ocupației și terorii fascisto-horthyste, în septembrie 1940. Să facem totul ca asemenea evenimente tragice să nu se mai repete.“ Urmă pomelnicul celor duși în luturi, în număr de una sută nouăzeci și cinci, cu nume și prenume, în lectura dascălului comunei, conform listei păstrată în original în muzeul școlii. Ridică mîna feciorul fostului primar din Ip, tot din neamul Popenilor, student la construcții, zicînd că are și el lista eroilor din satul său, drept care întrebă :

„Slobod a fi a-i pomeni ?“

Urmă tunetul de glasuri : „Slobod ! slobod !“ Nouăzeci și patru de nume de bărbați, femei și copii căzură în auzul adunării, urmate de alte treisprezece, martirii satului Nușfalău. Istoricul Hossu, creangă din puternicul arbore al Hossenilor memorandiști, deplînse că au trebuit să treacă patruzeci și trei de ani pînă cînd această „troiță a istoriei“ să fie înălțată la căpătîiul eroilor, dădu glas bucuriei că tăcerea de sperjur ia sfîrșit, lucrurile intră pe făgaș normal : „în august — septembrie 1984 ne vom reaminti de martirii neamului în contextul luminos al aniversării a patruzeci de ani de la eliberarea României de sub fascism, act tutelar pe care îl binemerită jertfa lor supremă,“ sfîrși istoricul Hossu.

„Așa vom face și noi, o lună după aceea, în octombrie, auzi Had vocea pe care o distingi dintre o mie : grăise Ambrose Șărămăt, pe care avu surpriza să-l întîlnească la Tresnea, în mulțime și profesorul îngăimă :

„Ce-mi văd ochii ! Dumneavoastră aici ? După cîte cunosc, deputații stau în față, în prezidii.“

„Cînd n-au prezidii, stau pe unde apucă, mă drace ! grăi Ambrose Șărămăt luîndu-l pe Had ușurel și fami-

liar de braţ, dar îl strînse numaidecît, dureros de tare, în menghina mîinii lui, după care îi vorbi gros, robsonian, în ureche, gata să-l asurzească : Te legi de deputăţia mea ? Şi împăraţii îşi scot mantia din cînd în cînd. Rămîn în izmene şi se izmenesc, ca toţi oamenii. Nu sîntem tot timpul în parlamentul ţării. Viaţa nu-i o sesiune continuă. Io nu te întreb ce cauţi tu pe aici. Cît despre mine, am un văr primar între cei pomeniţi de pe listă. Spune-mi degrabă, cum pregătiţi voi, dascălii, serbarea noastră, a moiseienilor ?"

„Nicicum. Eu stau pe tuşă. Sînt in-de-zi-rabil !" fu explicit profesorul, la care deputatul în M.A.N. rîse ca de o glumă bună, apoi îl stropşi :

„Te învîrţi ca o beşleagă în tîrgu' nimănui, în loc să pui osul, că tînăr eşti, şcolat eşti, la început de drum eşti ! Ce poftеşti ? Ai în mînă un caré de aşi."

„Am un căcat", îl bruscă Had, cu voluptatea de a fi şi el vulgar ; colosul îi impusese o luptă fără orizont, o luptă în noroi, pe parcursul căreia uzezi de absolut orice.

„Voi tinerii de azi, continuă Ambrose Şărămăt, faceţi pe oropsiţii, fără să fi gustat din greu. Noi !-am mîncat cu lingura mare. Nu ştiu ceva mai ruşinos decît plîngăreala, cerşitul."

„Destul cu demagogia !" urlă cît putu Had, galben ca moartea ; într-o singură secundă spiritul său trecu un şir de stări-limită : stupefacţie în faţa limbajului grosier, la care nu se aşteptase, milă şi dispreţ pentru luxul inconştient al celuilalt de a acuza în oarbă necunoaştere de cauză şi, în sfîrşit, indignarea, ca sumă a agresiunii exercitate asupra lui, om cinstit ca lacrima. Îşi temperă clocotul, jugulîndu-şi în strînsoarea palmelor pulsul, gata să-şi frîngă venele de la încheietura mîinilor şi stăpînirea de sine veni, ca o minune, din

zonele neîndeajuns sondate ale personalității lui și spuse acestui Ambrose Șărămăt: „Între doi străini scuzele-s de prisos. Poate ne vom cunoaște de acum încolo. La bunăvedere, în Moisei."

Mai buna cunoaștere dintre deputatul în M.A.N. și Had n-avu prea mult de așteptat, fu înlesnită de chiar Vasile Conț, fără voia lui expresă, la o nouă rundă de convorbiri, cînd îi spuse tînărului profesor de istorie:

„Răscolind vechi dureri, aducem prejudicii cauzei, jenăm sentimentele unei naționalități."

„Prin adevăr? întrebă Had.

„Prin naționalism șovin, care generează, la rîndul său, alt naționalism", cită fonful cele auzite la reciclare.

„Stranie gîndire! Adică unul bagă cuțitul în tine, în propria-ți casă, și tu să zici: scuză-mă, frate, că m-ai omorît, nu te voi jigni amintindu-ți această bagatelă! fu sarcastic Had și îi veni în minte *binomul provocare-ripostă*, concept lansat de istoricul Arnold Toynbee, care exprimă clar și nuanțat miezul problemei asupra căreia purtau acest dialog al surzilor; ochelaristul aduse discuția pe teritoriul logicii argumentative, spunînd: „Așa zisul naționalism românesc nu a fost vreodată decît o reacție, o pavăză la naționalismul infinit mai puternic și intolerant declanșat de alții, de iredentiști, bunăoară."

Fonful sări ca ars:

„Dar ce? Românii n-au belit unguri?"

„Du-te-n caldul mă-tii! veni vocea de bas profund a lui Ambrose Șărămăt; cum de nu-l zărise Had pe deputat? acesta șezuse în penumbra odăii, în singurul fotel existent în Casa comunii (și Moisei, dealtminteri), poate dinadins se așezase mai retras, și iată-l sosind mai în față, mare și mult, cît Jean Valjean, plîngea podeaua sub pașii lui și zuruia sticla ferestrelor la fiecare

cuvînt emis de puternicele lui corzi vocale, ca din contrabas : — El să răspundă la o asemenea întrebare ? Un copil ? Întreabă-mă pe mine, care am trăit aici. Ştiu naţionalismele nu din cărţi. Ardealul e în mine, bou bătrîn. Mandatul tău în Moisei s-o gătat. Fă-ţi valiza şi ia primul tren !"

„Mă tot întreb dacă n-am visat, bade Rihor — îl luă Had martor pe capul comunii, care se cherchelise şi nu lega dialog cu profesorul, încerca să-i dea dulăului să bea cornată. În viaţa mea nu am văzut o asemenea răsturnare de situaţie. Ai auzit de *happy-end* ?"

„Io nu ştiu limba anglicană. Întreabă-l pe Hontău, se descotorosi acesta de profesoraş, preferă să se ocupe de *Horthy*, care îşi înmuiase limba în rachiu şi strănută în ceaşca primarelui.

„L-a buşit, trimiţîndu-l urgent la plimbare — continuă Had — cum n-aş fi crezut că-i posibil. Mare curaj, domnule !"

„Orice-i posibil, profesore ! îl abandonă primarele pe Horthy şi se ocupă de Had. Tovarăşul Şărămăt Ambrose să fie pus în gerunţi de un bitang ? Unde s-a mai pomenit ? Vasile Conţ nici nu-i Vasile Conţ."

„Ce vrei să spui ?"

„E Koncz László. Nu ştiai ?"

Parcă l-ar fi tăiat de sus pînă jos cu flacăra de sudură, fu senzaţia resimţită de Had ; spusa primarelui îl năucise, îl trezise din băutură. N-avea chef să mai stea în *hodzia* din Măguri. Îi lipsea aerul. Parşiva veste îi stricase sufletul, se va sustrage efectului ei nociv făcîndu-se că plouă, Conţ era Conţ, dă-l în paşte ! otrava resentimentului naţionalist nu trebuie să aibă acces în cugetul său. Cum de nu-l adulmecase pe impostor ? Prea se potriveau multe, hărţuiala avea ceva programat. Un fir îi dădu chiar Urdinică, îşi aminti

Had. Conferenţiarul veni într-una din zile acasă la el, răspunzînd pesemne invitaţiei pe care i-o adresase din pură gentileţe : avea morgă, şi flori avea, crizanteme mov, pe care le dădu Pompiliei, cu ceremonioasă înclinare a capului, farafastîcuri citadine pe care le-ar fi luat în răspăr, oho ! dacă n-ar fi avut obligaţii de gazdă : „Ea-i nevastă-mea ; asta-i casa unde şade un profesor de ţară cu muierea lui ; buda-i în curte ; cămaşa de pînză e sănătate curată pe trup ; ce spui de o mămăligoanţă ? am un talent la făcăleţ, încît dau consultaţii !“ Eforturile lui Had se risipeau în van, Urdinică fu inexpugnabil din manierele lui de mic burghez împuţit : surîsuri diplomatice, înclinări din capul cîrlionţat, respiraţie controlată, să nu deranjeze aerul odăii, paharul cu trascău ţinut la nivelul celui de al doilea nasture de jos al vestei, da, bucatele au fost bune, aveţi o casă in-te-re-san-tă, *pardon*, *apres vous*, *madame*, îţi aduc salutări de la „iluminatul P.P.“, care va veni să te vadă, aş ! îţi mai aminteşti de poezia lui Rimbaud, *Jamais ?* Voi nu beţi cafea pe aici ? ne mai potrivim cravata lila de velur (nu-s oglinzi în casa asta !) tragem cu coada ochiului la ceas, era să uit, colega : ăl care trage sforile-n comisie e hun sadea...

„Hun ai zis ?“ făcu Had ochii mari.

„De-a lui *Attila*, biciul lui Dumnezeu“, o rotunji Urdinică, zîmbind subţire şi Had puse altă mască, a uimirii nemăsurate, pe faţa seboreică a celuilalt ; uitînd de legile politeţii, ochelaristul îl luă repede-repede :

„Cu biciul lui Dumnezeu ar trebui să te pleznesc, zevzecule, mărunt-mărunţel, ca un alt *Attila*, în numele tuturor românilor. Mă întreb îngrozit : ce magistratură a istoriei vei face ? Unde ajungem dacă pînă şi un istoric rosteşte cuvîntul hun în afara accepţiunii sale istorice ?! În oameni ca tine se naşte resentimentul

naţionalist şi vendeta, pe care scursorile Europei le umflă la dimensiuni aberante, spre a ne şantaja. Faci jocul iredentismului, inconştientule ! Se leagă de un fleac de om ca tine, care a spus un fleac de vorbă şi gata : pun în cumpănă însăşi naţiunea română. Tu nu eşti român, mă, eşti un biet homuncul exaltat şi regret sincer de a mă fi înrudit cu tine prin istorie."

Destul ! Poteca asta nu duce niciunde. Had nu rostise o iotă din acest rechizitoriu ; voise doar a-l rosti însă nu-i pică fisa la timp, ca oricărui ardelean, cum se spune, iar cînd sosi mintea de pe urmă a rumânului fu prea tîrziu : Urdinică tocmai pupa mîna Pompiliei, îşi lua rămas bun, recepţia se terminase, cum să pescuieşti cuvîntul infam căzut în neant ? Poate nu auzise bine, îşi găsi o scuză ; salve şi n-am cuvinte ! se simţi eliberat.

„Vinde-mi, Puşcuţă, un butoiaş de cornată", ceru Had şi primarele deveni atent, întrebă :

„Te duci la nuntă ? La botez ?"

„Vine nunta la mine, zise ochelaristul, îşi compuse o mină solemnă şi oficie : Cetăţene Had Iubu, de bună voie şi nesilit de nimeni iei de nevastă pe cetăţeana Pompilia Gliga ?"

„Ho, mă ! Asta-i textul meu ! sări Roman Rihor. Ce te bagi în cele primăriceşti ? Surpi autoritatea, profesore ! Cînd îmbrac tricolorul şi îţi cetesc din Codul familiei ?"

„Peste două săptămîni, nu pot mai repede din două motive, se scuză Had. Aştept leafa şi pe babacii de la Paris."

„*Nes !* Minune !" exclamă Iancu Şmilovici pe limba seminţiei lui, ivrita.

„Cine ţi-i naş ?" ceru detalii primarele.

„Ar fi unul, tatonă viitorul mire, însă nu știu dacă îi permite legea."

„Cine ?"

„Tovarășul primar, bunăoară."

„Fie-ți gura aurită ! Ceas bun, finule ! ură Roman Rihor și oasele ochelaristului pîrîiră în strînsoarea de urs a acestuia, care aduse primele clarificări asupra învoielii pe care tocmai o parafau : Tai un viței, cu acte în regulă, mă, nu credeți cumva că... (spre Pușcuță) ce stai ? Adă butoiul cerut. Eu plătesc. La primăvară ne apucăm să ridicăm casa tinerilor însurăței, îi legăm de moșie."

Tocmai de așa ceva se temuse Octavia, mama lui Had, care — mai direct ori mai pe ocolite — își divulgase acest mare „of" în ultima scrisorică trimisă fiului ei :

„Sînt total deconcertată, nu pentru marea veste, o așteptam, dragă fiu și scumpă noră, dar sînt incapabilă să-mi imaginez cum să mă îmbrac la nunta voastră, cel mai mare eveniment al anului. În București, mai treacă-meargă, îmi compuneam toaleta cu relativă ușurință, am aici cîrpe cu duiumul. Comuna aia însă mă oripilează : cum să apar în *robe Beauchamp* de tafta printre țărancele care vor veni, desigur, în zadii de lînă ?! Apropo : se mai poartă sclipiciul în România ? Am pentru tine, Pia, un *deux-pieces a paille, une folie !* Cît despre rochia de mireasă, aceasta cade în seama mea, să-mi trimiți măsurile negreșit — talie, bust, mijlocel, număr de pantof (le poți lua, la nevoie, cu sfoara). Pe Ștefan al meu degeaba îl rog ori de cîte ori pleacă spre țară, se zburlește la mine : el nu amestecă M.A.E.-ul cu desuurile muierești, zi-i diplomat și pace ! A fost pe aici *iluminatul P.P.* ; stilat, distrat, titrat, aferat, cum îl știi, a ținut o alocuțiune

chic la UNESCO, zice taică-tău. La un pahar de Cherry, un singur subiect pe tapet : cum să te recupereze, să te aducă în cercetare ! Vai, cîte am pe cap și trebuie să rămîn lucidă, să le luăm ordonat : probleme bănești aveți ? dar pastile *anti-baby ?* (sper că nu sînteți grăbiți să-mi puneți în brațe un urmaș !), despre locuință, confort, civilizație, proiecte nu vă întreb, atîta timp cît Moisei e doar o haltă de tranzit către ceea ce va fi (bănuiesc că nu vă leagă nimic de comuna aia !, v-ați lecuit !), temă pe care o vom relua, cu drag, Octavia, P.S. : M-am trezit că nu știu cum se spune soacră pe franțuzește — *belle mère* (oare cît de *belle ?)* ; de mîine așa o să-mi zică ăștia de pe aici !"

Întîlnirea cu Octavia Iubu era, nu încape îndoială, o ecuație cu destule necunoscute, reflectă Had și surîse gîndului cum că, iată, mirii sînt mai preocupați de runda convorbirilor cu *belle-mère* decît de nunta propriu-zisă, cu întreg lanțul de angarale : fă comenzi ! invită întreg satul ! dă de lucru bucătăreselor : ocupă-te de hîrtii ! trimite chemători călări ! Obștea era marele lor aliat, îi va ajuta în toate, știa Had. Mai puțin „latura internațională", a chestiunii ; ordinea de zi care se va transfera curînd de la Paris la Moisei era încărcată, va stîrni pasiuni, apriga soție de diplomat nu se desminte, știe ce vrea. Had o aștepta cu dragoste și îngrijorare, va pleda loial și ferm poziția cuplului. Care poziție ? Există oare așa ceva ?

„Vii ori ba ? îl somă pe ochelarist Iustin Curăvale, Fuior și Gelu rodeau zăbala, le era de ducă, agronomul era grăbit și, pentru că tot cobora gol, pusese butoiașul cu comată în căruță, voia să-l ducă acasă la profesor, însă nu știa exact unde șade, iar acesta nu se urnea : Vii ori ba ?"

„Să văz, mai întîi, ce marfă mi-a pus rumânul în poloboc. Adă o sărăoaie !“ ceru profesorul zurbagiu.

În limbajul nord-transilvănean sărăoaia înseamnă tiuga (pe munteneşte) sau tigvă (la moldoveni) sau fur (la olteni), fructul acela lung-prelung de curcubătă (ardelenism), gol pe dinlăuntru şi uscat la soare, pe care îl slobozi în vasul neînceput să iei proba de băuturică, să omologhezi calitatea. Had nu omologă nimic, sui lîngă fratele său, polobocul, pe care îl îmbrăţişă ; îl va protegui la hopurile drumeagului curgînd în pantă neîntreruptă.

Căruţa se urni în hămăielile disperate ale lui Horthy, care o însoţi pînă în buza cerului, unde sfîrşeşte geografia Măgurii ; de aici încolo începea alt tărîm, căldarea Moiseiului, guvernată de legile ei. Nu pătrunzi acolo fără să te scalzi în cele trei ape ale cunoaşterii şi izbăvirii : durere, speranţă, neîngenunchere.

Capitolul optsprezece

„Ne faci greutăţi, Brose !"

„Ce greutăţi ?" îşi luă răgaz de gîndire Ambrose Şărămăt, însă vocea de la celălalt capăt al firului fu drastică :

„Întrebări eu pun şi mai află, cumnate scump, că te voi judeca cum scrie la carte pentru porcăria aia."

I se păru că telefonul ia foc. „Eşti în greşeală", vru să-i spună secretarului judeţenei de partid, dar amână, să treacă valul de mînie, ceea ce nu se întîmplă ; neprimind replică, Bretan înţelese că-i vorba de tăcerea vinovatului şi îl tocă metodic. Ambrose Şărămăt dădu să-l oprească, dar avalanşa porni şi nu ajungea la cuvînt, aşa ceva nu i se mai întîmplase. O furtună iscată din senin, şi el, prins în vîrtejul ei, cu mîinile încrucişate. În urmă cu puţine secunde era un ins aproape fericit, stăpîn pe puterile care îl sălăşluiesc, ca imediat să devină o cîrpă. Viaţa îşi arăta, pentru a cîta oară, puterea ei de a te pogorî în umilinţă ori a te înălţa în cinstire cu nerușinare dezarmantă : n-ai decît să te dai de ceasul morţii, ori să pufneşti în rîs. Ambrose Şărămăt optă pentru a doua soluţie.

Lălăia prin curte ; avea în cap proiectele unei noi zile de muncă şi în mîini avea cheile cooperativei — să deschidă ori mai are timp să dea grăunţe la porci ?

— cînd veni de peste drum vigilul Bumbuşcă, ţipînd ca înecatul, veniţi-săriţi ! că îl aşteaptă tovarăşul secretar Bretan.

„În persoană ?" întrebă Ambrose Şărămăt.

„Pe fir ! Pe fir !" începu să ragă slujbaşul. Secretarul Bogdan Bretan apare pe fir doar în ocazii de extremă urgenţă, raţionă Bumbuşcă, tovarăşul secretar te poftеşte la sediu, te freacă cu uşile închise. Telefonul e pentru cei mici în grad, stau călare pe el cît e ziulica. Dacă tovarăşul secretar a recurs la el, e rău de tot. Se albea de ziuă, dar în afacerea asta era întuneric beznă, îşi zise vigilul şi se aşeză în fotel, dar Ambrose Şărămăt îl dizlocă de acolo, îi făcu semn să dispară, legă dialog abia după ce Bumbuşcă ajunse pe coridor. Grăi nesigur, cu un calm aproximativ :

„O porcărie, zici ?"

„Cum altfel să numesc gestul tău abuziv de a brusca pe un delegat al judeţului, de a-i zădărnici mandatul ?! veni acuza secretarului şi Ambrose Şărămăt înţelese, în sfîrşit, de ce e făcut zob : îl trimise la plimbare pe obraznicul Conţ sau Koncz, cum i-o fi zicînd, prea călărise pe cal mare spre a nu-i lua biciuşca şi a nu-l răsturna din şa, dar Bretan nu-l slăbi : Ce eşti tu acolo ? Stat în stat ? Ce-i Moiseiul în concepţia ta ? Patagonia României ?"

„Stai, tovarăşe secretar, nu te înfierbînta. Oi fi greşit nesocotind un mandat emis de forul judeţean, ieşi din muţenie deputatul şi vorbi cu întreaga lui energie. Pentru asta pot fi nu criticat, belit, dacă vei găsi cu cale. Dar ascultă-mă o clipită : respectivul lucră ca la inchiziţie, în numele partidului, şi eu nu-i rabd pe iezuiţi."

„Nici eu anarhia ! fu prompt Bogdan Bretan. De ce n-ai venit să mă pui la curent, în loc să faci pe micul dictator. Ai dat-o în bară, tovarăşe demnitar !"

„Iartă-mă, Bretane !" grăi mai în surdină deputatul.

„Nici un iartă-mă şi nici un Bretane ! Vino la judeţ, îi ordonă secretarul şi, înainte de a închide receptorul, dori ca celălalt să afle ! Vei fi discutat în birou, mă, Brose."

Asta nu-l speria pe Ambrose Şărămăt ; îl liniştea, vor putea discuta la calm, de faţă cu toţi, nu de la cumnat la cumnat, relaţie pe care o speculează orice neisprăvit, toarnă anonime, bagă fitiluri, calomniază : ba pe secretar, ba pe deputatul M.A.N., ba pe amîndoi. Era sătul de cinstea de a fi rudă prin alianţă cu Bogdan Bretan, de a fi luat de nevastă sora unei alese feţe a judeţului, pe Arina. Îi venea uneori să plece în alt colţ de ţară, liber de bîrfă şi liber să trăiască pe propriile-i picioare. De ce să plece ? se revolta Ambrose Şărămăt, el e de al locului, rădăcinile lui sînt aici, e pămîntean, strămoşii lui n-au ieşit din Marmaţia, dorm dedesubt. Îşi ura, din aceleaşi motive, şi numele mic de Brose, venind din Ambrose, cu care îl răsfăţa puternicul lui cumnat. Consătenii îl preluaseră numaidecît, ca pe un steag, numindu-l pe şeful cooperaţiei locale Broză, ceea ce în limba poporană înseamnă bicarbonat de sodiu. Cu apa, cu focul şi cu porecla greu te lupţi ; îi lăsă în plata Domnului, numească-l cum vor.

Opri un camion de ocazie şi — neras, nemîncat — Ambrose Şărămăt se duse la Baia Mare. Orice plecare de-a lui Broză e de natură să-i întristeze pe moiseieni : în ziua cu pricina cooperativa va funcţiona ca vai de lume, Arina lui abia acoperă sectoarele fierărie şi textile — pune cuie la cîntar ! vinde seceri !

taie pînzătură ! — în seama bărbatului ei fiind distribuţia de zahăr, de oloi, de făinoase.

„Azi nu-i fărină, mă ! Broză îi dus în Baia !“ strigă un consătean şi telefonia fără fir a comunei funcţionă ; Ciorba Vasi a lui Vasi, ăl cu motocicletă Mobra, duse vestea pînă la cascle risipite pe dealuri.

„Pe scut sau sub scut ?“ apucă să-l întrebe Had pe Ambrose Şărămăt, care tocmai cobora din autobuzul de Baia, venea de la Bretan, pe cînd profesorul urca în acelaşi vehicul. Era cap de linie şi autobuzul făcea cale întoarsă imediat ce îşi lua plinul de călători ; fiind ultima cursă a zilei, aceştia îl luaseră cu asediu.

„Sub scut, profesore, sub scut ! Cum altfel ?!“ prinse Had din mers răspunsul lui Broză, uşile se închiseră şi nu auzi urmarea, îl despărţea foaia de sticlă a ferestrei prin care cel de jos încerca zadarnic să se facă auzit ; îi vedea ca într-un film mut mişcarea buzelor, însoţită de gesturi ample şi un rîs din toţi bojocii, dar sunetele nu răzbăteau pînă la el, vehiculul huruia teribil, trecut din relanti în viteza întîi, ba totuşi prinse din mişcarea buzelor fraza : „Roadă-n pomi şi boală-n domni !“ care era a lui şi numai a lui, ţinea de pitorescul acestui personaj, pe seama căruia circulau isprăvi de-a dreptul fantastice.

Had Iubu tocmai pornise pe făgaşul uneia dintre ele şi, pentru oficiarea sa, avea nevoie de documente, spera să le afle în muzeul de istorie ori la filiala Arhivelor Statului în Baia Mare, instituţii care funcţionează în acelaşi edificiu şi sub conducerea unică a lui Zubaşcu Zub. Acesta terminase istoria tot la Cluj (medievalist), cu doi ani înaintea lui Had, numitorul comun al cunoaşterii lor fiind — cine altul ? — *iluminatul P.P.*, Magister Maximus al amîndurora. Convenise cu Zubaşcu Zub să stea peste noapte în pa-

rohia lui, să răscolească împreună hîrţoage şi documente ale cancelariei ungare în Marmaţia, deoarece a doua zi, Had, singurul profesor de istorie la Moisei, trebuia să fie la post. Zubaşcu Zub nu era încîntat să-i „violeze" cineva tezaurul, a cărui întindere şi valoare erau lui însuşi necunoscute, luă pe „nu" în braţe, evocă barierele privind accesul la arhive, obsedantul secret al documentelor încît trebui să intervină profesorul Pamfi Patriarhu, îşi puse autoritatea în joc, zicînd prin telefon : „fă-o, mă, pentru mine !" Zubaşcu Zub o făcu şi îl încredinţă pe Had, în cele din urmă, că ceva-ceva vor pescui ei doi în cimitirul de hîrtii deasupra cărora trona ca un *imperator morbis*, nu ştia cît e aur şi cît e cenuşă moartă în această grotă cu vechituri. E şef peste maidanul cu gunoaiele veacurilor, zic unii. E păstorul de comori, zic alţii. Zubaşcu Zub habar n-avea cine are dreptate şi dacă, în general, e ceva de făcut prin labirintul pe care îl clocea fudul. Clădirea cu faţadă impozantă, încărcată de brandemburgurile unor ciubuce de baroc tîrziu, avea documente înşirate pe doi kilometri catacombe de pe vremea lui Franz Iosef şi Carolina Augusta ; profesorul se va închide acolo în nopticica asta (poate şi altele, viitoare), ca într-un cavou habsburg, spre a studia — ev mediu ? nicidecum ! — alaltăieriul istoriei locale. Neastîmpărul, fervoarea şi sacrificiul de care da dovadă Had Iubu în această împrejurare veneau, nu încape îndoială, din avertismentul lansat nu demult de Alvin Toffler, pe care mulţi refuză a-l pricepe : „Dacă nu învăţăm de la istorie, vom ajunge s-o retrăim". A retrăi evenimente abominabile, ca acelea de care se ocupa Had, era un nonsens al evoluţiei şi al revoluţiei româneşti. Contra unei atari sumbre eventualităţi ducea Had un război deschis, cu mijloacele pe care le avea la îndemînă şi

întreg focul fiinţei lui. La care ton-semiton ajunsese pe claviatura acestui război al său? Do, re, mi fa, sol, la... la... la...

La Moisei veni de peste Carpaţi marea veste: armata română întorsese armele şi eliberarea ţării deveni fapt împlinit. Transilvania tresăltă parcă trezită de trîmbiţele Ierihonului. Amănuntele care veneau cu ţîrîita din vechiul regat prin trecătorile Carpaţilor erau receptate ca o mană cerească. Ocupantul instituie măsuri excepţionale. Mobilizarea generală ordonată de acesta era una dintre ele. Ecoul actului de la 23 August trebuia anihilat în Transilvania. Voind să izoleze populaţia de „molima" ce venea din sud, domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György dădu ordin să fie arestaţi „capii de iniţiativă" ai unor posibile tulburări în Moisei şi împrejurimi, optsprezece inşi, figurînd pe lista neagră a *hoherului.*

I-au scos în noaptea de 24 spre 25 august, luîndu-i din aşternut. Operaţia a fost condusă de Bornemisza Zoli, comandantul plutonului „acţiuni speciale", format exclusiv din membri ai falangei Szálassy, veniţi din *anyaország*, ţara-mumă, se putea conta pe ei. Jandarmii unguri de proveniență ardeleană prea erau mălăieţi, bîntuiţi de umanism şi sentimente confraterne în relaţiile cu valahii, băgă de seamă domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György şi nu se folosi de aceşti *szalmamagyarok*, unguri de paie. Acţiunile represive cădeau în seama lui Bornemisza Zoli, îmblînzitor de cai în pusta Hortobágy, ins mărunţel, dat naibii prin iscusinţa de a supune orice roib nărăvaş prin zăbală, pinten, bici şi biciuşcă, uneltele lui de lucru. Camarazii din subordine erau aleşi pe sprînceană, firi aprige, unsprezece *fickó*, gealaţi. Acţiunea care li se rezervase

solicita nu atît forţă, pe cît şireată iscusinţă : arestarea „capilor de iniţiativă" să decurgă fără zarvă de prisos, pe muteşte.

Au fost strînşi în Casa comunii, mai exact în odaia de jos, nu în turn, unde funcţiona telegraful, „omul cu kukerul şi ochiul de lungă bătaie", cum se preciza în depoziţia scrisă a lui Ambrose Şărămăt, pe care Had o parcurse pe nerăsuflate. Da, Broză se aflase printre arestaţii acelei nopţi, alături de Milu Micle, Roman Rihor şi alţii din generaţia celor de douăzeci de ani, cît aveau ei pe atunci, socoti iute profesorul. Nu ştiuse mai nimic de *omul cu kukerul şi ochiul de lungă bătaie*, îşi dădu seama Had Iubu, răsfoind documentele şi refăcu amănuntul pe care îl ignorase : ocupantul avusese un observator în „filegoria" Casei comunii, locul cel mai înalt, de unde controla cu uşurinţă jurîmprejurul. Funcţionase acolo omul de pază : ziua privea prin binoclu (*kukerul* se păstrează în muzeul şcolii) şi noaptea străpungea întunericul cu lumina revărsată din ochiul ciclopic al unui proiector electric care bătea la cîteva sute de metri distanţă. Hruba lui Zubaşcu Zub avea darul să-l calmeze pe Had, să-l conducă pe teritoriul obiectivităţii ştiinţifice, era în elementul său. Scria febril, fişă după fişă, uimindu-l pe Zubaşcu Zub, care devenise spectatorul propriei sale moşii, boier de modă nouă, fie ! ochelaristul era fericit în postura de pălmaş pe părăginita moşie, să culeagă informaţia aceea bob cu bob...

La puţină vreme fură aduşi arestaţii de la Borşa, localitate ţinînd tot de parohia *boherului*, gluma se îngroşa ; iată-i încărcaţi în două căruţe (în casa Polak nu încăpea atîta omenire) şi porniră pe firul apei, simţiră arestaţii, că de văzut nu era chip prin întunericul gros, nu-şi distingeau trăsăturile. Tu cine eşti, frate de

suferință ? *Halgass, büdös oláh !* Taci, valah împuțit ! îi reducea la tăcere Bornemisza Zoli. Unul dintre căruțași era Bumbușcă. Pe el, da, îl sondase Had, mărturia lui figura într-unul din caiete, nu-și amintea în care, scriptele confirmă declarația lui Bumbușcă, era O.K. El conduse una din căruțele acelui convoi al morții, dăduse bice cailor, ținînd firul apei, cum îi ordonase Bornemisza Zoli, care șezuse tot timpul lîngă căruțaș, pe capră, în poziție inversă, cu spatele în sensul de înaintare și cu fața spre arestați, subalternii lui urmau căruțele pe jos, cu armele în atîrnare, măturînd cu lanternele fețele celor ce se rugau unui „Dumnezeu valah", singurul drept pe care îl aveau obidiții și ofensații tîrîți sub escortă prin cenușa imperiului. Încotro ne duc ? Spre Vișău, e o temniță acolo, ne vor închide ! raționau moiseienii. Ba nu ! Uite că o luăm spre Săcel, trecem podul de fier și pătrundem în *valea cu stafii.* Vom lucra la *Șerpele blestemat !* veni al doilea șoc psihologic, borșenii înțeleseră că vor fi „înlăgărați", vor lucra la fortificații. Veni al treilea șoc psihologic, pe care îl resimțiră și moiseienii și borșenii cu aceeași intensitate : căruțele cotiră din nou stînga, pătrunseră pe văgăuna Izvorului Negru, pîrîu prăpăstios, cu bolovănișuri și viitură multă. Ne suie în muntele-patriarh, ne vor pușca ! își spuseră disperații, spectrul morții iminente le înghețа sîngele, le juca în pupilele mult dilatate.

Înfloreau zorii și în poiana albastră lăcrima roua ; sfînta mănăstire a Moiseiului se ivi întreagă și căruțele pătrunseră acolo ca într-o temniță. Din acel ceas, de unde să fi știut prinșii ? așezămîntul călugăresc deveni temniță cu adevărat. Tocmai se oficia liturghia de la ceasurile cinci și Bornemisza Zoli trase un glonte, se stîrni zarvă și oamenii acestuia avură de lucru, se

dădu alarma: un prizonier dispăruse. Era Ambrose Şărămăt, se adeveri la numărătoare, o existenţă de Jean Valjean ignorată în caietele de dictando ori neaflată la timp ori dispărută din memoria celor cu care convorbise Had. Hîrţoagele îşi făceau datoria, o scoteau la lumină, stîrnind seducţia cercetătorului, ca un roman de aventuri. Personajul se contura viguros şi întreg: copoii lui Bornemisza Zoli îl căutaseră zadarnic pe evadat, acesta ieşise din Măguri, o rupsese în lărgimile muntelui-patriarh, zicîndu-şi: „Roadă-n pomi şi boală-n domni!", da, îl scăpaseră. Plutonierul ordonă să fie pus în loc primul călugăr care le ieşi în cale şi efectivul prinşilor nu se diminuă. Slujitorii Domnului se împrăştiară, pelegrini către alte sfinte lăcaşuri, mai puţin „fratele" Miron Tomoiagă care — după isprava din casa Polak — şontorogea prin munţi, unde avea să-l întîlnească pe ultimul fugit, pe Ambrose Şărămăt. Dar să nu grăbim faptele...

Mai marele falangei Szálassy ordonă operaţiunea Hus, cuvînt care înseamnă carne pe ungureşte. Moiseiul era unul dintre cele mai bune vaduri de vite şi oi din Transilvania. Domnului dr. Figusch Ilinyi Iván György îi crescură acţiunile: cirezi de vite şi turme de mioare din „parohia" lui trebuiau să ia calea bou-vagoanelor sosite deja în gara Moisei şi hrana vie astfel obţinută să-l însoţească pe ocupant în retragerea necurmată, spre vest. Moiseienii făcură legămînt: nu dăm vituţele! Consemnul umblă din gospodărie în gospodărie, ca focul prin ierburi. Se constitui „frontul vitelor", acţiune de sabotaj a ţăranilor din Moisei dată în seama unor tineri care, oricum, n-aveau ce căuta în sat: Puşcuţă, Ambrose Şărămăt şi Horiţă Vivat—tustrei căutaţi de autorităţi. Pe capul fugiţilor *hoherul* pusese recompensă de 1000 (una mie) pengö. Ei tot trebuiau

să se piardă în munți, măcar s-o facă cu rost. Vitele fură scoase din grajduri noaptea, trecute prin grădini, în direcția cunoscută, unde așteptau cei trei. Luau drumul muntelui peste o sută de vite mari — vaci de muls, boi de jug, viței abia fătați, junincuțe — și patru sute de oi ; era greu să pilotezi amestecul de cireadă-turmă prin văgăuni, să n-o simtă ocupantul, să iasă din cîmpul vizual al pazei cu *kuberul și ochiul de lungă bătaie*, care stă de strajă zi-noapte în filegoria Casei comunii. Ajunseră, în cele din urmă, în stîna din Bîrdiboc, unde oierea — în acele vremi — Mihale Gheo al Diacului, văr dulce cu Ambrose Șărămăt ; se așezară pe locul lui, în pășunea, staulul și coliba acestuia. Amănunte îți furniza Pușcuță, gură spartă, cîte vrei.

„Te pomenești că ai prins și tu vorbirea engleză", îl boscorodi Roman Rihor pe șontorogul din Măguri.

„Engleza nu, însă rusească da, stăi că-i vedea", trase Pușcuță spuza pe turta lui : avea pe limbă o istorioară pe care sătenii o știau pe de rost. O audiau însă îngăduitori, a ori cîta oară, știind că Pușcuță minte frumos, este inepuizabil în a reproduce aceeași pățanie în noi culori și un număr nesfîrșit de variante. Însuși Had Iubu intrase în acest carusel, stînd la taclale în Măguri, pe cornată și cu tovarășii de petrecere : ascultîndu-l pe mincinos, ochelaristul avu strania senzație că a redevenit licean și audiază lecția predată de Madam Metilen, incolor-inodora lui profesoară de chimie, disciplină la care fusese în mod constant clei, ca să respectăm argoul școlar. Madam Metilen își însoțea expozeul cu experiențele de laborator : ai un cilindru de sticlă umplut cu apă cristalină (adevărul gol-goluț, materia primă a demonstrației), în care pui o picătură de soluție de turnesol (mica minciună încorporată) și

întreaga masă de lichid devine violetă (deturnarea adevărului inițial prin corpul străin adăugat). Sensurile se modifică, legăturile aşişderi, alt echilibru se naşte, dominanta întregului devine însăşi partea infuzată infinitezimal în masa adevărului, pe care îl spurcă spectaculos precum sepia marea strălimpede.

Cantitatea mare de adevăr din spusele lui Puşcuţă şi nevinovata picătură de ficţiune adăugată mereu de povestitor intră instantaneu în reacţie şi adevărul se voalează brusc. Totul se confirmă pînă la un punct şi, cînd te aştepţi mai puţin, întîmplările iau o turnură violetă, sepia îşi varsă cernelurile. Despărţirea apelor nu-i posibilă decît mergînd la document, comparînd faptele, aşezînd spusa alături de scriptă. Va face comparatism, la nevoie ! De ce nu ? se binedispuse Had, nimerind alt filon informaţional. Cercetarea paralelă este chiar temeiul obiectivităţii unui istoric ! peroră ochelaristul — poate nu cu aceste vorbe, dar sensul acesta era — şi Zubaşcu Zub îl privi ca pe un extraterestru, îl trase de mînecă, întrebînd :

„Cercetare paralelă ? Între ce şi ce ?"

„Între ce scrie în terfeloage şi ce am auzit prin viu grai", spuse Had, lămurindu-l buştean ; horbota informaţională îl acaparase, dosarofagia musafirului său era nelimitată, constată uimit Zubaşcu Zub şi se simţi foarte singur, aprinse o ţigară, încălcînd prima normă de securitate a patrimoniului : a nu se fuma în arhive !

A nu se fuma în sălaş ! instituiră aspră regulă cei trei păcurari de ocazie aşezaţi, trai-neneacă, în stîna din Bîrdiboc ; neavînd tutun, fumau frunzuţe de floarea soarelui, răsucind ţigări groase, cît degetul, în foaie de jurnal. La o mişcare neatentă se vărsa conţinutul fărămicios al ţigării aprinse pe te miri unde, fiind un permanent pericol de incendiu. Erau patru oameni

mari, cinci cu muierea lui Mihale Gheo al Diacului, plus copilaşii acestuia, înşiraţi pe scara vîrstei între cinci şi nouă anişori, la distanţe simetric egale, anul şi coconul, era puioasă Măria oierului, năştea prunci sănătoşi ca bolovanul. Cum să doarmă decît înghesuită această omenire în spaţiul strîmt al unei singure colibe ? Cei mari tolăniţi pe fîneaţă, înfăşuraţi în cojoace, în timp ce vieţuşile mărunte se vîrau, ca oile la strungă, în buzunarul uriaş al unei dune cu fulgi, unde şedeau ca puii de cangur în marsupiu, la căldurică. Fiind de lemn şi acoperită cu iarbă alpină, coliba era inflamabilă, cum inflamabile erau toate acareturile acestui sălaş păcurăresc. O singură scînteie l-ar fi transformat în rug : locul de fumat era stabilit, deci, la o distanţă apreciabilă, în pădure. În acest loc se găsea Puşcuţă cînd apăru neamţul ; acesta venea agale, de unul singur, prin molidiş, relată şontorogul. Neamţ ?! De unde neamţ ?! încolţi Had şi istorioara lui se coloră din violet în albastru, jură că-i adevărul adevărat şi profesorul află că neamţul nu era neamţ. Avea asupra lui pistol-mitralieră, o lădiţă cu vergea metalică, trei grenade-ou atîrnau în centura lui şi, fapt incredibil ! vorbea româneşte. Ambrose Şărămăt înţelese primul ce se întîmplă, musafirul era rusnac toată ziua, partizan sovietic în ţoală nemţească, paraşutat în muntele-patriarh să grăbească acţiunile insurgente ale patrioţilor români. De unde ştia limba ţării ? Era din Basarabia şi îl vărsară aici cu o misie secretă. „Cunoaşteţi împrejurimile ?“ întrebă străinul. „Ca-n palmă“, zise Puşcuţă, gata să lege dialog, să afle cum e viaţa „dincolo“, însă basarabeanul păru grăbit ori nu era guraliv ; vorbele se răriră, era timpul faptelor, înţeleseră localnicii. Rolul de călăuz îi reveni lui Horiţă Vivat, cel mai tînăr dintre ei (ani şasesprezece), isteţ

foc: falsul păstoraş de vite îl duse pe falsul hitlerist pe o culme deasupra Săcelului, în spinişul de coacăz negru ce îmbracă dealul ca o glugă de grof pînă la şoseaua dinspre Dorna Vatra. „De aici vezi drumul ca din podul bisericii. Place-ţi, ciolovecule?" grăi feciorașul, îşi luă libertatea de a-i vorbi cu „mă" şi „tu" străinului de nici douăzeci de ani. Cum să nu-i placă locul dumnezeesc unde îl adusese? Cei doi frăţîni construiră un prepeleac, observatorul paraşutatului în Marmaţia: din acest punct vedeai, fără să fii văzut, mişcarea motorizatelor inamice — hitlereşti şi horthyşti, deopotrivă — din Moldova spre Ardeal, prin trecătoare. Puşcuţă, la rîndul său, aducea ştiri din căldarea Moiseiului, dată în clocot: cum e aşezat ocupantul în spaţiu (schema), cine-i *hoherul* (scurt portret), care-s efectivele de jandarmi, „cenderii cu peană la pălărie" (numărul aproximativ), felul armelor lor (măcar descrise) drumurile de patrulare (de aici pînă aici), posturile fixe (x, y, z), cum se ajunge la casa Polak (uliţă cu uliţă). Ambrose Şărămăt şi Mihale Gheo al Diacului îşi asumară greul „Operaţiunii Rodna", cum aveau să afle ei înşişi că figurase în codul strategic al partidului comunist: mergeau cu schimbul, pe tăinuite căi, în municipiul Baia Mare, sub Dealul Florilor, pe strada Ferestrăului, în căsuţa în care trăia şi cioplea Vida Gheza, sculptorul. Era locul de întîlnire al celulelor de partid de la minele Săsar şi Valea Roşie. Cei doi aveau misie de *poştaşi:* cărau dinspre munte mesaje, coduri, schiţe ale unor amplasamente şi situaţia la zi a retragerilor prin defileul nordic, le aştepta, ca pîinea caldă, grupul insurecţional al partidului. Şi invers, reveneau în munţi cu tolba plină de veşti ale oraşului privind sabotajele operate de minerii băimăreni în producţia de aur, argint, plumb, zinc şi aramă,

integral militarizată de ocupant (O faptă pe cinste reușiseră cei de la *Phönix*: nisip în uleiul osiilor de vagoane care se încarcă pentru Germania; vor claca pe drum). Viața celor doi *poștași* atîrna de un fir de păr, ce dacă? la douăzeci și ceva de ani n-ai sentimentul pericolelor, umbli cu moartea-n spinare fluierînd, ceea ce Ambrose Șărămăt și Mihale Gheo a Diaculuí făceau zilnic cu frumusețe și albă nepăsare; știau că sînt țării de folos și asta le era de ajuns. Cine să se vîre în focul ăsta, dacă nu ei? Ambrose Șărămăt era văr dulce cu sculptorul Vida, mergea la el ca acasă, în timp ce Mihale Gheo al Diaculuí avea frați în oraș, erau „băieși" tustrei, lucrau în subpămîntul cu aur al minei Săsar. Legătura de partid realizată de către feciorași devenea, în descrisele împrejurări, o legătură de sînge, bine mascată față de autorități și copoii siguranței, mișunînd pretutindeni.

Rusnacul avea făină la moara lui din munți, sta în prepeleac și primea totul mură-n gură, din trei părți deodată: doi curieri aduceau veștile Băii Mari, al treilea poșta Moiseiului, în timp ce filmul retragerii prin defileu se derula sub ochii lui, n-avea decît să facă pe crainicul. Era isteț, basarabeanul: capta, memora, nota, făcea schițe, întocmea jurnal, bătea morse, însemna pe hartă, avînd atenția trează în trei zări deodată. Manevra lădița cu vergea metalică și se înțelegea cu tovarășii lui; frontul româno-sovietic ajunsese la trei dealuri și două văi depărtare, îl auzeai cum muge ca un buhai.

Horiță Vivat și basarabeanul stătură în prepeleac zilișoare bune între cele două fronturi, zur! zur! făcea stîna din Bîrdiboc, fierul vărsat pe deasupra pica în bulgări de foc topit, ara muntele-patriarh, rărea pădurea virginală, cu cerbi voievodali și urșii lui Vodă

Împărat, *oceni haraşo !* foarte bine ! asta-i muzica ce-mi place ! se declară mulţumit rusnacul şi la puţină vreme apărură pe şosea trupele românaşilor şi cele sovietice, mergînd alături, fiecare dizlocînd geografia dinainte stabilită. Stîna din Bîrdiboc nimeri în fîşia de zare şi albia de înaintare a amîndurora. Îi băură laptele dintr-o sorbire, îi mîncară jîntiţa, nişte purcei ajunseră în cuţit şi în gamelele ostăşeşti, brînza usturoaie căzu ca o fericire peste muntele de mămăligoanţă pe care Mărie a lui Mihale Gheo al Diacului o răsturnă — fierbinte, galbenă ca aurul — pe ştergarul de pînză aşternut direct pe pămînt. Aşezaţi în jur, ruşi şi români, de-a valma, se ospătară, descopereai că *mamaliha* e numele rusesc al mămăligii — mică e lumea, Doamne ! — curseră ţigări de front, curse şi horinca lui Mihale Gheo al Diacului, *davai ! davai !* mai cerură ruşii, n-am, s-o gătat, fraţilor ! spuse gazda, înjurătura unuia nu se lăsă aşteptată, de *foiumati*, de mămuca lui, de ce sudui, mă ?! întrebă gazda, se băgă un gradat al diviziei „Tudor Vladimirescu" cu spusa „vezi-ţi de treabă, nu te pune contra, ascunde-ţi muierea şi pune pe masă tot ce ai !" sfat înţelept, nu se iscă zaveră între cele două naţii de soldaţi, lumea fu mulţumită şi ajunseră la liman, la chestiuni militare. Veniră la rînd gazdele, ostaşii fără uniformă ai unui război ascuns, care deşertară în faţa eliberatorilor alt rînd de informaţii : muntele unde se aflau curge aşa şi aşa ! fortificaţiile sînt acolo ! mucurile de ţigări nemţeşti duc în direcţia aia, spre Borşa ! cele ungureşti *(levente,* din tutun rădăcinos, negru, tari) merg spre căldarea Moiseiului ! de tranşeele lui Árpád n-au a se teme, sînt părăsite (gropile bălteau sub ploi) ! *Şerpele blestemat* murise în Moisei ! *bolşoi spasibo !* mulţam fain ! zice un rusnac cu grade mari şi ţinu un mic discurs despre frăţia de

arme, pe care basarabeanul îl traduse, poiana se umplu de *la revedere și mergi sănătos*; soldații cu războiul, păcurarii cu dalba pace !

Așa ar fi fost să fie. Pușcuță însă avu chef să însoțească un timp frontul. Ajutați de tot ce aflaseră în stîna din Bîrdiboc, românii și rușii cădeau în spatele inamicului părînd a pogorî mereu din cer, povesti Pușcuță, lunecînd pe funii, șontorogul fu fericit să umble în avangarda oștilor ce liberau sate și comune, liberau munți. Pușcuță ajunse, deci, în Moisei călare ; roibul alb-pătat pe care îl încălecase era darul ce i se cuvenea, binemeritata răsplată și cinstea de a fi flancat de două grade mari, un colonel român și un *litinant* rus. „Nu vii mai departe ?" fu chestionat de basarabean. „Nici gînd ! trebui să refuze Pușcuță. Mă întorc la stînă, la ai mei, să aducem vituțele în sat. Le-am scos din gura *hoherului* și să le pape lupul ?! Ce minte ai tu ?! Nici nu mi-ai spus cum naiba te cheamă !" Basarabeanul scoase pacul cu țigări, deșertă conținutul în palma lui Pușcuță și scrise pe hîrtia despăturită ceva neinteligibil, în cirilice, zicînd : „Ai de la mine certificat de bună purtare către autoritățile care vor veni și semnătura proprie, Simion Durda. Acum ai voie să știi și cum mă cheamă și nu uita să dezgropi parașuta cu care am venit la voi. Croiește-ți din ea cămăși și te însoară, frate !"...

Minciuna lui Pușcuță depășise toate recordurile, descoperea Had pe bază de hîrtii de arhivă : acesta nu coborîse niciunde cu militarii și roibul alb-pătat primit de la cioloveci era pură invenție. Nici certificatul de bună purtare nu-l văzuse cineva vreodată, chiar dacă admitem că un Simion Durda ar fi existat. Șontorogul scornise toate acestea curînd după război, pe vremea lui *tătuca Stalin*, cînd pentru astfel de isprăvi

se dădeau decoraţii şi, cu puţin noroc (plus un martore mincinos), te alegeai cu o pensioară. Puşcuţă forţase ani mulţi o asemenea uşă, însă nu o deschisese ; minciuna lui, în schimb, circulă şi azi în lume ca verosimilă.

Lui Had Iubu nu-i fu greu să arunce lumină peste acest episod de istorie locală, izolă faptul real de excesul imaginativ al unuia sau altuia şi firul tors din caierul vremii putu fi reluat, alb şi adevărat, din punctul unde şireţenia lui Puşcuţă încercase a-l vicia : totul decursese aidoma pînă la micul discurs cu frăţia de arme, din care venitul din nord nu apucă să traducă mai nimic, deoarece lătra o căţea de mitralieră şi gata, porni zaiafetul. Nici urmă de tihnă, de voiosul marş al soldaţilor, de ambianţa de operetă şi pătrunderea triumfală în Moisei, pe cal alb-pătat...

Din staulul de vite scăpase un berbece, scăpase berbecele Bunar, cel rău, cineva trebuia să-l prindă, să-l închidă în ţarc ; acesta fu Horiţă Vivat, mezinul stînei, care mai apucă să auză *bolşoi spasibo !*, apoi auzi rafala şi simţi fierbinţeală în braţ, în tîmplă. Ieşise în cîmpul vizual al lui Bornemisza Zoli şi pistolul-mitralieră al acestuia nu-l iertă. Fecioraşul apucase să ajungă din urmă pe Bunar, îl săltă pe umeri, porni cu berbecele, spre stînă, să nu piardă vorbirea rusului. Simţi în omoplaţi trupul cald al animalului beat de alergătură, cu care se înfăşurase ca o glugă de boier, apoi simţi sîngele vietăţii care îi muri în spinare ; sosiră şi plumbii care îi fură lui hărăziţi — primul în braţ, al doilea în tîmplă — Horiţă Vivat îngenunche cu povara în iarba alpină, îmbrăcat în două cămăşi, sîngele propriu şi al animalului de jertfă. Totul se petrecu în fracţiuni de secundă, într-o uimire şi începu dialogul armelor. Ocupanţii o rupseră la devale, ur-

mați de tăvălugul de foc pe care îl dezlănțuiseră, însă Horiță Vivat dispăru fără urmă, de parcă l-ar fi înghițit pământul ; degeaba îl căutară, nimeni nu putu jura, da, l-am văzut pe acest om după aceea, viu sau mort. Nu ! Făptura lui se dizolvase într-un mister de nepătruns, devenise legendă, stăruind în memoria satului și în literatura orală pe care o nasc, îndeobște, lucrurile stranii, rămase fără explicație. Dispariția lui Horiță Vivat pe muntele-patriarh în ultima zi de război și întîia zi de pace se bucură de acest tratament și pluti în ambiguitatea fantastă a consătenilor lui timp de patruzeci de ani.

„De ce să dezgropi morții, colega ? *Qui prodest ?*" se desmetici Had și făcu un efort să nu-l arunce în ridicol pe intrus ; îl anihilă zicînd :

„Taci, Zubașcule ! Tu nu exiști. Adu cafea !" și își văzu de lucru ; trebuia să fii sărac cu duhul ori tembel ori inconștient ori toate acestea la un loc pentru a opri investigațiile tocmai în acest punct, după ce umblase prin labirintul atîtor supoziții, bîjbîind, și, evrika ! cercetarea lui să cîștige finalitate : avea o dovadă palpabilă că El nu murise ! Dispărutul nu figura pe lista celor uciși de *hoher*, profesorul trase fotocopie după acest document — una la mînă — identifică precis ziua și ora Crimei, șasesprezece octombrie una mie nouă sute patruzeci și patru, orele cinci ale după-amiezii, pe înserat — două la mînă — și, în sfîrșit, aflase numele singurului om în viață care participase, scrie negru pe alb, la dezhumarea eroilor din Moisei și identificarea acestora în prezența familiilor — a treia certitudine ! Noaptea lui albă din arhive fu urmată de întîlnirea cu unicul martore viu : Mihale Gheo al Diacului. Acesta părăsise Moiseiul curînd după război (oieritul decăzuse în România), se mutase în Baia Mare,

unde minerise din răsputeri, alături de fraţii lui şi — ajuns acum la etatea de 70 de ani — îşi mînca pensioara. Un fel de a spune : fostul miner era bolnav de silicoză, îşi scuipa plămînii, era pe ducă. Had se scuză că îl conturbă şi intră în subiect : ce ştie de Horiţă Vivat ?

„El n-o murit de glonţ, cu siguranţă ! Osemintele lui nu s-or aflat în groapa comună, pot jura !" se făcu reîntoarcerea în timp şi episodul, neînregistrat de vreo pagină de istorie, gata să moară cu dispariţia acestui ultim martore ocular, reveni în contemporaneitate, udat de lacrimile povestitorului. Poate doar banda magnetică ar fi reţinut detaliile atît de fidel cum reuşise profesorul — devenit rană vie — nu din necesităţi istoriografice, cum toţi credeau, din nevoia acută de a se izbăvi pe sine. Printr-un bizar transfer de trăiri, în Had se întrupaseră, vai lui ! deopotrivă Căutătorul şi Căutatul. Era damnat la această fiinţare bivalentă ; drum de întoarcere nu era, va merge pînă la capăt.

Scena dezhumării avu loc la două săptămîni după pogrom, într-o vinere, fulguia mărunt, pe îngheţ, la ceasurile unsprezece, în vaierul sonor al clopotelor din Moisei, fu proaspătă şi precisă memoria lui Mihale Gheo al Diacului ; de ce aşa de tîrziu ? cum de au rămas morţii atîta amar de timp fără mormînt creştinesc ? fu intrigat profesorul, însă bătrînului nu-i plăcu graba acestuia, „stăi, cătilin, fecioraş, că-mi pierd şirul" şi erupse în tusea lui silicozică, se sufocă, scuipă într-o năfrămuţă roşie, pe care o avea legată de gît : „Nu mă înţeleg cu aerul", se scuză bătrînul ; răspunsul e că mai devreme nu te puteai apropia de Moisei, înţelese Had, *hoberul* evacuase satul, focul îl pusese fără martori şi fără a-i pune pe ai lui să intoneze imnul despre „copiii pustei născuţi în şa", cum se spunea în-

tr-un imn pe care aceştia îl cîntau necurmat, totul se petrecu în ritualul tăcerii, al deplinei pustietăţi, cum voise domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György ;

lumina triumfală a caselor devenite făclii se aşternea falduri-falduri în calea celor ce plecau spre vest, mereu spre vest, unicul punct cardinal care îi rămăsese cotropitorului, care îşi dorea o simfonie a focului, praznicul său de pe urmă ;

marşul funebru dobîndi dimensiuni cosmice, iar regretul ireversibilei plecări deveni astfel suportabil, *hoherul* îşi admira opera, înaltele ruguri care îl psalmodiau fortissim, căldarea de foc a ceea ce fusese o comună valahă, acum rasă de pe suprafaţa pămîntului, deşertul de cenuşă prin care se înscrie pe veci în memoria unei naţii şi — ca o încoronare — rafala prin care se semnă pe casa Polak, cel mai frumos sediu pe care îl avusese în această campanie ;

prinşii fuseseră iute mutaţi în bojdeuca lui Naţu, din apropiere, unde Bornemisza Zoli avea consemn : cînd va auzi rafala domnului dr. Figusch Ilinyi Iván György scriind pereţii casei Polak, dator e să tragă în plin, fără să-i tremure degetul pe trăgaci... şi nu-i tremurase ;

ştiuse cineva, ori mai mulţi, ori foarte mulţi de proporţiile Crimei ? erau cunoscuţi, cu nume şi prenume, cei căzuţi în acest seceriş cu mitraliera ? îl grăbi pe Had seceta interioară, însă bătrînului pensionar nu-i fu la îndemînă, „stai, cătilin, fecioraş, că îmi pierd şirul", erupse iar în tusea lui silicozică, se sufocă şi întrebuinţă năfrămuţa roşie, „nu mă înţeleg cu aerul", se scuză bătrînul ;

răspunsul era nu, Crima nu fusese ştiută zile în şir, numărul şi numele măcelăriţilor se stabiliră abia la dezhumare, erau douăzeci şi nouă, trupul lui Horiţă

Vivat nu era printre cei ce muriseră de glonț, poate jura Mihale Gheo al Diacului, care fusese de față la cumplitul ceremonial, înțelese Had ;

popa Nap Gavrilă băuse rachiu să nu-i vină să verse în mijlocul sfintei lucrări pe care nimeni altul n-avea căderea să o facă, cetirea scripturilor ;

groapa comună fu deschisă de frații Grad (Grad-unu și Grad-doi), groparii din Borșa ;

și stratul de țărînă era de un lat de hîrleț și ceea ce găsiră dedesubt era un terci în care cei doi gropari — trei cu Mihale — pătrunseră încălțați în cizme cu tureatcă înaltă ;

văduvele se ciuciră pe marginea gropii în plîns și ăuit de bocete, pe care viscolul șuierat, de început de noiembrie, le amplifica și le zdrențuia, încît nu se știa cine ce zice, pe cine jelește ;

popa Nap Găvrilă ceti prohodul și Mihale Gheo al Diacului îi ținu isonul, în locul cantorului veritabil, care era dedesubt ;

taci, tu, Veronă, al tău nu-i aici ! fu necruțător Grad-unu cu cea mai guralivă dintre bocitoare, ce căuta nerușinata în rîndul întîi ? aibă obraz și respect pentru cele venite cu rost ! ;

aiesta-i Iuănu meu ! apoi de ce ai murit tu, ha ? n-ai avut tu ce-mbrăca, decît morticica ta ? cui m-ai lăsat Tră-i-a-neee ! Mînce-te focu război, dă-mi bărbatu napoi ! își strigau disperatele văduvia, rupîndu-și veșmîntul pe buza gropii cu miros greu, frații Grad turnau lapte de var peste cadavre, era pericol de holeră ;

tacă-ți gura, muiere, nu mai blestema de foc în Moisciul devenit Sodoma și Gomora ! o afurisi popa Nap Găvrilă pe cea care păcătuise rostind vorba „foc“, moiseienii se legară sub jurămînt să-o uite ;

uită-te mai bine să nu greşeşti ! ceru Grad-doi ori de cîte ori se licita cine al cui mort era, treabă de durată, scheletele erau în dezordine prin nămolul pestilenţial, osemintele se identificau greu, pe fragmente, scoţi de aici un femur, de colo o tibie, osul bazinului ori o tigvă, recunoaşte-le dacă poţi ! ;

bietele femei îşi refăceau bărbaţii mai mult pe ghicite, îi reîntregeau la flacăra albă a amintirii lor, o a doua operaţie de acest fel era exclusă, repeta întruna Grad-doi guralivul ;

care-i al meu ? întrebă Lişca, mămuca lui Horiţă Vivat, bătrînica se îmbrăcase în barchet negru de sus pînă jos şi venise cu o cergă să ia acasă osemintele scumpului ei fecior, arătaţi-mi-l pe Vivat ! Vivat nu-i aici, cu siguranţă ! o puse la curent Mihale Gheo al Diacului, revendicatul era pe măsura mămucăi lui, mic de statură, cu capul cît baniţa de mare şi îi lipsea degetul arătător, stîngul, un asemenea arbore de calciu nu exista în groapa cu morţi, bucură-te, femeie, că nu-i şi pace ! nu m-oi bucura, pînă s-o-nturna, că l-oi tăt jeli, pînă a zini ! boci Lişca, nu în plînset, în rugăciune, de unde să vină Vivat al ei nici ea nu putea spune, era cîntarea cu care se scula şi se culca pustiita de ea ;

bătrîna păşi în cele din urmă pe uliţa cu alunecuş sticlos, merse cu fereală, luase cu ea cenuşă pe care o aşternea pe locul unde urma să calce, pumnul de cenuşă şi pasul, lipa-lipa pe ulicioară ;

se făcu de prînzul mare cînd osemintele fură aşezate într-o ordine adjudecată de bocitoare, cu scripte în regulă, număr, destinaţie, semnătură, apoi urmă exodul văduvelor purtînd în braţe ceea ce cu atîta sîrg recuperaseră ;

şi-au dus morţii în cuprinsul pămîntului, fiecare în satul său, departe ori aproape, că erau şi morţi din satele de pe Mureş, bunăoară, unde trebuiau să se întoarcă negreşit, fiecare în cimitirul său, în glia sa, în locurile cele minunate, unde nu-i întristare, nici suspinare ;

coana preuteasă Matilda Nap din Borşa prepară pentru părinte şi cei care lucraseră alături de el un ciubăr de leşie, în care aceştia îşi lepădară veşmintele, se spălară tuspatru cu săpun în baia băieşilor, se primeniră cu straie scoase de la levănţică, băură rachiu şi mîncară ai, să nu dea în holeră...

„Ceva tot a rămas nelămurit, persuadă Had. Cine a săpat groapa comună şi a aşezat în ea împuşcaţii ?"

„Vivat în persoană. Jura nu pot, dar asta-i credinţa mea, spuse Mihale Gheo al Diacului, deloc mirat de întrebare, părea a o fi aşteptat. Era rămas între focuri după plecarea *hoberului*. Singurul om viu în Moiseiul mort."

„Viu, zici ? strigă Had cu un tremur al grabei ; aruncă bătrînului ultima nadă : De unde ştii că a supravieţuit Crimei ?"

„L-am văzut păstorind trei porci în dealul Hofului", fu precis pensionarul.

Deci, încredibilul trebuia crezut. Ceea ce fusese bănuială, vagă presupunere, aburul unei supoziţii, devenea certitudine : Vivat fusese al doilea supravieţuitor al Crimei. Ani în şir se ştiuse de unul singur, de Văsălie Petean, ţăran din Pălatca Clujului, Had îl vizitase cu şcolarii lui, îl imprimaseră pe magnetofon, mărturiile acestuia sînt consemnate în caietele de dictando legate în pînză, sub acest titlu : *Spovedania unicului supravieţuitor*. Împuşcaţii fuseseră douăzeci şi nouă la număr, se ştia precis acum, acel Văsălie Petean din Pălatca

Clujului era al treizecilea, cifră vehiculată pretutindeni de presă și omolgată astfel în documentele oficiale. Se impunea, deci, acest corectiv : a existat un *al treizeci și unulea !* a supraviețuit Vivat ! teză pe care gura lumii o fluturase cîndva, ajunsese și la urechile lui Had, însă nu găsi pe cineva să confirme zvonul, pecis, coerent, credibil. O făcea Mihale Gheo al Diacului acum, în amurgul vieții lui.

Întîlnirea lui cu Vivat avusese loc cu peste zece ani în urmă, pe cînd Mihale Gheo al Diacului lucra la mina Cavnic și trecea de două ori pe zi dealul Hofului, culmea ce separă orașul Baia de subteranele unde era artificier de mină. Lungi fulare de ceață curgeau peste dealul Hofului în faptul acelei dimineți, ceea ce nu-l împiedicase să-l distingă clar pe omul mic, gros, cu capul mare, cît dovleacul.

„Uă ! se minunase artificierul în stilul localnicilor, care scot acest sunet de extremă surpriză, și adăugase : De ești viu, Vivat, spune-mi oareceva."

„Eu nu-s Vivat, eu îs porcar, hi-hi !" zise umbra, însă vocea a lui era, inclusiv rîsul ascuțit-drăcos ; ființa lui n-a mai stat locului, a îmboldit cei trei porci, pierind vederii în lungile fulare de ceață.

Ceva similar aflase Had de la Solomie, găzdoaia, care jura că-l zărise cam în același timp pe Vivat, în cămeșoaie albă, lungă pînă în pămînt, ziceai că-i un sfînt, se întorcea pe sub geana pădurii cu porcii lui de la jir ; recunoscu și cei trei godaci pe care îi păstorea Vivat, cum să nu-i recunoască ? aceștia fuseseră ai lui Lazăr Covată, guardul comunal de altădată, care păți se o nenorocire. Îi născuse muierea, toamna, pe cîmp ; o apucase durerile facerii în țarină, la scosul cartofilor și era singură și n-avu cine să-i fie de ajutor, porcii cu care venise simțiră iz de placentă, se năpustiră asupra

ei și mîncară nou-născutul. Femeia le văzu gurile însîngerate și albi pe cap în aceeași clipită, iar bărbatu-său goni porcii să se piardă, cine ar mai fi gustat din slana lor' blestemată ? judecă Lazăr Covată, i-a lăsat să plece unde vor vedea cu ochii, marcați de pruncuciderea pe care o săvîrșiseră ; îmbătrîniră godacii în negrijă, rîtul le crescu și se alungi, erau sălbăticiți de acum, cel ce-i băgă în seamă fu Vivat, îi luă în paza lui, îi păstorea fericit. „Tulvai, doamne ! Noi știam c-ai murit, bade Vivat. Ți-am făcut bocetu'", îi grăi Solomie. „Îhî, perele-s dulci toamna, bune de mîncat !" spuse Vivat înveselit și Solomie știa ce are de făcut : îl va cără acasă, la mămuca lui, la Lișca, să-l spele, să-l despăduchească, să-l hrănească, puțin cîte puțin, ca pe puiul de găină, să redevină ceea ce fusese înainte de război —scund dar bine întemeiat, cu mustață groasă, tenul brunet, ochii tăciune, un fecioraș frumos, limpede. Acum era o umbră. „Unde-ai fost în tăt acest timp ?" întrebă Solomie. „Ha ? Bat clopotele ! Uăi, uăi, Moisăi !" răspunse Vivat, își acoperi urechea stîngă și se lipi de un copac. Rătăcirea de minte nu părea a-i fi schimbat firea ; a rămas tot blînd, doar ea, frica, îl făcea poticnit în gîndire, vorbea pe jumătate, mergea cîțiva pași, își aducea aminte, se întorcea, relua fraza, privitor la bate vîntul, curge apa, fuge calul și altele asemenea. Cît despre lucruri importante, n-avea reprezentări, aluneca pe lîngă ele : pe unde rătăcise ? ce i se întîmplase ? unde stătuse ? ce-i făcuse *hoherul ?* Nimic nu era de aflat. Lișca, mămuca lui, nu mai stărui, spera să vină ceasul cel bun al limpezirii de minte, era mulțumită să-l aibă în preajmă, așa neîntreg, era trup din trupul ei, îl va griji pe Vivat cum nu se poate mai bine.

Se aflase cîte ceva despre beteșugul lui : cum auzea
280 zgomote îi venea întunericul de minte și frica și vorbi-

rea fără șir. Oamenii îl înconjurară cu tăcere și respect mut, nici copiii nu se țineau după Vivat în alai, cu zdrăngănele, învățaseră aspra lecție de la părinții lor, era bunacuviință și încă ceva pe deasupra. Dealtfel, stricăciunea de minte a lui Vivat ținea vreo două ceasuri, cînd făcea fapte copilărești : deschidea portița să iasă tot ce-i viu la lărgime, elibera albinele din stup și acestea nu-l înțepau. Lișca avea grijă să nu pice în fîntînă, pusese lacăt, nici la foc nu-l lăsa și era neodihnită în a-i studia zilnic posibila revenire la normal. Vivat nu suporta să vadă sînge, observase Lișca tăind un pui de găină ; nu numai văzul, chiar și mirosul de sînge, izul dulceag-fieros și chimia oricărei sîngerări îl neliniștea, îl apucau frigurile și se ascundea în pod. Și ce nu mai suporta, bietul : cercul sonor al clopotelor care se rostogolea dinspre mănăstire, în urechea lui stîngă. O astupa și se tupila. Și nu putea suferi oglinzile (Lișca le scoase din casă) și mergea zilnic să asculte vaietele lemnelor putrezite din colțurile umbroase ale grădinii. Veni însă și ziua marii înseninări : trecu pe lîngă casa Lișcăi o femeie care îl văzu pe schilod și zise din obișnuință : „Sara bună, Vivat", la care acesta dădu binețe mai bună, împungînd aerul cu arătătorul său ciung : „Sara bună, dumitale, doamnă preuteasă Matilda". Da, respectiva era chiar Matilda Nap. Răspunsul era limpede ca lacrima, sosea din gîndire logică, o linie dreaptă de cauză-efect, cum diagnosticase Veturia Nap, fiica preutesei, care era doctor-psihiatru la casa de nebuni din Sighet. Lișca înțelese că minunea se săvîrșise, plînse de fericire și rugă pronia cerească să se îndure de Vivat, să-i lumineze mintea. N-avu cînd, deoarece tovul Hari trebui să anunțe pe cale ierarhică : cetățeanul Horiță Vivat, de treizeci și trei de ani (ca Hristos), a dispărut de acasă, căutarea lui în spațiul

colinat-împădurit-ferestruit de ape curgătoare al întregii Marmaţii nu a dat rezultate, cercetările s-au stopat şi dispărutul fu scos din evidenţa populaţiei, Lişca îl prohodi iar, îi săpă mormînt în dealul bisericii, chiar pe culme, şi îngropă acolo hăinuţele lui Vivat, ceasul de buzunar al acestuia, cizmele cu care dănţuise el...

„Înmormîntare zadarnică : el era în viaţă, bietul ! spuse Mihale Gheo al Diacului. Vivat revenise, adus de nu ştiu care simţ al său, pe dealul Hofului. L-am întîlnit în anul ieşirii mele la pensie. Făcea pe agricultorul."

Had nu înţelese bine, îl rugă pe bătrîn să fie cît mai lămuritor cu putinţă. A face pe agricultorul în cazul lui Vivat însemna următoarele : acesta luase în stăpînire o spinare de deal, unde căra bolovani şi îi îngropa în cuiburi de cîte trei, de cîte cinci, de cîte şapte, fiind convins că aşează în pămînt cartofi, care vor rodi. Proprietarul acelui loc mergea pe urmele de pămînt afînat şi scotea bolovanii. Bizarul agricultor revenea însă a doua zi şi lucra cu aceeaşi sîrguinţă, punea ovoizii în cuiburi şi zicea că recolta va fi mare. Ins cu humor şi cu frica lui Dumnezeu, proprietarul nu se supăra, scotea bolovanii şi îi aduna în capul ţarinii, unde îi clădea grijuliu, făcea din ei o piramidă. Had şi bătrînul merseră să vadă piramida aceea ; se făcuse de prînzişor cînd cei doi ajunseră pe dealul Hofului, da, piramida există, totul părea adevărat.

„Dar el unde-i ?" întrebă Had.

„Cine poate şti ?" veni răspunsul dezarmant al însoţitorului său.

La baza piramidei cu pietroaie se afla o oală de lut adusă chiar de Mihale, se înţelese cu proprietarul locului — şi el băieş la Cavnic — să aducă bucate, să-l atragă pe ciudatul musafir. Mihale Gheo al Diacului stă-

tuse el însuşi la pîndă, voia să-l ia la casa lui, însă Vivat nu mai dădu pe acolo, ultima dată fu văzut la Cojina, serbarea băieşilor. Fiind ziua ieşirii la pensie, artificierul Mihale Gheo al Diacului fu întrebat, conform unei reguli nescrise, de Moja, directorul minei.

„Ce îţi doreşti mai mult şi mai mult ? Ce dar să-ţi facă mina în această zi de neuitat a vieţii dumitale, bade Gheo ?"

„Vreau să văd aur, zise veteranul. Scurm de-o viaţă de om în piatra muntelui şi nu ştiu ce-i acela aur topit. N-am văzut lingourile care scot lumea din minţi."

Problema era simplă, dar insolubilă, cugetă directorul Moja şi îl chemă la telefon pe secretarul Bogdan Bretan, căruia îi relată ciudăţenia, îl rugă să-l scuze pentru deranj, pretenţii sînt, care de care mai trăznite, însă a lui Gheo le întrece pe toate : un aurar vrea să vadă aur.

„Hai s-o rezolvăm şi pe asta !" fu decizia secretarului, nu însă înainte de a se consulta cu cine crezu el de cuviinţă ; directorul Moja avu senzaţia că-i conectat brusc la o convorbire transoceanică, firul făcu fiu ! fiu !, ori numai timpanul său, întrebă cu umilinţă :

„Poftim ?"

Bogdan Bretan închise receptorul, ce o fi o fi, zise Moja ; însă veni telefonul celor de la tezaurul Combinatului minier, îşi anunţau vizita şi directorul se făcu tablou, surpriza ce i se rezerva bătrînului Mihale Gheo al Diacului era de proporţii.

La ceasurile ieşirii din schimbul unu, paisprezece fix, în camera de apel a minei Cavnic, la orizontul zero, se instală o masă rondă, pe care se întinse — în loc de faţă de masă — un strat de grîuşor, iar deasupra fură aşezaţi calupii de cinci kile fiecare : erau lingourile. Nici directorul Moja nu le văzuse vreodată (poate

în filme), era mut de vrajă, vlăjgani înarmaţi asigurau securitatea comorii, puteai muri de cord şi vizionarea începu. Primul care pătrunse în expoziţie fu, desigur, veteranul Mihale Gheo al Diacului, căuria i se îngădui să atingă barele, luă în mînă o cărămidă de aur şi blitzul gazetei locale îl surprinse în postură de Toma Necredinciosul, poză ce se va publica sub titlul „Un miner de milioane", îşi făcu fotoreporterul socoteala ; dar nu ieşi nimic, pelicula fu dată la topit, gazeta nu pomeni de faptă, cui i-a dat prin cap o asemenea inepţie ? veni întrebarea de la minister şi criza fu depăşită prin discreţie şi tăcere. Eh, moravuri de culise ! care îl ocoliră pe veteran, acesta îşi astîmpără un dor şi îşi risipi o uimire, serbarea putea începe, avea şi acolo de lucru, ortacii îl aleseseră pogoniciul Cojinii, altă favoare dobîndită de Mihale Gheo al Diacului în această zi scumpă lui.

Urcară pe Pîrjolita, cum fac an de an, la 25 iunie, în ziua de Sânziene ; e datina purificării prin foc şi a dezlegării băieşilor de toate relele. Stăpîniţi de un alt Prometeu, probabil cel descinzînd din Zamolxe, căvnicarii ies cu mic cu mare în Pîrjolita, faţa de miazănoapte din dealul Hofului, teatrul de operaţiuni : datina cere să fie chemate *vîlvele*, duhurile cele bune, să aducă bucuria şi lumina în case, în osteniţii minelor, în pruncii şi nevestele acestora, în trupul munţilor doldora de metale, în pajiştile subpămîntului, unde înfloresc în largi cîmpuri diamantine aurul, argintul, arama, zincul şi plumbul, culese floare cu floare, bob cu bob, de băieşi. La acest praznic îşi făcu apariţia din niciundele său Vivat, şi Had nu-l grăbi, de astădată, pe bătrîn, acesta merse cătilin pe firul ritualului.

Cu o săptămînă înaintea Sânzienelor, coconii de
 băieşi bătuseră uliţele, umblaseră din casă în casă, adu-

naseră coşurile vechi, meşterite din nuieluşe împletite ; sînt coşurile acelea lungi-prelungi, ovale, foarte încăpătoare, legate în chingi, pe care oamenii nordului transilvan le poartă în spinare. Sînt coşurile de spate ale tuturor muncilor cu care se ajută harnicii moroşeni. Aceste coşuri vechi, „înrăite" de timp şi „mîncate" de munci, trebuiesc aburcate în Pîrjolita Hofului, de-a tîrîtelea, puse de-a valma pe o tîrşelniţă de spini trasă de un cal costeliv-jigărit.

Focuri mari trebuiesc aprinse pe culmi, în vîlvătaia cărora se mistuie spurcatele coşuri în care se cuibăriseră relele Cavnicului. Arderea pe rug o face pogoniciul Cojinii, preotul acestui altar al dacilor liberi, templul păgîn al purificării prin foc.

Pogoniciul Mihale Gheo al Diacului începu muncile : umplu coşurile cu frunzuţe uscate şi le atîrnă, unul cîte unul pe un sărciner înalt, pînă ce ulenciurile jordiei rămuroase, cu multe braţe, se umplu de coşuri, încît pomul de jertfă gemea sub propria-i greutate ; sărcinerul era ca o hîdă claie de fîn ori, mai degrabă, o arătare nepămînteană în aerul cu lumină mătăsoasă din iunie, cînd cerul Marmaţiei atinge transparenţe de cristal şi o albăstrime cum numai ochiul lui Zamolxe mai reuşise a dobîndi, zice-se, păstorind golful mitologic din această parte a lumii vechi, cu oameni şi rînduieli limpezi. Mihale Gheo al Diacului stropi altarul cu ţuică, dădu foc şi columna de flăcări se ridică dintr-odată, îmbrăcînd sărcinerul într-un rug uriaş, înalt de vreo cincisprezece-douăzeci de picioare. Pe acest foc sacru îl simt—presimt şi îl adulmecă *vîlvele* de pretutindeni, oriunde s-ar afla, vin la marea închinăciune. Doar pogoniciul Cojinii le vede, le aude, stă cu ele de vorbă. Vivat veni val-vîrtej, era *vîlvă*, Mihale Gheo al Diacului simţi duhul acestuia şi îi auzi glasul :

„Iată-mă-s, mă, Mihale ! Ia-mi berbecele pe care îl port în spinare şi dă-mi să-mbuc oareceva, că singurătatea m-o flămînzit."

Pe Mihale Gheo al Diacului îl trecură sudorile, izbi în pămînt cu ciocanul de băieş, semnul pogoniciului că ospăţul poate începe.

Curse horincă din oluţe de lut, se rupseră vărzare, se înşiruiră sarmale, *boace* cu păsat şi afumătură, ţepene şi ţanţoşe, ca cătanele. Paralel, în jurul pălălăilor decurse *danţul focului*, o zbatere colectivă venind din geana imemorială a originii moroşene: băieşii, muierile lor, coconii şi pruncele, tinerii şi bătrînii, fără alegere, prinseră a *giuca* tontoroiul Cojinii, chiuiră în patru zări, strigînd: „Vîlvă bună ! oameni buni, vîlvă bună, măi !". Săriră ca ţapii înjunghiaţi peste focul purificator, fiind posedaţii dezlegării de rele, ceasul sacru al ieşirii din toate primejdiile posibile şi imposibile, al victoriei vieţii în dulcea vară. Sîngele bătu ca nebun în trup şi oamenii subpămîntului se înfruptară hulpav din oceanul luminii, neîngenunchiaţi de întuneric, nerobiţi de viaţa de cîrtiţă, arseră solemn şi frumos pe rugul lor de învingători peste nesănătate, peste suferinţă, peste mizerie şi bolile pornite să cadă asupră-le, săriţi, săriţi peste foc ! Printre săritorii peste foc fu zărit corpul alungit-arcuit al lupului, o singură voltă doar şi fiara ieşi din ritual, se îndepărtă negrăbit, lup cărunt, mare cît un batal, apreciară petrecăreţii şi Cojina căvnicară se destrămă...

Deci, Celălalt fusese şi în acest loc, se desmetici Had. Deci, Musafirul era pretutindeni şi nicăieri. Deci, Vivat nu-i mort-mort, duhul lui călătoreşte neadormit. Deci, Căutatul şi Căutătorul se urmăresc reciproc, găsindu-se şi abandonîndu-se la infinit. Deci, „himera" unuia urmăreşte „corpul" ăluilalt şi viceversa, într-o

veşnică neodihnă. Cît va mai dura „vînătoarea" asta ? Care-i Vînătorul şi care-i Vînatul ? Fiecare-i, la rîndul său şi una şi alta.

Ultima prezenţă a lui Vivat îl marcă pe Had mai viu decît celelalte, îi răstoci sîngele ; avea poftă să sară de pe scaunul pe care şedea, să bată tontoroiul, aici, în autobuzul care îl readucea în Moisei, să refacă ritmul de tarantella şi descărcările de energie care însoţiseră ospăţul păgîn. Citise Had că spiritele neodihniţilor vizitează locuri familiare, prieteni, lucrări lăsate întrerupte. Şi mai ştia Had că preoţii din Idele lui Marte afirmă că-i posibil să smulgi binele din rău, să extragi lumina din întuneric, să cucereşti sănătatea din nesănătate, să dobîndeşti noul din vechi, viul din mort, bucuria din neagra tristeţe, libertatea din robie. O dialectică a speranţei ! „Vîlvă bună, oameni buni !" ar fi strigat în auzul călătorilor adormiţi pe jumătate, însă profesorul simţi că dintr-o clipă în alta i se va aşeza o mînă pe umăr. Mîna ! Mîna cui ?.

Capitolul nouăsprezece

Muntele-patriarh se iscăli cu o lavină.

Ultima dorință a Lișcăi, mămuca lui Vivat, era să ajungă la stîna din Bîrdiboc să vadă — nu pe Hontău vorbind anglicana, nu ! — tăpșanul unde a dispărut feciorul ei. Nu dorea să pogoare în mormînt fără a fi privit locul unde a îngenunchiat Vivat, avînd umerii înfășurați în șalul morții, berbecuțul cu care rămăsese în spinare, poate îl poartă și acum. Dă un pogon de pămînt celui ce o suie acolo — cu căruța, călare, cu birja, cu aeroplanul — cheltuiește oricît în acest scop. Lișca nu știa, biata, că nu poți ajunge acolo decît mergînd pe propriile picioare, lucru imposibil la cei optzeci de ani ai ei ; reuma o betegise, abia se tîra prin casă sprijinită în baston. Și ce nu mai știa Lișca : pogonul oferit de ea nu tenta pe nimeni, tranzacția cu pămînturi era în afară de lege, unicul proprietar al acestora — fie arabil, loc de casă, pășune, livadă — rămăsese statul ; bătrînica oferea ceva ce nu era la ei. Nimeni nu vru să o întristeze, spunîndu-i adevărul, tot nu l-ar fi înțeles ; consătenii o menajară cît putură, mult nu mai avea de trăit, cețuri se așternuseră peste mintea ei de-a lungul zecilor de ani de așteptare habotnică, hrănindu-se cu himere. Nebunia ei, dacă admitem așa ceva, era inofensivă ; veghea continuă îi scrumise ceva

în creier, îi oprise ceasul judecății la această fixație: vedea în tot și toate pe Vivat.

De aici și dorința ei de a merge la stîna din Bîrdiboc. Ce să caute dînsa acolo? fu întrebată de un milion de ori și răspunsul se încăpățînă să vină din zarișteа zăltată a capului ei, invariabil același, de un milion de ori: vrea să afle un semn, o cale. Ce fel de semn nu putu preciza. Nici calea. Ar fi trebuit să-și trădeze credința adînc înrădăcinată întrînsa: în cel despre care se vorbea așa de mult în ultima vreme, în făptura lui Hontău, pogorîse duhul neadormit al lui Vivat. Altminteri de unde această minune tocmai în locul unde-i dispăruse feciorul?! Nu vru să dea în vileag acest crez de teama că răii lumii îl vor alunga din nou pe Vivat, mai departe, la marginile pămîntului. Se va duce la fața locului. Cerul îi trimitea ei, Lișcăi, un semn. Îi așternea o cale. Prinsese ea de veste că cel ce receptase lumina de englezește e micuț de statură, gîndește dintr-un cap cît banița, are fire blîndă, totul conduce înspre neamul ei. N-avea îndoieli: acolo o aștepta *un mesaj*. Va merge să-l ridice. Șezi blînd. Te duc mîine, Lișcă, te duc negreșit! promiteau răii și bunii satului, parcă se înțeleseseră cu toții asupra — vinovatei? nevinovatei? — amînări, care întreținea în bătrînică flacăra speranței că va ajunge la întîlnire, va prelua mesajul. Cuprinsă de febra *marii călătorii*, ea nu realiza că timpul fuge, zilele trec, oamenii o mint; trăia exclusiv în *timpul* ei, al iminentei plecări, se îmbrăca zilnic cu ce avea mai scump în lădoiul de hăinărie: cămeșa creață, ca laptele de albă, zadia de lînică, cojocelul cu flori, cizmele de box, pe care le încălțase la nuntă și la botez. Trebuia să fie ca o regină la *marea întîlnire*. Își puse furca de tors la îndemînă: avea să o așeze, potrivit obiceiului moroșenesc, în ușă, pe prispă,

și oricine va înțelege că Lișca-i dusă, lipsește de acasă *un timp*. Venit-ai să mă duci ? Sînt gata ! striga oricui se nimerea cu căruța pe ulicioara ei. Șezi blînd. Te duc mîine, Lișcă, te duc negreșit ! rostea respectivul cu vinovată neplăcere consemnul și își vedea de treburi. Lișca era fericită : în mintea ei, caii erau mereu înhămați la căruță, boii înjugați, aeroplanul gata de zbor. Într-o zi a trecut pe uliță o automacara portantă, în huruitul de șenile ale dieselului, mergea la cariera de piatră și Lișca se postă dinaintea monstrului, îi făcu macaragiului semn cu bocceaua, strigînd : Venit-ai să mă duci ? Sînt gata ! La volan era unul din feciorii lui Broză (tustrei se specializaseră în mecanică), o evită pe bătrînă, virînd în șanț, brațul macaralei atinse coroana unui nuc și se dezechilibră, dieselul trebui oprit, era în pană. Ti s-o stricat aeroplanul ? Pune-i fotoghin ! îi porunci Lișca energic, vorba fotoghin înseamnă petrol pe moroșenește și femeia aduse bidonul de cinci kile cu petrol. Titel Șărămăt cunoștea lecția ; deși necăjit, pus pe sudalme — cum să reechilibrezi o hărăbaie de șapte tone ?! — o săltă pe bătrînă din calea de acces și o depuse (cu bidonul ei cu tot) pe prispă, amînînd-o în stilul cunoscut : Șezi blînd. Te duc mîine, Lișcă, te duc negreșit !...

Și acel *mîine* chiar sosi, mai repede decît s-ar fi așteptat cineva. Viața Lișcăi se stinse ca o flăcăruie în vînt ; piesa în care jucaseră cu toții fu suprimată de mîna destinului, eroinei principale i se dădu alt rol, un deșert de tristețe luă locul spectacolului scos de pe afiș, vifleimul lor dădu faliment, gluma li se slei pe buze, actorii parcă băuseră oțet, ultima reprezentație le strepezise sufletul, nu e de jucat în piese al căror final nu-l cunoști, satul se simți sărăcit, culpabil. Cineva avu ideea ca Lișca să fie dusă totuși, acolo unde do-

rise, nefericita ! Puşcuţă îi croi *copîrşeu*, un sicriaş ca pentru un copil ; Brozã oferi textilele de îngropăciune (valul de velur, podoabele, lumînărelele, giulgiul) ; Roman Rihor dădu calul primăriei, care fu gătit cu cergi miţoase, ca niște valtrapuri şi deasupra fu fixat în chingi coşciugaşul. Calul o duse pe Lişca la stîna din Bîrdiboc, urmat de tăcutul pelerinaj în care se încorporase, pînă la urmă, întreg satul. Moiseienii o petrecură în *marea călătorie*. Plecarea Lişcăi spre cer (să stea în dreapta Tatălui) trecu, dintr-o poruncă mai presus de ei, prin stîna din Bîrdiboc, unde o şi aşezară, dealtminteni, pentru somnul de veci.

Had participă la ceremonie, nu pentru amănuntele creştineşti ale îngropăciunii, altceva îl preocupa pe profesor : dorea să observe primul cînd, de unde şi sub ce formă, va apărea Vivat. Trebuia să vină ! Nu putea să nu se arate la ceasul din urmă al mămucăi lui. Bunrămasul celor doi nu voia să-l piardă Had şi nu-l pierdu...

„Mişcă ! Îl simt ! Pune mîna !“ zise Pompilia transfigurată, luă stînga lui Had, o strecură sub masă, cu discreţie, şi o aşeză pe pîntecul său : da, în corpul femeii lui zvîcnea viaţă, pruncul îşi anunţa lunga călătorie înspre părinţi.

„Fii binecuvîntată, Pi ! auzi şoptirea şuierată a lui Had şi primi pe buze sărutul viforos, apoi o întrebă drastic : De ce nu mi-ai spus ?“

„Din... (nu ştia ce cuvînt să aleagă : pudoare sau prevedere). Voiam să fiu sigură !“ şopti Pi, în cele din urmă, şi el abia auzi, reveni :

„Sigură, de ce ?“

„Că eşti al meu şi sînt a ta.“

„Aha ! Tot ofiţerul stării civile ! mîrîi Had. Trebuia să-mi trimiţi scrisori recomandate, să-mi expe-

diezi o mie de telegrame pe zi, Pi, să mă pui să urc Himalaya, dar neascunzîndu-mi vestea mondială : domnul profesor Had Iubu e tată" ! tandra şoptire a acestuia luase accente guturale, o cîrmea spre ţipăt şi mireasa îi astupă gura spartă cu un sărut disperat.

Da, observase şi Had că nu puteau parlamenta astfel la nesfîrşit ; ce-s de vină mesenii că ei doi mai au ceva de elucidat ? S-o facă în altă parte, cînd vor fi şi unde vor, raţionă mirele şi se ridică în picioare. Tremura ca varga, paloarea feţei lui aşternu peste nuntă o tăcere bisericoasă. Grăieşte mirele ! urlă Arina lui Şărămăt pe post de nună mare. Had uitase ce anume voise el. Vrea să închine ! vesti primarele, nănaşul şi stegarul nunţii", care umplu paharul lui Had cu vin de coacăz negru, slăbiciunea profesorului. Fie-vă ruşine ! nu poate grăi nici la nunta lui ! se scandalizâ „socăciţa". Solomie, căreia îi replică copilul obraznic al nu ştiu cui : Da ce, nu grăieşte toată ziua la şcoală ?! bomba rîsului general explodă, dar se stinse repede, era bombă de hîrtie, paloarea mirelui se adîncise, nu pusese mîna pe pahar, ce vrea ?

„Vreau să vă spun că datele problemei se schimbă, începu Had şi aşează ochelarii pe masă, cum obişnuieşte în faţa şcolarilor ori de cîte ori se lansează, trup şi suflet, în evocarea unei bătălii al cărei tîlc depăşeşte evenimentul propriu-zis. Nouă tocmai ni s-a anunţat musafirul cel mai important. Ne ducem să-l primim, nu vă fie cu supărare. Beţi, mîncaţi şi vă veseliţi !" isprăvi şi Pi se trezi luată pe sus, purtată pe braţe de Had, care tăie nunta în diagonală, sub ploaia de clevetiri (nu de confetii) şi nu se opri decît în odaia de la etaj, unde tinerii îşi instalaseră dormitorul ; lucrările de zidărie abia se terminaseră, sfeştania

casei era chiar nunta din *living room*, cum îşi numi parterul.

Sfinţirea odăii de sus cade exclusiv în seama lor, gîndi Had şi se iubi cu Pi în contul bucuriei pe care — strengăroaica ! — o rezervase, vede-se, ca pe o lovitură de teatru. Trebuia să o pedepsească. Strivi cu un sărut barbar buzele pline de seva vieţii, le simţi palpitînd ca o inimă şi călători de la inima ei de sus către inima ei de jos, purtat de hula ce suia din pîntecul femeii cu o forţă crescîndă, îl înfoi şi desfoi pe călător, pînă la iminenta prăbuşire a amîndorura în pîlnia acelui taifun care îi absorbise strîns îmbrăţişaţi, spre afund, fără a cere cuiva ajutor, căzînd din împărăţie în împărăţie, ca să ajungă, în sfîrşit, ce fusese asta ? pe ţărmurele vioriu al regăsirii de sine, devastaţi prin îmbogăţire. Cuminţiţi, trăgîndu-şi sufletul, cei doi condamnaţi la fericire păstrau în auz şi în simţuri o unică realitate — bătaia sincronă a inimilor lor — pe care bărbatul o regăsi aidoma în cu totul altă parte, la porţile raiului ; îngenunchie în faţa lor şi stătu la pîndă cu urechea lipită de pîntecul femeii sale, scoica unde pruncul confirma viaţa vieţii lor cu energice bătăi pe secundă. Energizat de ceea ce constata, bărbatul deveni mai flămînd, şi lansă cele zece animale blînde in prospecţiuni, degetele-liane ale mîinilor, care aveau de inspectat cu enormă gelozie dacă totul este la locul său în teritoriile de peste mări şi ţări — sînii pianisimi, valea de fildeş care îi separă, suprafeţele de mărgean ale coapselor, în sfîrşit, „tenderul", cum îi poreclise Had fundul cu alungiri breugeliene, voita obrăznicie la care Pi protesta, cei doi aveau motiv să se împace şi exploatarea reliefurilor putu fi reluată cu sporită minuţie şi exigenţe topografice, care duceau spre unicul punct cardinal, oceanul. Dar pînă acolo

mai era de plutit pe fluviu, în amonte și în aval, în sensul curentului și împotriva curentului, oasele mîinilor lor trosneau pînă la rupere de vîslă, ca să-și apropie, în cele din urmă, gurile fluviului, estuarul cu păsări și vegetație luxuriantă, ieșirea în larg, antrenarea în taifun, prăbușirea în împărății...

„Ce musafir mai important ar putea ei avea ?" se nedumeri Octavia Iubu, dar se izbi de un obstacol pe care nu mizase : Simina Corbu, propria ei fiică, de curînd intrată în familia Corbenilor, căzută în brațele *vikingului* ei blond, cu ochi albaștri, și se treziră la Paris, hodoronc-tronc : poftiți la nuntă, dragi părinți ! cum făcuse și Had, dealtminteri, frații nu se desmint, prea-i pornită Simina să scuze moravurile acestei generații nebune, nebune, din care amîndoi copiii ei făceau parte, motiv ca atît de aprig și nerespectuos să o înfrunte :

„Lasă asta, mamă ! S-au dus să ude florile", spuse cu obrăznicie Simina și ordonă celui ce mînuia magul să schimbe banda, era muzica leșinată, ceru să pună melodia în care se vorbea de un sărman canar într-o colivie de argint ; „tacîmuri de argint nu cred să mai fie în Moisei", își făcu socoteala Octavia Iubu, le adusese de la Paris, era darul ei, în timp ce Ștefan se decisese pentru combină muzicală, cum fac toți bărbații, dar insolența Siminei nu-i ieșea din cap : cică mirii s-au dus să ude florile ! Ce flori ? Unde flori ? Octavia nu agrează vorba cu două înțelesuri ! să rămînă ea, parabola, în literatură, nu în chestii de viață ! cu astea nu se glumește, Simino !

Nu sosea nici un tren la ora aceea, să aibă mirii pe cine aștepta, rememoră cu glas tare domnul Titus orarul căilor ferate, apoi trecu la cursele I.R.T.A. și se în-
 grijoră : nici autobuze nu soseau după șapte seara în

Moisei. Domnul Titus fusese pe vremuri pădurar, era un longeviv al comunei, nouăzeci și șapte de ani vîrstă ; nu fuma, nu tușea, nu purta ochelari, nici baston, își purta bonomia pretutindeni, era sănătos, nu putea lipsi de la nuntă.

Venise cu Tiron Mogoș, întîiul primar democrat al comunei Moisei, unicul său partener din „generația a patra", pe care cei doi o ilustrau, fiind în competiția care pe care, se talonau de aproape unul pe celălalt ; Mogoș, deși avea cu doi ani mai mult decît Titus, părea mai verde, mai în formă, fostul pădurar simțea în ceafă răsuflarea ex-primarului. Acești ultimi mohicani, venind din cel de al nouăsprezecelea veac, formau un tandem pitoresc și — dotați cu o ținere de minte fără cusur — erau memoria veacului în această parte a țării, citeai în ei ca în cronici.

Domnul Titus mai citi odată cifrele de pe cadranul ceasului său de buzunar, de proveniență austro-ungară, marca Kienzle, după care îl depuse sub ochii lui Tiron Mogoș, spunînd :

„Convinge-te și tu, ceasurile-s înaintate : trei fărtai la șepte ! Nima nu umblă pe ștrek, nici pe drumul țării. Gheizășu s-o fo' dus, motoru n-o fo' zinit."

„Vrei să-l vinzi ? întrebă întîiul primar democrat al comunei ; luă ornicul în palmă, îl cîntări, după care își descurajă partenerul : Ești în urmă. Eu am unul japonez, cu celulă."

„Bagseama sosește profesorul universitar. Are Dacie și vine cînd vrea", își dădu cu presupusul Roman Rihor, primarele în funcțiune ; acesta reținuse că Had i-a semnalat, cumva oficial, că are de primit vizita unei personalități — profesorul Pamfil Patriarhu de la universitatea din Cluj", cunoscut și dincolo de hotarele țării, accentuase ochelaristul — însă fără a preciza

cînd. Doxa capului de motan merse mai departe cu presupunerile : Se apropie *sărbătorile folclorice*, alaiul cu măşti de la Sighet : Cît mai e pînă la scumpele noastre serbări laice ? Două-trei zile ! Ce şi-a zis Profesorul ? Împac şi capra şi varza ! Urc în Dacia şi prind nunta fostului meu ştudinte ! Bună ziua-ziua bună ! Ai un loc acolo şi pentru mine ?" va zice intrînd pe uşă.

„N-ar fi rău. Prezenţa lui ne-ar onora", spuse Octavia orgolioasă.

„Cum de nu ne-am gîndit ! Trebuia invitat. Zău mi-i dor de iluminatul P.P. ! Omul ăsta-i benefic, mă odihneşte ! E născut-făcut pentru negocieri mutuale", îl evocă, într-o alură tipică de diplomat, Ştefan Iubu.

Socrii mici se priviră întrebător, era imposibil să verifici cazul asupra căruia erau perfect de acord, de invitaţi se ocupară mirii, n-aveau decît să privească uşa şi să spere : vor apare — dacă nu cei din clanul Patriarhu — măcar mirii, a căror absenţă devenea jenantă ! socoti Octavia aş, de unde ! socoti Ştefan.

Uşa se deschise într-adevăr şi pătrunseră *druştele* cu darurile celor ce aveau copii în clasa XI-a, pe care o păstorea Had, în calitate de diriginte : cergi de lînuri colorate vegetal (slăbiciunea miresei), cămeşi de cînepă cu pumnăşei (slăbiciunea mirelui), un televizor (oho ! dar princiar ! autor : naşul), ceva brînzucă la butoiaş, ceva horincuţă, ceva fasole, pielicică de vulpe, ceva slăninuţă de la fum — toate erau binevenite într-o casă nouă, unde viaţa se întemeia pornind de la lingură. Octaviei Iubu nu-i păru de fel rău că renunţase la taftalele *Beauchamp* şi se îmbrăcase moroşeneşte : se înscria perfect în ceremonialul de inimă. Acceptă că avusese dreptate şi nora ei, susţinînd că nu doreşte rochie de mireasă : se îmbrăcă în alb de Moisei, spre a fi — la propriu şi la figurat — prunca locului, gest care

avu succes, o confirma avalanşa de daruri, socoti Octavia dintr-o repede ochire.

Călătorind prin împărăţii, mirii ajunseră mai departe decît indicau ceasul, clipa, odaia, trupurile. Had voi iar şi iar să asculte ceasornicul din pîntecele femeii lui, indicînd luna a cincea, secretul tic-tac al vieţii îl umplu de beatitudine şi o întrebă pe Pi :

„Cum îl vom numi şi cărei meserii îl vom hărăzi ?"

Întrebarea fu de prisos, pentru că cei doi se puseseră de acord de o mie de ori asupra numelui celui ce va să vină — Liviuţ — stabilind şi meseria pe care Iubu junior o va îmbrăţişa negreşit — ingineria silvică (om al pădurii, chestie sănătoasă !) — zarurile fuseseră deja aruncate, nu mai era ce tranşa, parafa. În doi hotărîseră doar. În chip cu totul ciudat, Had se încăpăţînă să repete întrebarea : „Cum îl vom numi şi cărei meserii îl vom hărăzi ?"

„Mă numesc Vasalie Petean, de profesiune agricultor în Pălatca Clujului, se prezentă străinul la Casa comunii, plină de oameni fel de fel. Vreau să-l cunosc pe tovarăşul artist."

Se inaugurau coloanele-statui ale lui Vida Gheza, varianta primă a monumentului, cea de lemn — sîntem în toamna lui 1966 — venise puhoi de omenire, între care ţăranul de pe meleaguri someşene, care merse la ţintă : el doar cu artistul poporului Vida Gheza avea treabă, cu nimeni altul, cere să fie ascultat. Tiron Mogoş, primarul de atunci, nu ştiu „dacă-i conzult" să dea curs iniţiativei particulare, aşa se nasc dandanalele, întrebă din priviri pe mai marii de la regiune, nici o indicaţie nu se ivea.

„Io-s cel pe care îl cauţi", făcu un pas Vida Gheza, a cărui înfăţişare nu se deosebea cu nimic de a nou-

venitului : țăran în port, țăran în vorbă, țăran în forța brațelor, un Hercules putea fi numit cioplitorul, dacă nu ar fi fost ceva mai scund decît majoritatea copămîntenilor lui, însă compensa potrivit zicalei *mic la stat, mare la sfat.* Sfătoșenia lui ședea în știința și arta de a ciopli lemnul, de a-i da forța gîndului frumos, cum încercase și cu monumentul care tocmai trebuia „sfințit" : douăsprezece lemne de căpătîi cu înfățișări omenești, fiecare strigîndu-și sinele, durerea. Întrebă sculptorul : „Cu ce îți pot fi de folos ?"

„Vreau să știu și să cunosc : ce spun lemnele domniei tale ?" grăi omul venit de departe.

„Fiecare înțelege pe cît pricepe și ce are în suflet !" răspunse cam ambiguu, dar în limita adevărului, Vida Gheza ; cum ceremonia tot nu putea începe (nu veniseră toate forurile), acesta ieși cu străinul pe tăpșanul de sub dealul Groși, unde trona monumentul învelit în pînză. Lumea satelor îl aștepta pe cioplitor ; destui țărani îl ajutaseră pe Vida la dulgherit, erau curioși să vadă ce a ieșit. Cît vor dura cuvîntările, spectacolul artistic și ce o mai fi fiind, artistul considera de datoria lui să explice ajutoarelor sale ce anume a voit să spună prin ceea ce meșteriseră împreună, lucrînd din săcure, din daltă, din mezdrea, „chipuri de ometioci", cum zicea careva ; numitul Vasalie Petean n-are decît să stea pe aproape, să tragă cu urechea și va înțelege tot ce voiește.

Volga neagră își tăie drum prin omenire și opri chiar sub monument ; oaspetele de seamă venea pregătit să tragă sfoara, să cadă pînza, lăsînd vederii lemnele amirosind a proaspăt, a nou. Sosi în fugă Tiron Mogoș cu ai lui, așteptaseră înalta față la Casa comunii, cu o gustărică (o vor servi după !), cineva încurcase protocolul, asta vor analiza ei mîine. Deocamdată,

primarele avea de rostit bun-sositul ; scoase hîrtia şi întrebă forul regional :

„Putem începe ?“ şi purceseră, conform uzanţelor şi în mod organizat : toate categoriile de oameni ai muncii îşi transmiseră salutul, se făcu o apreciere asupra deosebirilor de vederi între cele două lagăre — socialist şi capitalist — după care fu trasă sfoara, aplauze ! La rîndul său, Vida Gheza spuse — nu de la înalta tribună — ce furtună de gînd şi jar de simţire pusese în lemnele lui, convorbind cu cei ce lucră de o viaţă cu lemnul (pădurari, dulgheri, şindrilari, ciubărari), cum se nimeri şi în mod neorganizat.

Cele douăsprezece măşti bizare de lemn de stejar masiv, dispuse în cerc dacic, în jurul unei mese haiduceşti cu foc veşnic, psalmodiau — asemeni unor table de legi — testamentul împuşcaţilor din Moisei, spunînd viitorimii, prin tot atîtea glasuri, ca într-un cor antic, motivele împotrivirii moroşeneşti faţă de cotropitor. Întîia mască : să nu se mai tragă în oameni fără vină ! A doua : să nu se mai ia grînele din hambare şi fructele din pomi ! A treia : să nu mai fie tîrîţi feciorii în războaie ale strîmbătăţii ! A patra : să nu mai fie lumea închisă în ţarcuri ! A cincea : să nu se mai ia vitele din bătătură ! A şasea : să nu mai fie pîngărite fiicele omului ! A şaptea : să nu mai fie spurcat meleagul cu tranşee şi sîrmă ghimpată ! A opta : să nu mai sufere oamenii de dorul de libertate şi drumurile înstrăinării ! A noua : să nu se mai dea foc caselor ! A zecea : să nu mai fie lagăre ale morţii !

„Vivat !“ apăru Lişca şi îl prinse de braţ pe omul de pe Someş.

„Io nu-s Vivat, io-s Vasalie“, se feri Petean.

„Aşa ! păru a se dumiri Lişca. Cu siguranţă că eşti Vasalie. Vivat e scund, cu mustaţă şi sprîncene bo-

gate, o plouat la naşterea celui mai mîndru şi mai vesel om din lume", spuse femeia, trecu mai departe şi prinse de braţ pe cioplitor.

„Nici io nu-s Vivat. Io-s Vida", spuse acesta, lovit de o tristeţe fără seamăn.

„Pentru cine ai înălţat monumentul?" vru să ştie venitul de pe Someş.

„Pentru cei douăzeci şi nouă", spuse cioplitorul.

„Io-s al treizecilea, nu vă fie cu supărare, grăi sositul de departe, îşi dezveli bustul şi scoase la iveală o rană hîdă sub osul humeral drept, zicînd: Aici am fost puşcat de oamenii *hoherului*. Sînt singurul scăpat cu viaţă, ca prin minune", sfîrşi prezentările Vasalie Petean din Pălatca Clujului şi evocă împrejurările supravieţuirii sale: cum au fost seceraţi de căţeaua de mitralieră în bojdeuca lui Naţu, cum a căzut el printre primii, cum a fost acoperit de trupurile celorlalţi, cum a fost scos de sub „moghila morţii" de către un necunoscut, ceea ce a gîndit-simţit în ceasurile de groază cît a stat sub morţi, îmbrăcat în sîngele închegat al acestora, cum a fost noaptea plecării ocupantului fascist şi ieşirea din infern, ca învierea lui Lazăr din morţi.

„A mai existat un Lazăr, intră în vorbă domnul Titus. El era al treizeci şi unulea. Nu l-ai cunoscut pe Vivat?"

„Cum de nu?! Io m-am dus acasă, pe Someş. Vivat o rămas să îngroape morţii în ultima noapte de război şi întîia zi de pace", zise someşanul.

„N-a apucat. De trebuşoara asta s-a ocupat dumnealui, zise Tiron Mogoş şi puse mîna pe umărul unui ins de vreo patruzeci de ani, înalt, blond, cu mustaţă în-
300 spicată, lăsată pe oală, în stil unguresc; se adresă apoi

lui Ambrose Șărămăt, luîndu-l martore : Dreptu-i, Ambrose ? Tu ai fost de față !"

„E adevărul adevărat", confirmă Ambrose Șărămăt, cam de aceeași vîrstă cu blondul și pe tăpșanul de sub monument se derulă o întîmplare despre care nimeni nu aflase pînă atunci.

Ciorba Vasi din Borșa purtase, pe vremea *hoherului*, uniforma neagră *szálassystă*, a formațiunii paramilitare horthyste ; fiii ungurilor din Transilvania îmbrăcară, de voie-de nevoie, uniforma neagră, diagonala de piele și pușcoacea, o cerea sîngele și țara-mumă, fu sloganul arborat pretutindeni. Curînd, capii de serie ai acestei formațiuni fură cooptați în unitățile horthyste de front, li se dădură însărcinări militare. Între copilandri care arătaseră sîrguință era și Ciorba Vasi, fiul ungurului Ciorba Gyözö, maistru minier în Borșa, tată a cinci feciori ; Vasi fu înrolat în efectivele *hoherului*, unde — localnic fiind — se ocupa cu manutanța, rechiziționarea de bunuri și dădea relații despre starea de spirit a satelor pe care le cunoștea ca pe propriul buzunar. Avea limbariță acest Vasi și compuse un cîntecel care stîrni vîlvă datorită ereziei pe care o conținea : viitorul mai bun evocat de hortyști era egal cu pîinea de soia și încălțările cu talpă de lemn ! Particula *Szebb jövö !* din compunerea spontană a lui Vasi era chiar salutul formațiunii, pe care îl ponegrea prin insolenta asociere cu neagra mizerie, ceea ce agrava serios situația poetului de ocazie. Scandalul făcu mai populară compunerea, aceasta prinsese nu numai în generația tînără, pătrunse în rîndul celor maturi — unguri sau români — care o fredonau cu aleasă plăcere : *Borsó kenyér, fa cipö, / eszt hozta a szebb jövö !* deveni șlagărul locului.

Sînt împrejurările în care Ciorba Vasi căzu din drepturi, i se luă diagonala de fiu loial, fu decretat — precum alţii cu comportament similar — *szalmamagyar*, ungur de paie. Aşa îl prinse ceasul despărţirii de *hoher*, nici cal, nici măgar ; cei ce cîntaseră imnul despre *copiii pustei născuţi în şa* o luară la sănătoasa, direcţia trecătoare, lăsînd în urmă pogromul din bojdeuca lui Naţu, satul incendiat şi pe Ciorba Vasi, martore de apocalipsă. Acesta găsi doi vii în mormanul de morţi. Cu Vasalie Petean se putu înţelege, acesta era grăbit să plece în Pălatca Clujului, în timp ce Horiţă Vivat dăduse în mintea copiilor, observă Ciorba Vasi, supravieţuitorul se dovedi agitat, repetă aceleaşi fraze, pe care ungurul le reţinu :

„Mă duc să-mi caut berbecele, pe Bunar. Frunză verde de stejar, deasă-i piatra, eu sînt rar ! N-ai văzut-o pe mămuca ? Spune-i că vin în octombrie, pe înserat. Îi aduc noră. Frunză verde de stejar, deasă-i piatra, eu sînt rar !"

„Vivat !" îl prinse Lişca de braţ pe Ciorba.

„Io nu-s Vivat. Io-s Vasi, fratele de cruce al feciorului tău, Lişcă. Şi io îl caut pe Vivat", avu neinspiraţia să spună ungurul.

„L-om căuta împreună", grăi Lişca şi îl luă de mînă pe Ciorba Vasi, îl tîrî după ea prin omenirea venită la festivitate, asta mai treacă-meargă ; greul începu după aceea.

Bătrînica îşi trăia viaţa larvară sub imperiul caruselului noapte-zi, propriu smintiţilor ; un om e văzut în planul realului ca, la distanţă de o secundă — prin acel greu perceptibil declic neuronic — un altul să aibă o reprezentare fantastă. În virtutea acestei dereglări, apariţia obsesivă a imaginii lui Vivat, totdeauna fantastă, în bezna minţii femeii, era urmată în chip

negreşit — prin ce bizară legătură asociativă ? — de imaginea reală a lui Ciorba Vasi. Vivat devenise, aşadar, noaptea minţii acestei femei, în timp ce ungurul exista în ziua relativă a judecăţii ei, motiv ca Lişca să bată la poarta acestuia din urmă ori de cîte ori îşi conştientiza nevoia de ducă :

„Hai să mergem la Vivat", îi cerea Lişca şi ungurul pornea în nicăieriul acestei călătorii, o însoţea să aibă de unde să revină şi bătrînica era mulţumită. Devenise „scutierul" acesteia.

Prezenţa ungurului la înmormîntarea Lişcăi era de o mie de ori motivată, el stătu între rudele de gradul unu şi nimeni nu fu mirat cînd coborîrea sicriaşului în groapă fu lăsată în seama lui Clipici Silviu, văr dulce al defunctei şi Ciorba Vasi. De acesta din urmă avea nevoie Had ; îl abordă în plină ceremonie :

„Oamenii spun că va sosi Vivat dintr-o clipă în alta", vorbi profesorul cu un uşor tremur în glas.

„Iezus Kristus ! Cum să vină ?! se nedumeri Ciorba Vasi. El n-are corpul. El murit este. Umblă ca *lehel*, ca duh."

„De unde ştii ? L-ai văzut ? Îl poţi recunoaşte ? Prin ce anume ?" îl copleşi Had cu întrebările şi Ciorba Vasi — cam butucănos în exprimarea pe româneşte — îi oferi profesorului o singură informaţie clară : prima şi ultima oară îl văzuse pe Vivat în noaptea Sfîntului Bartolomeu, cînd constată că cei doi — Vivat şi Vasalie Petean — sînt vii şi îi scoase din mormanul de morţi, într-o înmărmurire. Amîndoi se dovediră grăbiţi — reluă firul Ciorba Vasi — unul să plece acasă, în satele de pe Someş, celălalt să facă ceea ce repetase de o mulţime de ori : să caute un berbece, pe Bunar, şi să-i aducă maică-si noră."

„Cînd ?“ vru să știe Had.

„În octombrie, pe înserat“, își aminti Ciorba Vasi.

Era octombrie și era pe înserat și porni să ningă ; fluturii de omăt umplură văzduhul și peste ultimile versete ale cazaniei de îngropăciune căzu zăpada mieilor. Atenția distributivă a lui Had fu imediat pusă la încercare : acesta avu grijă — pe de o parte — să nu scape un cuvînt, o nuanță, un sunet din ceea ce istorisea ungurul și — pe de altă parte — să mătură cu privirea jurîmprejurul, să-l adulmece, ca o fiară la pîndă, să simtă-presimtă cînd va apare Celălalt, să întîmpine Musafirul cu simțurile ascuțite la maximum și să vadă, da, să vadă cu ochiul său cefalic cînd acesta se va apropia și va întinde mîna încetinel să o așeze — ca o arșiță ? ca un sloi de gheață ? — pe umărul său. Mîna !...

O groapă de zece pași lungime și doi lățime nu o sapi de unul singur ; Ciorba Vasi își alertă frățînii, haideți, mă ! e sfîrșitul lumii ! doar nu sîntem păgîni ! și aceștia se urniră tuspatru — Ágoston, Iancsó, Csaba, Elemér — cu lopeți și hîrlețe ; terminară ceea ce își propuseră pe cînd se albea de ziuă. Atunci sosiră primii moiseieni, Ambrose Șărămăt și Miron Tomoiagă ; coborau vitele satului de la stîna din Bîrdiboc. Ce faceți voi, mă, aici ? aveau cei doi întrebarea pe limbă, însă nu-i dădură glas ; o schimbară pe una scurtă :

„Cîți ?“

„Asta noi nu putem ști, nu am numărat pe ei“, spuse Ciorba Vasi și înfipse în pămîntul afînat crucea pe care o înădiseră ; de scris nu avură ce scrie pe ea. Cine-s morții ? De unde ? Cîți ? Ai cui ? erau întrebări la care nu puteau ei răspunde. Pînă una-alta, ei atîta putuseră face : o faptă creștinească.

„Tu n-ai plecat cu *hoherul ?*“ întrebă șontorogul.

„Eu sînt *szalmamagyar*, ungur de paie, zise Ciorba Vasi. Ce să caut eu la Budapest ?“

„Peșta-i departe, mă ! Ajută-ne să o apropiem ! strigă Tiron Mogoș, atunci sosit în fruntea unui pluton T.V. și îl pofti pe fostul *szállassyst*, să urce în autocamioneta de front pe care o avea la dispoziție, să ia urma *hoherului*, la trecătoare.

„Șezi blînd ! Nu-l lua ! Lasă-mi-l mie ! strigă Roman Rihor, abia ieșit cu alți prinși din temnița mănăstirii ; fuseseră eliberați de trupe. Îl știu ! E de-al lor !“

„A fost, îl calmă Ambrose Șărămăt ; îi puse în vedere că Ciorba Vasi și frații lui tocmai își dovediră omenia. Au săpat groapa de hodină a morților noștri.“

„Și ce-i cu asta ? Doar nu sîntem fiare ! Și io am pus țărînă și semnul crucii asupra morților lor ! Drept-tu-i, pădurare ?“

„Asta a fost în luna lui făurar, sub vîrful Pietrosul, pe omături cît casa de mari“, confirmă domnul Liviu, pornit să spună de-a fir a păr.

„Ne povestești altădată“, îl opri plutonierul Tiron Mogoș, care ordonă urcarea în mașini și dispăru pe urmele ocupantului, la trecătoare...

În februarie 1944 formațiunile horthyste încă se credeau invincibile și pe deplin instalate în Transilvania ; spectrul tragicului lor sfîrșit încă nu fu imaginat de *hoherul* din Marmația, care puse pe picioare o expediție de sănătate și putere cu destinația Pietrosul, cel mai înalt vîrf al muntelui-patriarh. Ninsese mult, potopitor. Cei douăzeci și unu de vînători de munte așteptau ordinul de plecare în misiune ; acesta fu dat imediat ce se ivi soarele glorios, incendiind orgolios zăpezile diamantine. Gloria și orgoliul erau, dealtminteri, semnele tutelare sub care fusese conceput totul :

sosise ceasul, își spuse domnul dr. Figusch Ilinyi Iván György, ca briliantul muntelui-patriarh, vîrful Pietrosul, să-și piardă numele pe vecie, va primi un altul, dat de noii stăpîni. Maghiarizarea Transilvaniei trebuie să înceapă cu munții, apele curgătoare, depresiunile, trecătorile. Noul certificat de naștere al vîrfului Pietrosul tocmai fusese emis, îl aveau în raniță cei douăzeci și unu de vînători de munte : un bust al lui Horthy Miklós, un pergament de atestare și steagul țării victorioase — trei semne pentru eternitate ce urmau să fie zidite pe creastă. Aceasta se va numi, de azi încolo, *Horthy csucs*, piscul lui Horthy.

Expediționarii ajunseră la țintă, puseră cortul, desfășurară tabăra, înfipseră tîrnăcoapele în trupul bazaltic al muntelui, preparară mortarul, gorniștii își acordară instrumentele pentru a intona prima strofă a imnului țării, de patru ori, în cele patru zări, nord-sud-est-vest, pușcașii traseră glonțul pe țeavă și slobozîră, piu ! piu ! — spre știința *hoherului* și a lumii — cele douăzeci și una de salve de victorie ; misiunea era ca și terminată. Atunci se mînie nespus muntele-patriarh, înțelegînd că noii stăpîni prea se întrec cu gluma ; Pietrosul își scutură cojoacele de brazi și păltinași și omături, o lavină se deschise, una singură, de-ajuns să-i mature pe profanatori în abis. Unul singur a scăpat cu viață : Bornemisza Zoli. Pe acesta muntele-patriarh l-a iertat în virtutea legii lui Zamolxe : dintr-o solie blestemată rămîne teafăr un singur ins ca să povestească celor ce l-au trimis despre ce i-a fost dat să pată pe pămînt străin. Se adeveri încă o dată că apele curgătoare, codrii falnici și munții sînt de partea celor ce îi stăpînesc și îi ocrotesc din străvechime. Demn și vertical și majestuos, Pietrosul nu ac-

 ceptă un nou certificat de naștere.

„*Földrengés!* Cutremur!" urlă Bornemisza Zoli ajuns la poale, căzînd în genunchi în faţa superiorului său.

„Eşti un dobitoc!" Aşa i-a spus *hoberul*, relată Ciorba Vasi, care văzuse scena cu ochii şi nu socoti epuizată povestea pînă nu-l puse pe Had la curent asupra detaliului final: Bornemisza Zoli a primit zece zile de carceră, pe apă şi pîine, unde a şi întocmit raportul asupra dezastrului.

„Stăi, profesore, că drăcovenia are alt sfîrşit", preluă ştafeta domnul Liviu, care aduse mărturia sa...

La puţine zile după ce Pietrosul îşi făcuse singur dreptate, domnul Liviu, pădurar pe atunci, ieşi la vînat de vulpi însoţit de doi prietenari. Îl avea la picior pe dulăul Captare, puiandru de alsacian, care îi dibui pe prinşii de lavină şi avalanşă; îi amirosi, lătră ca turbatul, scurmă tuneluri şi îi scoase la lumină. Înghemaseră cu toţii, sfîrtecaţi ori întregi la trup. Urmarea fu în ordinea omeniei locului: despre morţi numai bine! cum să-i laşi la corbi şi jivine?! morţii fură strînşi într-o crevasă de stîncă, pe aşternut de cetină de brad, înveliţi în steagul roşu-alb-verde pe care îl serviseră, însoţiţi de armele cu care stricaseră viaţa în Marmaţia, primind în schimb linişte veşnică, sub stratul de trunchiuri de molid decimat de lavină care fu aşternut — lespede binemirositoare — asupra lor, trebuşoară care a fost dusă la bun capăt de Miron Tomoiagă zis Puşcuţă, Ambrose Şărămăt şi subsemnatul, sfîrşi domnul Liviu.

„Cum să nu-l fi băgat în caldul mă-sii pe Koncz ăsta?! Cum să nu ţi-l fi trimis urgent pachet la judeţ?!" reproduse Had filipica justiţiară căreia Ambrose Şărămăt îi dăduse glas într-o împrejurare ce merita ştiută, şi cită din nou vorbele deputatului: „Trebuie

să fie nemernic acela care susţine că localnicii s-au belit între ei din ură de neam ! Dezbinarea a adus-o fascismul ; asta scrie în cărţi, dar eu o ştiu din viaţă. Ia te uită, tovarăşe secretar, două pilde să vezi cum beleşte ungurul moroşan pe românul moroşan şi viceversa ! Şi ce credeţi că i-a servit ca pe tavă : a pus una lîngă alta fapta fraţilor Ciorba şi cea petrecută sub Pietrosul", sfîrşi Had rolul de intermediar, pe care singur şi-l asumase (Ambrose Şărămăt nu urcase pe munte cu ei), precizînd că scena s-a consumat recent, atunci şi atunci, în sediul comitetului judeţean de partid, la o discuţie în doi a deputatului lor cu secretarul Bogdan Bretan ; şi el, Had, e fericit să le aducă la cunoştinţă acest fapt, Broză suferă de modestie, asta se ştie !

„Sînteţi la sfînta liturghie ! Lăsaţi politica în sărăcie !" îi apostrofă preotul ; Had crezu că va intra în pămînt de ruşine, vru să-i ceară iertare, cînd recepţionă semnul şi o teribilă hemoragie emoţională îl puse în alertă ; uraganul stîrnit în el se acorda cu cel din afară. Nu era pic de vîntoasă ori stîrnirea materiei şi elementelor din natură. Uraganul era de uimire şi veniţii la înmormîntare îl trăiră ca atare. Ceea ce dorise Lişca — un semn şi o cale ! — se derula într-o magnifică şi cutremurătoare orchestraţie. Era spectacolul Lişcăi, de apoteoză şi adio ! Ce să observi mai întîi ? se nedumeri Had. Lupul trecu prin mulţime, cîntînd cu glas omenesc : „Frunză verde de stejar, deasă-i piatra, eu sînt rar" ; berbecul Bunar merse în fruntea oilor care îşi caută me ! me ! păcurarul pierdut ; pămîntul fătă trei vieri cu rît prelung, al căror grohăit nu era unul porcesc, din mădularele crescute peste măsură ale rîmătorilor se auzi un necontenit scîncet de copil ; piscul piramidal al muntelui îşi scutură platoşa de

stîncărie şi bolovani care se prefăcu, zur ! zur ! într-o maree de cartofi ; din arbori sau din cer sau din pajiştea palidă a lunii sosi într-un faeton de omături nora Lişcăi, înaintemergătoarea lui Vivat ; în sfîrşit, era timpul să sosească mirele, îşi zise Had şi ochiul său cefalic văzu-prevăzu mîna care, la un tainic consemn, i se va aşeza — ca o aripă de înger ? ca o săcure ? — pe umărul stîng, de deasupra inimii. Mîna !...

Capitolul douăzeci

Octavia o sfătui pe noră-sa : vezi să te fereşti de spaime, de privelişti disgraţioase, ce ar sensibiliza fătul din tine ! nu frecventa locuri şi oameni care ţi-ar strica liniştea ! evită ceasurile rele şi preumblările pe-nserat, cînd se îngînă ziua cu noaptea şi apar duhurile ! de crezut nu crede nimeni în ele, dar pînă una-alta, scuipă-n sîn, ptiu, drace ! după care — vorba marxistului—luăm ignoranţa şi misticismul la întrebări, le demascăm esenţa nocivă cu argumentele ştiinţei, arătăm oamenilor ce opium îi pîndeşte în fiecare zi şi la fiecare pas ! Avînd grijă de tine, îl protejezi pe ăla micu, fructul dragostei voastre, şi pe Had îl vei ferici, Pi ! Am înţeles, mamă Tavia ! Am înţeles, tată Ştefi ! promise Pompilia şi socrii se întoarseră liniştiţi la Paris, în timp ce scumpa lor noră făcu exact pe dos, nu dinadins, însă ocazia se ivi.

Simina rămase de Crăciun şi de Anul nou în Moisei : pentru bărbatul ei, pentru Sebi, de la Sebastian, viaţa moroşenilor era o descoperire, *vikingul* se învioră, ca în vremuri mari, poate şi pentru că aia mică, Ilinca, aflată la vîrsta suptului, avea ocazia să respire aer ca lumea şi să extragă, prin laptele matern, hrană ivită direct din sevele pămîntului, netrecută prin chimicale, deci exultau, exultau. Fu o bună ocazie pentru Simina

să se „fîţîie" niţel prin comună, să vadă etnografia şi folklorul nordic la ele acasă. O luă pe Pompilia de „toartă" şi merseră în sat.

„Ce să afli ? Ce să vezi ? Icoane vechi nu mai sînt demult în Marmaţia. Portul a fost luat-preluat de nemoroşeni : guba mitoasă, cojocelul, zadia de lînă le poartă intelectualii — din snobism — pe Calea Victoriei, iar cerga maramureşeană e prezentă azi pe sofalele unui sfert de ţară. Toate acestea nu mai aparţin Maramureşului ; sînt «mărfuri vandabile» din care Fondul Plastic a făcut business naţional şi internaţional."

Simina a găsit totuşi ceva de luat în seamă : leagănul de umăr. Îl întoarse pe toate feţele : era făcut din scîndurele de brad şi paltin creţ, uşor ca fulgul şi poate fi atîrnat pe umăr, ca o poşetă. Simina îl probă cu vădit interes şi spuse ceva de neînţeles pentru Pompilia :

„America va trebui să despăgubească negreşit geniul popular maramureşean."

Ce voia să spună cumnata Pompiliei ? Simina Corbu, care bătuse planeta în lung şi în lat, văzuse multe şi mărunte, era o răsfăţată în materie de vestimentaţie, modă, mic-nimicuri femeieşti, voia să spună următoarele : în Carolina de sud tocmai se brevetase leagănul de umăr, care a devenit cel mai mare hobby al femeilor continentului american. Îl poartă şi cele ce n-au copii ; îşi instalează în leagănul-poşetă o păpuşă sau o mascotă de catifea şi ies în forfota marilor bulevarde. Deosebirea-i una singură : leagănul lor nu e din lemn, e din duraluminiu sau metal eloxat.

„Diferenţă enormă ! Nu doar de ordin material, convorbi Simina cu un partener iluzoriu, după care îi spuse ţărăncii : Nu-l vinzi, lele ?"

„De vîndut nu-i. Dar dacă ţi-i de trebuinţă, domnucă, ia-l sănătoasă. Mi-i da pe el ce-i socoti şi bine a fi," zise ţăranca.

Cum să nu-i fie de trebuinţă, Simina tocmai născuse, Ilinca era la vîrsta leagănului.

„Mă uimeşti ! veni stupefacţia Pompiliei. Porţi tu aşa ceva ? De ce îl iei ?"

„De kiki, zise Simina şi întinse femeii hîrtia de una sută lei, după care îi explică pe îndelete figura cu americancele şi conchise : Naşti mîine-poimîine, fetiţo. De vrei să fii în rînd cu moda, ia-ţi un leagăn de umăr, Pompilia-Pia-Piuca-Pi. Vei fi imperatrice, te asigur."

Investi şi Pompilia suma de cincizeci de lei în legănuţul cu şnur (de-a locului fiind, îl obţinuse sub preţ), după care îşi probară achiziţia în lungă preumblare, fandosindu-se şi sfădindu-se : ba că Simina îl atîrnă cel mai firesc cu putinţă, deoarece se unduie din şolduri, în figuri balerine, legănări *pas-de-deux*, ptiu ! ba că Pompilia e net avantajată de tuşeul gambei şi alonja mîinii lungi-prelungi, care imprimă leagănului, din mers, acel evident balans ce dă eleganţă. Se împăcară, în cele din urmă, la Complexul turistic Borşa, în discotecă, la o cafea şi un coniac — „te afli pe cîmpia muncii mele," spuse Pompilia şi îi prezentă staţiunea — aici fură invitaţi în final, prin telefon, Had şi Sebi, să vină urgent, să-şi recupereze „jumătăţile" astfel rătăcite pe coclauri. *Vikingul* Siminei era neliniştit :

„Ce s-a întîmplat ? Cum aţi ajuns aici ? Ce-i cu instrumentele astea pe voi ?"

„Folklorizăm, dragul meu," spuse sibilinic Simina, dar Pompilia fu mai pragmatică :

„Plăteşte, Had, consumaţia, după care afli tot."

În drumul către casă — şase kilometri aşternuţi cu pasul — cei doi trebuiră să afle virtuţile leagănului de umăr, pe care Simina şi Pompilia le expuseră pe îndelete, cu schimbul, neistovit şi tenace, încît intrarea în Moisei fu pentru Had şi Sebi egală cu o eliberare. Eliberare de ce ? De prea multul pe care îl receptionaseră despre unul şi acelaşi subiect, se plînseră cei doi, degeaba însă : lui Had i se ivi curînd ocazia să scrie un mic eseu cu privire la leagănul de umăr din Maramureş, obiect de folosinţă curentă a dacilor liberi, conservat fără modificări pînă în zilele noastre. Documentaţia o avea făcută, iar schiţele le realiză — cine altul ? — Sebi, cumnatul său, care era arhitect, se pricepea la R.L.V.-uri. În postură de publicist, cumulînd date ale etnografiei şi istoriei, Had nu avu altceva de făcut decît să sintetizeze în propoziţiuni concise,limpezi, expresive, simţite, ceea ce tocmai memoria lui reţinuse despre acel obiect bizar din pisălogeala (devenită aur curat) a tandemului Simina-Pompilia. Scrierea lui Had avu ecou, sosi în Moisei un reporter al televiziunii nipone, care voi amănunte şi cazna profesorului fu incomensurabilă : trebui să traducă în engleză cuvinte şi fraze de-a dreptul intraductibile, datorită culorii specific locale în care se exprimase autorul. Poftim, tradu, de poţi, ceea ce propria minte a scornit (citäm) : leagănul de umăr e cădelniţa vieţii din Maramureş prin care se exprimă ursitoarele mitologice. E emblema pruncului, e totemul arborelui moroşenesc, e scoica păstrătoare de viaţă, e potirul stirpei lui Dragoş şi Bogdan, reverberate în valuri de „coconi" prin secoli şi generaţii etc, etc.

Truda lui Had însă fu pe deplin răsplătită : se turnă un film de scurt metraj, pe peliculă Fujicolor, dedicat

acestui subiect, în comentariul profesorului român Had Iubu din Moisei și în interpretarea soției sale Pompilia, care se îmbrăcă moroșenește și mînui, cît mai firesc posibil, leagănul de umăr, spre a fi în perfect acord cu ceea ce pretindea regizorul și ceea ce se spunea în comentariu : moroșanca umblă pe jos, simțind sub tălpi asprimea și dulceața pămîntului românesc, hălăduind precum spune poporul-poet : „Așa calcă de frumos, gîndești că scrie pe jos", scop în care a făcut repetiții în fața oglinzii, dar secretele actoricești nu se divulgă (chiar cînd e vorba de figurație, manechinaj, spuneți-i cum vreți !).

Faptul încheiat, rotund, nu trecu neobservat de cercurile de presă, televiziune, cinematografie etc. și — final previzibil — leagănul de umăr stîrni interesul unor profesiuni din România. Cooperativele de artizanat îl recepționară în producția de serie, studioul Alexandru Sahia îi dedică două filme (unul documentar-științific și altul poematic), etnografii se întrecură în a face studii, gazetarii îl descriseră în reportaje și, ca un corolar al acestui interes uriaș, subiectul se bucură de atenția binevoitoare a bătrînului P.S., uitat-ofensat prozator în viață, care scrise o pagină antologică pe acest subiect, reprodusă în cărțile de școală.

Se făcuse de prînzul mare în cea de a șasea zi a lui ianuar, cînd Solomie trecu pe la nevasta profesorului și o întrebă :

„Nu vii la ziua sinelor ?"

„Ce să caut eu acolo ?" luă Pompilia pe nu în brațe, însă își dădu repede seama că realitățile îi sînt împotrivă : sarcina ei era avansată și la anul, pe vremea asta, ea va fi născut, încît a te încăpățîna să nu te duci la serbarea leagănelor de umăr poate fi o greșeală, dacă nu o sfidare.

„Nimeni nu te obligă, domnucă, dar ursitoarele trebuiesc îmbunate", argumentă Solomie din vîrful limbii, sugerîndu-i cum că: grea răspundere îţi iei, femeie, sau ce îşi face omul cu mîna lui nu desface nici necuratul. Pompilia se temu şi cîntări totul mai la rece: obligată nu era, desigur, ea nu născuse încă, nu devenise fina moaşei, adică *sina* acesteia, în limbajul moroşenesc, însă prezenţa Pompiliei ca viitoare mamă printre *sinele* adunate în conclav nu putea să-i aducă decît foloase, socoti ea. Se familiariza cu obligaţii materne: înfăşatul pruncului, descîntecele pe care tînăra mamă e datoare să le aştearnă în faţa atîtor primejdii care pasc nou-născutul, tertipurile muiereşti pe care tu, născătoare de prunc, e musai să le însuşeşti pentru a te bate ca o leoaică cu imprevizibilul, cu ceea ce îţi este scris, cu vrăjile, cu...

„Stăi că vin", o opri Pompilia pe moaşă, se îmbrăcă în alb curat, cu opincuţe, cojocel, gubă, îşi atîrnă leagănul de umăr, spunîndu-i lui Had: „Mă duc acolo şi acolo vină, rogu-te, să mă iei cînd se îngînă ziua cu noaptea."

Era duminică, lui Had nu-i displăcu să rămînă singur, se putu concentra pe ale lui; prea debuta cu agenda încărcată în acest început de an una mie nouă sute optzeci şi patru, vru să facă nitică ordine, să stabilească prioritătile, să despartă esenţialul de lăturalnic. Tocmai primise vizita lui Pamfi — gîndirea simplistă a primarelui se adeveri, Proful sosi cu ai lui de „sărbătorile folclorice" şi stătu pînă aproape de hăulita revelionului — răstimp în care Had pîndise orice prilej pentru a-şi lua curajul să-i dezvăluie iluminatului Pamfi ceea ce evitase, de luni de zile, a-i spune: schimbase, cu de la sine putere, subiectul lucrării sale de doctorat, asupra căreia conveniseră, fără să fi ce-

rut în prealabil avizul Profului. Nici n-ar fi avut cum, dealtminteri: Had era bătut în cuie în Moisei, nu își afla răgaz să plece la Cluj, la magistru, spre a-și pleda cauza ori, cînd dispunea, însfîrșit, de cele două-trei zile spre a se urni la drum, descoperea cu stupefacție că Profu! lipsește din urbea de pe Someș, e dus în Heidelberg-ul său de pomină, la nemți, sejurul său autumnal, sau la Uppsala, la suedezi, unde era invitat să conferențieze primăvara. Fu, deci, mîna providenței de a se fi trezit Had că magistrul pică în Moisei, îi trece pragul, îi este oaspete ales; însă teribila spovedanie, ticluită îndelung și cu vinovăție de ochelarist, se simplifică la maximum și iată cum. Had îi spuse lui Patriarhu: ar fi fost din parte-i un lux, amoral în ultima instanță, să scrie despre *Conceptul de răzmeriță în preocupările istoriografiei române* (subectul asupra căruia conveniseră), în vreme ce el, Had Iubu, stagiarul, are mintea și voința și viața „prinse" în mrejele acestui unic subiect de istorie națională: adevărul despre Moisei. E subiectul pe care nu numai îl gîndește; îl trăiește! Odată ce consacră tot acestui subiect, cum să nu-i dedice, inclusiv, lucrarea de doctorat? fu logica argumentativă a lui Had. Șansa îi surîse: citi în luminile ochilor iluminatului Pamfi. Puse, așadar, în brațele Profului proiectul detaliat al acestei din urmă lucrări și compendiul, forma ei prescurtată, 300 pagini dactilo, aparataj științific, planșe în două culori, reproduceri foto ș.m.d. „Ești un nebun superb! exclamase Pamfi, făcînd gestul pontifical de Magister Maximus, își prefirase pernuțele degetelor prin podoaba capilară, spre a culege din coama lui leonină, încărunțită de generații de studenți, raționamentul fundamental de care avea nevoie și, iată, îl găsise: „Și eu
 aș fi procedat la fel în locul tău, colega. În definitiv,

cui îi este frică de lup să nu iasă în pădure. („Care-i lupul şi care-i pădurea ?" se întrebase Had instantaneu, dar nu putuse elucida chestiunea, Pamfi ieşise din parabolă, avea a stărui asupra lucrării de diplomă). Startul e cît se poate de bun. Te felicit. Ceea ce nu-mi place e notat pe margine. La treabă !" îi ordonase Pamfil Patriarhu repede, în virtutea calităţii sale de preşedinte al comisiei de doctorat, termenul de susţinere a lucrării se fixase pentru la toamnă, nu era de glumit. Acesta era unul din punctele forte ale agendei sale de lucru.

Al doilea, nu mai puţin încărcat, deriva din împrejurarea că — odată cu clanul Pamfi — sosise în Moisei cineva la care Had nu s-ar fi aşteptat să-l fi tăiat în bucăţi : Hadrianus Mayor, care ţinuse a-i comunica mai tînărului său confrate şi emul că se va realiza, în sfîrşit, dorinţa magistrului Constantin Daicoviciu de a boteza un tînăr istoric pe locul acela de taină dintre Sarmizegetusa Regia şi Valea Roşie, unde *Daecebalus per Scorilo* băuse otrava neîngenunchierii în faţa puternicului şi orgoliosului imperator al Romei. Profesorul stagiar Had Iubu avea să binemerite mirul sacerdotal al acestui botez plin de semnificaţii, egal cu o consacrare, cu intrarea acestuia în templul lui Herodot. Ochelaristul era de o mie de ori fericit, însă dorea să merite înalta favoare ce i se făcea : întocmi un program riguros în acest scop (studiu, comportament, etape de viaţă).

Tot un program dificil avea de întocmit profesorul Had Iubu — al treilea obiectiv din agenda sa — ţinînd de nevoile învăţămîntului de partid, îl desemnară propagandist, întîia lui sarcină trasată de B.O.B. — comunal, proaspătul membru de partid voia să o onoreze la superlativ. Prima expunere o avea de ţinut zilele următoare : „Rachetele cu rază medie nu sînt o fa-

talitate ! Înțelepciunea de veacuri a poporului român se exprimă viguros și benefic în actualul climat incendiar, sporind vizibil zestrea mondială de pace."

În sfîrșit, faptul monden, cu nimic mai prejos decît cele enumerate pînă aici, al prestației lui Had în formația de muzică (folk) tînără a dascălilor maramureșeni *Accent*, unde nu se rezumă doar să „gîdile" chitara electrică, instrumentul lui, face operă de compozitor, prelucrează folklorul local în manieră folk (uite cum se adună lucrurile : tradiție-modernitate, folklor-muzică folk !).

Se înnoptă de-a binelea ; Had se vîrî în blană, cizme și căciula „de ostrogot", ieși să înoate prin zăpezile lui ianuar — îi înghețа răsuflarea ! — să o recupereze pe Pompilia aflată la un *five o'clock* muieresc, la cercul de croitorie ori așa ceva, nu reținuse exact. Se duse acasă la Solomie, unde avu surpriza să întîlnească o sumedenie de bărbați de vîrsta lui, tîndăleau pe afară, făceau cuie, fumau, omorau timpul cu te miri ce.

„Sara bună, oameni buni ! le ură Had, întrebînd : Oare ce lucrare, ce-ntîmplare v-a scos de prin case, pe ăst pui de ger ?"

„Ca și pe dumneavoastră, dom' profesor," grăi Ciorba Vasi a lui Vasi, feciorul celui de demult.

„Iaca, boresele ! fu mai explicit Titel Șărămăt, macaragiul. S-au strîns la moașă de ziua sinelor, se fac dezlegările."

„Ce dezlegări ?" vru să știe Had.

„După datină : dezlegările finelor de moașă, la un an de la naștere, și răscumpărarea pruncilor, legarea acestora de mume și dobîndirea numelui ce i s-a dat fiecăruia", își rotunji răspunsul Titel.

Profesorul păru căzut din lună, nu vru să-și trădeze situația de intrus, dar nu se putu opri să nu întrebe :

„Multe au venit ?"

„Cîte leagăne atîtea femei", spuse Ciorba Vasi al lui Vasi, arătînd pridvorul casei lui Solomie.

În stinghia ce leagă stîlpii pridvorului Had observă dintr-o ochire vreo treizeci de leagăne de umăr : covecioare de lemn pe care moroşencele le atîrnă pe umăr într-un şnur de lînică în două culori, le poartă ca pe o tăşcuţă, avînd libere ambele mîini, spre a nu fi stingherite la torsul lînii din mers ori la căratul rufelor din tău. Leagănele-covecioare erau goale, vîntul geros le mişca ritmic, le da huţa, le răvăşea cu zuruit sec, ca de nuci deşertate pe podea. Era contrariat de peisaj şi voi lămuriri :

„Şi voi ce păziţi ?"

„Să isprăvească *teketoria* asta, parascovenia !" se vădi mînios ungurul.

„Să ne luăm acasă vacile de coraslă", grăi Titel.

„De ce n-ai venit cu macaraua pe şenile, mă ? Că a ta e peste o sută de kile, he-he !" trase la ţintă careva din mulţime, după care Had fu împuşcat de informaţii fel de fel :

„Petrec singure, în legea lor, cu boace şi pălincă."

„Un singur bărbat e admis : Vlonga, ţiganul-fătălău, anume adus de la Sighet cu clarineta lui."

Had privi de aproape leagănele — erau uşoare ca fulgul, meşterite din brad şi paltin creţ, amîndouă lemnuţe de rezonanţă, din care se fac viorile. Leagănul de umăr e tot un soi de vioară, îşi zise Had, ca respiraţia de copil dus în somn şi legănat de mirabila corabie a viselor neprihănite. Dădu huţa un asemenea leagăn, poate chiar al Pompiliei : ce avea special obiectul pe care îl atinsese, nu mai mare de un cot şi o palmă ? Balansul imprimat leagănului de umăr nu-i comparabil cu mişcarea obţinută pe cale tehnică, prin pîrghii şi

scorneli, observă Had, acesta decurge din mişcarea universală, din unduitul trupului sfînt al mumei, din mişcările gravitaţionale ale elementelor. Leagănului i se imprimă în acest mod un balans cosmic de cea mai pură proveniență, cum ar zice Mircea Eliade, filosofă Had. Leagănul preia firesc mişcarea umană, venind din om pentru om, o mişcare a sîngelui şi a celulei iscate, ca totul să se dizolve în flux-refluxul universal, în hora stelelor la soroc bun, spaţiu infinit în care palpită şi visează bulgărele de viaţă care este Măria Sa coconul. Înţelese, în sfîrşit, de ce i se zicea leagănului de umăr „cădelniţa vieţii" — femeia umblă cădelniţînd — ori în multe alte feluri: covata viselor, culcăreţ de puiuc, preumblător, scîndureaua coconului, corăbioara.

Fu smuls din ale lui de cîntecul de lume al unuia care nu putea aştepta tăcînd:

Cine dracu-o mai văzut
iepure suind pe scară
şi găina cu ţigară...

O uiagă de horincă trecu din om în om şi Dante Alighieri îşi bătu cort în Moisei, în noaptea cu lună ciobită şi ger sticlos, în şase ianuar una mie nouă sute optzeci şi patru, de ziua sinelor, îşi spuse Had, în plin infern. Al cu cîntecul trecu la piese mai grosolane:

La Mărie-n poala sugnii
doi păduchi se bat cu pumnii;
La Mărie-n jăb la rochie
doi păduchi se bat cu bochie...

„Ia mai taci naibii!" se răsti o voce şi în liniştea care se instală veni vestea celui ce pîndea prin ferestruică în interiorul casei:

„Se dau darurile !"

Vorba magică *darurile ! darurile !* merse din gură în gură ; cercul bărbaţilor se strînse, cei mai îndrăzneţi ajunseră la ferestre, se priponiră în coate, atingînd prichiciul cu frunţile, cu mînurile, holbaţi cu ochii cît cepele. Interiorul unde oficia moaşa Solomie era căptuşit cu cergi, ţoluri, zadii, străiţi, perne, albituri (Had le ştia ca nimeni altul, trăise în casa aceea, nu-l interesau nimicurile !) ; pe masă era piramida de bucate aduse de finele moaşei : colaci, rude de cîrnaţi, oale cu boace (sarmale cu păsat şi afumătură), uiegi cu ţuică îndulcită înfăşurate în tricolor, mere, nuci, alune, cozonaci cu mac şi ce o mai fi fiind (Had salivă, interesul poartă fesul !) ; prin faţa Solomiei îmbrăcată în imprimeu de barchet cu buline, se perindau tinerele mume în şir indian, purtînd straiţa de lînică cu bunătăţi, pe care o depuneau dinaintea moaşei, care aşeza palmele amîndouă pe umerii celei ce îngenunchea, spre a primi binecuvîntarea :

„Trăiască Ionuţ al lui Glafira !" ura Solomie.

Străiţuca rămase goală o oprea, o atîrna pe „culme", ruda de sub meştergrindă care, prin aglomerare, deveni colecţie de trăistuţe multicolore. Moaşa nu se încurca în vorbe, le domina pe finele ei, ştia pe dinafară numele lor şi al plozilor lor, le trecea pe subsuoara ei ca oile la strugă, cuvîntînd :

„Trăiască, crească şi înflorească Vasîi al lui Balca, Lascu al lui Rodovica, Simion al lui Dumitraşca, Bogdan al lui Costana, Drag al lui Năstaca, Samuilă al lui Ştefa, Lupşe al lui Petra, Crăciuna lui Háspia, Frusina lui Dóca, Solovăstru al lui Cozmuţa !"

Ce caută Pompilia aici ?! se înfurie profesorul şi dădu să intre ; uşa era încuiată. Revenind, se încurcă în

leagănele atîrnate, care se învălătuciră şi bătură, binga-bang ! ca un şirag de clopote de lemn.

Procesiunea darurilor luă sfîrşit şi fu adusă o covată cu apă, bănuţ de argint, spic de grîu, ram verde şi ou. Moaşa îşi scoase năframa — imprimeu de barchet cu buline — îşi descheie bluza, îşi suflecă mîinile şi gata : tinerele-mume se strînseră în jurul patroanei lor, prinseră a o spăla, întîi faţa, apoi bustul, braţele, isprăvind prin a o şterge cu ştergar înflorat şi a-i săruta mîinile, supuse.

„O spală ! O spală !" umblă vorba-ştafetă de la cei ce aveau loc de vedere înspre cei rămaşi ca orbeţii în largul curţii, pentru a urmări cu auzul.

Moaşa făcu semnul aşteptat : lovi aerul cu năframa — voia linişte de ritual — şi odaia se umplu de clarineta lui Vlonga, instalat în locul cel mai înalt, pe *credenţ*, pe şifonier, să domine cu arta lui. Păru speriat de rolul şi locul ce i se rezervaseră ; se făcu mai mic acolo sub tavan, însă de suflat suflă din toţi bojocii şi hora muieretului în jurul moaşei (spălată în şapte ape, curată, uscată) porni. Dansul sinelor fu cînd lent, cu mişcări încete, şerpuitoare, cînd biciuit-aţîţat, ca o ciuleandră pătimaşă, păgînă, curgînd rotitor ; veni la rînd figura dansului pe aplecate, urmată de cea a revenirii rapide pe verticală şi odaia se umplu de ghirlande de trupuri, flori şi diademe de carne aprinsă, liane febrile crescură din degete, foc le ţîşni din obraji, ochii — încercănaţi şi topiţi în găvane — căzură în extaz şi gata, le cuprinsese o nebunie sacră pe născătoare.

„Sabbatul ! Sabbatul !" explodă ştirea în bărbaţii de afară, care înţeleseră că nu mai au mult de aşteptat, era actul penultim al ritualului.

Femeile obosiră vizibil : asudate, cu părul despletit, capul răsturnat pe spate, gura întredeschisă şi braţele fremătătoare, îşi unduiau cu mişcări încetinite, moi, scutul de mărgean al pîntecului, şoldurile de fildeş. Dansul fu înlocuit cu ruga pentru cocon şi legănările de fecunditate, însoţite de ţipete, cascade ale rîsului, din fierberea cărora ţîşnea apelul frenetic trivocal :

„Sinele-sinele-sinele !"

Careva o făcu atentă pe moaşă :

„Ce stai ? Scoate zbiciul de curele de ţap !"

Biciul Solomiei era făcut dintr-un snop de cureluşe ; îl azvîrli între iepşoarele posedate de zeul petrecerii şi viziuni halucinante. Biciul trecu din mînă în mînă : angajate în contorsiuni de tot felul, sugerînd cazne ale facerii ori legănări erotice, nebunele se loveau impudic cu curelele de ţap peste buci, peste pîntece, peste ţîţe. Moaşa sta ca o acvilă în mijloc, supraveghind legea trupului cu ochi sever. Căzu dinaintea ei întîia femeie cerşind cabala vestalei.

„Să-ţi pornească fîntînile laptelui !" ordonă Solomie.

Altele veniră la rînd, înfometate, cu pudori, iscate ori potolite, ţipîndu-şi nurii ori, dimpotrivă, ascunzîndu-i. Şefa de haruri multe împărţi fiecăreia ceea ce îi era de trebuinţă :

„Fie-ţi trupul creangă verde !"

„Întoarcă-ţi-se omul !"

„Îndestulată-ţi fie foamea de împreunare !"

„Să legi rod !" îi ură Pompiliei şi Had văzu cum fulgeră în noaptea de ianuar şi zări un leagăn pe cer.

Foiala dinlăuntru se potoli întrucîtva. Solomie luă o pîine de mărimea unui făt, totemul descîntecelor ; ţinînd figurina pe un ştergar alb, deasupra capului ei alb de căruntеţe, meni meşteroaie mitocosind cu mînurile :

„Coconii născuți înainte de vreme, mici, hîzi, bătrînicioși, fără putere, fără agerime, cu vorbire nelimpede, să se întreme, fie frumoși ca soarele, ca florile, ca stelele, ca lacrima, ca spicele ! Pruncii mîndri să fie mai mîndri ! Aibă iuțeală de pas, agerime de minte, iuțeală pe gînd, curățenie de trupușor !"

Litania fu însoțită de strigăte, tînguiri și rîsu-plînsu celor vizate de una, de alta. Had nu mai suportă zbaterea muieretului în călduri, ieși din climatul funambulesc, preferînd să respire gerul Bobotezii, să privească stelele neobișnuit de mari și de vii, ca ochii de lup cărunt. *Que sommes nous ? D'ou venons nous ? Ou allons nous ?* Ce sîntem ? De unde venim ? Încotro ne îndreptăm ? îl copleși treimea de întrebări țipate de Gaugain sieși și lumii întregi în perioada tahitiană. Și Had Iubu se afla undeva în acest Tahiti al orientului cel mai occidental, cum îi plăcu să numească Moiseiul.

„Veniți, dom' profesor ! îl prinse careva de mînă. Să nu pierdeți scena grîului !"

„N-am timp de fleacuri", se smulse Had cu enervare ; nu-i surîdea statul tembel la pîndă, ca furul, strivit-placat de trupuri, cu privirile înfipte în sticla ferestrei. Coborî din pridvor, nu-l mai interesa zbaterea din templul țărănesc ; urmarea era lesne de imaginat, își spuse profesorul, reproiectîndu-și în fața ochilor minții practici similare din mitologia elină. Vezi nebuniile zeiței Sapho. Alt motiv, poate mai însemnat : nu voia nicidecum ca muierea lui să știe vreodată că el, Had, a descifrat, pe vrute și văzute, misterul cu care viitoarea mumă a copilului său își nimbase, cu atîta aviditate, trupul și spiritul. Nu voia să strice vraja.

„Eu nici n-am fost pe aici, nu m-ați văzut ! le strigă bărbaților de vîrsta lui. Ne-am înțeles ?"

„'țeles, dom' profesor !" promiseră vocile coral.

Had știa pe dinafară ce anume curge-decurge în casa de oracol pe care o lasă îndărăt ; știa chiar din gura moașei Solomie, preuteasa de ritual, pe care nu o răbdase „rînza" să-și divulge toate slujirile către puterile nepămîntene și anume : azvîrle grîușor pe podea, pînă se formează un strat subțire, cînd una din *sine* își scoate îmbrăcămintea de pe trup, se aduce un fagure cu care aceasta e unsă pe corp cu miere de albine, de sus pînă jos, sub privirile extaziate ale celorlalte *sine*-fine, care o asistă lingîndu-și buzele, în vreme ce moașa-vestală derulează grăirea magică :

„Vom coace pîine dulce, pîine de leac, pîine tăvălită prin miere, pîine tăvălită prin trup de muiere, din care vom da bărbaților noștri să se înfrupte, să ne dorească, să ne poftească, cu vigorile lor să ne înavuțească !" repetă Had în minte descîntecul și se amuză cît de bine îl reținuse.

Demetra, zeea pămîntului și a rodirii, mai săvîrșise ceva asemănător în vechime, spun cărțile, își aminti Had cu tot mai multă claritate, și i se păru cu totul plauzibil ca zeul atotputinte al petrecerii, Dionysos, să fi luat cu el datina sinelor de aici, din pămînturile de la nord de Istru, din lumea tracilor, dintre care era el însuși pogorîtor, spun aceleași scrieri din vechime, spre a-i îmbogăți pe ahei, în slujba cărora se pusese, pe țărmurii însoriți ai Mediteranei. I se păru întru totul plauzibilă ipoteza, drept care voi s-o rețină într-o cută bună a memoriei lui, spre a o relua și detalia cu alt prilej, cînd va avea răgaz și bunăstare sufletească pentru acest subiect vast, devorator. Had avea altceva de făcut acum ; voi să uite oracolul valah și pe Solomie, această Pithie maramureșeană, care îl „zăhăia" de cap. Se smulse totului din vale și sui dealul bisericii

pînă în vîrf, pe *zgleamăn*, cum e numit buboiul de deal unde trăiseră toți ai lui Horiță Vivat, inclusiv ultima verigă a acelui lanț, biata Lișca. În loc să scadă cu trecerea vremii, spălat de viitură, dealul lui Vivat crescuse, se înălțase peste măsură cucuiul numit *zgleamăn*, constituit pe locul unde fuseseră îngropate îmbrăcămintea și obiectele personale ale veșnic-rătăcitorului, în speranța că duhul acestuia va cunoaște odihnă : potrivit unei vechi credințe, cel ce trece dealul cu pricina este dator să așeze creangă verde pe locul celui blestemat cu neodihnă, o singură creangă, în contul sufletului nemîngîiat și neslobozit de cele pămîntești, menindu-i odihnă cerească. Horiță Vivat se bucură cu vîrf și îndesat de pomenirea și de nimbarea prin obiceiul străbun. Astfel crescuse, de-a lungul zecilor de ani, tumultul de aducere aminte, *zgleamănul* lui Vivat. Aici voia să ajungă Had, pe creastă, în piscul de taină, să depună creanga și să poată convorbi astfel cu Celălalt, să-l aibă aproape — prin acest tîrziu transfer consanguin — pe El, pe Musafir.

Rupse creanga, sui *zgleamănul*, iar fulgeră în noaptea geroasă a lui ianuar și văzu din nou leagănul pe cer, în care își zări pruncul, ca un bulgăre de aur, și auzi glasul Pompiliei adormindu-și puiul, pe Liviuț :

Coconuț cu păr negruț,
abua, bua, bua,
culcă-te în legănuț,
abua, bua, bua...

Privi devale, instinctiv, spre căsoaia unde se derula spectacolul oracular al născătoarelor. Între ele se afla și Pompilia-Pia-Piuca-Pi, purtînd în pîntecele ei cea mai sfîntă povară, pe Liviuț, os din osul lui Had, bătînd pogan la poarta vieții... Îi păru rău că nu privise

pînă la capăt spectacolul muieresc. Ce dacă îl ştia pe dinafară ? Cîte cele nu privim noi, iar şi iar, a suta şi a mia oară, fără să zicem că-i destul ?!...

Jos, în căsoaia lui Solomie, totul decurgea potrivit rînduielilor : moaşa azvîrlise grîuşorul, pe podea stratul se formase de grosimea unui deget, *sina*-fina fusese dezbrăcată şi unsă cu miere pe tot corpul şi tăvălitura acesteia prin grîuşorul de pe podea încinsese febra petrecerii la cotă maximă, ambianţa cea mai favorabilă zicerii magice, încît partea din urmă a cabalei pe care pedală Solomie atinsese accente extatice, cînd spuse în transă :

„Pîine tăvălită prin miere, pîine tăvălită prin trup de muiere, din care vom da bărbaţilor noştri să se înfrupte, să ne dorească, să ne poftească, cu vigorile lor să ne..."

La un prea amplu rostogol al femeii goale prin boabele de grîuşor, trupul acesteia izbi piciorul mesei, care se dezechilibră şi lampa aşezată deasupra se făcu ţăndări, focul fugi de-a lungul bălţii de petrol şi năboi în lînurile aşternutului, dînd incendiului puteri nebănuite. Spaima le isteriză pe femei, care se năpustiră să iasă afară cu orice preţ, fie prin largul uşii, fie prin îngustul ferestrelor. Din haosul şi striveala de trupuri scăpau relativ uşor, erau tinere *borese*, în deplinătate de forţă, ca nişte iepşoare, toate născuseră, n-aveau a se feri — minus Pompilia Iubu — care căzu la pămînt, fu călcată în picioare în smintirea generală, se trezi tăvălugită ca de o maree, izbită de un ţărm, o dată, de două ori, în flux-reflux, ceva se rupse înlăuntrul ei, urlă de durere, urmată de bruscă împuţinare de trup, greul fugi din ea ca o apă. O somnolenţă devastată, terciuită, puse stăpînire pe mădularele ei arzînde, incendiu din mijlocul căruia îşi strigă fiul nenăscut, pe

Liviuț, apoi îl strigă pe Had, marele ei iubit și marele păgubit, însă chemările ei erau de neauzit, de neauzit...

Had mai privi o dată devale, în virtutea aceluiași instinct proteguitor, și văzu căsoaia lui Solomie rîzînd din toate ferestrele, linse-prelinse de o mare lumină, parcă bobotite de un foc, ceea ce însă nu îl neliniști pe profesor. Ce foc ? E focul petrecerii lor fără margini ! își zise Had cu calmul cel mai deplin, gîndind că ceremonialul cere zbenguială și lumînări aprinse ori — mai știi ?! — jocul de artificii țărănesc al făcliilor învîrtite pe deasupra capului, în semn de bună menire și bucurii cît flăcările de mari. Își mută ochii de la căsoaia lui Solomie, luminată ca ziua, și se ocupă de *zgleamănul* lui Horiță Vivat, cel copleșit de noaptea neodihnei și a mereu amînatei morți. Stătu acolo, pe culme, în piscul de reculegere, în timp ce porunci spiritului său să ardă benefic și sacerdotal, ca o făclie de creștinească priveghere. Cu o iuțeală de neimaginat își revăzu întreg filmul vieții, pentru că...

Fiecare dintre muritori este exact ce își aduce aminte despre el însuși. Rederulîndu-și „perioada Moisei" acum, aici, în ger sticlos, pe lună ciobită, Had avu o mare bunăstare sufletească. Se întîmplă firescul : ori de cîte ori îi apare Vivat în fața ochilor minții, Had se abandonează total, nu-și aduce aminte nimic despre sine, pe întîiul plan al vederii lui stăruind tocmai acela pe care nu-l văzuse vreodată, motiv să-l vadă-revadă tot timpul. Avu sentimentul că naște-renaște cu fiecare detaliu pe care îl recuperează privitor la veșnic-neliniștitul. Un singur gînd stăruia în buna lui stare de acum : mai are de lucru pe acest ogor sfînt al moralității lui față de cel mai iubit dintre nepămînteni, față de Vivat. Pentru toate aceste motive și altele, de care nu te atingi în fiecare zi, Had avea să rămînă în Moisei, robit-fericit de

pămîntul care freamătă de istorie, sămînță și taină. Aici, unde aerul e curat și are aripi de credință, unde privirea nu e niciodată în jos, spre viermi, ci în susul susului, către îngeri, chemată de zăpezile eterne ale muntelui-patriarh, prin care te logodești cu cosmosul.

„A murit femeia profesorului!" fu întîia veste ce răzbi din căsoaia în flăcări, pe care bărbații din exterior o luaseră cu asediu în două rînduri: întîi pentru a-și salva nevestele, apoi pentru a tîrnosi înlăuntru vălătuci de omăt și găleți cu apă, să stingă ce se mai putea stinge.

„Care mergi, mă, să-l chemi pe profesor să vină odată, că-i rău?!" fu auzit glasul de tunet al lui Titel Șărămăt, macaragiul.

Al care primi să ducă la îndeplinire blestemata misie fu Ciorba Vasi al lui Vasi.

„Veniți domnul la focul, moarte este!" știu să îngaime ungurul și asta era de ajuns pentru a-l dezintegra pe Had, a-l repezi devale, să ajungă la locul primejdiei, dîndu-se de-a dura, în rupere de oase, douătrei sute de metri distanță, care i se vor părea o veșnicie și va avea timp berechet să se tînguie: „Vai mie! va striga deznădăjduit, sărind din munte în munte. A sosit ceasul tuturor răfuielilor! Blestemat să fiu că am adus-o pe Pompilia-Pia-Piuca-Pi în acest labirint al pierzaniei! se va autoflagela. Am sacrificat-o, vai mie, pe altarul smintitului orgoliu care mă sălășluiește!"...

Had nu emise vreun sunet privitor la toate astea, nu știu prin nici o umbră de gînd ce anume se petrece acolo jos, în căsoaie, Ciorba Vasi al lui Vasi nu răzbise pînă la el, în vîrf de *zgleamăn*, luptîndu-se — nu atît cu omătul prin care înota — cît cu vestea hîdă pe care o purta.

Alt sol, mai iute de picior, porni pe urmele lui Ciorba Vasi al lui Vasi, să atenueze numaidecît inumana veste ce o dusese cu sine ungurul : femeia profesorului nu murise, confirmau ştirile ultime, aceasta pierduse sarcina, o aflară terciuită, lipsită de vlagă, zăcînd într-o baltă de sînge. Deci, adevărul corecta acum vestea cea mai rea, care sărise prima, ca o cobe. „Stăi, ungure, stăi ! Nu grăi !" strigă sfîrşit-ostenit cel de al doilea sol, Simionuc Roman, feciorul primarelui, care merse fuga-fuguţa pe urmele lui Ciorba Vasi al lui Vasi ; îl umflă plînsul pe prunc că nu-l prinde odată, cum dorea din întreaga lui fiinţă cel pus pe alergare, cu atît de însemnată solie, menită să corecteze, da, să corecteze marele rău...

Had stătea ca un preot în templu naturist, pe cel mai înalt promontoriu al *zgleamănului*, liber şi neprihănit şi neatins de zbateri, ca întîiul om în întîia zi a Facerii, cum spune legenda Genezei, încît putu să îşi propună imposibilul : voi sculpta aerul, aşadar, îşi spuse iute-iute, şi se apropie astfel de cel pe care îl căuta atît de febril. Să-i înalţ în această noapte de miracol o statuie de aer lui Vivat, străbătută de prezenţa de fum a mămucăi lui, de glasurile celor ce îl iubesc, de rugăciunea mea curată. Era singurul mod de a-l desdăuna pe cel ce a trăit în iluzii, cutezanţe, candori, urîciune şi ardere de tot. Ce rămăsese din Vivat ? se întrebă Had. Totul şi nimic. Vivat e un sfînt, un dezertor al vieţii, o nălucă, un cerşetor, un spion la graniţa dintre viu şi neviu, un vampir ce bea sîngele îngerilor, un duh, un mort viu, un viu mort !

Had puse creanga în poziţie curbată pe *zgleamăn*, îndeplinind porunca voievozilor locului : cînd voi muri, lăsară ei cu limbă de moarte, să-mi îndoiţi sabia după ritual ! Had îndoi smiceaua de alun, ca pe o cosoroabă,

cînd din văzduh căzură miliarde de vrăbii înghețate. Semnul fu primit, așadar. Îmbunat, *zgleamănul* păru a-și vibra creasta, o dată, de două ori, dînd semn celui cocoțat deasupra. Had se simți răstignit pentru totdeauna pe amintirea lui Vivat, pe dragostea pentru neodihna perpetuă a Celuilalt, pe dorul devastator de a nu se rupe nicicînd de spiritul Lui. Oare nu ar trebui să-i sap un mormînt, cel pe care îl așteaptă, vai, de cînd ? se întrebă Had. Legămîntul dintre noi doi mă obligă la asta ! Este singurul mod, bagseama, în care zbaterea Lui va lua, poate, sfîrșit. Un mormînt în care să-i așeze sabia îndoită pe osul genunchiului, sabie de voievod al locului.

Începu să sape în creasta dealului cu unghiile, răvășind țărîna înghețată a ultimului deal înainte de a începe cerul, pînă la sîngerare de os, simțind-presimțind că dintr-o clipă în alta i se va așeza — izbăvitoare ? acuzatoare ? — o mînă pe umărul stîng, umărul din dreptul inimii. Mîna !

O mînă se așeză pe umărul lui Had și alte miliarde de vrăbii înghețate căzură la pămînt...

1979—1983 : București—Felix—Cumpătul—Vărbilău.

Aici sfîrșește volumul întîi al acestei cărți.

De acelaşi autor:

Romane :
TRIUNGHIUL (1964, ediţia I şi 1967 ediţia a II-a, Editura pentru literatură) ; CRIZA DE TIMP (1969, Editura pentru Lit. ; premiul Asociaţiei Scriitorilor din Braşov) ; MARŞUL ALB (1974, Editura Albatros) ; LUPTĂTORUL FERICIT ŞI IUBIREA LUI PĂTIMAŞĂ (1979, Editura Albatros) ; BESTIARIU (zooroman, 1981, Editura Dacia).

Volume de reportaj :
PARALELA 45° (cartea întîi, 1958, Editura Tineretului, premiul Academiei) ; PARALELA 45° (cartea a doua, 1970, Editura Eminescu) ; PARALELA 45° (cartea a treia, în trilogie, 1980, Editura Sport Turism).

Cărţi de călătorie :
PIETON ÎN CUBA (1963, Editura pentru Lit.) ; ORGA DE BAMBUS (1966, Editura pentru Lit. ; premiul Uniunii Scriitorilor) ; JURNAL HELLENIC (1974, Editura pentru Turism) ; CARTEA CHINEI (1977, Editura Cartea Românească) ; ORAŞE IN-

FIDELE (vol. I., 1985, Editura Sport Turism).

Eseuri :
NORD (1972, Editura Eminescu) ; CIVICA (1973, Editura Albatros) ; AMFITRION (1976, Editura Sport Turism) ; CIMITIRUL VESEL (eseu-album ; în limbile română, engleză, germană, franceză, 1972, Editura pentru Turism).

Poeme :
FOTOGRAFUL DE ÎNGERI (1980, Editura Cartea Românească).

Lector : CORNEL POPESCU
Tehnoredactor : CONSTANȚA VULCĂNESCU

Apărut 1985. Bun de tipar 18.II.1985.
Format 16/54 × 84. Coli tipo 21.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1577 la
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România

Lei 13